

100★

Yazışma Adresi / Correspondence

MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Dikmen Cad. 06654 Bakanlıklar / ANKARA

Telefon / Phone : +90 312 4175190 / 5301

E-Posta / E-Mail : savsad@kho.msu.edu.tr

Web : <https://savsad.kho.msu.edu.tr/>

ISSN : 2718-0301
E-ISSN : 2718-0700

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

YIL 2023

ÖZEL SAYI

SAVSAD

Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

100★

CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILI ÖZEL SAYISI

MILLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
KARA HARP OKULU

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILI ÖZEL SAYISI

ARALIK 2023
DECEMBER 2023

SAVSAD
SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES
ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

Dergi Sahibi / Owner
Prof. Dr. İbrahim E. ATNUR

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor
Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK

Baş Editör / Editor-in-Chief
Prof. Dr. İbrahim E. ATNUR

Editör / Editor
Doç. Dr. Yücel ÖZTÜRK

Yardımcı Editörler / Assistant Editors
Öğr. Gör. Cengiz ÖZGÜN
Öğr. Gör. Gizem ARSLAN
Öğr. Gör. Mehmet GÜVEN

Medya Koordinatörü / Media Coordinator
Doç. Dr. Emrah AYDEMİR

Medya Koordinatörü Yardımcısı / Assistant Media Coordinator
Ahmet Oğuzhan GÖLÜKCÜ

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Yahya YEŞİLYURT (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Emrah ÖZDEMİR (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Kemal EROĞLUER (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Efdal AS (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Serkan YENAL (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Rukiye CAN YALÇIN (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN (*Millî Savunma Üniversitesi*)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih BAŞ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

Alan / The Field

Tarih Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Savunma Yönetimi Editörü
Tarih Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Savunma Yönetimi Editörü
Uluslararası İlişkiler Editörü
Tarih Editörü

Türkçe Dil Editörleri / Turkish Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Metehan ŞAHİN
Dr. Öğr. Üyesi Utku IŞIK

İngilizce Dil Editörleri / English Language Editors

Öğr. Gör. Senem Büşra YILDIZ
Öğr. Gör. İrem Nur BOZKURT

Türü / Journal Type

Yaygın Süreli Yayın / Vernacular Publication

Yayın Aralığı / Publication Schedule

Altı Ayda Bir (*Haziran-Aralık*) / Semi-Annually (*June-December*)

Yayın Dili / Journal Language

Türkçe, İngilizce / Turkish, English

Baskı / Printing

MSÜ Kara Harp Okulu Basımevi / TNDU Military Academy Printing House

Yayın İdare Adresi / Correspondence:

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi
MSÜ Kara Harp Okulu Dekanlığı Dikmen Cad.
06654 Bakanlıklar - ANKARA

Tel : (0312) 417 51 90 / 5301

E-posta : savsad@kho.msu.edu.tr

Web : <https://savsad.kho.msu.edu.tr/>

Danışma Kurulu / Advisory Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Türksel K. BENSGHIR (<i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>)	tbensghir@hbv.edu.tr
Prof. Dr. Yavuz ERÇİL (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	ycil@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Nevin Güngör ERGAN (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	nevine@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Uğur GÜNGÖR (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	ugungor@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Recep KARACAKAYA (<i>İstanbul Medipol Üniversitesi</i>)	recep.karacakaya@medeniyet.edu.tr
Prof. Dr. Mustafa ÇOLAK (<i>Samsun Üniversitesi</i>)	mustafa.colak@samsun.edu.tr
Prof. Dr. Hüsnü ÖZLÜ (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	hozlu@kho.msu.edu.tr
Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR (<i>Milli Savunma Üniversitesi</i>)	akayapinar66@hotmail.com
Prof. Dr. Abdülkadir VAROĞLU (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	kvaroglu@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA (<i>TOBB ETÜ Üniversitesi</i>)	haldun@etu.edu.tr
Prof. Dr. Mesut UYAR (<i>Antalya Bilim Üniversitesi</i>)	mesut.uyar@antalya.edu.tr
Prof. Dr. Edward J. ERICKSON (<i>Marine Corps University</i>)	ederickson100@gmail.com
Prof. Dr. Azmi YALÇIN (<i>Çukurova Üniversitesi</i>)	azmiyalcin@cu.edu.tr
Prof. Dr. Fatih YEŞİL (<i>Hacettepe Üniversitesi</i>)	fyesil@hacettepe.edu.tr
Prof. Dr. Ali Merthan DÜNDAR (<i>Ankara Üniversitesi</i>)	merthandundar@gmail.com
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (<i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>)	h.oksuz@ktu.edu.tr
Prof. Dr. Yavuz ASLAN (<i>Atatürk Üniversitesi</i>)	yavuz@atauni.edu.tr
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	oyesilot@marmara.edu.tr
Prof. Dr. İlyas KEMALOĞLU (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	ilyas.kemaloglu@marmara.edu.tr
Prof. Dr. Azaf ÖZKAN (<i>Atatürk Üniversitesi</i>)	asaf.ozkan@atauni.edu.tr
Prof. Dr. Ferudun ATA (<i>Selçuk Üniversitesi</i>)	fata@selcuk.edu.tr
Prof. Dr. Ali SATAN (<i>Marmara Üniversitesi</i>)	ali.satan@marmara.edu.tr
Prof. Dr. Musa QASIMLI (<i>Azerbaycan Kafkas Üniversitesi</i>)	musa_qasimli@hotmail.com
Prof. Dr. Hasan MERT (<i>Hava Astsubay Meslek Yüksekokulu</i>)	hasan.mert@ege.edu.tr
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN (<i>Afyon Kocatepe Üniversitesi</i>)	ssadik@aku.edu.tr
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER (<i>Ortadoğu Teknik Üniversitesi</i>)	oktay@metu.edu.tr
Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN (<i>Başkent Üniversitesi</i>)	demirag@baskent.edu.tr
Prof. Dr. Bilal KARABULUT (<i>Hacı Bayram Veli Üniversitesi</i>)	bilal.karabulut@hbv.edu.tr
Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (<i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>)	tismayil@ksu.edu.tr
Doç. Dr. Marziye MEMMEDLİ (<i>Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi</i>)	marziyememmedli@ksu.edu.tr
Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR (<i>Hasan Kalyoncu Üniversitesi</i>)	ckorhan.demir@hku.edu.tr
Doç. Dr. Ali Bilgin VARLIK (<i>Arel Üniversitesi</i>)	bilginvarlik@gmail.com
Assoc. Prof. Peter MARINOV (<i>Rakovski National Defence College</i>)	petyr.marinov@abv.bg
Assos. Prof. Patricia J. SOHN (<i>University of Florida</i>)	pjsohn@ufl.edu

Yayın Kurulu / Editorial Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN (*Millî Savunma Üniversitesi*)

ahmet.ozcan@kho.msu.edu.tr

Prof. Jacob N. SHAPIRO (*Princeton School of Public and International Affairs*)

jns@princeton.edu

Prof. Dr. Mesut ÇAPA (*Ankara Üniversitesi*)

capa@ankara.edu.tr

Prof. Dr. Necdet HAYTA (*Gazi Üniversitesi*)

nhayta@gazi.edu.tr

Prof. Dr. Selma YEL (*Gazi Üniversitesi*)

selmayel@gazi.edu.tr

Prof. Dr. Burhan SAYILIR (*Anadolu Üniversitesi*)

burhansayilir@anadolu.edu.tr

Prof. Dr. Fırat PURTAŞ (*Hacı Bayram Veli Üniversitesi*)

firat.purtas@hbv.edu.tr

Doç. Dr. Süleyman TEKİR (*Sinop Üniversitesi*)

stekir@sinop.edu.tr

Prof. Dr. Alpaslan ATMANLI (*Millî Savunma Üniversitesi*)

aatmanli@kho.msu.edu.tr

Doç. Dr. Memduh BEĞENİRBAŞ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

mbegenirbas@kho.msu.edu.tr

Doç. Dr. Hüseyin KALEMLİ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

hkalemlı@kho.msu.edu.tr

Doç. Dr. Mehmet ŞİMŞEK (*Millî Savunma Üniversitesi*)

mesimsek@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Sadık Emre KARAKUŞ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

sekarakus@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Onur BATTAL (*Millî Savunma Üniversitesi*)

obattal@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğ. Alb. Ayhan AYTAÇ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

aytac@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Tuba EROĞLU AZAK (*Millî Savunma Üniversitesi*)

teazak@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Semra AYDIN (*Millî Savunma Üniversitesi*)

semraaydin@kho.msu.edu.tr

Dr. Öğ. Alb. Hasan ZÖĞ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

hzog@kho.msu.edu.tr

Hakem Kurulu / Arbitration Board

E-posta / E-mail

Prof. Dr. Mustafa BEKMEZCİ (*Millî Savunma Üniversitesi*)

mbekmezci@kho.msu.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ (*Sakarya Üniversitesi*)

myertas@sakarya.edu.tr

Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL (*Cumhuriyet Üniversitesi*)

ayuksel@cumhuriyet.edu.tr

Prof. Dr. İsmet ÜZEN (*Çankırı Karatekin Üniversitesi*)

ismetuzen@gmail.com

Doç. Dr. Arif SARI (*Millî Savunma Üniversitesi*)

asari@kho.msu.edu.tr

Doç. Dr. Pınar FAYGANOĞLU (*Millî Savunma Üniversitesi*)

pfayganoglu@kho.msu.edu.tr

Doç. Dr. İsmet SARIBAL (*Çankırı Karatekin Üniversitesi*)

ismetsaribal@gmail.com

Doç. Dr. Emre SARAL (*Hacettepe Üniversitesi*)

saral@hacettepe.edu.tr

Doç. Dr. Özhan KAPICI (*Hacettepe Üniversitesi*)

ozhan.kapici@hacettepe.edu.tr

Doç. Dr. Güner DOĞAN (*Çankırı Karatekin Üniversitesi*)

gunerdogan@karatekin.edu.tr

Doç. Dr. Tülay KÖSEOĞLU (*Millî Savunma Üniversitesi*)

tkoseoglu@kho.msu.edu.tr

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

DERGİ HAKKINDA

Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığı tarafından yayımlanan “SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi”, yılda iki kez yayımlanan (Haziran-Aralık), sosyal bilimlerle ilişkili bilimsel makalelere yer veren, ulusal ve hakemli bir dergidir. Dergi, ULAKBİM TR Dizin, ULAKBİM Dergipark ve Google Scholar bilimsel yayın dizinleri ve veri tabanlarında taranmaktadır. Dergide yayımlanan makalelerin bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayımlanan makaleler yazarların bireysel görüşünü yansıtmaktadır; Millî Savunma Üniversitesi, Millî Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin görüşlerini yansıtmamaktadır.

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi’nde Türkçe ve İngilizce makaleler kabul edilmektedir. Strateji ve güvenlik, uluslararası ilişkiler ve bölgesel çalışmalar, savaş araştırmaları, askerî tarih, savunma yönetimi, istihbarat çalışmaları, harp ve silahlı çatışma hukuku ve askerî sosyoloji dallarındaki makaleler dergi editörlüğü tarafından değerlendirmeye alınmaktadır.

Açık Kaynak Beyanı: SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi açık erişime sahip bir dergidir. Dergide yayımlanan makalelerin tam metinlerine ücretsiz erişilebilir.

Derginin Tarihçesi: SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi 1991 yılında “Kara Harp Okulu Dergisi” adıyla yayın hayatına başlamıştır. 1995 yılında ismi “Kara Harp Okulu Bilim Dergisi” olarak değiştirilmiştir. 2006 yılından itibaren ulusal ve hakemli bir dergi statüsüne uygun biçimde yayın yapmaktadır. 2020 yılı Aralık sayısından itibaren “SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi” ismi ile yayın hayatına devam etmektedir.

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

ISSN: 2718-0301

E-ISSN: 2718-0700

ABOUT THE JOURNAL

The Journal of Defence and War Studies is a national, double-blind refereed journal published semiannually (June-December) by the Dean's Office of Turkish Military Academy. It accepts articles related to social sciences. The Journal is indexed/ abstracted by ULAKBİM TR Dizin, ULAKBİM Dergipark and Google Scholar Services. The scientific and linguistic content of the studies published in the Journal is under the authors' responsibility. The views expressed in the journal are solely of the authors and do not necessarily reflect the views of the Ministry of Defence or The Turkish Armed Forces.

The Journal accepts articles in Turkish and English. The articles related to strategy and security, international relations and regional studies, war studies, military history, defence management, intelligence studies, law of armed conflicts and military sociology are accepted.

Open Access Statement: All the articles published in this journal are free to access immediately from the date of publication. We do not charge any fees for any reader to download articles for their own scholarly use.

History of the Journal: The Journal of Defence and War Studies started its publishing life in **1991** named as "The Journal of Turkish Military Academy". It has changed its name as "The Science Journal of Turkish Military Academy" in **1995**. It has been being published as a national and double-blind refereed journal since **2006**. It has changed its name to "The Journal of Defence and War Studies" by its **2020** December issue and continues its publishing life.

SAVSAD

SAVUNMA VE SAVAŞ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

AMAÇ VE KAPSAM

SAVSAD (Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi), savaş, milli savunma ve güvenlik kavramları bağlamında sosyal ve beşeri bilimlerin yanı sıra interdisipliner olarak yapılan araştırmalara yer vermek; araştırmacılar ve uygulamacılar arasındaki etkileşimi akademik düzeyde destekleyerek ulusal ve uluslararası bilimsel bilgi birikimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

SAVSAD, bilimsel normlara ve bilim etiğine uygun nitelikli ve alanında özgün çalışmaları titizlikle değerlendirerek, savaş araştırmaları, askeri tarih, savunma yönetimi, milli savunma, istihbarat, uluslararası güvenlik çalışmaları, savaş ve silahlı çatışma hukuku ile savaş, milli savunma ve güvenlik konularında sosyal ve beşeri bilimlerin farklı alanlarının yanı sıra interdisipliner araştırmaları İngilizce ve Türkçe olarak yayımlamaktadır.

THE JOURNAL OF DEFENCE AND WAR STUDIES

ISSN: 2718-0301 E-ISSN: 2718-0700

AIM AND SCOPE

SAVSAD (The journal of War and Defense Research) aims to contribute to national and international scientific knowledge by providing a place for interdisciplinary research in the context of war, national defense and security concepts, as well as social sciences and humanities, and supporting the interaction between researchers and practitioners at the academic level.

SAVSAD publishes interdisciplinary research in various fields of social sciences and humanities, as well as war research, military history, defense management, national defense, intelligence, international security studies, law of armed conflict and war, national defense and security in English and Turkish languages by carefully evaluating qualified and original studies in accordance with scientific norms and scientific ethics.

İçindekiler/Table of Contents

Sayfa/Pages

İki Dünya Savaşı Arasında Türk-Sovyet İlişkileri Adil AYZAZ	1-34
Hibrit Tehdit Perspektifinden Orman Yangınları ve Türkiye'nin Mücadele Politikası Hakan Ayhan DAĞISTANLI, Cevriye GENCER	35-70
2015 Mülteci Krizi Sonrası Ege Denizi'nde Göçün Güvenlikleştirilmesi: Yunanistan'ın Ulusal Göç ve Ulusal Entegre Politikaları Can KIZILKAN	71-126
Dünyada ve Türkiye'de Tank Sınıfının Gelişimi: Rusya-Ukrayna Savaşı Bağlamında Bir Değerlendirme Hüseyin BÖREKÇİ	127-170
KBRN Kiti Dağıtım Ağı Tasarımı Optimizasyonu İçin Eş Zamanlı Topla Dağıtım Araç Rotalama Problemi Yaklaşımı Aygün ALTUNDAŞ, Kemal Gürol KURTAY, Hakan Ayhan DAĞISTANLI	171-196
YAYIN POLİTİKASI <i>Publication Principles</i>	197-200
ETİK KURALLAR <i>Ethical Rules</i>	201-208
YAZARLAR İÇİN REHBER <i>Author Guidelines</i>	209-216

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA TÜRK-SOYET İLİŞKİLERİ

Adil AYZAZ*

Öz

Tarih boyunca çeşitli zaman dilimlerinde değişkenlik göstermiş olan ancak günümüzde devletler arasında olumlu yönde seyrettiği görülen Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin gelecekte nasıl şekillenebileceği sorusuna cevap arayışlarına yeni bakış açıları kazandıracak perspektiflerin ortaya konulması zarureti, bu makalenin kaleme alınmasının gerekçesini oluşturmuştur.

Makalede, metot olarak eleştirel literatür araştırması kullanılmış ve Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkiler, ilişkilerde değişkenliğin hâkim olduğu 1918 ile 1939 yılları arasındaki dönemle sınırlandırılmıştır. Anılan döneme giriş teşkil etmek üzere ilk olarak I. Dünya Savaşı'nın başlangıcından Mondros Mütarekesi'ne kadar Türk-Rus İlişkileri (1914-1918) incelenmiş; ardından, zaman içinde ilişkilerde meydana gelen değişimi ve nedenlerini tespit etmek maksadıyla, sonraki yılları kapsayan Türk-Sovyet ilişkileri ise Kararsızlık Dönemi (1918-1923), İşbirliği ve Karşılıklı Güven Dönemi (1923-1936), Geçici İşbirliğinden Kopuş Dönemi (1936-1939) olmak üzere üç zaman dilimi halinde değerlendirilmiştir.

Türk-Rus ilişkilerinde meydana gelen olumlu veya olumsuz yönde değişim ve nedenleri tespit edildikten sonra, sonuç bölümünde, söz konusu tespitlerden istifade ile günümüzdeki Türk-Rus ilişkilerinin gelecekte alabileceği şekil ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Makalenin türü: Araştırma makalesi

Anahtar kelimeler: Türk dış politikası, Türk-Sovyet ilişkileri, Türk-Rus ilişkileri, iki savaş arası.

Jel kodu: D83, H56, N40, N94, N95

Yazarın notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi'ne yazar imzası ile beyan edilmiştir.

*(E) Alb., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi, adilayaz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4462-781X

Turkish-Soviet Relations in The Inter-War Period

Abstract

This article endeavors to present new perspectives in search of answers to the question of how relations between Turkey and Russia, which have varied for a century but recently seem to be trending positively, may shape in the future.

Employing a method of critical literature review, the article focuses on the Turco-Soviet relations in the period of 1918 to 1939, highly varying throughout. The Turkish-Russian relations during the World War I (1914-1918) set the prelude to the said period, usually called the Inter-War Period, which is then investigated as three sub-periods namely the Period of Indecision (1918-1923), of Cooperation and Mutual Trust (1923-1936), and of Break of Transitory Cooperation (1936-1939).

Following the determination of positive or negative changes that occurred in the Turkish-Russian relations and causes thereof, the conclusion section attempts to picture the shape that Turkish-Russian relations may assume in the future.

Article Type: Research article

Keywords: Turkish foreign policy, Turkish-Soviet relations, Turkish-Russian relations, Inter-War Period.

JEL Codes: D83, H56, N40, N94, N95

Author's Note: This study was prepared in compliance with the ethics of scientific research and publication. There is no content requiring permission from the Ethical Board or any legal/special permission in this study. I, as the author of the article, signed my declaration certifying that there is no conflict of interest in the article preparation process.

GİRİŞ

Türk-Rus ilişkileri, özellikle iki savaş arası dönem olarak adlandırılan (1918-1939) dönemde, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrası dış politikasına yön veren ana unsurlardan biri olmuştur. Bu çalışmada, XX. yüzyılın başında iki büyük devrime sahne olan ve tarihte büyük çoğunlukla savaş sahnelerinde karşı karşıya gelmiş iki ulusun, Türkler ile Rusların, 1918 ile 1936 yılları arasındaki ilişkileri siyasi tarih disiplini çerçevesinde incelenecektir.

Türkiye açısından zor şartlar altında Millî Mücadele'nin sürdüğü, Sovyet Rusya bakımından ise 1917 Bolşevik Devrimi'nin gerek Rusya'nın içinde gerekse dışında varlığını kabul ettirme çabalarının olduğu 1918-1923 yılları arasındaki dönemde, Millî Mücadele'ye Sovyet desteğinin neler olduğunun tespit edilerek günümüzde iki ülke arasında iyi ilişkilerin başlaması sürecindeki benzerlikleri ortaya koyabilmek bu makalenin kaleme alınmasının amaçlarından birisidir.

Makalenin kaleme alınmasının diğer bir amacı; genel olarak İşbirliği ve Karşılıklı Güven Dönemi olarak adlandırabileceğimiz 1923-1936 yılları

arasındaki dönemde, Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmaları akdedilen Rusya ile ekonomik işbirliğinin yanı sıra hem ikili hem de uluslararası ortamda ilişkilerin işbirliği içinde nasıl geliştirildiği, uluslararası kuruluşlarla siyasi ilişkilerde uyum içerisinde birlikte nasıl hareket edildiğinin ortaya konulmasıdır.

Yeni bir durum olarak ortaya çıkan II. Dünya Savaşı'nın hızla yaklaşmakta olmasının tüm koşulların değişmesine neden olduğu ve Avrupa Devletlerini Türkiye ile yakın ilişkiler kurma konusunda daha istekli hale getirdiği 1936-1939 yılları arasında, Türk-Sovyet ilişkilerinin bozulmasının nedenlerinin ve bu nedenlerin başta Türkiye ile SSCB'ye olmak üzere ilgili diğer ülkelere olan etkilerinin ortaya konulması bu makalenin amaçlarından bir diğeridir.

Makalenin sonuç bölümünde, diğer bölümlerde tarih disiplininin istifade ile mercek altına alınan hususlar neticesinde elde edilen sonuçlar ışığında, Türk-Sovyet ilişkilerinin geleceğine ve söz konusu ilişkilerin günümüzde çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan Yeni Dünya Düzenine olabilecek etkilerine yönelik bir bakış açısı sunmak hedeflenmiştir.

I. Dünya Savaşı'nın Başlangıcından Mondros Mütarekesi'ne Kadar Türk-Sovyet İlişkileri (1914-1918)

Osmanlı İmparatorluğu I. Dünya Savaşı'na, girdikten hemen sonra Çar II. Nikola Rus halkına hitaben yayınladığı bildirmede, "*Bu savaşın ataları tarafından vasiyet edilen tarihi emellerin gerçekleştirilmesine imkân vereceğini*" vurgulamış, Rusların İstanbul üzerindeki emellerini hatırlatarak, savaşın asıl hedefinin sıcak denizlere inme olduğuna işaret etmişti (Kurat, 1987, s. 419)¹.

Rusya bu emellerini gerçekleştirmek için harekete geçti; 4 Mart 1915'te Birleşik Krallık ve Fransa'ya verdiği notalarla İstanbul, İstanbul ve Çanakkale Boğazları, Trakya'nın bir bölümü ve Adalar'ın Rusya'ya ilhak edilmesini istedi. Birleşik Krallık ve Fransa bunu kabul etmek zorunda

¹ Rusya'nın 2 Kasım 1914'de Türkiye'ye savaş ilan etmesinden sonra, Çar II. Nikola 3 Kasım 1914 tarihinde yayınladığı manifestoda, "Bu harbin, Karadeniz sahillerinde ecdat tarafından vasiyet edilen tarihi emellerin gerçekleştirilmesine imkân vereceğini" vurgulamış, Rusların İstanbul üzerindeki haklarını da hatırlatarak harbin esas hedefini işaret etmiştir. Türkiye'ye savaş ilanı, Rus halkı arasında büyük bir heyecan uyandırmıştır. Tarihi Türk düşmanlığı, hemen canlanmış, Ayasofya'ya haç dikmek zamanı yaklaştığına hükmedilmiş ve bunun için bir yardım sandığı bile açılmıştır (Kurat, 1987, s. 419).

kaldılar. Nisan 1915'te, Rusya'nın Boğazlar ve çevresindeki emelleri üzerinde mutabık kalınmıştı (Armaoğlu, 2020, s. 93-94). Bu plan 1915 yılında Fransızların ve İngilizlerin Çanakkale'de Türkler karşısında beklemedikleri yenilgileriyle suya düşmüştü. Çanakkale'deki Türk zaferi Ruslara müttefikleri tarafından yardım götürülmesinin önüne geçmiş ve daha savaşın başından itibaren Rusya'nın hem ithalat ve ihracatının kesilmesinde, hem de cephanesiz kalarak zayıflamasında etkili olmuştu. Nitekim İngiliz Başbakanı Lloyd George Avam Kamarası'nda Çarlık Rusya'sının 1917'deki çöküşünün en büyük nedeninin Türklerin Çanakkale'deki başarısı olduğunu söylemişti (Fromkin, 2018, s. 219). Kafkas Cephesi'nde Türk-Rus savaşı Enver Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerinin taarruzuyla başlamış, Ruslardan Artvin, Ardahan ve Oltu geri alınmıştı. Ocak 1916'dan itibaren asker sayısı ve kış teçhizatı bakımından daha iyi durumda olan Rus Ordusunun ileri harekâtı sonucunda Erzurum, Muş, Bitlis, Erzincan ve Trabzon Rusların eline geçmişti (Kurat, 1987, s. 420-421).

I. Dünya Savaşı devam ederken Türkistan'da Rus idaresine karşı aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı Türklerin isyanı baş göstermişti. Çar tarafından Türkistanlılara ve Kazak-Kırgız Türklerine 1834 yılından beri devam eden askerlik muafiyeti kaldırılmış, askere alma başlamıştı. Yine 1916'da savaş ihtiyaçlarını karşılama adı altında Rus generallerinin ve yöneticilerin cebini doldurduğu yüklü miktarda vergi toplandı. 1905 isyanından sonraki dönemde İsmail Gaspıralı ve Yusuf Akçura gibi aydınlar yaydıkları Türkçülük ve İslamcılık fikirleriyle Türkiye'ye karşı çok olumlu bir düşünce iklimi oluşturdular (Akçura, 2018, s. XV).² Bu düşüncelerin yayıldığı dönemde I. Dünya Savaşı'nın başlaması ve Rusya'nın Türkiye'ye savaş açmış olması Türkler arasında Rus hükümetine olan düşmanlığı iyice artırdı (Kurat, 1987, s. 427-429). Çarlık Rusya'sının Kafkasya'daki askerî başarılarının yarattığı endişe, 1917 Devrimi'nin Türkler arasında sevinçle karşılanmasına neden oldu (Kurat, 1987, s. 429; Togan, 2021, s. 385-387). Bu etkiden yararlanarak Enver Paşa ve Talat Paşa'nın Kafkasya'da bir İslam Hükümeti kurma tasarıları da bu dönemde ortaya çıktı (Ada, 2018, s. 1080-1081; Murgul, 2017, s. 19-20). Savaş esnasında Rusya'da Çarlık rejimi aleyhtarı devrim yanlıları da Rusya Türkleri gibi Rusya'nın bu savaştan galip çıkmasını istemiyorlardı. Rusya galip çıkarsa Çarlık rejimi güçlenecek ve yıkılması imkânsız hale gelecekti (Kurat, 1987, s. 430-431).

XX. yüzyılın başında sadece Türk-Rus ilişkilerine değil, I. Dünya Savaşı'nın sonucuna tesiri olan en önemli olaylardan biri Rusya'da Bolşevik Devrimi'nin meydana gelmesidir. Bolşevik Devrimi'ne yol açan koşulların

² İsmail Gaspıralı'nın "Tercüman" isimli gazetesi İstanbul'a da geliyordu.

oluşmasında Osmanlı İmparatorluğu'nun etkisi olmuştu. Türklerin 1915'te Çanakkale'de geçit vermemesi nedeniyle, Müttefikler Boğazları ele geçirememiş, bu nedenle Rusya'nın hem ihracatı, hem ithalatı durmuştu. Boğazların kapanmasıyla dışarıya ihraç edilemeyen tarım ürünlerinin içeride kalmasına rağmen Rus halkının açlık çekmesi, yolsuzlukların engellenememesi halkı isyana teşvik etmişti (Fromkin, 2018, s. 219-220).

Diğer yandan Türk milliyetçileri Orta Asya Türklüğünün kurtuluşunu Çarlık Rusyası'nın yıkılışında gördüklerinden Bolşevik Devrimi'ni sevinçle karşılamışlardı (Kocabaşoğlu ve Berge, 2006, s. 84; Togan, 2021, s. 385-386).³ Bunun sebebi Lenin'in "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" vaat etmiş olmasıydı (Carr, 1989, 307; Çakıcı ve Öksüz, 2020, s. 723); çünkü Lenin sınıf bilincinin millî bilinçten üstün geleceğini düşündüğünden bunu bir tehlike olarak görmemişti. Ancak devrim sonrası işler Lenin'in düşündüğü gibi gitmemiş, Türkler ilk bağımsızlık isteyen milletlerden birisi olmuştu (Carr, 1989, s. 304-306; Erden, 2017, s. 138-139).

Osmanlı'nın yüzyıllardır savaştığı devlet Çarlık Rusyası'ydı. 1905 Devriminden bu yana Rusya Türkleri zaten ezilen uluslardan biri olarak Çarlığa karşıydı (Akal, 2008, s. 116). Bolşevik Devrimi sonrasında Rusya'da iç savaş çıkmıştı ve bu savaşta Bolşevikler ABD, Birleşik Krallık, Fransa ve Japonya'nın desteğini alan muhaliflere karşı savaşıyordu (Carr, 2004, s. 71, 109). Batı karşısında yapayalnız ve Türklerin işbirliği yapabileceği farklı bir Rusya ortaya çıkmıştı. Türkiye ise Mondros Mütarekesi sonrası Millî Mücadele için desteğe ihtiyaç duyuyordu ve Birleşik Krallık ve müttefikleri ile baş edebilmek için başka bir seçeneği yoktu (Akal, 2008, s. 136). Her iki tarafın da istekli olması bu işbirliğini kolaylaştıracaktı.

İki Savaş Arası Dönemde (1918-1939) Türk-Sovyet İlişkileri

Türkiye'nin Millî Mücadele'den başarıyla çıkmasını özellikle Birleşik Krallık ve Fransa kabullenmekte güçlük çekmişler, Türkiye için güvenilir devletler olamamışlardı. Birleşik Krallık'ın Türkiye'ye karşı olumsuz tutumu 1927 yılı sonuna kadar devam etmişti (Yılmaz, 2002, s. 157). Böyle olunca SSCB Türk dış politikasının temel dayanağı olmuştu (Armaoğlu, 2020, s. 47). Bu dönemde SSCB'nin durumu da Türkiye'den farklı değildi. Avrupa Devletleri SSCB'yi dışlamış ve cezalandırmaya çalışmıştı. 1922'de Cenevre'de toplanan Dünya Ekonomik Forumu'nda Sovyet Rusya'ya Çarlık

³ Rusya içindeki Türk Topluluklarının siyasi durumları ve Bolşevik Devrimi karşısındaki düşünce ve tutumları hakkında detaylı bilgi için Bkz. Togan, 2021, s. 352-395.

Rusya'sının borçlarını ödemesi konusunda baskı yapmışlardı. 1920'li yılların ilk yarısında uluslararası arenada yalnız bırakılan Türkiye ve SSCB'nin birbirleriyle yakınlaşmaktan başka seçenekleri kalmamıştı. Türkiye-SSCB ittifakı emperyalist güçlere karşı zorunlu bir ittifak olmuştu (Yerasimos, 1992, s. 57).

İki savaş arası dönemde Türkiye ile SSCB'nin birbirleriyle ve uluslararası alanda girdikleri taahhütler şunlardır:

- 16 Mart 1921 Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması (Moskova Antlaşması) (Soysal, 2000, s. 32-38),
- 13 Ekim 1921 Kars Antlaşması (Soysal, 2000, s. 41-47),
- 17 Aralık 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık (Saldırmazlık) Antlaşması (Gürün, 1991, s. 109-112),
- 11 Mart 1927 tarihli Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması (Bilge, 1992, s.104),
- 27 Ağustos 1928 tarihli Briand-Kellogg Paketi'nde birlikte hareket edilmesi (Soysal, 2000, s. 366-367),
- 9 Şubat 1929 tarihli Litvinov Protokolü (Soysal, 2000, s. 367),
- 17 Aralık 1929'da 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık (Saldırmazlık) Antlaşması'nın uzatılması ve bir Ek Protokol imzalanması (Bilge, 1992, s. 105; Soysal, 2000, s. 279-280),
- 17 Mart 1931 Dostluk ve Tarafsızlık (Saldırmazlık) Antlaşması'na Ek bir Protokol daha imzalanması (Soysal, 2000, s. 281),
- 18 Temmuz 1932 Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne Girişi (Bilge, 1992, s. 112),
- 7 Kasım 1935'te Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın bütün ekleri ve protokolleri ile birlikte 10 yıllığına uzatılmasını öngören Protokol (Gönlübol ve diğerleri, 1974, s. 118-119) .

Genel olarak Türk-Sovyet ilişkileri iki ülke arasında ortak hasımlara karşı işbirliği çerçevesinde gelişmişti. Hem Türkiye'nin hem SSCB'nin siyasi, askerî ve ekonomik bakımdan güçlenmelerine paralel olarak görüş ayrılıkları ve çatışmalar da ortaya çıkmıştı. Türk-Sovyet ilişkilerini iki savaş arası dönemde (1918-1939) üç zaman dilimine ayırarak incelemek yararlı olur. Birinci zaman dilimi, 1918-1923 dönemi Osmanlı Devleti için I. Dünya Savaşı'nın bitimi olan 30 Ekim 1918'den, Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanarak Lozan Barış Antlaşmasının imzalandığı 1923 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. İkinci zaman dilimi 1923-1936

dönemidir ki; işbirliği dönemi olarak anılmasına sebep olacak birçok unsuru içermesine rağmen sorunları da barındırmaktadır. Üçüncü zaman dilimi olan 1936-1939 dönemi ise II. Dünya Savaşı yaklaşırken sorunların su yüzüne çıktığı ve uzun sürecek sancılı bir dönemin başlangıcı niteliğindedir. Bu dönem, SSCB'nin Türkiye üzerindeki taleplerini Moskova ziyaretinde Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'na ilk kez dile getirmesiyle (1939 yılında) iki ülke arasında giderek krizlere dönüşecek bir uyuşmazlık döneminin de başlangıcı olmuştur.

Kararsızlık Dönemi (1918-1923)

Dönemin başlangıcında; Rusya'nın, işgali altındaki bazı bölgeleri Ermenilere verme düşüncesi, 1918'de, Osmanlı Ordusunu Brest-Litovsk Antlaşması'nda 1877-78 Harbi'nden önceki hudut olarak kabul edilen Türk-Rus hududundan daha da ileri giderek Tebriz ve Bakü'ye kadar olan bölgeleri ele geçirmeyi zorunlu kılmıştı (Kurat, 1990, s. 652-658). Bu esnada Kafkasya'da Ermeniler, Gürcüler ve Azerbaycan Türklerinin bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Osmanlı Ordusunun anılan bölgeleri ele geçirmesine olumlu katkı sağlamıştı. Ancak dört ay sonra I. Dünya Savaşı sonunda Mondros Mütarekesi imzalanınca, mütarekenin gereği olarak Osmanlı Ordusu Batum, Kars, Ardahan ve Kağızman'dan geri çekildi. Osmanlı Ordusu çekilince Ermeniler Kars'ı, Gürcüler Ahıska ve Ardahan'ı işgal ettiler (Yüceer, 2016, s. 53-55).

Bolşevik Rusya'nın Türkiye ile ilişki kurma isteğinin başlıca üç stratejik sebebi vardı. Birincisi, Mondros Mütarekesi sonrası İtilaf Devletleri'nin Türk Boğazlarını kontrol etmesinin kendi güvenliğini tehdit edeceği düşüncesidir. İkincisi, Türkiye'de Birleşik Krallık lehine bir siyasi yapı ortaya çıkmasının Bolşevik rejimin geleceği açısından tehdit oluşturması endişesidir. Sonuncu olarak, Rusya'daki Müslüman Türkler'in Türkiye ile olan bağlarından yararlanmak düşüncesidir (Çakıcı ve Öksüz, 2020, s. 726-727).

Millî Mücadele döneminde Bolşeviklerle ilk temas Havza'da Albay Budyonny ile Mustafa Kemal'in görüşmesidir. Mustafa Kemal'in Havza'da bulunduğu 25 Mayıs-12 Haziran 1919 tarihleri arasında yapıldığı muhtemel bu görüşmede Bolşevik Albay'ın Türkiye'de kurulacak rejimin şekli üzerinde durması ilginçtir⁴ (Çakıcı ve Öksüz, 2020, s. 728-729). Dönem

⁴ Böyle bir görüşmenin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda tartışmalar olması bir yana bu görüşmede bulunan kişinin Albay Budyonny değil Mdivani olduğu iddiası da vardır (Çakıcı ve

içerisinde Türkiye ile Rusya arasındaki ilk resmî ilişkilerin başlangıcı olarak, Büyük Millet Meclisi'nin açılışından sonra, Mustafa Kemal'in Lenin'e yazdığı 26 Nisan 1920 tarihli mektup kabul edilebilir (Ada, 2018, s. 1088; Kolesnikov, 2010, s. 27). Komünist Enternasyonal 1 Mayıs 1919'da yayınladığı açıklamasında; "Türkiye'nin işçi, asker ve köylülerine" ayrı bir bölüm ayırmıştır (Üçok, 1980, s. 233-234). Yine Sivas Kongresi'nden hemen sonra "Georgi Vasilyeviç Çiçerin'in Türk Amele ve Köylülerine Çağrısı" 13 Eylül 1919'da yayımlanmıştır. Bu bildiri de Çarlık döneminin İstanbul ve Boğazlar'la ilgili taleplerden vazgeçildiği de vurgulanmıştır (Degras, 1951, s. 165). Çiçerin'in hem bu çağrıda ve hem de Aralık 1919'da, içinde Türkiye'nin de bulunduğu "Uyanan Doğu'da Avrupa kapitalizmine karşı duruş"tan söz etmesi Türk Millî Mücadelesine olan Rus ilgisinin işaretleri olarak kabul edilebilir (Degras, 1951, s. 164-167). Ankara'da Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra Dışişleri Bakanı Bekir Sami (Kunduh) Bey ve İktisat Bakanı Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey Moskova'ya gittiler (BCA, 30-18-1-1/1-1-5). 24 Temmuz 1920'de Hariciye Komiseri Çiçerin'le ve 14 Ağustos tarihinde Lenin'le görüştüler. Bu görüşmelerde Türkiye Sovyet Rusya'dan; Ermeniler tarafından kesilen Tiflis demiryolunun açılmasını, emperyalistlerin Anadolu'dan kovulması ve emperyalistlere karşı ortak mücadele için silah ve para yardımı yapılmasını, Rusya ise Van ve Bitlis'in Ermenilere verilmesini istemişti. Bekir Sami Bey durumu Trabzon'a gönderdiği Yusuf Kemal Bey vasıtasıyla 18 Eylül'de Ankara'ya rapor etmişti (Ada, 2018, 1092-1093).

Konunun BMM'de müzakere edilmesi sonrasında 2 Eylül 1920 tarihinde yayımlanan Kararname, Sovyet Rusya'nın "Türkiye'de Bolşevik ihtilali yapmak istediğini, özellikle Ordu içerisinde Bolşevik ajanlarının girmesine izin verilmemesi gerektiğini" karara bağlamıştı (Erdaş, 2017, s. 81-83). Millî Mücadele'nin önderleri Bolşevik rejimin dış politikasında "Çarist siyaset"ten bir sapma olmadığını böyle erken bir zamanda görebilmişlerdi.

Moskova görüşmelerinden dönen Yusuf Kemal Bey 16-17 Ekim 1920'de Meclis'te yapılan gizli oturumlarda ayrıntılı bilgi vermişti. Mustafa Kemal'in başkanlık ettiği bu görüşmeler esnasında Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey "*Siyaseti hariciyede Petro ne düşünüyorsa bugünkü Rus erkânı da, Rusya'yı idare eden eller de o ideali takip eden insanlardır. Münasebat ve bilhassa siyaseti hariciyedeki noktai nazarları yine dünkü noktai nazardır.*" sözleriyle Rus siyasetinde değişiklik olmadığını tespit etmektedir (GCZ, 16-17 Ekim 1920, s. 158-173, s. 175-187).⁵ Ermeniler

Öksüz, 2020, s. 733-734). Mdivani Mart 1921'de Sovyet Rusya'nın Ankara Temsilcisi olarak atandı (Ada, 2018, s. 1101).

⁵ 16 Ekim 1920 görüşmeleri için s. 158-173, 17 Ekim 1920 görüşmeleri için s. 175-187.

için toprak isteği TBMM tarafından 17 Ekim 1920’de reddedilmişti (Tansel, 1983, s. 232-233). Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Vekiller Heyeti imzasıyla Moskova’da bulunan Bekir Sami Bey’e hitaben gönderilen 21 Ekim 1920 tarihli diğer bir kararname ise Ermeni halkının bölgede hiçbir zaman çoğunluğa ulaşmadığını, Van ve Bitlis’in Ermenilere terki ısrarının SSCB’nin samimiyeti konusunda şüphe uyandırdığını vurgulamaktadır (BCA, 30-18-1-1/1-15-9). Bu kararda Bekir Sami Bey’e iki maddenin Çiçerin’e tebliğ edilmesi talimatı verilmektedir. Bunlardan birincisi, Van ve Bitlis vilayetlerinin Ermenilere terkini istemenin emperyalist bir tutumdan başka bir şey olamayacağı, emperyalizme karşı mücadele için kurulmuş Ankara Hükümeti’nin bunu kabul edemeyeceği, ikincisi ise Türkiye’den göç etmiş olan Osmanlı Ermenilerinin göçten önce oturdukları yerlere dönmelerine engel olunmayacağı, bu suretle gelenlere azınlıklara verilen hakların verileceğidir (BCA, 30-18-1-1/1-15-9).

1920’de Türk heyetinin Moskova’da yaptığı görüşmelerde her iki tarafın da istekleri karşılıklı kabul edilmeyince, yukarıda söz edilen ilk kararnameden sonra Karabekir Paşa, ileri harekâtla 20 Eylül 1920’de Kars ve Gümrü’yü kurtarmış, 3 Aralık 1920’de Ermenilerle Gümrü Antlaşması imzalanmıştı. Daha sonra Ardahan, Ahıska, Batum’un kurtarılmasını takiben 14 Mart 1921’de harekât tamamlanmıştı (Gürün, 1983, s. 40). Türkiye’nin bir yabancı devletle yaptığı ilk anlaşma Gümrü Antlaşması olsa da Ermenistan’da yönetim Menşeviklerden Bolşeviklere geçince anlaşma onaylanmamış ve yürürlüğe girmemiştir (Soysal, 2000, s. 17-18).

Moskova’ya geri dönen Yusuf Kemal Bey başkanlığında, 26 Şubat 1921’de yeniden görüşmeler başlamıştı. Antlaşmayı imzalamak üzere Sovyet Rusya’ya giden ikinci Türk Heyeti bu defa Yusuf Kemal Bey başkanlığında, Dr. Rıza Nur ve Ali Fuat Paşa’dan oluşuyordu. İki ülke arasında, dönemin en önemli gelişmelerinden biri olarak 16 Mart 1921 tarihinde Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması (Moskova Antlaşması) Karabekir Paşa’nın harekâtının tamamlanmasından sonra imzalandı.⁶ Bu antlaşma, Boğazların Türk egemenliğinde kalması, sınırların tespiti, Çarlık Rusyası’nın imzaladığı anlaşmaların geçersiz olduğu, kapitülasyonların kaldırılmasının kabul edildiği gibi maddeleriyle Türkiye’nin dış siyasetinde önemli bir siyasi gelişme olmuştu (Gürün, 1983, s. 41-47; Yüceer, 2016, s. 145). Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması’na göre Sovyet Rusya Kars, Ardahan ve Artvin’i Türkiye’ye bırakmış ve Misak-ı Millî’yi tanımıştı (Aralov, 2020, s. 23). Bu anlaşma ile iki ülke arasında önceden imzalanmış olan anlaşmalar geçersiz sayıldığından (Madde 6), “Sovyet Rusya

⁶ 16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması (Türkiye-Rusya Muahednamesi)’nin tam metni için Bkz. Gürün, 1983, s. 42-47; Soysal, 2000, s. 32-38.

kapitülasyonların egemenlik haklarıyla bağdaşmayacağını kabul ederek bu hakların kullanılmasını geçersiz ve kaldırılmış saymıştır” (Soysal, 2000, s. 34). 13 Ekim 1921’de imzalanan Kars Antlaşması, Moskova Antlaşması’yla belirlenmiş olan hudutları Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan heyetleriyle yeniden imza altına alarak perçinliyordu.⁷

Millî Mücadele’nin mali kaynakları içinde Sovyet yardımının çok önemli yeri olmuştu. İlk mali yardım TBMM Hükümetine teslim edilmek üzere Eylül 1920’de Erzurum’a ulaştırılmıştır (Çakıcı, 2023, s. 91). Ancak yardımlar konusunda Sovyet Rusya Sakarya Zaferi’ne kadar kararsızlık dönemi yaşamıştı. Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması imzalanmış olmasına rağmen her iki ülkede de karşılıklı kuşku ve kararsızlık hüküm sürmüştü. Fransa ile Ankara Hükümeti’nin iyi ilişkiler içine girmiş olması Bolşevikleri rahatsız etmişti. Sakarya Zaferi’ne kadar geçen dönemde Sovyet Rusya Enver Paşa’nın Moskova’da Ankara Hükümeti aleyhine faaliyetlerine engel olmamış, yardımlar da vaat edildiği kadar olmamıştı (Ada, 2018, s. 1127; Yüceer, 2016, s. 189). Gümrü Antlaşması ve Bolşevik Rusya ile yapılan Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması imzalanmış olmasına rağmen Türk komutanların kuşkuları sebebiyle Batı’ya asker kaydırma kararı hemen alınmamıştı. Enver Paşa’nın iki tümen kadar kuvvetle Anadolu’ya geçeceği bile söylenmekteydi ve Mustafa Kemal Paşa bu konuda endişeliydi (Ada, 2018, s. 1113; Murgul, 2017, s. 25). Aynı kararsızlık Sovyet Rusya tarafında da devam ediyordu. Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey’in Londra Konferansı’nda Avrupa Devletleri’yle yakın temas kurması Sovyet Rusya’yı rahatsız etmişti (Alacakaptan, 1999, s. 282-283; Çakıcı, 2023, s. 98; Yerasimos, 2000, s. 217). Sakarya Zaferi’ne kadar olan dönem içerisinde Millî Mücadele’ye destek maksadıyla Enver Paşa’nın da Almanya bağlantılı silah ve cephane temini için Sovyet Hükümeti nezdinde girişimleri olmuştu (Çakıcı, 2023, s. 91). Enver Paşa ve Talat Paşa İngiliz boyunduruğuna girmektense, Bolşevik prensiplerini uygulamayı çare olarak görmekteydi (Akal, 2008, s. 130-131).

Sakarya Zaferi’nden sonra, Sovyet Rusya’nın maddi yardımı azımsanmayacak düzeydedir. Sovyet Rusya’dan altın ve askerî malzeme gelmeye başlamıştı (Zürcher, 2017, s. 184-185). Millî Mücadele döneminde yapılan yardım 11 milyon altın Ruble ve 100 bin Osmanlı altını tutarındadır. Ağustos 1920’de 100 bin Osmanlı altını karşılığı külçe altın Halil Paşa tarafından, Eylül 1920’de 1 milyon altın Ruble Yusuf Kemal Bey tarafından getirilmiş, Moskova Antlaşması’ndan sonra partiler halinde 10 milyon altın Ruble daha gelmişti (Yerasimos, 2000, s. 614). Millî Mücadele boyunca gönderilen mali yardımların toplamı 13.612.000 altın rubledir (Çakıcı, 2023,

⁷ Antlaşmanın tam metni için Bkz. Soysal, 2000, s. 41-47.

s. 97). Bu dönemde Sovyet yardımları başladıktan sonra Ağustos 1921'de Büyük Millet Meclisi'nin de açlık çeken Sovyet Rusya halkına tahıl yardımı yapma kararı almış olması bir iyi niyet göstergesi olarak kabul edilebilir (Kolesnikov, 2010, s. 110-114).

Bu dönemde Sovyet Rusya ile Türkiye'nin benzerlikleri vardı. Bolşevik Devrimi'nden sonra Sovyet Rusya Brest-Litovsk Antlaşması'yla I. Dünya Savaşı'ndan çekilmişti. Bolşevik Devrimi'ni kabullenmek istemeyen Batılı Devletler devrimin başarısız olması için Rusya'da muhalif gruplara destek vermişlerdi.⁸ Türkiye'nin Millî Mücadelesinin başlangıcında olduğu gibi, yeni Bolşevik rejim de iç karışıklıkları bastırma çabası içindeydi. Çünkü Bolşevikler Rusya içindeki muhaliflerin Müttefik Devletler tarafından desteklenmesine engel olmak için bu devletleri Kafkaslar'dan çıkarmak istiyordu. İngilizler'in Kafkas Seddi Projesi de Sovyet Rusya'yı endişelendiren gelişmelerden biridir. Buna göre Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında bir ittifakla Bolşevizmin yayılmasına karşı bir set oluşturulması düşünülmüştü (Erden, 2017, s. 135) Bu proje ile Bolşevik Rusya'nın güneye doğru yayılması ve Türk-Sovyet yakınlaşması engellenmeye çalışılmıştır. Kafkas Seddi projesine Türkiye'nin dâhil olmasından endişe duyan Sovyet Hükümeti bunu engellemek maksadıyla da Türkiye'ye yardım göndermiştir (Çakıcı ve Çakıcı, 2022, s. 156-157). İtilaf devletleri hem Sovyet Rusya'nın hem Türkiye'nin düşmanıydı (Toynbee, 1971, s. 84). 5 Kasım 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesindeki şu ifadeler dönemin ruhunu yansıtmaktadır: “*Türklerle Bolşevikler aynı Şark'ın milletleridir, birinin başındaki dert diğerinde de vardır. Yeni Rusya, yeni Türkiye el ele dünyayı emperyalist zulmünden kurtaracak olan hareketin pişdarıdırlar [öncüsüdürler]*” (Kocabaşoğlu ve Berge, 2006, s. 243).

Sonuçta dönem içerisinde karşılıklı güvensizlik egemen olmuştur (Ada, 2018, s. 1135). Hem Türkiye hem Sovyet Rusya bakımından siyasi ve askerî alanda işbirliği konusunda kararsızlıklar yaşanmış olsa da Sovyet Rusya, Millî Mücadele'nin tek dış diplomatik ve maddi destek sağlayıcısı; buna karşılık Ankara Hükümeti de, Sovyet Rusya ile dost olan ilk hükümet olmuştur (BCA, 30-10-0-0/247-674-21; Yerasimos, 2000, s. 613).

⁸ Bu konuda Bkz. Yüksel Nizamoğlu (2015), “Bolşevik İhtilali Sonrasında Rusya'nın Durumuna Dair Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi)'nin Raporu”, JOBEPS Journal of Business Economics and Political Science, Vol: 4, No: 8, 97-122, December.

İşbirliği ve Karşılıklı Güven Dönemi (1923-1936)

Mustafa Kemal Paşa 1 Kasım 1924 tarihinde TBMM açılış konuşmasında *“Kadim dostumuz Rusya Sovyet Cumhuriyetiyle ilişkilerimiz dostluk çerçevesinde her gün daha çok gelişmekte ve ilerlemektedir. Cumhuriyet Hükümetimiz Rusya Sovyet Cumhuriyeti ile gerçek ve iyi ilişkileri geçmişte olduğu gibi, politik prensip saymaktadır.”* derken Meclis Genel Kurulu’nun şiddetli alkışlarıyla karşılanıyordu (TBMM Zabıt Ceridesi, 01.11.1924, II, C. 10, s. 4). 1833 Hünkâr İskeleyi Antlaşmasından Bolşevik Devrimi’ne kadar Türklerin en çok karşı karşıya geldiği Ruslar hakkında Mustafa Kemal’in bu sözleri ve Meclis’in tutumu Türk dış politikasının zorunlu kıldığı bir durumu yansıtıyordu. Bu durumun başlıca sebebi I. Dünya Savaşı’nın bitiminden 1923 yılına kadar her iki ülkenin ortak düşmana karşı mücadele halinde olmalarıydı.

Bu dönemde Musul sorunuyla bağlantılı olarak Birleşik Krallık’ın kışkırtmasıyla ortaya çıkan Şeyh Sait isyanı Türkiye’yi zor durumda bırakmış ve Musul konusu Türkiye’nin aleyhine sonuçlanmıştı. Milletler Cemiyeti’nin Musul kararı Türkiye’yi SSCB’ye yaklaştıran temel nedenlerden biriydi (Trask, 1971, s. 218). Türkiye gibi SSCB de Batılı Devletlerle sorunlar yaşamaktaydı. Bu şartlar altında Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması (17 Aralık 1925) iki ülke Dışişleri Bakanları Tefik Rüştü Aras ve Georgi Vasilyeviç Çiçerin tarafından Paris’te imzalandı. Antlaşmaya göre taraflardan biri başka bir devletle askerî bir çatışmaya girdiğinde diğeri tarafsız kalacak, taraflar birbirlerine tehdit oluşturabilecek ittifak ve antlaşmalara girmeyecekti. Her iki ülkenin bu kapsamda imzaladıkları ilk antlaşmadır. Bu antlaşmanın Türkiye için bir güvence niteliğinde olduğu söylenebilir (Soysal, 2000, s.276-278).

Dönemin önemli gelişmelerinden biri de, siyasi ilişkiler kadar iyi durumda olmayan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde atılan adımlar olmuştu. 11 Mart 1927’de imzalanan Ticaret ve Seyrisefain Antlaşması yine Dışişleri Bakanları Aras ile Çiçerin arasında Odesa’da imzalanmıştı. Bu antlaşmanın imzalanması uzun müzakerelerin sonucunda gerçekleşebilmişti. SSCB’nin Türkiye’de 1922’den itibaren açtığı ticari temsilciliklerin komünizm propagandası yaptıklarına yönelik eleştiriler yükselirken SSCB bu temsilciliklerde görev yapanlar için diplomatik dokunulmazlık istemekteydi (Gürün, 1991, s. 105). Bu sorunun da etkisiyle, gümrük vergileri yüzünden Türkiye’nin özellikle Batum Limanı üzerinden ihracat yapması engelleniyordu. İmzalanan antlaşmayla SSCB’nin İstanbul, İzmir, Trabzon, Mersin, Erzurum, Konya ve Eskişehir’de ticari temsilcilikleri açılmış ve buralarda görevli ticari temsilcilere diplomatik dokunulmazlık verilmişti. Buna karşılık Türkiye ve SSCB üçüncü bir devlete gönderilecek

malların gümrüğe tabi olmaksızın transit geçişini kabul etmiş, böylece Türk mallarının Batum'dan transit geçişi mümkün olmuştu (Gönlübol ve diğerleri, s. 85; Zengin, 2015, s. 61-103).

İki ülke arasında karşılıklı işbirliği ve güven ortamı yaşanmasına rağmen başka kriz alanları da vardı. Bunlardan en önemlisi komünizm meselesiydi. 1924 yılında bu konuda SSCB Dışişleri Bakanı Çiçerin ile İsmet Paşa arasındaki mektup alışverişi olmuştu. Çiçerin Türkiye'de komünizm sorunundan kendilerinin bilgilerinin olmadığını, bazılarının Batı emperyalizminin yararına iki ülke arasında güvensizlik oluşturmaya çalıştığını ifade etmiş, buna karşılık İnönü iyi ilişkilerin gelişmesinden yana olduklarını, Rusları “sükûnet ve huzur içinde” görmekten memnun olduklarını bildirmişti. Gürün'e göre İnönü bu ifadeleriyle, hem iç siyasette Türk uyruklulara karşı baskıcı tutumuyla hem de Türkiye'de komünizmi destekleyici tutumuyla “Rusların sükûnetten uzaklaşmış olmakta olduklarını” düşündüğünü belirtmekteydi. (Gürün, 1991, s. 104). Bolşevikler Millî Mücadele yıllarında Türkiye'nin komünistleşmesinden pek ümitli olmadıkları halde Millî Mücadeleye destek vermişlerdi. 1920-1921 yıllarında ağır ekonomik koşullar altında bulunan Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yardım yapması Türkiye'nin Bolşevikler bakımından taşıdığı önemin göstergesidir. SSCB, Türklerin feodalizme karşı savaşıyor olması, özgürlükçü ekonomi politikası izlemesi ve emperyalist Batı'ya karşı duruşu sebebiyle Mustafa Kemal'e yakınlık duymuştu. Ancak komünizmin Türkiye'de hayat bulmasına Atatürk ve arkadaşlarının izin vermeyeceği en başından beri belliydi. Lenin, Semyon İvanoviç Aralov'u Türkiye'ye Büyükelçi olarak gönderirken yaptığı konuşmada “Mustafa Kemal Paşa tabii ki sosyalist değildir” demiştir (Aralov, 2000, s. 28). Türkiye'de 1922'de komünist propaganda sıkı bir takibata tabi tutulmuştu. 1923'te Komünist Parti'nin 23 üyesi Hıyanet-i Vataniye Kanunu'na aykırı hareket etmekten tutuklanmıştı. Bunlar daha sonra yargılanmış ve takipsizlik kararı verilerek serbest bırakılmıştı (Gürün, 1991, s. 106-107). Bu dönemde komünizm propagandası yapan yayınlara karşı alınmış olan tedbirler de Türkiye'nin kararlı tutumunun göstergesiydi. Aynı dönemde “kürtçülük” propagandası, Ermenilik ve Rumluk propagandası, inkılâplara karşı propaganda ve misyonerlik propagandası da mevcut olmasına rağmen mücadele edilen en güçlü propagandanın komünizm propagandası olduğu anlaşılmaktadır (Yılmaz ve Doğaner, 2007, s. 22-24). Türk-Sovyet ilişkilerinin seyrinde gelgitlerden biri de SSCB'nin Mustafa Kemal'in düşünceleri konusunda anlayış değişikliğinde ortaya çıkmıştır. 1928-1929 yıllarına gelindiğinde Ruslar komünizme geçit verilmeyeceğini anladıktan sonra “Kemalizm'in artık bir kitle hareketi olmadığını, kapitalizme doğru yol aldığını”, “Mustafa Kemal'in “kendine has” Türk nasyonalizmi ya da

tarıma dayalı Bonapartizm” uyguladığını söyleyerek Atatürk’ü artık devrimci olarak görmekten vazgeçmişlerdi (Lewis, 2008, s. 380-381). Bu dönem içinde Türkiye’de komünist faaliyetlerin yeniden hız kazanması üzerine yeniden tutuklamalar olmuştu. 1929’da tutuklananların mahkemeye sevk edilmesi üzerine Pravda gazetesinde “Türkiye’de komünizmin geliştiği, Türk komünistlerinin burjuvaziye karşı muzaffer olacağı” konulu yazılar yayınlanmıştı (Gürün, 1991, s. 121). SSCB’nin 1929 yılından itibaren belirginleşen bu anlayış değişikliğine rağmen siyasi ilişkilerde olumlu seyir sürmüştü.

Bu dönemde SSCB’yi endişelendiren diğer bir gelişme de Türkiye’de çok partili hayat denemesi olarak 1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıdır. Bir iç siyaset konusu olmasına rağmen, SSCB bunu Türkiye’nin Batı’ya yaklaşması olarak algıladı. Hatta Serbest Cumhuriyet Fırkasının kuruluşu Batı devletleri tarafından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilince, SSCB, Birleşik Krallık ve Fransa’nın Sovyetler’i yalnızlaştırmak ve Türk-Sovyet ittifakını kırmak için Türkiye’nin iç siyasetine müdahil olduklarını düşündü (Tekin ve Sarıalioğlu, 2022, s. 1108).

17 Aralık 1929’da 1925 tarihli Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması uzatılırken bir Ek Protokol imzalanmıştı. Bu protokole göre taraflar diğerinin komşu/sınırdış olduğu ülkelerle gizli antlaşmaları olmadığını beyan ediyordu. Ayrıca taraflar diğerinin komşusu olan devletlerle anlaşma yapmak üzere müzakereye başlamadan evvel birbirine bilgi verecekti. Bu Ek Protokol aslında egemenliği sınırlayıcı bir hüküm içermesine rağmen hem Türkiye hem SSCB bu dönemde birbirlerine güvenmek zorunda kalmışlardı.

17 Mart 1931’de 1925 Antlaşmasına bir Ek Protokol daha imzalandı. Buna göre taraflar Karadeniz’de ve Karadeniz’e bağlı denizlerde savaş gemisi almadan veya üretmeden en az altı ay önce diğerine bilgi verecekti (Soysal, 2000, s. 281). 1925 Antlaşması 1931’de 5 yıl süreyle uzatıldı. 1931 uzatması SSCB Dışişleri Bakanı Litvinov’un Türkiye ziyareti esnasında imzalanmıştı (Gürün, 1991, s. 126).

Bu Antlaşmalara ve Ek Protokollere Türkiye daima riayet etmişti. SSCB ise ilişkilerin olumlu seyrettiği işbirliği dönemlerinde antlaşmalara riayet etmiş, II. Dünya Savaşı’na yaklaşırken ilişkilerin olumsuz yöne doğru gitmesiyle antlaşmalar aleyhine davranışlar göstermişti. Türkiye 1932’de Milletler Cemiyeti’ne davet edildiğinde bu antlaşmalar gereği SSCB’ye bilgi verdiğinde SSCB başlangıçta karşı çıkmış, bunun üzerine Türkiye Milletler Cemiyeti’ne SSCB lehine bazı çekinceler koyarak üye olmayı kabul etmişti (Hale, 2003, s. 52). Benzer şekilde 27 Ağustos 1928 tarihli

Briand-Kellogg Paktı ve 9 Şubat 1929 tarihli Litvinov Protokolü'ne Türkiye ve SSCB aralarındaki antlaşmaya bağlı kalarak işbirliği içinde katılmıştı⁹ (Armaoğlu, 2020, s. 172-174; Gürün, 1983, s. 48).

Siyasi ilişkiler dönem içindeki karşılıklı resmî ziyaretlerle gelişmişti. 1927 yılında Bolşevik İhtilâli'nin onuncu yıldönümü törenlerine Türkiye'yi temsilen Cumhuriyet Halk Fırkası Genel Sekreteri Saffet Bey beraberinde bir heyetle katılmıştı (BCA, 30-18-1-1/26-58-20). Eylül 1930'da Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Aras Moskova'yı ziyaret etmiş, Ekim 1931'de SSCB Dışişleri Bakanı Litvinov Ankara'ya gelmişti. Litvinov Türk basınına verdiği demeçte "*Türk halkına yemin ederim ki, SSCB'nin Türkiye ile dostluk ilişkileri çok sağlam temele dayanmakta ve SSCB'nin dış politikasının varlığının temel taşlarından biridir... Türkiye'nin izlediği siyasetin karakteri ve kökeninin de aynı olduğundan eminim*" demiştir (Kolesnikov, 2010, s. 32-34). Nisan 1932'de İnönü Moskova'yı ziyaret ettiğinde "işbirliğinin geliştirilmesi ve artırılması gerektiği" vurgulanmıştı. İnönü'nün Moskova ziyareti Türkiye'nin Batı ülkeleriyle sorunlarını çözmüş olmasının etkisiyle, eskisinde daha özgüvenli olduğu bir zamanda gerçekleşti (Müezzinoğlu, 2018, s. 259). Ekim 1933'te Halk Savunma Komiseri (Savunma Bakanı) Mareşal Vorosilov kalabalık bir heyetle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yılı törenlerine geldiğinde İstanbul'da ve Ankara'da büyük önem verilerek karşılanmıştı. Ekim 1935'te İktisat Bakanı Celal Bayar Moskova'yı ziyaret etmişti (Kolesnikov, 2010, 32-34; Lewis, 2008, s. 382-383).

Dönemin önemli siyasi gelişmelerinden biri 1934 yılında imzalanan Balkan Antantı'ydı. Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında Türkiye'nin öncülüğü ve aktif dış politikası sayesinde hayata geçebilmişti. Taraflar karşılıklı olarak birbirlerinin sınırlarını garanti altına alıyorlar, başka bir Balkan ülkesiyle siyasi ilişki kurmamayı ve antlaşma yapmamayı taahhüt ediyorlardı (Ada, 2018, s. 1126). II. Dünya Savaşı'nın ayak sesleri duyulurken bu Antant çok başarılı olmamakla beraber Türkiye'nin öncü rol üstlenmesi, antlaşma koşullarına hep riayet etmesi, hem SSCB ile 1925 Antlaşmasının şartlarını ihlal etmeden yeni siyasi oluşumlara girebileceğini ve hem de lider rol oynayabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye, SSCB ile dostluğa devam ederken Batı ile daha iyi ilişkiler kurmak istemekteydi.

⁹ Briand-Kellogg Paktı savaşı milli siyaset aleti olarak kullanmayı yasaklayan, bütün anlaşmazlıkların daima barışçıl vasıtalar kullanılarak çözüleceğini taahhüt eden antlaşmadır. Türkiye 8 Eylül 1928'de Pakt'a katılmıştır. SSCB Briand-Kellogg paktının onaylanmasını beklemeden Doğu Avrupa'da hemen yürürlüğe girmesi için benzer bir protokol hazırladı, Litvinov Protokolü'nü 1 Nisan 1929'da Türkiye de imzaladı.

SSCB ile siyasi ilişkilerin geliştiği bu dönemde İngiliz basınında çıkan haberlere bakıldığında; 1927 sonuna kadar Türkiye'ye karşı olumsuz tutum içindeki Birleşik Krallık'ın 1928 yılından itibaren Türkiye'ye önem vermiş olduğu, geleceğin güçlü bir aktörü olarak yükseleceğinin öngörüldüğü, II. Dünya Savaşı'na yaklaşılırken Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki tutumundan övgüyle söz edildiği görülmektedir. Bu dönemde Birleşik Krallık Boğazlar sorunu gibi birçok konuda Türkiye'nin yanında yer almıştı (Yılmaz, 2002 s. 158-174). Türkiye-İtalya Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşmasının imzalanması (1928), Musul meselesinin Türkiye'nin aleyhine de olsa çözülmesiyle Birleşik Krallık ile ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesi, Birleşik Krallık Donanması'nın İstanbul ziyareti gibi gelişmeler SSCB'yi rahatsız etmişti. 1930'lu yılların ortalarından itibaren Türkiye'nin hem ekonomik ilişkilerinde hem de siyasi ilişkilerinde Batı'ya kayması SSCB'yi memnun etmemiştir.

Siyasi ilişkilerin geliştiği bu dönemde iki ülke arasında müzakere edilen konulardan birçoğu ekonomik konuları da içermiştir. Millî Mücadele'nin başladığı dönemden itibaren Mustafa Kemal ve arkadaşları II. Meşrutiyet döneminde başlayan "millî iktisat", "millî burjuva" yaratmaya yönelik ekonomik tedbirlerin sürdürülmesine önem vermişti (Kazgan, 2002, s. 59-60). Kurtuluştan hemen sonra kalkınma modeli arayışları başlamıştı (Avcıoğlu, 1976, s. 263-279). Türkiye'nin ekonomik sistemi iç politikada da tartışılmış, devletçi uygulamaların olduğu SSCB ve İtalya örnekleri tartışmalara konu olmuştur.¹⁰ (Rıfki, 1932, s. 13-20).

1929 Dünya Ekonomik Buhranı Türkiye'de ekonomik durumu kötüleştirdi. Sanayileşmede istenen başarının elde edilememiş olmasıyla sanayi üretiminde devletin denetimine ağırlık veren devletçi modele geçilmişti. 1932 yılında Türkiye'ye gelen bir SSCB heyeti Türk sanayinin gelişimiyle ilgili hazırladığı raporda doküma, demir çelik, cam, çimento, kâğıt ve kimyasal maddeler konularına eğilmek gerektiğini belirtmişti (Zürcher, 2017, s. 232). 1933 yılında hazırlanan ve 1934 yılında onaylanarak yürürlüğe giren Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı SSCB'deki plandan esinlenerek ve Rus uzmanların desteğiyle hazırlanmıştı. Dünyada plan uygulayan ikinci ülke SSCB'den sonra Türkiye olmuştur. Bu planla devletçiliğin yanı sıra gerektiğinde özel teşebbüsün de desteklenmesinin yolunu açan, adına daha sonra "karma ekonomi" denecek olan model ortaya

¹⁰ 1930 ve 1932 yıllarında SSCB ve İtalya'ya yapılan gezilere katılan Falih Rıfki "Moskova Roma" adlı kitabında bu iki ülkede ekonomik krizlere devletçi politikalarla karşı konulabildiğini ve buralardaki hızlı gelişmeleri anlatmaktadır. Bu komünist ve faşist devletçi rejimlerin en büyük başarısı bürokrasinin tasfiye edilmesi, genç ve uzman kadroların işbaşına gelmesidir. Bunların Kemalizm'le olan benzerlikleri ve Türkiye'ye model olabileceği vurgusu da vardır (Rıfki, 1932, s. 102).

çıkıyordu (Kazgan, 2002, s. 60-70; Lewis, 2008, s. 383-384). SSCB'deki planlı kalkınma modeli örnek alınarak uygulanmış olan devletçi ekonomi modeli, kapitalizmin yerini alacak bir sistem olamamıştır (Avcıoğlu, 1976, s. 448). Batılılaşma hedefinden hiç sapmamış Türk yöneticileri ekonomik buhran sonrası 1930-1938 yılları arasında SSCB modelini tereddüt etmeden uygulama çabası göstermişlerdi. İzmir İktisat Kongresiyle başlayan ekonomi politikası arayışlarında 1930'lu yıllara gelinceye kadar birçok ilerleme kaydedildi (Kazgan, 2002, s. 56-57).

Dönem içerisinde, SSCB ve Türkiye'nin gerek ekonomik gerekse siyasi ilişkilerinde karşılıklı işbirliği ve güvene dayanan gelişmelerin, her iki ülkenin de çıkarlarına hizmet ettiği söylenebilir. Ekonomik anlamda, SSCB'den hem kaynak hem de kısmen örnek olarak alınan model desteğiyle Türk ekonomisinin gelişme gösterdiği ifade edilebilir. Siyasi olarak ise SSCB'nin Doğu İşlerinden Sorumlu Komiser Yardımcısı Lev Mihayloviç Karahan'ın 1929 yılında Moskova Büyükelçisi Hüseyin Ragıp Bey'e söylediği, Türkiye'nin "Sovyet hükümetinin yegâne dostu olan hükümet" olduğu ifadesi, dönem içindeki Türk-Rus ilişkilerine SSCB'nin bakış açısını tanımlayan önemli bir ifadedir (BCA, 30-10-0-0/247-674-21; Bilge, 1992, s. 105). Benzer şekilde, Türkiye'nin uluslararası ortamda aradığı siyasi destek SSCB tarafından sağlanmıştır. Türkiye'nin, yukarıda verilen İngiliz Basınında çıkan haberler ışığında Avrupa devletlerinin yakınlaşmak istediği değerli bir konuma ulaşmayı başarabilmesinde, SSCB'nin gerek ekonomik gerekse siyasi desteğinin varlığı yadsınamaz.

Geçici İşbirliğinden Kopuş Dönemi (1936-1939)

II. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'nin başardığı işlerden biri de Lozan Barış Antlaşması'nda oluşan Boğazlar rejiminin değiştirilmesi olmuştu. Lozan Antlaşması'yla Boğazlar silahsızlandırılarak, Boğazların güvenliği kolektif güvenlik anlayışı içinde Milletler Cemiyeti tarafından sağlanması esasa bağlanmıştı. Türkiye 1935 yılından itibaren Milletler Cemiyeti, Balkan Antantı gibi uluslararası platformlarda ve ikili temaslarında bunun değiştirilmesi görüşünü dile getirmişti. Batı ile dostane ilişkilerin tesisi için gayret sarf eden Türkiye, Lozan Antlaşması'nı imzalayan ülkelere (İngiltere, Bulgaristan, Fransa, Yunanistan, İtalya, Japonya, Romanya, SSCB ve Yugoslavya) nota vererek, Boğazların güvenliğiyle ilgili kolektif güvenlik anlayışının mümkün olmadığını ve yeniden düzenlenmesi gerektiğini bildirmiş ve onları toplantıya çağırmişti (Meray ve Olcay, 2020, s. XXIX-XXXIII). Bu dönemde Avrupa'da İtalya ve Almanya'nın antlaşmaları hiçe sayan saldırgan tutumu karşısında

Türkiye'nin böyle barışçıl yaklaşımı sempati ile karşılanmıştı. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle (20 Temmuz 1936) Boğazlar'ın Lozan Antlaşmasıyla silahsızlandırılmış statüsüne son verilmiş ve Türkiye Boğazlar üzerinde tam egemen olmuştu. Bu konferans esansında yapılan konuşmalar Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde ulaştığı saygın yeri perçinliyordu (Meray ve Olcay, 2020, s. XVIII-XXI). Briand-Kellogg Paketi ve Milletler Cemiyeti'nin barışı arayan ruhu Türkiye'nin saygınlığını yükseltmişti. Montrö, Türkiye için bir zaferdi (Trask, 1971, s. 229-232). SSCB, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni gönülsüz imzalamıştı. Hatta konferansın ilk günü Boğazların savunması için Türkiye'ye ittifak teklifinde bulunması SSCB'nin Boğazlar üzerindeki emellerinin unutulmadığını göstermekteydi (Hazar, 2018, s. 64). Türk Boğazları hakkında SSCB tarafından dile getirilen söz konusu teklif, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'ye yönelik tehdit şeklinde yeniden gündeme getirilecekti. Konferans sürecinde ve sözleşmenin imzalanmasında ve uygulanmasında Türkiye'nin Birleşik Krallık ile işbirliği halinde olması, SSCB'yi rahatsız etmişti (Gönlübol ve diğerleri, 1974, s. 119).

İtalya'nın Habeşistan'ı işgaliyle Doğu Akdeniz'de güvensizlik ortamı oluşmuştu. İtalya 1935 Ekim'inde Habeşistan'ı işgal edince Birleşik Krallık'ın verdiği garantiyi Türkiye kabul etmişti. Bu dönemde İtalya'nın Anadolu kıyılarına yapabileceği çıkarma için savunma hazırlıkları bile yapılmaya başlanmıştı (Hale, 2003, s. 57; Yılmaz, 2002, s. 158). Giderek karmaşıklaşan uluslararası ortamda Türkiye, Balkan Paketi'yle batısında başlattığı bölgesel güvenlik önlemlerini Doğu'ya genişletmek için 8 Temmuz 1937'de İran, Irak ve Afganistan ile Sadabat Paketi'nin imzalamıştı. Bu Pakte göre; taraflar ortak sınırların dokunulmazlığına riayet edecek, birbirlerinin içişlerine karışmayacak, sorunları birbirlerine danışarak ve Milletler Cemiyeti'nde çözeceklerdi (Hale, 2003, s. 55). Trask'a göre bu antlaşma sadece İtalya'ya değil aynı zamanda SSCB'ye karşıydı ve Türkiye'nin üyesi Balkan Paketi ve Sadabat Paketi'nin dolaylı olarak birbirine bağlıydı (Trask, 1971, s. 234).

Türk-Sovyet ilişkilerinin olumlu seyrettiği uzun dönemin sonuna yaklaşırken, Türk Hükümet programlarına bakıldığında Türk-Sovyet ilişkilerinde devam eden dostluk hâlâ açıkça görülmektedir. VIII. Hükümet Programı 7 Mart 1935 günü TBMM'de Başbakan İnönü tarafından okundu:

“Sovyet İttihadı ile münasebetlerimiz her zamandan ziyade sıcak bir dostluk içindedir. Sovyet sanayiinin güzel eserleri sanayileşme hayatımızda ebedi dostluk hatıraları olarak yükselmektedir. Büyük Sovyet İttihadı ile yakın ve samimi

dostluğumuz, gerek siyaset alanında ve gerek diğer her alanda her gün daha ziyade kuvvetlenmekte ve gelişmektedir.”

Hükümet Programında yer alan bu ifadeleri Meclis Genel Kurulu alkışlarıyla onaylıyordu (TBMM Hükümet Programları, 2013, s. 236). Ancak bu tarihten savaşın başladığı 1939 yılı Eylül ayına kadar kurulan IX ila XII. Hükümetlerin programlarında Sovyet dostluğundan hiç söz edilmemişti (Erdaş, 2018, s. 32-38).

Türkiye 1934 yılında uygulanmaya başlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ekonomi ve sanayisini güçlendirmeye çalışmıştı. Savaşın başladığı 1939 yılına yaklaştıkça Türkiye'nin savunma harcamalarında da hızlı artış olmuştu (Hale, 2003, s. 58). Avcıoğlu, Türkiye'nin ekonomik buhran sonrası Almanya'nın ekonomik nüfuzu altına girmiş olduğunu iddia etse de, Korkmaz bu dönemde Türkiye'nin Almanya ile yaptığı antlaşmalar sayesinde krizden kolay çıktığını, krizin hemen ertesinde 1930 yılından itibaren dış ticaret fazlası vermeye başladığını tespit etmektedir (Avcıoğlu, 1976, s. 533-535; Korkmaz, Yeniçağ, 11.11.2015). Türkiye'yi kendi yanına çekme konusunda yaşanmakta olan diğer bir rekabet de Birleşik Krallık ve Almanya rekabetiydi. Birleşik Krallık ile önce 6 milyon sonra 25 milyon Sterlinlik askerî kredi ve 10 milyon Sterlinlik de ticari kredi antlaşması imzalanmıştı. Almanya ise 150 milyon Mark borç vermişti (Hale, 2003, s. 58). Türkiye bu rekabetten hem bu dönemde hem de II. Dünya Savaşı boyunca yararlanmıştı (Örnek, 2015, s. 56). 1938'de İnönü-Potemkin görüşmesinde, İnönü Türkiye'nin Almanya ve Birleşik Krallık'la yakınlaşmasının SSCB'nin aleyhine olmadığını telkin etmeye çalışsa da soğukluğu giderememiştir (Sarıalioğlu, 2022, s. 1721). 1935 yılında İtalya'ya karşı İngiliz garantisi, Balkan Paktı ve Sadabat Paktı ile oluşan uluslararası güvenlik ortamı bu amacın gerçekleşmesine zemin hazırlamıştı.

Türkiye 12 Mayıs 1939'da Birleşik Krallık'la, 23 Haziran 1939'da da Fransa'yla Saldırmazlık Antlaşması imzalamıştı (Hale, 2003, s. 59-61).¹¹ Bunun üzerine Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen'in Türk-İngiliz ve Türk-Fransız Antlaşmalarının ittifaka dönüşmesine engel olmak için gayret sarf etmesi dikkate değerdir. Papen, Türkiye'nin Batı'ya bağlanmasını engellemeye çalışmış ve Almanya'nın Türkiye'yle ticari ilişkilerini kesmekle tehdit etmişti. 21 Temmuz 1939 tarihli Cenevre kaynaklı belgede, Von Papen'in Türkiye'nin Birleşik Krallık ve Fransa'yla yaptığı antlaşmayı uygulanamaz hale sokmak için bazı girişimlerde bulunduğu ve “komünizm cereyanı yaratarak” Türk halkını hükümet

¹¹ Fransa'yla antlaşma imzalanmadan önce Hatay sorunu da çözülmüştü. Hale'e göre Türkiye bu görüşmelerde İtalya'ya karşı savunmaya yönelik değil saldırıya yönelik bazı önerilerde bulunmuş ve bu durum İngilizleri ve Fransızları çok şaşırtmıştı. Sonuçta savunma antlaşması imzalandı.

aleyhine yönlendirmek için para sarf ettiğine dair bilgiler aktarılmaktadır (BCA, 30-10-0-0/231-560-12). Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop tarafından Von Papen'e gönderilen 5 Aralık 1942 tarihli bir başka belgede ise *"Türkiye'deki dostlarımıza yardımcı olmak üzere beş milyon Alman Markı gönderildiği, bu paranın cömertçe kullanılması"* talimatı verilmektedir. (SSCB Dış İşleri Bakanlığı Arşiv Bölümü, 2003, s. 87). Komünizmin "faşist Almanya" için bile Türkiye'de manipülasyon aracı olarak görülmesi Türk yetkililerin gözünden kaçmamaktaydı. Savaş devam ederken 1942 Nisan'ında Hitler, Mussolini'ye Türkiye'nin Mihver'e yaklaştığını söylemiş olsa da Türkiye'nin "etkin tarafsızlığı"nın hem Almanlar hem Ruslar farkındaydı. Türkiye'nin etkin tarafsızlığından İngilizler de memnun değildi. (Deringil, 1994, s. 171-172).

Bundan sonra SSCB'nin Almanya ile 23 Ağustos 1939'da Saldırmazlık Antlaşması imzalaması Türkiye'yi şaşırtmıştı (Deringil, 1994, s. 78). Sadece Türkiye değil Birleşik Krallık ve Fransa da hayal kırıklığına uğramıştı. Çünkü Almanya'ya karşı kurulan ittifak antlaşmalarının tek eksiği SSCB idi ve SSCB'nin de bu ittifak içine girmesi için Birleşik Krallık ve Fransa temsilcileri Moskova'da görüşme halindeydiler (Burçak, 1983, s. 49-51).

Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'nun 26 Eylül-16 Ekim 1939 tarihlerinde yaptığı Moskova ziyareti öncesinde yazılı ve sözlü olarak ön görüşmeler yapılmıştı. Bu temaslar esnasında Ruslar Almanlar'la da görüşüyorlardı ve bu görüşmelerde ne konuşulduğunu Türk tarafı bilmiyordu. SSCB, Türkiye-Birleşik Krallık ve Türkiye-Fransa saldırmazlık antlaşmalarından kendilerinin haberdar edilmediği gibi gerekçelerle tavır değiştirmişti. Moskova'daki Türk-Sovyet müzakerelerinin ikinci turuna katılan Stalin, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde SSCB lehine bazı değişiklikler yapılması, Türk-Sovyet Paketi'na Almanya hakkında rezerv konulması gibi taleplerde bulunmuştu. (Burçak, 1983, s. 68-89). Saraçoğlu Montrö konusunda çok taraflı bir konvansiyonun tek taraflı olarak değiştirilemeyeceği cevabını verdi. Türk-İngiliz-Fransız üçlü anlaşmasına Almanlar lehine düzenleme yapılması ise anlaşma zaten paraf edilmiş olduğundan Fransız ve İngilizlerin karşı çıkacağı kesindi. Türkiye'nin bu talepleri kabul etmesi mümkün olmadığından Moskova'da yapılan görüşmelerden sonuç çıkmamıştı (Deringil, 1994, s. 92-95).

Türk-Sovyet ilişkileri bu zamana kadar her iki tarafın da barışçı siyaset izlemesiyle olumlu gelişmişti. II. Dünya Savaşı arifesinde Türkiye barışçı tutumunu sürdürerek Birleşik Krallık ve Fransa ile işbirliği yapmayı tercih etmişti. SSCB ise Batı ile aynı cephede yer alacağını açıklamış olmasına rağmen Almanya ile antlaşma imzalayarak Türkiye'den

uzaklaşmıştı. Alman-Sovyet Antlaşması Hitler'i cesaretlendirmişti (Burçak, 1992, s. 210). Alman-Sovyet yakınlaşmasıyla Boğazların Batılılar tarafından kullanılmasını önlemeye yönelik hem Alman hem Sovyet tarafından gelen iki taraflı baskı ortamı oluşmuştu. Saraçoğlu'nun Moskova görüşmelerinden bir anlaşma çıkmayınca, 19 Ekim 1939'da Türkiye, Fransa ve Birleşik Krallık üçlü ittifak antlaşması Ankara'da imzalanmıştı.

Sonuç olarak yukarıda verilen bilgiler ışığında; 1930 yılından itibaren SSCB Türkiye'nin ekonomik olarak Almanya ve İngiltere'ye yakınlaşmasından rahatsızlık duydu. Türk-Sovyet Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması'nın 7 Kasım 1935 tarihinde on yıl süreyle son kez uzatıldığı bu dönemde, savaşın hemen arifesinde 1939 yılında, artık Türkiye-SSCB dostluğundan söz etmenin pek mümkün gözükmediği anlaşılmaktadır (Burçak, 1983, s. 37-41; Sarıalioğlu, 2022, s. 1722).

Bu dönem içinde Türkiye'nin, kendisi için çepeçevre bir güvenlik ortamı yaratmaya çalıştığı ve söz konusu ortamın yaratılmasında SSCB dostluğunun artık Türkiye'nin dış politikasında yegâne dayanak noktasını teşkil etmediği tespiti yapılabilir (Zürcher, 2017, s. 237). Balkan Paktı, Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve SSCB ile her alanda işbirliği imkânlarının sürdürülmesinin bu güvenlik anlayışının gereği olduğu ifade edilebilir.

II. Dünya Savaşı öncesi ülkeler arasındaki ilişkilerde meydana gelen yeni gelişmeler neticesinde oluşan ve her iki ülkenin tercihini belirleyerek katıldığı yeni ittifakların ve bu kapsamda SSCB'nin II. Dünya Savaşı başlangıcında Almanya'yla ittifak yapma yönünde tercihini kullanmasının, Millî Mücadele döneminden beri sürmekte olan iki ülke arasında süregelen olumlu ilişkilerde bir kırılma yaşanmasının ana nedenini oluşturduğu, 1939 yılının SSCB ve Türkiye ilişkilerinin olumlu seyrettiği dönemin sonu olarak kabul edilebileceği, bu dönemden sonra iki ülke arasında bozulmaya başlayan iyi ilişkilerin yeniden tesisinin, zamanımıza kadar mümkün olmadığı söylenebilir.

SONUÇ

Türkiye ve Rusya arasında 1939 yılından günümüze kadar geçen zaman diliminde ancak yeniden tesis edilebilen iyi ilişkilerin, makalenin konusunu teşkil eden İki Dünya Savaşı arasında Türk-Sovyet İlişkilerinin çok iyi analiz edilerek çıkarılacak dersler doğrultusunda alınacak tedbirlerle devamlılığının sağlanabileceği düşünülmektedir.

İki ülke arasında ortak çıkarların olduğu dış politika zeminleri aranırken, iki savaş arası dönemde inşa edilen işbirliği ortamının göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilmektedir.

I. Dünya Savaşı'nın sona erdiği 11 Kasım 1918 ile II. Dünya Savaşı'nın başladığı 1 Eylül 1939 tarihleri arasında, "iki savaş arası" olarak anılan dönemde, Türk-Sovyet ilişkileri her iki ülkenin çıkarları istikametinde temkinli bir dostluk içinde gelişmiş, bu dönem Rusya'nın, genel olarak Türklerle olan sorunlu tarihi incelendiğinde istisnai bir dönemi teşkil etmiştir.

Millî Mücadele yılları ve sonrasında Türkiye'yi Rusya'ya yaklaştıran en önemli sebep, Batı'nın Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nı kazanmış olmasını kabullenmek istememesi ve Sovyet Rusya'yı Türkiye'ye yaklaştıran en önemli sebep ise yine Batı'nın Bolşevik Devrimi'ni tanımak istememesidir. Batı Devletlerinin her iki ülkeyi uluslararası alanda yalnız bırakmasının bu yaklaşmanın başlıca sebebi olduğu düşünülmektedir. İki savaş arası dönemde Türk-Sovyet yaklaşması emperyalizme karşı mücadelede işbirliği yapma mutabakatı sebebiyle zorunlu bir işbirliği olmuştur. Bu işbirliğinden Türkiye de SSCB de yararlanmıştı. Söz konusu dönemde, Türk-Sovyet yaklaşması her iki devlet bakımından da doğru bir tercih olmuştur.

I. Dünya Savaşı'ndan büyük kayıpla çıkan ve Millî Mücadele'ye başlayan Türklerin Rusya'da Bolşevik rejimi ile yaklaşması hem doğru bir tercih, hem de aynı emperyalist güçlere karşı zorunlu bir işbirliği olmuştur. TBMM'nin lider kadrosu, Millî Mücadele için hayati önemi haiz Sovyet dostluğuna dayanırken, bu zorunlu işbirliğinin uluslararası arenada bırakıldıkları yalnızlığın bir sonucu olduğunun daima bilincinde olmuştur.

İki ülke arasındaki müspet ilişkilerin başlangıç dönemi olan 1918-1923 arası dönemde, hem Türkiye hem SSCB birbirlerine karşı kuşkulu ve kararsız bir tutum sergilemiştir. Her iki ülkenin uluslararası arenada bağımsız birer devlet olarak kabul görmeleri için birbirlerine olan ihtiyaçlarının bilincine varmalarıyla 1923'ten sonra, egemenliklerini sınırlayıcı taahhütlere girecek kadar ileri bir işbirliği ve karşılıklı güven dönemi yaşanmıştır. SSCB Dışişleri Bakanı Molotof II. Dünya Savaşı'nın Avrupa'da bitişinin hemen ertesinde, Haziran 1945'te, 16 Mart 1921 tarihli Türk-Rus Antlaşması'nın "Rusya'nın zayıf olduğu" bir dönemde imzalanmış olduğunu söyleyecektir. Çok sonra gelen bu zayıflık itirafı iki savaş arası dönemde Türkiye ve SSCB'nin birbirine olan zorunluluğunun ifadesidir.

Türkiye, dış politikasını 1936 yılına kadar Avrupa Devletleri karşısında SSCB ile denge konumuna getirdikten sonra, 1936-1939 yıllarında birçok Avrupa Devleti için yakın ilişki kurulmak istenen bir ülke konumuna gelmiştir. II. Dünya Savaşı'na yaklaşırken, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve SSCB Türkiye'yle iyi ilişkiler kurmaya ve Türkiye'yi kendi saflarına çekebilmek için etkilemeye çalışmışlardır. II. Dünya Savaşı boyunca da Batılı Devletlerin Türkiye'yi etkileme gayretleri devam etmiştir. İncelenen dönemin başında kendini yalnız hisseden ve Sovyet desteğine dayanmak zorunda olan Türkiye, 1939 yılına gelindiğinde Batı'nın bir parçası olmayı başarmış ve daha güçlü bir devlet konumuna gelmiştir. Kalıcı bir Sovyet dostluğunun kolay olmadığı farkında olan dönemin yöneticileri, 1939 yılına gelinceye kadar, SSCB'ye soğukkanlılıkla yaklaşmışlar, kendi ilkelerinden vazgeçmeden dış politikalarını yürütebilmişlerdir.

II. Dünya Savaşı öncesi oluşan ittifaklarda SSCB'nin ve Türkiye'nin karşıt ittifaklarda yer alma tercihleri, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin sonunun başlangıcını teşkil etmiştir. Bu koşullarda Türkiye, 1939 yılında başlayan ve altı yıl süren II. Dünya Savaşı'na, savaşan tarafların çeşitli zamanlarda ısrarlı talep ve baskılarına rağmen girmemiş ve tarafsızlığını katı biçimde korumuştur. Türk yöneticilerin bu kararı ABD'nin savaş esnasında ve sonrasındaki stratejik tasarılarına yardımcı olmuştur. Savaşa girmeme kararı Birleşik Krallık ve SSCB'nin önünü keserken Roosevelt'in Orta Doğu'ya yönelik politikalarının önünü açmıştır (Weisband, 1999, s. 62).

Savaşın bitiminden yarım asır sonra SSCB'nin dağılması sonucu dünya, soğuk savaş döneminin iki kutuplu yapısından, çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmektedir. Yeni Dünya düzeni arayışları henüz tamamlanmamıştır ve II. Dünya Savaşı öncesinde olduğu gibi yeni ittifak arayışları söz konusudur. Yeni ittifaklar oluşurken, geçmişte olduğu gibi Türkiye ve Rusya'nın Batı tarafından uluslararası ortamda yalnız bırakılmaları, günümüzde iki ülkenin birbirine yakınlaşmasına ve iyi ilişkiler kurmalarına sebep olmuştur. Dünyanın çok kutuplu bir yapıya evrilmekte olduğu göz önünde bulundurulduğunda ve jeopolitik ve stratejik konumları nedeniyle Türkiye'nin Rusya'yla beraber içinde yer almak için tercih yapabileceği farklı kutupların oluşmaya başladığı değerlendirildiğinde; Batı blokunun Türkiye'yi dışarıda tutma siyasetinin, kendileri bakımından külfetli olabileceği söylenebilir. Türkiye çağdaşlaşma ve Batılılaşma hedefindedir. Günümüzde hem Batı hem Rusya ile karşılıklı ekonomik bağları olan Türkiye, II. Dünya Savaşı öncesinden çok daha güçlü durumda olan millî güç unsurlarıyla (ekonomi, nüfus, askerî güç, savunma

sanayii, coğrafi konum) içinde yer alacağı kutba her zamankinden daha fazla katkı yapacaktır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi,

BCA, 30-10-0-0/247-674-21

BCA, 30-10-0-0/231-560-12

BCA, 30-18-1-1/1-15-9

BCA, 30-18-1-1/1-1-5

BCA, 30-18-1-1/26-58-20

Kitaplar

Akal E. (2008). Rusya'da 1917 Şubat ve Ekim Devrimlerinin Türkiye'ye Etkileri/Yansımaları. İçinde Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 8 Sol (s. 114-137). İletişim Yayınları, İstanbul.

Akçura, Yusuf (2018). Üç Tarz-ı Siyaset. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Alacakaptan, A.G. (1999). Türk-Sovyet İlişkileri (1921-1945). İçinde İsmail Soysal (Ed.), Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç, 15-17 Ekim 1997, Sempozyumda Sunulan Tebliğler (s. 282-283). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Alman Dış İşleri Dairesi Belgeleri, Türkiye'deki Alman Politikası (1941-1943) (2003). (Çev. Levent Konyar), Subrosa Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Aralov, S.İ. (2000). Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları 1922-1923. (Çev. Hasan Âli Ediz), T. İş Bankası Kültür Yayınları 7. Basım, İstanbul.

Armaoğlu, F. (2019). Türk Amerikan İlişkileri: 1919-1997. Kronik Kitap, İstanbul.

Armaoğlu, F. (2020). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). Kronik Kitap, İstanbul.

Avcıoğlu, D. (1976). Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın, Birinci Kitap. Tekin Yayınevi, 10. Basım, İstanbul.

Bilge, A.S. (1992). Güç Komşuluk Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri (1920-1964). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Burçak, R.S. (1983). Moskova Görüşmeleri (26 Eylül 1939 - 16 Ekim 1939) ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Burçak, R.S. (1992). Türk-Sovyet İlişkilerine Genel Bakış. TTK Basımevi, Ankara.

Carr, E.H. (1989). Bolşevik Devrimi (1917-1923) Cilt I. (Çev. Orhan Suda), Metis Yayınları, İstanbul.

- Carr, E.H. (2004). Bolşevik Devrimi (1917-1923) Cilt III. (Çev. Tuncay Birkan), Metis Yayınları, İstanbul.
- Çakıcı D. ve Çakıcı N. (2022). Kafkas Seddi Projesi ve Bolşevik Rusya'nın Bu Sedde Karşı Tutumu Üzerine Bir Değerlendirme. İçinde Prof. Dr. Hikmet Öksüz'e Armağan. Serander Yayınları, Trabzon, 143-159.
- Deringil, S. (1994). Denge Oyunu, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Erdaş, S. (2018). Hükümet Programlarında ve Program Müzakerelerinde Dış Politika: 1920-1980. Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Fromkin, D. (2018). Barışa Son Veren Barış: Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı?. (Çev: Mehmet Harmancı), Epsilon, 7. Baskı, İstanbul.
- Gönlübol, M. ve Diğerleri (1974). Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Gürün, K. (1983). Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Gürün K. (1991). Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953). Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Hale, W. (2003). Türk Dış Politikası: 1774-2000. (Çev. Petek Demir), Mozaik Yayınları, İstanbul.
- Hazar, N. (2018). Sovyet Tehdidinin Gölgesinde Türk Dış Politikası Kuzey Afrika Örneği. Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara.
- Kazgan, G. (2002). Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Kolesnikov, A. (2010). Türk-Sovyet İlişkilerinin Kuruluşunun 90. Yılı, Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri. (Çev. İlyas Kamalov), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Korkmaz, E. (2015). "Dünya Ekonomik Buhranı ve Türkiye". Yeniçağ Gazetesi, 11 Kasım 2015.
- Kurat, A.N. (1987). Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kurat A.N. (1990). Türkiye ve Rusya. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kocabaşoğlu, U. ve Berge M. (2006). Bolşevik İhtilâli ve Osmanlılar. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Lewis, B. (2008). Modern Türkiye'nin Doğuşu. (Çev. Boğaç Babür Turna), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Meray S.L. ve Olcay O. (2020). Montrö Boğazlar Konferansı Tutanaklar Belgeler. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

- Örnek, C. (2015). Türkiye'nin Soğuk Savaş Düşünce Hayatı: Antikomünizm ve Amerikan Etkisi. Can Yayınları, İstanbul.
- Rıfki, F. (1932). Moskova Roma. Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, Ankara.
- Soysal, İ. (2000). Tarihçeleri ve Açıklamaları İle Birlikte Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları I. Cilt (1920-1945). Türk Tarih Kurumu, 3. Baskı, Ankara.
- S.S.C.B. Dış İşleri Bakanlığı Arşiv Bölümü, Alman Dış İşleri Dairesi Belgeleri Türkiye'deki Alman Politikası (1941-1943) (2003). (Çev. Levent Konyar), Subrosa Yayınları, İstanbul.
- Tansel, S. (2019). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III. Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Togan, S. (2021). "I. Dünya Savaşı Sonrasında Rusya'da Siyasî Gelişmeler, Başkurdistan Muhtariyeti ve Zeki Velidi Togan". İçinde Serkan Acar (Ed.), Zeki Velidi Togan İlmî Hayatı-Eserleri Siyasi Faaliyetleri-Hatıralar. (s. 352-395). Kronik Kitap, İstanbul.
- Toynbee, A. (1971). Türkiye: Bir Devletin Yeniden Doğuşu. (Çev. Kasım Yargıcı), Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Trask, R.R. (1971). The United States Response to Turkish Nationalism and Reform: 1914-1939. The University of Minnesota Press, Minneapolis.
- TBMM, Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri, Cilt 1 (24 Nisan 1920-22 Mayıs 1950) (2013). TBMM Basımevi, Ankara.
- TBMM Gizli Celse Zabıtları. 16 Ekim 1920, 17 Ekim 1920.
- TBMM Zabıt Ceridesi. 01.11.1924, II, C. 10.
- Üçok, C. (1980). Siyasal Tarih (1789-1960). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Weisband, E. (1999). "Providential Realism and the Peace of the Cold War: the Enduring Legacy of the Second Cairo Conference, İlahî Realizm ve Soğuk Savaş Barışı: İkinci Kahire Konferansı'nın Kalıcı Mirası". Dışişleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Kahire Konferansının 55. Yıldönümü Paneli (Bildiriler), Ankara. (<https://www.ismetinonu.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/kahire-55-yil-paneli.pdf>).
- Yerasimos, S. (1992). Az gelişmişlik sürecinde Türkiye Kitap 3, Dünya Savaşı'ndan 1971'e. (Çev. Babür Kuzucu), Belge Yayınları 6. Baskı, İstanbul.
- Yerasimos, S. (2000). Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri (1917-1923). Boyut Kitapları, 2. Basım, İstanbul.
- Yılmaz, M. (2002). İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiye'si. Phoenix Yayınevi, Ankara.

- Yılmaz, M. ve Doğaner, Y. (2007). Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973). Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Yüceer S. (2016). Millî Mücadele Yıllarında ANKARA-MOSKOVA İlişkileri. Sentez Yayıncılık, İstanbul.
- Zürcher, E.J. (2017). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi. İletişim Yayınları 4. Baskı, Ankara.

Makaleler

- Ada T. (2018). Rus-Batı Rekabetinin Odak Noktasındaki Anadolu ve Ankara Hükümeti'nin Sovyet Politikası (1920-1922). Belleten, Cilt 82, Sayı 295, 1077-1152.
- Çakıcı N. ve Öksüz H. (2020). Bolşevik Ruslar'nın Millî Mücadele Hareketiyle Temas Kurma Girişimleri. Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), 717-746.
- Çakıcı N. (2023). Sovyet Rusya'nın Millî Mücadele Hareketine Mali ve Askerî Yardımları (1919-1922). Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi/Journal of Atatürk Yolu, 73, 85-109.
- Degras, J. (1951). Soviet Documents on Foreign Policy Volume I (1917-1924). Oxford University Press, New York.
- Erdaş, S. (2017). Türk-Sovyet İlişkilerinin İlk Yılı ve İki Kararname. Hacettepe Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), Yıl 13, Sayı 26 (Güz 2017), 67-90.
- Erden Ö. (2017). Millî Mücadele Dönemi Türk-Sovyet İlişkilerinde Kafkas Seddi Meselesi. Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 2, Kafkasya Özel Sayısı, s. 133-143.
- Murgul Y. (2017). Osmanlı Devleti İçin Bolşevik İhtilali Neyi İfade Ediyordu?. Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi (CTAD), Yıl 13 Sayı 26 (Güz 2017), 4-36.
- Müezzinoğlu, E. (2018). İsmet Paşa'nın 1932 Sovyet Rusya Ziyareti. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: 20, Sayı: 2, Eylül 2018, 249-260.
- Nizamoğlu, Y. (2015). Bolşevik İhtilali Sonrasında Rusya'nın Durumuna Dair Teşkilat-ı Mahsusa (Umur-ı Şarkıyye Dairesi)'nin Raporu". JOBEPS Journal of Business Economics and Political Science, Vol: 4, No: 8, 97-122, December.
- Sarılioğlu, İ. (2022). Montreaux Sonrası Türk-Sovyet İlişkileri Çerçevesinde İnönü-Potemkin Görüşmesi (23 Kasım 1938). Nevşehir Hacıbektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:12 Sayı: 3 Eylül 2022, 1711-1726.

- Tekin, Y. ve Sarıalioğlu, İ. (2022). Serbest Cumhuriyet Fırkası Denemesinin Uluslararası Yansımaları: Türk Dış Politikasında Değişim Tartışması. Belleten TTK, Cilt: 86 – Sayı: 307, Aralık 2022, 1077-1716.
- Zengin, E. (2015). Türkiye ve Rusya Federasyonu Ticari İlişkileri. Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), IV/1, 61-103.

EXTENDED SUMMARY

Turkish-Soviet Relations in The Inter-War Period

Introduction

The historical course of Turkish-Russian relations, particularly in the Inter-War Period (1918-1939), was a major driver of Turkish foreign policy after the World War I (1914-1918). This paper reviews, in the discipline of politico-history, the Inter-War period relations of Russians and Turks who had mostly fought battles throughout history and experienced major revolutions in the first quarter of the 20th century.

This paper aims first to reveal the similarities between two countries in the process of establishing good relations while in Turkey the nationalist government in Ankara was waging a National Struggle against invasion, and in Russia the Bolshevik Government was fighting to obtain recognition domestically and internationally, and highlight how in the period of 1918-1923 the Ankara Government resolved issues with Bolsheviks, and what support the latter provided to the former in its National Struggle.

Second, it aims to shed light on the period of 1923-1936, the period of “cooperation and mutual trust”, when two sides signed, and renewed several times, a Friendship and Neutrality Treaty; engaged in economic cooperation; developed relations both bilaterally and internationally; and acted in concert in their political relations with international organizations.

Third, it discusses the causes of the deterioration of relations between Turkey and the Soviet Union (USSR) and its implications for both countries as well as others in the period of 1936-1939 when the impending WWII rapidly altered the circumstances and European powers became more willing to establish closer relations with Turkey.

The paper concludes by presenting a new perspective on the Turkish-Russian relations and how such relations may impact a new world order evolving into a multi-polar world.

Turkish-Russian Relations during World War I (1914-1918)

The Ottoman Empire had been fighting the Tsarist Russia for centuries, eventually entering its last war, i.e., the World War I, by attacking the latter. During WWI, the Bolshevik Revolution occurred in October 1917 in Russia, much welcomed by Turkish nationalists, who saw the demise of

Tsarist Russia as the salvation of Turks in Central Asia. Following the October Revolution emerged a Russia which was all alone vis-à-vis the West and could be a cooperating partner for Turks for many reasons. The willingness of both parties would certainly facilitate such cooperation.

Period of Indecision in Turkish-Soviet Relations (1918-1923)

In the early 1920s, Turkey and the USSR, severely isolated in the international arena, had no choice but getting closer, thus, the Turkish-Soviet rapprochement was a compulsory one against the imperialist powers.

The official start of relations between Turkey and Russia is recognized as the letter of April 26, 1920, to V.I. Lenin by Mustafa Kemal, the speaker of the newly convening Turkish Grand Assembly, immediately after its inauguration. The Soviet assistance represented a critical component in the financial resources of the National Struggle. Particularly following the Turkish victory in the Battle of Sakarya, Soviet aid stood at a remarkable level.

The Bolshevik regime was fighting to suppress the internal conflict in Russia stoked by the Allied victors, as was the case for Turkey at the early times of the National Struggle in Turkey. The Allied powers were adversaries both to Turkey and Soviet Russia.

While both Turkey and Soviet Russia had some indecision on the major challenges and cooperation in political and military spheres during the period, Soviet Russia was the sole provider of external diplomatic and material support to the Ankara Government, which in turn was the only friendly foreign government to the Bolsheviks.

Period of Cooperation and Mutual Trust (1923-1936)

A major development in this period was the progress in economic relations, though not as good as political relations.

The fact that Soviet Russia, although itself under severe economic difficulties, did assist Turkey in 1920-1921 was an indicator of the critical importance of Turkey for the Bolshevik regime. Soviet Russia, as named at the time, felt affinity to Mustafa Kemal because Turks were fighting imperialism, pursuing a liberal economic approach, and stood against the capitalist-imperialist West.

The political relations further advance in this period through reciprocal official visits. Turkey however was desiring to establish better relations with the West while continuing friendship with USSR. From the

mid-1930s, once United Kingdom established rapport with Turkey, and other western countries started to follow suit, USSR was not much happy with Turkey leaning towards the West, both in economic and political relations.

It is reasonable to assert that the developments during this period on the basis of cooperation and mutual trust between Turkey and the USSR both in economic and political spheres, served the interests of both parties. In the economic sphere, the Turkish economy arguably improved by the resources and partially adopted model from USSR. The value of economic and political support from USSR cannot be denied in Turkey's achieving the status of a country that many European countries desired to establish close relations.

Break of Transitory Cooperation (1936-1939)

The USSR felt discomfort with Turkey's economic rapport with Germany and the United Kingdom from 1930 onwards. On the eve of World War II in 1939, it was no longer possible to refer to a Turkish-Soviet friendship.

In this period, it could be argued that Turkey was weaving a security network, and the Soviet friendship was not the sole basis of Turkish foreign policy in Turkey's efforts to create such an environment. Further, the USSR's choice of signing a non-aggression pact with Germany when new alliances were being forged prior to WWII was a major cause that ended the friendly relations between Turkey and the USSR; thus, the year 1939 marked the end of the period of positive relations between two countries since the Turkish National Struggle, and the relations that started to deteriorate then could not be improved to date.

Conclusion

In the Inter-War Period, Turkish-Soviet relations progressed in a cautious friendship in line with both countries' interests, marking an exceptional period against the background of historically adversarial relations between Turkey and Russia.

The most important reason that brought Turkey closer to Russia during and after the National Struggle was that the Western powers, which refused to digest Turkey's victory in the post-WWI National Struggle and to recognize the Bolshevik Revolution, isolated both countries in the international arena. The Turkish-Soviet rapprochement of the time was a compulsory one based on their agreed cooperation against imperialism.

The new Bolshevik regime was the sole provider of external diplomatic and material support to the Ankara Government, which in turn was the only friendly foreign government to the Bolsheviks. Turkish leaders who relied on vital Soviet friendship for their National Struggle understood such compulsory rapprochement was a result of international isolation.

During 1918-1923, a period when positive relations were established between Turkey and Soviet Russia, both were suspicious and indecisive. Having realized that each needed the other in securing their rights and interests in the international arena, they entered a period of cooperation and mutual trust from 1923 to such extent that they made commitments at times restricting their own sovereignty.

Having established by 1936 a balanced foreign policy vis-à-vis European states and the USSR, Turkey emerged as a country that many European countries desired to establish close relations. Feeling isolated and having to rely on Soviet support in the Inter-War Period, Turkey achieved becoming a part of the West by 1939, and a stronger state.

The choices of the USSR and Turkey to engage in rival alliances forged prior to WWII brought about the demise of good relations between two countries. Under such circumstances, Turkey refused to participate in WWII, which started in 1939 and lasted for six years, despite insistent requests and pressures by warring parties at various times and kept strict neutrality. Such resolutions by Turkish leaders helped USA's strategic designs during and after WWII. The Turkish refusal to enter the war obstructed UK and USSR ambitions to a certain extent while facilitating Roosevelt's vision for the Middle East (Weisband, 1999: 62).

The world has been evolving from the bipolar order of the Cold War to a multipolar one since the disintegration of the USSR in 1991, about half a century after the end of WWII. The new world order has not yet been forged, and the search for new alliances is underway, as it happened prior to WWII. The isolation of Turkey and Russia by the West in the international arena just as in the Inter-War Period has once again drawn Turkey and Russia closer. Considering the ongoing evolution of a highly inconsistent world order, and that various prospective alliances are forging in which Turkey and Russia may, on account of their geographic location, jointly choose to take part in, the exclusionary policy of the West as a bloc against Turkey should, at best, be costly to the West. Turkey has always pursued and will continue to pursue modernization and Westernization (two terms invariably used in Turkish as synonyms). With economic ties both with the West and Russia and boasting much stronger components of national power (economy, population, military, defence industry, location) compared to

pre-WWII, Turkey is poised to make a larger than ever contribution to any alliance of choice.

HİBRİT TEHDİT PERSPEKTİFİNDEN ORMAN YANGINLARI VE TÜRKİYE’NİN MÜCADELE POLİTİKASI

Hakan Ayhan DAĞİSTANLI*, Cevriye GENCER**

Öz

Günümüzde geleneksel savaşlar yerini hibrit savaş konseptine bırakmıştır. Hibrit savaş, hibrit tehdit aktörlerine ait çok fazla belirsizliği içerisinde barındırmaktadır. Ormanlık alanlar da karmaşık araziler olarak hibrit tehditlerin içerisinde gösterilmektedir. Bu çalışmanın amacı hibrit tehditler perspektifinden orman yangınlarını ele almaktır. Orman yangınları, farklı sebeplerle başlayıp geniş alanlara yayılabilen büyük bir çevre felaketidir. Dünyanın farklı coğrafyalarında son yıllarda meydana gelen olaylar, orman yangınlarının sadece bir doğa olayı olmakla kalmayıp hibrit tehdit unsuru olarak değerlendirilebileceğini gözler önüne sermektedir. Türkiye'nin 1990'lı yıllardan itibaren terör faaliyetleri kapsamında orman yangınları ile karşı karşıya bırakıldığı göz önünde bulundurulduğunda bu tehditten payını aldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında, literatürdeki orman yangını çalışmaları incelenerek değerlendirilmiş ve Türkiye'nin orman yangınları ile mücadele politikaları ele alınmıştır. Türkiye özelinde orman yangınlarını hibrit tehdit perspektifinden ele alan ve terör kapsamında mücadele için yapılan analizlerde analitik yöntemlere başvuran herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sonuç olarak, Türkiye'nin orman yangınları ile mücadelede sarf ettiği gayret ve politikalar açısından akademik literatüre uygun olarak çözümlerin aranabileceği ve kapsamının artırılabilmesi değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, özellikle kurulacak yerli filo için güncel teknolojilerin takip edilmesi ve buna yönelik olarak envanterin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Hibrit Savaş, Hibrit Tehdit, Orman Yangınları, Mücadele, Türkiye.

JEL Kodları: H56,Q23,Q28

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı, SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzaları ile beyan edilmiştir.

*Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü, rdagistanli@kho.msu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2205-183X

**Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, ctemel@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3373-8306

Forest Fires from the Hybrid Threat Perspective and Turkiye's Fighting Policy

Abstract

Nowadays, traditional wars have been replaced by the hybrid war concept. Hybrid warfare involves a lot of uncertainty regarding hybrid threat actors. Forest areas are shown among hybrid threats as complex terrains. The purpose of this study is to address forest fires from the perspective of hybrid threats. Forest fires are a major environmental disaster that can start for different reasons and spread to large areas. Events that have occurred in different geographies of the world in recent years reveal that forest fires are not only a natural event but can also be considered a hybrid threat. Turkiye has been faced with forest fires within the scope of terrorist activities since the 1990s, and Turkiye has its share of this threat. In the study, forest fire studies in the literature were evaluated, and Turkiye's forest fire fighting policies were discussed. In Turkiye, no study has been found that addresses forest fires from a hybrid threat perspective and uses analytical methods in the analyzes made to fight them. In conclusion, it is evaluated that solutions can be sought and the scope can be increased in accordance with the academic literature for Turkiye's efforts and policies in fighting forest fires. In this context, it should be ensured that current technologies are followed, especially for the domestic fleet to be established, and the inventory is strengthened accordingly.

Article Type: Research Article

Keywords: Hybrid Warfare, Hybrid Threat, Forest Fires, Fighting, Turkiye.

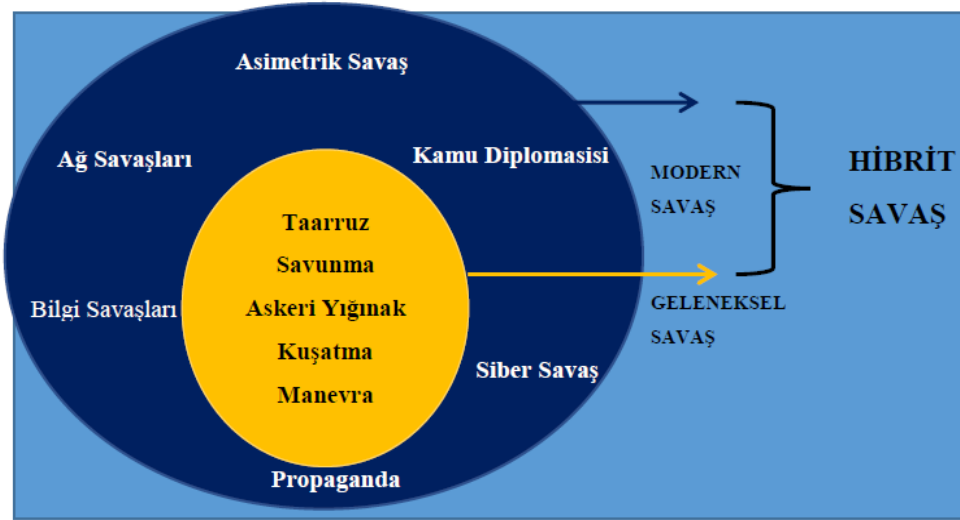
JEL Codes: H56, Q23, Q28

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. We, as the authors of the article, signed our declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Savaş insanlık tarihinin ilk zamanlarından bu yana varlığını sürdüren, insanla birlikte değişen ve gelişen dinamik bir olgudur. Savaşın tarihsel süreç içerisindeki evrimi, insanlığın yaşadığı gelişmelere paralel olarak teknolojik gelişmelerden etkilenmiştir. Modern savaşlar için teknolojik teçhizatı üstün olan, eğer eşit teknolojilere sahiplik söz konusu ise teknolojiyi maksimum düzeyde kullanmada üstün olan tarafın savaşı kazanacağı düşüncesi hâkimdir. Araştırmacılar, savaşın doğasını ve geçirdiği evrimi beş aşama hâlinde incelemektedir (Lind vd., 2001). Bu aşamalar (1) Ulus-Devlet Öncesi Savaşlar, (2) Birinci Nesil Savaşlar: Klasik Savaşlar 1648-1830, (3) İkinci Nesil Savaşlar: Topyekün Endüstri Savaşları 1830-1918, (4) Üçüncü Nesil Savaşlar: Manevra Savaşları 1918-1948, (5) Dördüncü Nesil Savaş: Gayri Nizami Harp Türevleri olarak literatürde yer almaktadır.

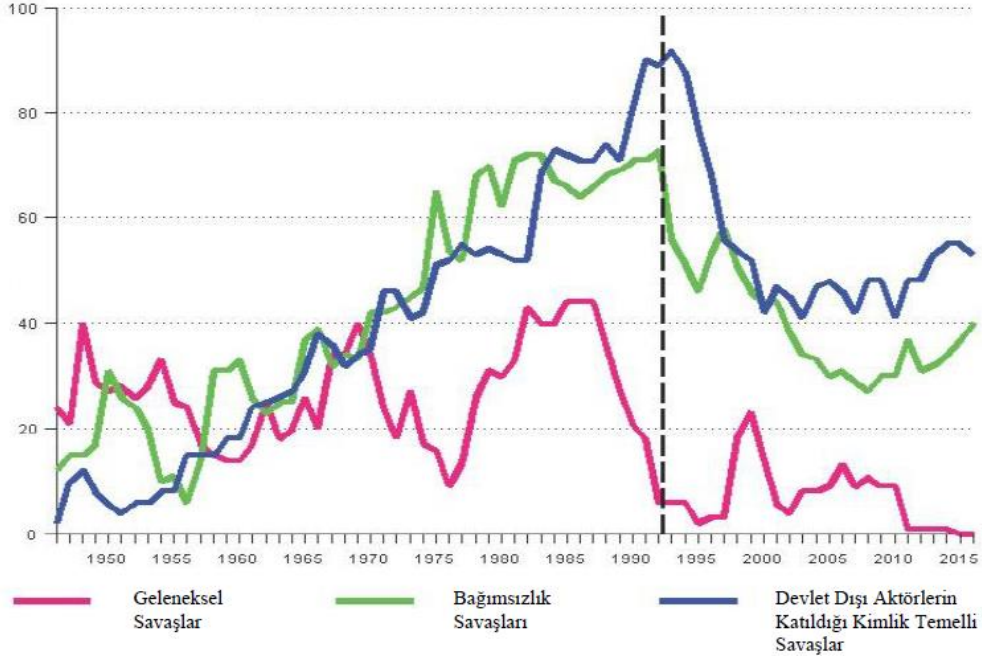
Dördüncü nesil savaşın modern savaşa yaptığı katkılar ve sebep olduğu ciddi değişimler, literatürde önemli yeni kapılar açmıştır. Hızla gelişen teknolojiler ve küreselleşme beraberinde yeni ve karmaşık güvenlik tehditlerini getirmiştir. Bu durum modern çağ için yeni bir savaş konsepti olarak bahsedilen, kabul görmüş bir tanımlaması henüz bulunmayan *hibrit savaş* kavramını ortaya çıkarmıştır (Şahin ve Mercimek, 2022). Kavram, akademik çalışmalarda ilk kez Amerika Birleşik Devletleri (ABD) deniz kuvvetlerindeki özel operasyonlar üzerinde ele alınmıştır (Walker, 1998). Hibrit savaş, daha önceki savaş tanımlamalarına uymaması sebebiyle farklı isimlerde ele alınmıştır. Literatürde Yeni Savaşlar (Kaldor, 2007), Doğrusal Olmayan Savaş (Lawson, 2013), Bileşik Savaşlar (Huber, 2013) ve Sınırsız Savaşlar (Liang ve Xiangsui, 2015) isimleriyle hibrit savaşa ilişkin çalışmalar görmek mümkündür. Ayrıca hibrit savaş farklı askerî olaylar üzerinde özel olarak incelenerek tanımlanmaya çalışılmıştır (Hoffman, 2007; Murray ve Mansoor, 2012; Freedman, 2014; Kofman ve Rojansky, 2015; Steder, 2016; Herta, 2017; Jacobs ve Martijn, 2019). Literatürde yer alan savaş konseptleri ile benzer ve farklı yönler açısından karşılaştırılmıştır (Dvorak, 2016). Yapılan tüm bu tanım ve incelemeler sonucunda hibrit savaşa ait özet konsept Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Hibrit Savaş (Bingöl, 2015).

Şekil 1, geleneksel savaş ve modern savaşı oluşturan bileşenleri ve bu bileşenlerin bütünleşmesiyle meydana gelen hibrit savaş kavramını özet hâlde ifade etmektedir. Bu bileşenlerden yeni bir konsept meydana gelmesinin bir diğer sebebi de savaş niteliğinde değerlendirilebilecek

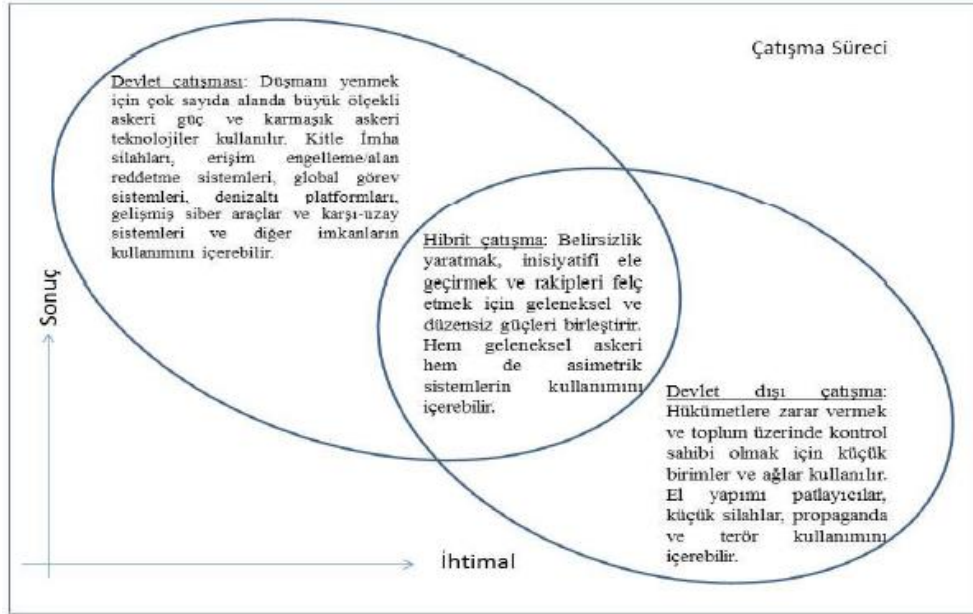
çatışma türlerindeki eğilimlerin farklılaşmasıdır. 1946-2016 yılları arasında meydana gelen silahlı çatışma türlerine ait görsel Grafik 1’de verilmiştir.

Grafik 1. 1946-2016 Yılları arası Silahlı Çatışma Türleri (Center for Systemic Peace, 2016)

Grafik incelendiğinde geleneksel savaş kapsamında değerlendirilen çatışma türlerinin yok oluş seviyesinde azaldığı, bağımsızlık savaşlarının varlığını sürdürmeye devam ettiği ancak baskın çatışmaların devlet dışı aktörlerin katılımıyla meydana geldiği görülmektedir. Bu durumda hibrit savaşta devletler ve devlet dışı aktörlerin rol aldığını söylemek mümkündür. Geleneksel savaşa yönelik çatışmaların yok oluşu, her iki rol sahibinin de hibrit tehdit faaliyetlerine başvurmasına sebep olmuştur.

Hibrit tehdit, aynı anda geleneksel ve geleneksel olmayan taktikler kullanarak hedefe ulaşmak için terör ve diğer suç unsurları dâhil olmak üzere yasa dışı faaliyetleri içerisinde barındıran düzenli ve düzensiz güçleri aynı anda kullanan tehdittir (Zapolskis, 2012). ABD Savunma Bakanlığı devlet ve devlet dışı çatışmaların yanında hibrit tehdit yerine hibrit çatışma kavramını kullanmıştır. Şekil 2’de bu çatışma türleri açıklanmıştır.

Şekil 2. ABD Savunma Bakanlığına Göre Çatışma Süreci (NMS, 2015)

Şekil 2’de belirtildiği gibi belirsizlik yaratmak, inisiyatifi ele geçirmek ve rakipleri felce uğratmak amacıyla düzensiz güçler veya diğer bir ifade ile terörizm ve gerilla taktikleri hibrit tehdit olarak kullanılmaktadır (Yenal, 2020).

Geleneksel savaşa yönelik çatışmaların yok olmasında etkili olan nedenlerden biri de güvenlik kavramında yaşanan değişimdir. Bu değişimde geleneksel güvenlik yaklaşımında olduğu gibi tehditin doğası olarak askerî tehditleri kabul etmek yerine, insan ve toplum güvenliğinin birçok tehditle karşı karşıya olduğu görüşü hâkim olmuştur (Miller, 2001; Şener, 2017). Bu nedenle akademik literatürde güvenliğe iç ve dış boyutları ile birlikte daha kapsamlı bir ölçekten bakılmış; askerî tehditlere politik, ekonomik, toplumsal ve ekolojik güvenlik konuları da ilave edilerek genişletilmiş bir güvenlik anlayışı ortaya konmuştur (Buzan, 1983). Zaman içerisinde genişletilmiş güvenlik anlayışının derinleşmesiyle birlikte devlet düzeyinin üzerinde küresel anlamda etkili olarak görülen çevresel güvenlik gibi diğer güvenlik alanları ön plana çıkmıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012).

Çevresel güvenlik, ekosistemlerin, doğal kaynakların ve çevrenin, insan refahına, sosyo-politik veya küresel istikrara potansiyel olarak zarar verebileceği çeşitli tehdit ve kaygıların bulunmaması ya da olabildiğince az bulunmasını ifade etmektedir (Kaypak, 2012). İklim değişikliği, kaynak kıtlığı, kirlilik, ormansızlaşma ve biyolojik çeşitlilik kaybı gibi çevresel bozulmaların çatışmalara yol açabileceğini kabul ederek çevresel sorunların

güvenlik kaygılarıyla kesişmesini içermektedir. Bu güvenlik kaygılarına paralel olarak meydana gelen çatışmalar ile çevresel, ekolojik terörizm kavramı ortaya çıkmıştır. Her ne kadar kavramlar birbirinin yerine kullanılıyor olsa dahi farklı terörizm tipleri olarak ele alınmalıdır (Karaağaç, 2023).

Ekolojik terörizm, çevreye zarar vermek, sosyal bozulmaya veya ekonomik zarara yol açmak amacıyla gerçekleştirilen, çevreyi, ekosistemleri veya kritik altyapıları hedef alan şiddet, sabotaj veya kasıtlı yıkım eylemlerinin tümünü ifade etmektedir. Bu eylemler, su kaynaklarının zehirlenmesini, ekosistemlerin kirletilmesini, kritik altyapıya zarar verilmesini veya çevresel açıdan hassas alanlara saldırıların gerçekleştirilmesini içerebilir. Ekolojik terörizm, ekosistemlerin bütünlüğünü bozarak, insan sağlığına zarar vererek, toplumsal istikrarı bozarak ve potansiyel olarak doğal kaynaklar üzerinde çatışmaları kışkırtarak çevre güvenliğine yönelik önemli tehditler oluşturmaktadır. Çevre terörizminde doğa ve ekosisteme yönelik gerçekleştirilen yıkıcı faaliyetler devletlerin statülerini artırması ve çıkar elde etmeye çalışması gibi belirli siyasi amaçlar için gerçekleştirilmektedir. Bu terörizm tipinde sabotaj, bombalama, kimyasal, radyoaktif veya nükleer silahlar ile kalıcı hasara yönelik saldırı gibi kavramlar çok daha yaygındır (Berkowicz, 2011).

Çevresel terörizmde yer alan en önemli tehditlerden biri de terör faaliyetlerinde başvurulan orman yangınlarıdır (Spadaro, 2020). Terör eylemi olarak orman yangınlarının başlatılması, yaygın çevresel yıkıma, ekonomik hasara, sosyal anlamda bozulmaya neden olmak veya korku ve kaos ortamı yaratmak, devletleri huzursuz etmek amacıyla ormanlık alanlara yönelik kasıtlı olarak gerçekleştirilen fiilleri içermektedir. Özellikle hassas ormanlık alanlarda yangın çıkarmak için kundakçılık, yangın çıkarıcı cihazlar veya patlama gibi çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu tür eylemlerin ardındaki motivasyonlar ideolojik, politik veya yapay gündemler ile toplumsal panik yaratmak veya hükümetler veya topluluklar üzerinde baskı uygulamak olarak düşünülebilir.

Çevresel terörizmin önlenmesi ve ele alınması için sağlam yangın yönetimi stratejileri geliştirilmesi, gözetim önlemleri alınması, istihbarat toplama faaliyetleri yürütülmesi, kamuoyunu bilinçlendirme kampanyaları başlatılması ve kasıtlı orman yangınlarının hem çevre hem de insan refahı üzerindeki risklerini ve etkilerini azaltmaya yönelik askerî kuvvetlerin çabalarının koordine edilmesi gerekmektedir.

Orman yangınları güvenlik kavramında yaşanan değişimler ile beraber 1990'lı yılların sonundan itibaren farklı faaliyetlere öncül veya

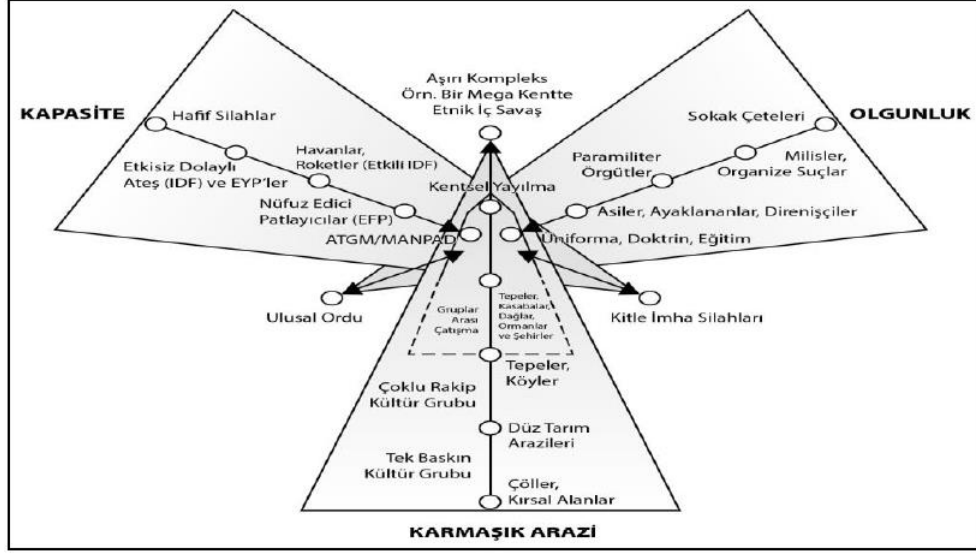
bütünleşik çevresel terörizm unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya çapında yaşanan olaylar dikkate alındığında pek çok ülkede orman yangınlarının araç olarak kullanıldığı terör faaliyetleri yaşanmaktadır. Gerçekleştirilen yangınlar bölgesel terör örgütleri tarafından doğrudan üstlenilmekte veya askerî istihbarat ve kolluk kuvvetlerinin çalışmaları ile ortaya çıkarılmakta ve raporlanmaktadır. Benzer şekilde Türkiye’de Kürdistan İşçi Partisi-Partiya Karkeren Kürdistan (PKK) ve alt fraksiyonları Kürdistan Özgürlük Şahinleri, Halkların Birleşik Devrim Hareketi ve Ateşin Çocukları İnisiyatifi isimli terör örgütleri tarafından gerçekleştirilen orman yangınlarından bahsetmek mümkündür.

Bu çalışmanın konusu terörizm faaliyetleri ile hibrit tehdit unsuru olarak kullanılan orman yangınlarıdır. Çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir: i) Orman yangınlarını hibrit tehditler açısından ele almak, ii) Türkiye’de orman yangını istatistiklerine terör faaliyetleri kapsamında dikkat çekmek, iii) Türkiye’nin orman yangınları ile mücadele kapsamında politikalarını incelemek, iv) Literatürde orman yangınları hakkında yapılan çalışmaları inceleyerek sonuçları ve önemli noktaları tartışmak. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, kritik altyapı tesisleri hedef alarak çıkarılan yangınlar vurgulanmıştır. Özellikle dünya basınında terör faaliyeti kapsamında çıkarılan orman yangınları yaygın olarak karşımıza çıkmasına rağmen Türkiye’de gündeme getirilmemekte ve bu konuya akademik makalelerde yer verilmemektedir. Çalışmamıza özgün değer katan en önemli husus, dünyanın çeşitli yerlerinde bireysel ihmaller veya terörist unsurlar tarafından çıkarıldığı düşünülen orman yangınlarının ilk kez hibrit tehdit kapsamında incelenmesidir. Ayrıca literatürde tarih, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi gibi sosyal alanlarda sıkça çalışılan hibrit savaş ve tehdit unsurlarının analitik yaklaşımlar ile de çalışılabilmesinin önünü açmasıdır.

Hibrit Tehditler Perspektifinden Orman Yangınları ve Literatür Taraması

Hibrit tehditler, geleneksel savaşta kullanılan taktikler ile geleneksel olmayan stratejilere dayanmakta ve hibrit taktikler üretilmesine olanak tanımaktadır. Düzensiz birliklerin geleneksel olmayan stratejilere ait kaynakları sınırsız olarak nitelendirilebilir. Bir yandan arazi kesimi veya meskûn mahalde operasyon hâlindeyken öte yandan dikkat dağıtma, pusuya olanağ sağlama, rakibin kaynaklarını istediği yöne çekerek baskın yapma veya patlayıcı madde vb. hazırlamaya altyapı sağlama gibi amaçlar için çok değişik faaliyetler gerçekleştirilebilmektedir. Faaliyetlerin bu denli bulanık

olduğu ortamlar için kapasite, olgunluk ve karmaşık arazi olmak üzere üç temel değişken çerçevesinde hibrit tehditlerin etkilenmesine ait sınıflandırma Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. Kompleks Örnek Üzerinde Hibrit Tehdit Kesişim Kümesi (Bowers, 2012)

Şekil 3 incelendiğinde ormanların karmaşık arazi sınıfının merkezinde yer alan bölgelerden biri olduğu görülmektedir. Patlayıcılardan havanlara uzanan değişkenler, paramiliter örgütlerden sokak çetelerine uzanan topluluklar tarafından kullanıldığında oluşan yangınlar ile sadece arazi değil çok daha kapsamlı bir tehdit doğabilmektedir.

Kanberg vd. (2016) İsveç'te acil durum hazırlık tedarik zinciri ağını analiz ettikleri çok boyutlu bir çalışma ortaya koymuşlardır. Bu ağ, planlama prosedürleri ve kaynaklarının yanı sıra, tehditler ve devam eden krizlerle başa çıkmak için sistemde yer alan çok sayıda askerî ve sivil kuruluş ile sivil toplumdaki diğer katılımcıları da içermektedir. Çalışmanın içerisinde salgın hastalıklar, mülteci krizleri, terör saldırıları, çeşitli senaryolara yönelik tatbikatlar gibi topluma yönelik sürekli değişen tehditler yer almaktadır. Ayrıca karmaşık durumların aslında beklenmedik sebeplere dayanabildiği vurgulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin potansiyel tehditleri ve krizleri yönetmede karşılaştıkları zorlukların daha iyi anlaşılması için temel yetenekleri hedef alan daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu sonucuna varılmıştır.

Dünya çapında, karmaşık ve nedeni tam olarak anlaşılmayan olayların başında orman yangınları gelmektedir. 2014 yılında İsveç

Västmanland'da geniş çaplı orman yangını stratejik seviye olarak sınıflandırılmıştır. Orman yangınları sonrasında yapılan analizlerde askerî saldırı ile yangınlar ilişkilendirilmiş ve tehditlere karşı hazırlıklar için bütçelerin artırılması gerektiği kaydedilmiştir (Kaneberg, 2018).

2017 yılında Portekiz'de meydana gelen antropojenik faktörler kaynaklı orman yangını şimdiye kadarki en ölümcül orman yangını olarak kayda geçmiştir. Yetkili isimler tarafından yapılan açıklamalar dikkate alındığında beklenenin çok dışında, atipik olarak nitelendirilmiş; helikopterlerin ve itfaiye uçaklarının verimli çalışmasına izin vermediği ifade edilmiştir (Reuters, 2017).

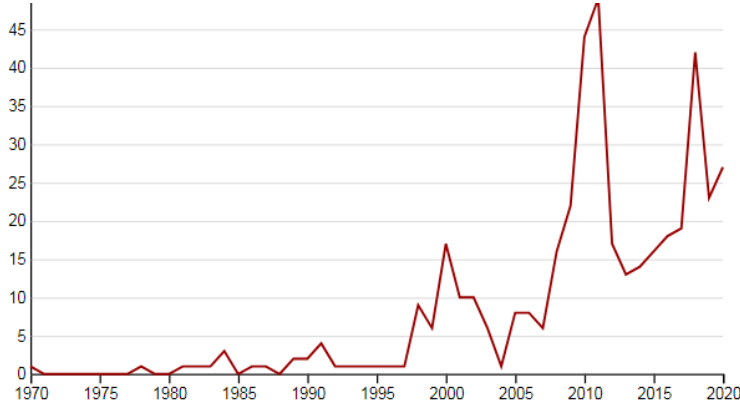
Ukrayna'da 2017 yılının ağustos ayında başlayıp eylül ayında da devam eden ardışık orman yangınları dikkat çekmiştir. Ukrayna kontrolündeki Mariupol kentine çok uzak olmayan bir cephane deposunda çıkan yangın; askerî personelin tesisleri, yakınlardaki bir köyde yerel sakinlerin bölgeyi tahliyesini zorunlu kılmıştır. Ağustos ayındaki orman yangınlarının bir kısmı doğal nedenlerden meydana gelmiştir. Diğerleri ise kasıtlı olarak Rus hibrit kuvvetlerinin Ukrayna kalelerinin yakınındaki savunma amaçlı mayın tarlalarını temizlemeye ve siperlerdeki askerleri dışarı atmaya teşebbüs etmesinden kaynaklanmıştır. Resmî kaynaklar tarafından Novyanyosol yakınındaki orman yangını ve askerî depodaki yangının yol açtığı yıkımın boyutunu gösteren bir video paylaşılmıştır. Ukrayna hükümeti ise daha önce füze ve topçu depolama tesislerinde görülen yangınların kundaklama sonucu ortaya çıkma olasılığını göz ardı etmediğini açıklamıştır (Euromaidan, 2017).

Nisan 2020'de yine Ukrayna'da meydana gelen orman yangınları da dikkat çekici olmuştur. Ukrayna'da ilkbahar ve sonbahar orman yangınları, kurak kışlar ve sıcak yazların ardından alışıldık olsa da menzil dışındaki yangınlar Ukraynalıların hazırlıksız yakalanmalarına neden olmuştur. Ukrayna'nın dört bir yanındaki ormanlarda ve bozkırlarda şiddetlenen yangınlar itfaiyeciler tarafından kundaklama faaliyeti olarak raporlanmıştır. Nükleer atık depolama tesislerini ve hizmet dışı bırakılan nükleer santrali tehdit eden, yerleşim olmayan Çornobil dışlama bölgesinin tamamını 10 gün içinde harap eden büyük orman yangınları, meydana geldikleri yerler sebebiyle şüphe uyandırmıştır (UkraineAlert, 2020).

Benzer şekilde 2022 Sibirya orman yangınları, Mayıs 2022'nin başlarında Sibirya'da başlayan ve Rusya'nın Sibirya kentinde devam eden bir dizi orman yangını olarak kayda geçmiştir. Toplam yangın alanı yaklaşık 20 bin hektarı bulmuştur. 2022'nin başından bu yana ise 100 bin hektardan fazla bir alana yayılmıştır. Yangınlar kapsamında üç kişi tutuklanmış ve

cinayetle suçlanmışlardır (Kovrigina, 2022). Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, yetkilileri orman yangınının daha fazla yayılmasını önlemek için daha güçlü önlemler almaya çağırıştır. En önemli nokta ise Rus askerî birimleri savaşta olduğu için Sibiry'a'daki orman yangınlarının kontrolsüz kalmasıdır. Son zamanlarda ise 2022–2023 Rus gizemli yangınları, Ukrayna'nın işgalinden bu yana meydana gelen ve resmî olarak açıklanmayan bir dizi olağan dışı yangın ve patlama olarak gündemde yer almıştır. Savaşın başlangıcından bu yana Rusya'daki asker alma bürolarına birçok kayda değer kundaklama saldırısı düzenlenmiş ve bazı yangınların veya patlamaların Ukrayna'nın sabotaj çabalarının sonucu olduğuna dair spekülasyonlar yapılmıştır.

Basında yer alan bu orman yangını haberlerinin yanında akademik alanda da araştırmalar yapılmakta ve istatistiklere yer verilmektedir. 1970 yılından 2020 yılının başına kadar 40 ülkede terör faaliyeti kapsamında kayda geçmiş olaylara ait istatistiklerden elde edilen grafik Şekil 4'te paylaşılmıştır.

Şekil 4. Dünyada Terör Faaliyeti Olarak Kayda Geçen Orman Yangınları (Global Terrorism Database-GTD, 2023).

Grafik incelendiğinde 1990'lı yılların sonuna kadar çok fazla olmamakla birlikte orman yangınlarının terör faaliyeti olarak kayda geçtiği görülmektedir. 2000'li yılların başından bu yana artan olaylar 2010 yılında yıllık 45'in üzerinde kayıtlarla zirve yapmış ve sonrasında azalışa geçmiştir. 2015 sonrasında tekrar artmıştır. 2020 sonrası istatistiklere ise veri tabanında yer verilmemiştir. Türkiye'ye benzer şekilde ilgili ülkenin terör grupları veya alt fraksiyonları tarafından terör faaliyeti olarak orman yangınları üstlenilmiştir.

Orman yangınlarının küresel bir sorun hâline gelmesiyle araştırmalar derinleştirilmiştir ve günümüze yaklaştıkça terörizmden

kaynaklanan orman yangınları konusunu ele alan akademik araştırma sayısı artmaktadır. Bazı bölgelerde güvenlik, terörle mücadele tedbirleri gibi nedenlerden dolayı bireyler tarafından kasıtlı olarak yangın çıkarıldığını gösteren kanıtlardan bahsedilmektedir (Meddour-Sahar vd., 2013). Ayrıca literatürde terör saldırılarının faillerinin korku, kaygı ve panik uyandırarak toplumu bozmayı amaçladıkları konusunda fikir birliği bulunmaktadır (Bader vd., 2020). Doğal tehlikeleri, insan faaliyetlerini veya terörizm gibi kasıtlı eylemleri içeren olaylar, bireyleri strese maruz bırakan ve topluluk rutinlerini ve dinamiklerini bozan felaket olayları olarak kabul edilmektedir (Kuntz, 2021). Bu durum, bir tür terörizm olarak kasıtlı orman yangınlarının potansiyel tehdit görülmesi ile uyumludur. Ayrıca orman yangınları ile gerçekleştirilen terör eylemleri de dâhil olmak üzere felaketler karşısında dayanıklılık ve hazırlıklı olma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Granter vd., 2015). Yapılan çalışmalarda orman yangınları ve terör saldırılarında meydana gelecek toplu ölüm olayları için acil durum hazırlığının gerekliliği vurgulanmaktadır (Persoff vd., 2018).

Literatürdeki bulgular, orman yangınları ile terörizm arasındaki karmaşık ilişkinin anlaşılmasının ve ele alınmasının önemini gözler önüne sermiş ve bu durum yangınların teröristler tarafından hibrit bir tehdit olarak kullanılma potansiyeline ilişkin endişeleri artırmıştır. Bu nedenle çevresel, sosyoekonomik ve insani faaliyetler gibi çeşitli faktörleri göz önünde bulundurarak orman yangını riskini anlamaya ve azaltmaya odaklanan çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, orman yangınlarının önlenmesinde insan faaliyetinin etkili bir şekilde yönetilmesinin önemi ile orman yangınlarının oluşmasında ve önlenmesinde sosyoekonomik faktörlerin giderek daha fazla dikkate alındığı vurgulanmıştır (Kim vd., 2019). Ek olarak orman varlığının fazla olduğu şehirlerde, yangının başlamasında ve yayılmasında sosyoekonomik faktörlerin ve insan faaliyetlerinin rol oynaması nedeniyle yangının karmaşık bir hâl almasına dikkat çekilmiştir (Su vd., 2018).

Ayrıca, orman yangını risk bölgelerinin mekânsal haritalanması birçok çalışmanın ana odak noktası olmuştur. Risk faktörlerinin en şiddetli olduğu hassas bölgelerin belirlenmesinde ve izlenmesinde orman yangını risk haritalamasının ve bu tehdide karşı mekân analizinin önemi vurgulanmıştır (Barmpoutis vd., 2023). Ek olarak, bu hibrit tehdidin çok boyutlu etkisini ön plana çıkararak farklı sektörler genelinde orman yangını tehdidinin dikkate alınması gerekmektedir (Ghorbanzadeh vd., 2019).

Sonuç olarak, teröristler tarafından kullanılan hibrit bir tehdit olarak orman yangınlarına ilişkin literatür, insan faaliyetleri, sosyoekonomik hususlar, ileri teknolojiler ve mekânsal haritalama dâhil olmak üzere çok çeşitli faktörleri kapsamaktadır. Bu karmaşık tehdidi anlamak ve ele almak,

çevresel, teknolojik ve sosyo-ekonomik perspektifleri bütünleştiren kapsamlı bir yaklaşımı gerektirir. Literatür, haber, rapor ve olayların tarihleri, politik ve askerî olaylarla ilişkileri, sabotaj-kundaklama faaliyetleri ile sebeplendirilmesi, yangın alanlarının çok daha büyük felaketlere yol açacak yerlere yakın bölgelerde meydana gelmesi ve ülkeler çok farklı alanlarda mücadele verirken beklenmeyen zamanlarda ortaya çıkmaları orman yangınlarının hibrit bir tehdit unsuru olarak kabul edilmesine altyapı oluşturmaktadır.

Orman Yangınları ile Mücadeleye Yönelik Çalışmalar

Meydana geliş sebebi her ne olursa olsun orman yangınları tüm dünya için sürdürülebilir bir gelecek açısından tehdit unsuru oluşturmaktadır. Bu nedenle akademik literatür tıpkı devletler gibi bu tehdiye kayıtsız kalmamıştır. Orman yangınlarıyla mücadele kapsamında çeşitli perspektiflerden çalışmalar yapılmaktadır. 2009 yılı sonrasına ait çalışmalardan bazıları özet olarak sunulmuştur.

Temiz ve Tecim (2009), çok kriterli karar verme (ÇKKV) ile coğrafi bileşenleri entegre ederek orman yangınları ile mücadele için konumsal bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve ÇKKV yöntemlerinin bir arada kullanılması, orman yöneticilerinin çözümleri görselleştirmelerine ve karşılaştıkları sorunu daha iyi anlamalarına olanak tanımaktadır.

Pappis ve Rachaniotis (2010), yangın söndürme sürelerinin kötüleşmesini dikkate alarak kontrol altına alınması gereken birden fazla yangınla mücadele için tek kaynağa ait bir çizelgeleme planlaması üzerine çalışmıştır. İşlem süresi yani yanma alanındaki yangının kontrol altına alınması için gereken süre, hazırlık sürelerini dikkate alarak türetilmiştir.

Akay vd. (2012), Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nde örnek çalışma ile orman yangınlarına giden en kısa ve en güvenli güzergâhın belirlenmesine yönelik CBS tabanlı bir karar destek sistemi geliştirmiştir.

Yuan vd. (2015), görüş tabanlı sistemlere sahip araçlar olan İnsansız Hava Araçlarının (İHA), orman yangınlarının izlenmesi, tespit edilmesi ve mücadele edilmesi açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamıştır. Öncelikle orman yangınlarının izlenmesi, tespiti ve mücadelesine yönelik İHA sistemlerinin geliştirilmesi ve sistem mimarisine ilişkin kısa bir inceleme sunulmaktadır. Daha sonra, yangın algılama, teşhis, görüntü titreşiminin ortadan kaldırılması dâhil olmak üzere, İHA'ların orman yangını izleme, algılama ve mücadele ile ilgili teknolojik özellikleri

kısaca gözden geçirilmektedir. Son olarak, İHA'ların orman yangınlarıyla mücadelede kullanılmasındaki zorluklar ve potansiyel çözümler özetlenmektedir.

Akay ve Aziz (2015) Irak'ın Erbil bölgesinde yaptıkları çalışmada orman koruma amaçlı CBS tabanlı orman yolu ağı modelini önermiştir. İtfaiye aracı ve yer ekibinin en kısa sürede orman yangın alanına ulaşması amaçlanmıştır.

Sakellariou vd. (2017), yangınla mücadele kuvvetlerinin mekânsal optimizasyonu için veri tabanı yönetim sistemleri ve matematiksel/ekonomik algoritmaları; orman yangınlarının anında tespiti ve gelişiminin tahmin edilmesi için orman yangını simülatörleri ve uydu teknolojilerini; coğrafi verileri işlemek, analiz etmek ve stratejik ve operasyonel planlar geliştirmek için çeşitli araçları içeren CBS platformlarını içeren orman yangınlarının önlenmesi ve bastırılmasına yönelik karar destek sistemlerini gözden geçiren bir çalışma yapmışlardır.

Ghamry vd. (2017), yangın noktalarının önceden tespit edileceği ve koordinatlarının yangınla mücadele İHA ekiplerine gönderileceği varsayımıyla bir çalışma ortaya koymuştur. Çalışmanın amacı her İHA'yı bir yangın noktasına göreceli mesafelerine göre atayarak, her İHA'nın başlangıç konumu ile kendisine atanan yangın noktası arasında kat edilen mesafeyi en aza indirmektir. İHA'lara atanan yangın noktasına giden yolu en uygun şekilde planlamak için parçacık sürüsü optimizasyonu (PSO) algoritmasını kullanılmıştır.

Zhang vd. (2018), yangınla mücadele görevi orman gözetlemede İHA'lar için arazi ortamını öğrenebilen ve en uygun yolu planlamak üzere hareket politikasını oluşturabilen bir yol planlama algoritması geliştirilmiştir.

Bal vd. (2019), Ege Bölgesi'nde Türkiye ve Yunanistan arasında havadan yangınla mücadele konusunda iş birliği fırsatlarının belirlenmesi üzerine çalışmıştır. Her iki ülkenin orman varlığı yangın geçmişi, yangın riskleri/yoğunluk haritaları, havadan yangınla mücadele araçları ve ilgili altyapı (pistler ve su havuzları dâhil) ve araç tahsisleri hakkında bilgiler toplanmıştır. Merkezî olmayan ve merkezî karar verme senaryolarında kaynakların optimum şekilde yeniden tahsisine yönelik matematiksel programlama modelleri incelenmektedir. Olası iş birliği içeren tahsis seçeneklerini bulmak için oyun teorisine dayalı bir yaklaşım önerilmiştir. Son olarak işbirliğinin potansiyel avantaj ve dezavantajları ele alınmıştır.

Caetano ve Morgado (2019), insansız uçak sistemlerinin geliştirilmesine ve bu teknolojilerin toplum yararına uygulanmasına yönelik Portekiz Hava Kuvvetleri Araştırma, Geliştirme ve Yenilik (RD&I) programını ele almıştır. Çalışma programın özellikle deniz gözetleme, orman yangını tespiti ve kontrolü için İHA faaliyetlerine odaklanmaktadır. Portekiz Hava Kuvvetleri, Ulusal Sivil Koruma Birliği ile işbirliği içinde orman yangını tespiti, izlenmesi ve kontrolü için bütünleşik şekilde alınabilecek roller konusunda İHA çalışmalarına yönelmiştir. Çalışma kapsamının ilerleyen aşamalarda tüm hava filosu ile bütünsel olarak yapılacağı değerlendirilmektedir.

Jain vd. (2020), yangın bilimi ve yönetiminde makine öğrenimi uygulamalarına genel bir bakış olarak sundukları çalışmada orman yangını belirleme algoritmalarını ele almıştır. Yangın yönetimi çalışmaları için helikopter rotası belirleme çalışmalarının yapılabileceği vurgulanmıştır.

Özkan (2021), orman yangınlarını tespit etmek için İHA yönlendirme üzerine çalışmıştır. Geliştirilen algoritma, benzetilmiş tavlama ve yerel arama meta-sezgisellerini bir tam sayılı doğrusal programlama modeliyle melezleştirir. Önerilen metodolojinin etkinliği Türkiye için gerçek hayattan bir örnek olay çalışmasıyla test edilmiş ve ayrıca bir genetik algoritma ile karşılaştırılmıştır.

Abdo vd. (2022), Suriye'nin batı bölgesinde orman yangınına duyarlılık haritalaması için CBS tabanlı frekans oranı ve analitik hiyerarşi prosesi (AHP) yöntemlerine başvurmuştur. Bu çalışma, Suriye'nin batı bölgesinde yer alan Al-Draikich bölgesinde orman yangınına duyarlılığın mekânsal dağılımının belirlenmesinde frekans oranı ve AHP tekniklerinin performans karşılaştırmasının yapılmasını amaçlamıştır. 2019, 2020 ve 2021 yaz aylarında meydana gelen 32 yangın olayının mekânsal olarak sayısallaştırılmasıyla tarihî orman yangını olaylarının bir envanter haritası üretilmiştir. Orman yangını olayları, %70'lik bir eğitim veri kümesi (22 olay) ve % 30'luk bir test veri kümesine (10 olay) bölünmüştür. Daha sonra bağımsız değişkenlere ait veriler yardımıyla iki ayrı teknik için analizler yapılmıştır. ÇKKV tekniklerinden olan AHP, frekans oranına göre daha yüksek bir değer elde etmiştir. Bu değerlendirmenin sonuçları, özellikle mevcut veriler ışığında, çalışma alanında orman yönetimi stratejilerinin benimsenmesine yönelik yapıcı mekânsal bilgilerin belirlenmesini sağlamaktadır.

Maraş vd. (2023), çok amaçlı programlama kullanılarak orman yangınlarının söndürülmesi için en uygun heliport ve su kaynağı konularının CBS tabanlı belirlenmesi için küme kapsamaya dayalı

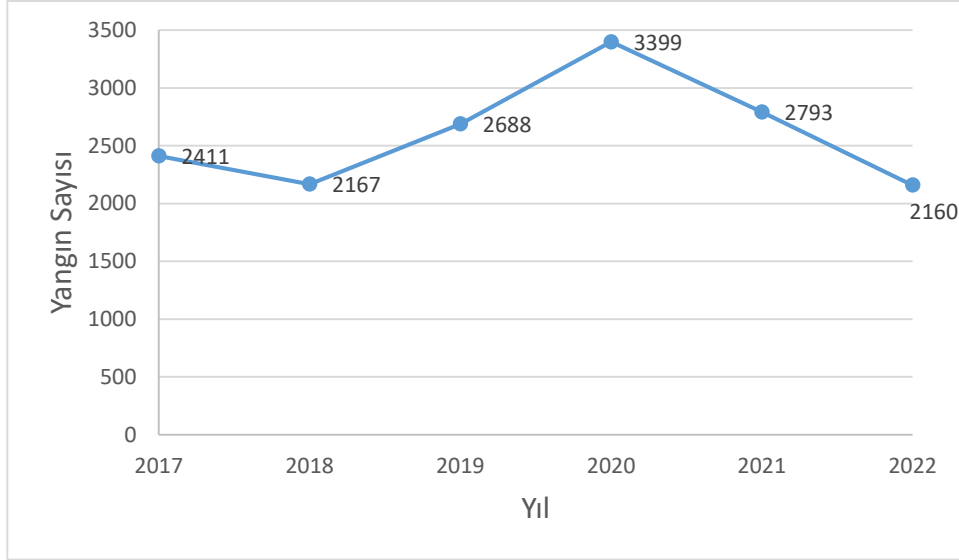
matematiksel model geliştirmiştir. Çalışmada ilk amaç yangına en kısa sürede müdahale edebilmek için heliport sayısının yerlerini belirlemektir. İkinci amaç ise mevcut su kaynaklarının yerlerini değerlendirmek için geniş kapsamlı bir yangın varsayımından yola çıkarak yeni su kaynağı önerileri sunmaktır.

Özkan ve Kılıç (2023) orman yangını riskinin azaltılması için simülasyon tabanlı optimizasyon yaklaşımlarıyla İHA yönlendirmesi problemini ele almıştır. Çalışmada, özellikle yerleşim yerlerine uzak bölgelerde meydana gelebilecek orman yangınlarının tespitine yönelik insansız hava araçlarının rotalarının oluşturulması için yeni bir sezgisel dağıtım kuralı ve simülasyon tabanlı bir optimizasyon algoritması önerilmiştir. Önerilen algoritmaların dikkat çekici özelliği, rotaların yangın olasılığını en aza indirmeye odaklanarak oluşturulmasıdır. Çeşitli senaryolara dayanarak deneysel sonuçlar incelenmiştir.

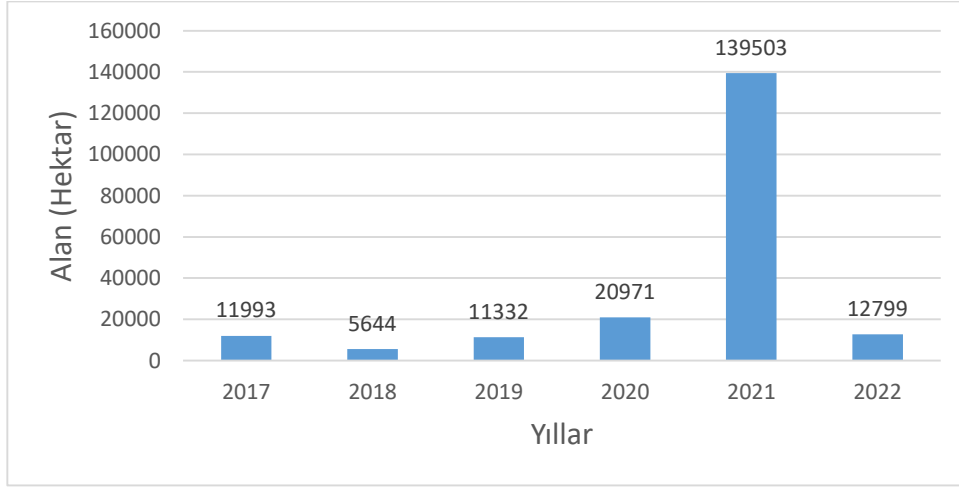
Sonuç olarak, akademik alanda orman yangınlarıyla mücadele kapsamında farklı analitik yöntemleri kullanarak konuyu çeşitli açılardan ele alan çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda son teknoloji silah araç ve gereçlerinin, yazılımsal analiz sistemlerinin, en güncel karar analizi ve optimizasyon yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak pek çok haber ve olay olmasına rağmen orman yangınlarını hibrit tehdit unsuru olarak değerlendiren ve terör faaliyetleri kapsamında konuyu analitik yöntemlerle analiz eden herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Konunun kritikliği nedeniyle literatürdeki boşluğun güvenlik kuvvetlerini de dâhil edecek Şekilde doldurulması son derece önemlidir.

Türkiye’de Orman Yangını İstatistikleri ve Terör Kapsamı

İklim değişikliği, nüfus artışı, jeopolitik riskler, salgın hastalıklar, evre ve doğanın aşırı tahribatı gibi etkenler orman sktrnn yeni bir yaklaşımla geleceğe hazırlanmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde yaşanan küresel ölçekteki bu olaylar ve bölgemizdeki jeopolitik gelişmeler nedeni ile sürdürülebilir orman yönetiminin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu sebeple orman kaynakları ile ilgili yangınlara karşı koruma başta olmak üzere çok farklı faaliyet alanlarında Orman Genel Müdürlüğü (OGM) yetkilidir. OGM, her yıl düzenli olarak ormancılığa dair istatistikleri resmî olarak paylaşmaktadır. İçinde bulunduğumuz 2023 yılının tamamlanmaması nedeniyle en güncel veriler 2022 yılına aittir. Paylaşılan veri setleri içerisinde ana başlıklardan biri de doğrudan orman yangınları olarak yer almaktadır. 2017-2022 yılları arasında orman yangını sayıları ve alanları Şekil 5 ve 6’da 2022 yılında çıkış nedenlerine göre yangın sayıları da Şekil 7’de verilmiştir.

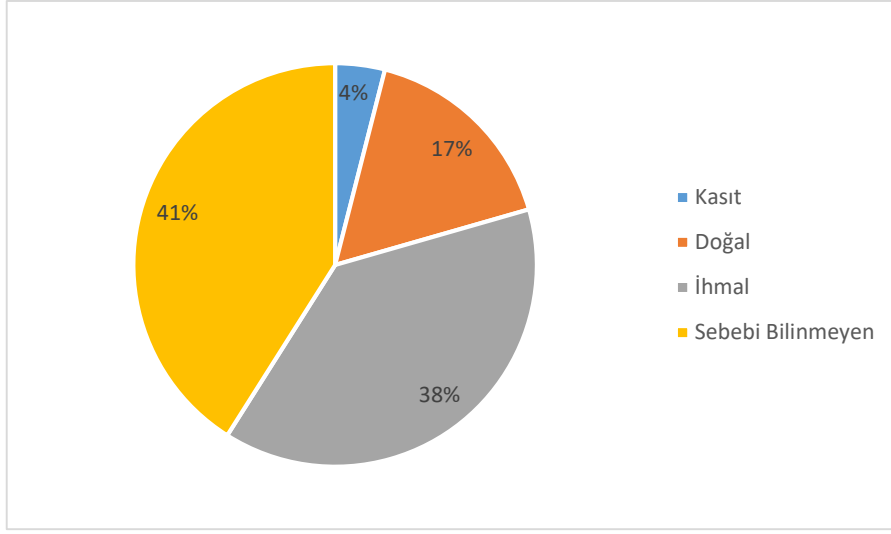

Şekil 5. 2017-2022 Yılları Arasında Orman Yangını Sayıları (OGM, 2022)

Şekil 6. 2017-2022 Yılları Arasında Yanan Orman Alanları (OGM, 2022)

Şekil 5 ve 6 birlikte değerlendirildiğinde en dikkat çarpıcı olay kaç tane yangının meydana geldiği değil çıkan yangınların ne kadarlık alanı etkilediğidir. Örneğin 2020 yılında son altı yıllık süreçte en fazla yangın sayısı görülmüştür. 2021 yılında yangın sayılarında 2020'ye göre %18'lik azalışa rağmen, yanan alan oranı 6.5 kat artmıştır.

Şekil 7. 2022 Yılında Çıkış Nedenlerine Göre Yangın Sayıları (OGM, 2022)

Şekil 7’de her ne kadar kasıt sebepli yangın yüzdesi (%4) en az olarak gözükse de ihmalkâr davranışlar kaynaklı tehditler (%38) ve sebebi bilinmeyen orman yangınları (%41) düşünüldüğünde bu rakam asla küçümsenecek seviyede değildir.

Özellikle yaz aylarında gerek dünyada gerekse Türkiye’de meydana gelen orman yangınları kamuoyunda geniş yer bulmaktadır. Türkiye’de meydana gelen yangınları 1990’lardan bu yana inceleyen ve PKK’nın çevre terörizmi kapsamında orman yakma ve sabotaj politikalarını ele alan önemli çalışmalar yer almaktadır (Güngörmez ve Alkanat, 2019; Karaağaç, 2023). Özellikle uluslararası medyada orman yangınlara ilişkin çıkan haberler incelendiğinde fail olarak PKK’dan bahseden haber yok denecek kadar az sayıdadır. Buna rağmen sadece 2019 Temmuz-Ağustos aylarında gerçekleşen PKK’nın gerçekleştiği ve turizm sektörünü hedef aldığı orman yangınları Şekil 8’de verilmiştir. Harita üzerinde 2 aylık süreçte PKK tarafından orman yangını çıkarılan bölgeler ve yangın sayıları gösterilmektedir.

Şekil 8. 2019 Temmuz-Ağustos Ayı PKK'nın Üstlendiği Orman Yangınları (Güngörmez ve Alkanat, 2019)

Ülkemizin coğrafi konumunun getirdiği en büyük dezavantaj terör örgütlerini cezbediciliğidir. Yakın dönemin en başta gelen problemi de bu örgütlerin kritik altyapılar gibi önemli alanlara yönelik düzenlediği çeşitli faaliyetlerdir (Şahin ve Eygün, 2023). Son 40 yılda meydana gelen ve terör örgütlerinin üstlendiği pek çok orman yangınına rağmen, orman yangınlarının terör bağlantısını inceleyen literatüre bakıldığında Türkiye'nin incelemeye alınmaması dikkat çekmektedir. Ayrıca fabrika yangınları dâhil pek çok yangını üstlenen terör örgütleri göz önüne alınırsa büyükşehirler, sanayi bölgeleri, tarım alanları ve daha pek çok bölgede gerçekleştirilecek sabotaj faaliyetleri gibi hibrit tehditler kapsamında dünya basınında yer alan örneklerin ülkemizde de yaşanabileceğini düşündürmektedir. Bu durum son yıllarda yaşanan gerek sayıca gerekse etkilenen alanca ciddi tahribat yaratan orman yangınları ile mücadele için yeni tedbirleri de beraberinde getirmiştir.

Orman Yangınları ile Mücadele Kapsamında Türkiye'nin İzlediği Politikalar

Küresel ekolojik değişiklikler başta olmak üzere çok çeşitli nedenler ile dünyanın dört bir tarafında orman yangınları meydana gelmektedir. Türkiye de her yıl orman yangınları ile ciddi mücadele veren ülkeler arasında yer almaktadır. Akdeniz iklim kuşağında olan ülkemiz ormanlarının %60'a varan bölümü yangına hassas alanlar olma açısından kritiktir. OGM, her yıl yayınladığı faaliyet raporları aracılığıyla orman yangınlarının da içerisinde bulunduğu pek çok konuyu gündeme getirmektedir. Mart 2023'te yayınlanan raporda On Birinci Kalkınma Planı'nda yer alan "Sürdürülebilir orman yönetimiyle ormanların ekonomiye

katkısı artırılacaktır." maddesine dikkat çekilmektedir (OGM, 2023). İlgili bölümün en önemli ve dikkat çekici maddesi ise "Ormancılıkta hastalık ve zararlılar ile yangınlarla mücadeleye yönelik kapasite güçlendirilecektir." olmuştur. Bu kapsamda son teknoloji erken uyarı sistemlerini kullanarak mümkün olan en kısa süre içerisinde yangın alarmlarının geldiği bölgelere ulaşmak hedeflenmektedir. İlk müdahale süresi ortalamalarını kısaltmak hedef ölçütü olarak belirlenmiştir (OGM, 2023).

Orman yangınları ile mücadelede ilk müdahaleyi gerçekleştirmek için 1970'li yıllardan bu yana arazöz, dozer ve greyderler, ilk müdahale araçları satın alma politikaları ile envantere kazandırılmaktadır. Uçak ve helikopterler ise kiralama politikaları ile kullanılmaktadır. 2018 yılına kadar paylaşılan verilerde 24 helikopter kiralık olarak kullanılmış, 2019 yılına gelindiğinde imzalanan sözleşmeler ile 10 helikopter daha kiralanarak bu sayı 34'e çıkmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında ise 39 kiralık helikopter ile mücadele verilmiştir. 2021 yılında Marmaris Bölgesi'nde meydana gelen orman yangınları envanteri güçlendirmeye yönelik politikaların geliştirilmesinin önünü açmıştır. 2022 faaliyet raporunda 55 adet yangın söndürme helikopteri, 20 adet uçak ve 6 adet insansız hava aracı kiralandığı, ayrıca helikopter ve uçak alımı için proje ödeneği ayrıldığı bilgisi paylaşılmıştır (OGM, 2023). Bu bilgiler ışığında orman yangınları ile mücadele kapsamında 1990'lı yıllardan bu yana kiralama üzerine geliştirilen politikaların yerini satın alma politikalarına bıraktığı söylenebilir. 2026 yılına kadar olan perspektifte 19 helikopter 5 uçak ile Türkiye'nin kendi yangın filosunu kurma üzerine attığı adımlar somutlaştırılmıştır. Ayrıca adımlar bununla sınırlı kalmamış mülkiyeti ülkemize ait TUSAŞ ve Skorsky tarafından ortak üretilen "Nefes" isimli T-70 yangın söndürme helikopteri ilk kez OGM envanterine dâhil olan helikopter olarak yer almıştır (Tarımorman, 2022). Bunun yanı sıra TUSAŞ tarafından üretilen T-625 Gökbey helikopterinin de ilerleyen yıllarda yangın söndürme, arama kurtarma ve nakliye gibi görevler için OGM'nin envanterine dâhil edilmesi planlanmaktadır. Tüm bu çalışmaların yanında kiralama politikaları da devam ettirilmektedir.

Orman yangınlarına helikopterler, kara araçları ve uçaklar gibi çeşitli araçlarla müdahale edilebilir. Yangına havadan müdahale; uçakların, helikopterlerin ve diğer hava araçlarının kullanımı sayesinde yangınları söndürme veya yavaşlatma çabasıdır. Türkiye'nin yangın filosunu kurmada diğer hava araçları yerine helikopterlere öncelik vermesinde helikopterlerin orman yangınları ile mücadeledeki avantajları ön plana çıkmaktadır. Bu avantajlar şu şekilde sıralanabilir:

- Hızlı tepki yeteneği

- Manevra yeteneği
- Daha hassas müdahale ve kontrollü yaklaşım
- Dar ve zorlu alanlara uygunluk
- Personel taşıma ve kurtarma yeteneği
- Çoklu görev yeteneği
- İnsan gözlemi ve izleme
- Esnek operasyonlara elverişlilik
- Kara araçları ile ulaşılması zor bölgelere uygunluk
- Uçaklara göre daha düşük maliyet

Orman yangınlarıyla mücadele kapsamında envanteri güçlendirme politikalarına ek olarak farklı faaliyetler de yürütülmektedir. OGM tarafından her yıl ormancılık istatistiklerine dair veriler tutulmaktadır. Bu veriler kapsamında;

- Yıllara sâri olarak yangın sayıları ve yanan alanlara ait bilgiler
- Orman bölge müdürlüklerinin artırılma çalışmaları
- İllere göre ve orman vasfına göre yangınların incelenmesi
- Yangınların çıkış sebepleri
- Yanan alanların sivil ve kültürel açıdan değerlendirilmesi

gibi temel konular şekillendirilmektedir. Orman alanlarının kapsamı, ağaçlandırma, ıslah ve yanan alanlara yönelik koordinasyon faaliyetleri yürütülmektedir. Bu sayede yangın risk haritaları çıkarılmakta, yangına su temini kapsamında su havzaları ile göletlerin konumları değerlendirilmektedir. Havza ve il bazından su temin noktalarının doluluğu ile ilgili çalışmalar da devam etmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Savaşlar, insanlık tarihinin ilk günlerinden bu yana farklı nedenlere dayandırılarak iki kuvvetin birbirine üstünlük kurması için o güne ait imkânların kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Özellikle teknolojiye ait her gelişme ile de değişen bir karakteristiğe sahiptir. 21. yüzyıla gelinceye kadarki pek çok gelişme sebebiyle geleneksel savaşlar yerini hibrit savaflara bırakmıştır. Hibrit savaşlar, neredeyse hiçbir konvansiyonel yapıda olmayan tehdit aktörlerinden dolayı güvenlik algılarının ve tedbirlerinin değişmesine aktörlerin ise hibrit tehditler olarak anılmasına neden olmuştur. Hibrit tehditler; dünya düzeninin değişen doğası, soğuk savaş sonrası dönemin sona ermesi, ilişkilerin maddî güçlerin önüne geçmesi, özellikle büyük ve orta güçteki devletlerin statülerini artırma ve çıkar elde etme arayışında olmaları nedenleriyle tartışılmaktadır.

Geleneksel savaşlar gibi geleneksel güvenlik anlayışının değişimi, öncelikle güvenlik kavramının genişlemesiyle ilişkilendirilebilir. Bu genişleme, sadece askerî tehditleri değil, insan ve toplum güvenliğini etkileyen çeşitli faktörleri içeren bir yaklaşımın benimsenmesine yol açmıştır. Artık güvenlik sadece askerî boyutu değil, politik, ekonomik, toplumsal ve ekolojik boyutları da içeren bir yapıya dönüşmüştür. Çevresel terörizm de bu kapsamda değerlendirilmesi gereken konulardan biridir. Çevresel terörizmin bir unsuru olarak orman yangınları, devletleri baskı altına alma veya kaos ortamı yaratma amacı taşıyabilmektedir. Bu nedenle güvenliğin iç ve dış boyutlarının geçmişte olduğundan daha güçlü bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğunu değerlendirmek mümkündür. Bu durum daha zayıf devlet ve devlet dışı aktörlerin lehine olup asimetrik ve düşmanca eylemlere olanak sağlamaktadır. Yakın dönemde dünyanın çok farklı coğrafyalarında meydana gelen orman yangınları da düşmanca eylemlerin başında gelmektedir. Ortaya çıkış nedenleri doğal faktörler dışında ihmal, kasıt ve bilinmeyen sebepler olarak raporlanmış ya da bu şüphelerle kayıtlara geçmiştir. Sayıları onlarcayı bulan binlerce hektarlık alanın yanmasına neden olan bu yangınlarda resmî kaynaklar sabotaj kuşkusunu dile getirmiştir. Ayrıca bahse konu orman yangınları; devletlerin politik, diplomatik, ekonomik ve benzeri sebeplere dayalı krizler yaşadığı dönemlerde, eş zamanlı olarak birden fazla yerde, aynı anda müdahalesi mümkün olmayan şekilde ve mühimmat deposu vb. alanlara yakın olduğu için çok daha büyük felaketlere sebep olabilecek şekilde çıkmıştır. Tüm bu özellikler hibrit tehditler arasında karmaşık arazi olarak tanımlanan ormanların beklenenin çok dışında rollere de sahip olabileceğini ispatlamıştır.

Türkiye iklim bölgesi sebebiyle özellikle yaz aylarında orman yangınları ile sıkça mücadele etmektedir. Dünyadaki diğer örneklerde olduğu gibi kasıt ve sebebi bilinmeyen kategorilerdeki yangınlar da bu mücadelede dikkat çekmektedir. 1990'lı yıllardan bu yana terörizm faaliyetleri kapsamında orman yangınları ülkemizin gündemindedir. Yangınlar, doğrudan terör örgütleri veya onlara bağlı unsurlar tarafından üstlenilmiş ve aynı anda farklı yerlerde çıkarılmıştır. Bundan istifade edilerek Türkiye uluslararası arenada zayıf gösterilmeye çalışılmış, yangınların meydana geldiği bölgeler nedeniyle turizm gelirleri ile ekonomisi zedelenmiş ve daha pek çok kültürel, ekolojik ve benzeri zarara uğratılmaya çalışılmıştır.

Dünyanın çok farklı bölgelerinde orman yangınları ile mücadele için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların orman yangınları için risk haritaları oluşturulması, yangınların erken tespiti için gözetleme kulesi, İHA

ve benzeri modern hava araçlarına ait yönlendirme-konuşlandırma analizleri, hava araçlarının ve su temin bölgelerinin konumlarının seçilmesi gibi karmaşık ve önemli konulara yöneldiği görülmektedir. Bu kapsamda orman yangınları tehditi ile başa çıkmak için CBS, ÇKKV, matematiksel modelleme ve sezgisel algoritmalar gibi analitik yöntemler ile çözümler aranmaktadır. Ancak yapılan çalışmalarda orman yangınlarını bir hibrit tehdit unsuru olarak gören ve terör faaliyeti kapsamında analizlerine yön veren herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın öncelikli katkısı orman yangınlarını ilk kez doğrudan hibrit tehdit unsuru olarak değerlendirmesidir. Ek olarak istatistikî verilere, dünya basınına yansıyan olaylara ve yabancı literatürde terör faaliyeti olarak yer alan orman yangınlarına dayanarak konunun askerî güvenlik kapsamında ele alınmasına ışık tutmasıdır. Ayrıca buna yönelik analitik çalışmaların mutlak gerekliliğinin altını çizmesi de hedeflenen katkılar arasındadır.

Türkiye'nin orman yangınları ile mücadele için sarf ettiği gayret ve politikalar dikkate alındığında akademik literatüre uygun olarak çözümlerin aranabileceği ve kapsamının artırılabilmesi değerlendirilmektedir. Geçmişten bu yana orman yangınları ile mücadele politikaları ve akademik literatür değerlendirildiğinde yangınların tespitine yönelik çalışmalar dikkat çekmektedir. Ancak, yangınlara yönelik müdahale için barış döneminde yangınlarda kullanılan araçların satın alma veya kiralanması, su temin noktalarının doluluk oranlarının kontrol edilmesi, heliport noktalarına ait yerlerin belirlenmesi, müdahalelerin kolaylaştırılması için gerekli yolların açılması, ekip sayılarının belirlenmesi ve görevlerin çizelgelenmesi gibi çok farklı senaryolar ile yapılacak analizler sayesinde önlemlerin hazır bulundurulması gerekmektedir. Bu kapsamda, özellikle kurulacak yerli filo için güncel teknolojilerin takip edilmesi ve buna yönelik olarak literatüre dayalı analitik analizler yapılarak envanterin güçlendirilmesi sağlanmalıdır. Bu sayede kritik derecede önemli olan konuya ait eksiklikler giderilerek, orman yangınlarının hibrit tehditler bağlamında sadece uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi gibi alanlarda değil disiplinler arası bir yaklaşımla çok boyutlu olarak incelenmesinin önü açılmalıdır. Böylece hibrit tehdit unsuru olarak devlet dışı aktörlerin gözde aracı olan orman yangınları ile mücadele sağlam temellere dayandırılacaktır.

KAYNAKÇA

- Akay, A. E., Wing, M. G., Sivrikaya, F., & Sakar, D. (2012). A GIS-based decision support system for determining the shortest and safest route to forest fires: a case study in Mediterranean Region of Turkey. *Environmental monitoring and assessment*, 184, 1391-1407.
- Akay, A., & Aziz, B. (2015, July). GIS-Based forest road network model for forest protection purposes. In 38th Annual COFE Meeting. Engineering solutions for non-industrial private forest operations (pp. 266-281).
- Bader, B., Suder, G., & Grosse, R. (2020). Terrorism as an external threat factor in global value chains. *Thunderbird International Business Review*, 62(2), 135-148.
- Bal, M., Ozpeynirci, O., & Yurt, O. (2019). International cooperation on airborne forest fire-fighting: opportunities for Turkey and Greece. *International Journal of Ecology & Development*, 34(1), 61-74.
- Barmpoutis, P., Kastridis, A., Stathaki, T., Yuan, J., Shi, M., & Grammalidis, N. (2023). Suburban Forest Fire Risk Assessment and Forest Surveillance Using 360-Degree Cameras and a Multiscale Deformable Transformer. *Remote Sensing*, 15(8), 1995.
- Berkowicz, S. M. (2011). Eco-terrorism/enviro-terrorism: background, prospects, countermeasures. In *Environmental security and ecoterrorism* (pp. 15-29). Springer Netherlands.
- Bingöl, O. (2015). Hibrid Savaş, Rusya ve Türkiye. *Merkez Strateji Enstitüsü*, 29, 2015.
- Buzan, B. (1983). *People, States and Fear; The National Security Problem in International Relation*. The University of North Carolina Press.
- Caetano, J. V., & Morgado, J. P. (2019). Portuguese Air Force UAV Development, Certification and Operations in Maritime Environment. Unmanned air vehicles: Technological challenges, concepts of operations and regulatory issues. doi, 10.
- Center For Systemic Peace. (2016). Global Conflict Trends. 28.09.2023 tarihinde <https://www.systemicpeace.org/conflictrends.html#fig3> adresinden alınmıştır.
- Dvorak, J. (2016). *Complexity In Modern War: Examining Hybrid War And Future U.S. Security Challenges*. 28.09.2023 tarihinde <https://bearworks.missouristate.edu/theses/3029> adresinden alınmıştır.

- Euromaidan. (2017). 28.09.2023 tarihinde <https://euromaidanpress.com/2017/09/26/wildfires-as-warfare-in-the-donbas/> adresinden alınmıştır.
- Freedman, L. (2014). Ukraine and the art of limited war. *Survival*, 56(6), 7-38.
- GDT. (2023). 29.11.2023 tarihinde <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?search=forest+fire&sa.x=0&sa.y=0> adresinden alınmıştır.
- Ghamry, K. A., Kamel, M. A., & Zhang, Y. (2017, June). Multiple UAVs in forest fire fighting mission using particle swarm optimization. In 2017 International conference on unmanned aircraft systems (ICUAS) (pp. 1404-1409). IEEE.
- Ghorbanzadeh, O., Valizadeh Kamran, K., Blaschke, T., Aryal, J., Naboureh, A., Einali, J., & Bian, J. (2019). Spatial prediction of wildfire susceptibility using field survey gps data and machine learning approaches. *Fire*, 2(3), 43.
- Granter, E., McCann, L., & Boyle, M. (2015). Extreme work/normal work: Intensification, storytelling and hypermediation in the (re) construction of 'the New Normal'. *Organization*, 22(4), 443-456.
- Güngörmez, O., & Alkanat, A. (2019). Çevre terörizmi ve PKK'nın orman sabotajları. *Erişim adresi: https://setav.org/assets/uploads/2019/10 A, 2961*.
- Herța, L. M. (2017, June). Hybrid Warfare—A Form of Asymmetric Conflict. In *International conference Knowledge-based organization* (Vol. 23, No. 1, pp. 135-143).
- Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars* (p. 51). Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies.
- Huber, T. M. (2013). *Compound warfare*. Oregon: University Press of Pacific.
- Jacobs, J. G., & Martijn, W. K. (2019). *Hybrid Warfare*. 28.09.2023 tarihinde <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0260.xml> adresinden alınmıştır.
- Jain, P., Coogan, S. C., Subramanian, S. G., Crowley, M., Taylor, S., & Flannigan, M. D. (2020). A review of machine learning applications in wildfire science and management. *Environmental Reviews*, 28(4), 478-505.
- Karaağaç, Y. (2023). Çevre Terörizmi Kapsamında PKK Terör Örgütünün Orman Yakma Stratejisi Ve Sabotaj Yapılanmaları. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (7), 37-54.

- Lawson, S. T. (2013). *Nonlinear Science and Warfare: Chaos, complexity and the US military in the information age*. Routledge.
- Liang, Q., & Xiangsui, W. (2015). *Unrestricted warfare*. Vermont: Echo Point Books&Media.
- Lind, W. S., Nightengale, K., Schmitt, J. F., Sutton, J. W., & Wilson, G. I. (2001). The changing face of war: into the fourth generation. *Marine corps gazette*, 85(11), 65-68.
- Kaldor, M. (2007). *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*, California: Stanford University Press.
- Kaneberg, E. (2018). *Emergency preparedness management and civil defence in Sweden: An all-hazards approach for developed countries' supply chains* (Doctoral dissertation, Jönköping University, Jönköping International Business School).
- Kaneberg, E., Hertz, S., & Jensen, L. M. (2016). Emergency preparedness planning in developed countries: the Swedish case. *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, 6(2), 145-172.
- Karaağaç, Y. (2023). Çevre Terörizmi Kapsamında Pkk Terör Örgütünün Orman Yakma Stratejisi ve Sabotaj Yapılanmaları. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (7), 37-54.
- Kaypak, Ş. (2012). Güvenlikte yeni bir boyut; çevresel güvenlik. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-22.
- Kim, S. J., Lim, C. H., Kim, G. S., Lee, J., Geiger, T., Rahmati, O., ... & Lee, W. K. (2019). Multi-temporal analysis of forest fire probability using socio-economic and environmental variables. *Remote Sensing*, 11(1), 86.
- Kofman, M., & Rojansky, M. (2015). *A closer look at Russia's' hybrid war'*. Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Kovrigina, A. (2022). 29.11.2023 tarihinde <https://www.themoscowtimes.com/2022/05/11/8-killed-in-critical-siberia-wildfires-a77633> adresinden alınmıştır.
- Kuntz, J. C. (2021). Resilience in times of global pandemic: Steering recovery and thriving trajectories. *Applied Psychology= Psychologie Appliquee*, 70(1), 188.
- Maraş, E. E., Dönmez, K., & Emecen, Y. (2023). GIS-Based Determination of the Optimal Heliport and Water Source Locations for Forest Fire Suppression Using Multi-Objective Programming. *Aerospace*, 10(3), 305.

- Meddour-Sahar, O., Meddour, R., Leone, V., Lovreglio, R., & Derridj, A. (2013). Analysis of forest fires causes and their motivations in northern Algeria: the Delphi method. *iForest-Biogeosciences and Forestry*, 6(5), 247.
- Miller, S. E. (2001). International security at twenty-five: from one world to another. *International Security*, 5-39.
- Murray, W., & Mansoor, P. R. (Eds.). (2012). *Hybrid warfare: fighting complex opponents from the ancient world to the present*. Cambridge University Press.
- NMS. (2015). *The National Military Strategy of the United States of America 2015*. 28.09.2023 tarihinde https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf adresinden alınmıştır.
- OGM. (2022). Ormancılık İstatistikleri 2022, 28.09.2023 tarihinde <https://www.ogm.gov.tr/tr/e-kutuphane/resmi-istatistikler> adresinden alınmıştır.
- OGM. (2023). Orman Genel Müdürlüğü 2022 Yılı Faaliyet Raporu, 09.10.2023 tarihinde <https://www.ogm.gov.tr/tr/faaliyet-raporu> adresinden alınmıştır.
- Ozkan, O. (2021). Optimization of the distance-constrained multi-based multi-UAV routing problem with simulated annealing and local search-based matheuristic to detect forest fires: The case of Turkey. *Applied Soft Computing*, 113, 108015.
- Pappis, C. P., & Rachaniotis, N. P. (2010). Scheduling a single fire fighting resource with deteriorating fire suppression times and set-up times. *Operational Research*, 10, 27-42.
- Persoff, J., Ornoff, D., & Little, C. (2018). The role of hospital medicine in emergency preparedness: a framework for hospitalist leadership in disaster preparedness, response, and recovery. *Journal of hospital medicine*, 13(10), 713-718.
- Reuters. (2017). 28.09.2023 tarihinde <https://www.newsweek.com/portugal-deadliest-forest-fire-626991> adresinden alınmıştır.
- Sakellariou, S., Tampekis, S., Samara, F., Sfougaris, A., & Christopoulou, O. (2017). Review of state-of-the-art decision support systems (DSSs) for prevention and suppression of forest fires. *Journal of Forestry Research*, 28(6), 1107-1117.

- Sandıklı, A., & Emeklier, B. (2012). Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm. *Sandıklı (eds.), Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, İstanbul: Bilsam Yayınları, 3, 70.*
- Spadaro, P. A. (2020). Climate change, environmental terrorism, eco-terrorism and emerging threats. *Journal of Strategic Security, 13(4), 58-80.*
- Steder, F. B. (2016). Introduction: The theory, history, and current state of hybrid warfare. *Countering Hybrid Warfare: The best uses of SOF in a pre-Article V scenario. CTX, 6(4), 7-18.*
- Su, Z., Hu, H., Wang, G., Ma, Y., Yang, X., & Guo, F. (2018). Using GIS and Random Forests to identify fire drivers in a forest city, Yichun, China. *Geomatics, Natural Hazards and Risk, 9(1), 1207-1229.*
- Şahin, G., & Eygün, M. E. (2023). Hibrit Tehditler Kapsamında Türkiye'nin Kritik Altyapı Güvenliği: Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları. *Uluslararası İlişkiler ve Politika Dergisi, 4(1), 1-16.*
- Şahin, G. & Mercimek, A.(2022). Savaşın Değişen Karakteri Bağlamında Hibrit Tehditler ve Askeri Eğitim. Hibrit Tehditler ve Millî Savunma Sempozyumu, 25-26 Ocak, Ankara, 139-154.
- Şener, B. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 6(1), 1-30.*
- Tarımorman (2022). 09.10.2023 tarihinde <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/5661/Ogm-Ilk-T70-Yangin-Sondurme-Helikopterini-Teslim-Aldi> adresinden alınmıştır.
- Temiz, N., & Tecim, V. (2009). The use of GIS and multi-criteria decision-making as a decision tool in forestry. *OR Insight, 22(2), 105-123.*
- UkraineAlert. (2020). 28.09.2023 tarihinde <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/unprepared-ukraine-must-learn-from-chornobyl-fires/> adresinden alınmıştır.
- Walker, R. G. (1998). *Spec fi: the United States Marine Corps and special operations* (Master's thesis, Naval Postgraduate School).
- Yenal, S. (2020). Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 30(1), 85-110.*

- Zapolskis, M. (2012). 1999 and 2010 NATO Strategic Concepts: A Comparative Analysis. *Lithuanian Annual Strategic Review*, 10(1).
- Zhang, L., Liu, Z., Zhang, Y., & Ai, J. (2018, August). Intelligent path planning and following for UAVs in forest surveillance and fire fighting missions. In *2018 IEEE CSAA Guidance, Navigation and Control Conference (CGNCC)* (pp. 1-6). IEEE.

EXTENDED SUMMARY

Forest Fires from the Hybrid Threat Perspective and Turkiye's Fighting Policy

Introduction

War is a dynamic phenomenon that has existed since the early days of human history and has changed and developed along with it. The evolution of war throughout history has been affected by technological improvements in parallel with the developments experienced by humanity. In modern wars, the prevailing idea is that the side with superior technological equipment will win the war. If there is equal technology ownership, the one who uses technology at the highest level wins the war. Researchers examine the nature of war and its evolution in five stages (Lind et al., 2001). These stages are included. (1) Pre-Nation-State Wars, (2) 1st Generation Wars: Classical Wars 1648-1830; (3) 2nd Generation Wars Total Industrial Wars 1830-1918, (4) 3rd Generation Wars Maneuver Wars 1918-1948; (5) 4th Generation War Unconventional Warfare Derivatives in literature.

The contributions of the fourth generation war to modern warfare and the serious changes it caused have opened important new doors in the literature. Rapidly developing technologies and globalization have brought new and complex security threats. This situation has revealed the concept of Hybrid War, which is referred to as a new war concept for the modern age. The concept was first discussed in academic studies on special operations in the US naval forces (Walker, 1998). Hybrid warfare has been discussed under different names because it does not comply with previous definitions of warfare. In the literature, there are studies on hybrid warfare under the names of New Wars (Kaldor, 2007), Non-Linear War (Lawson, 2013), Compound Wars (Huber, 2013), and Unlimited Wars (Liang and Xiangsui, 2015). Additionally, hybrid warfare has been defined by specifically examining different military events (Hoffman, 2007; Murray and Mansoor, 2012; Freedman, 2014; Kofman and Rojansky, 2015; Steder, 2016; Herta, 2017; Jacobs and Martijn, 2019). It has been compared with the war concepts in the literature in terms of similar and different aspects (Dvorak, 2016).

It is possible to say that states and non-state actors play a role in hybrid warfare. The disappearance of traditional war-oriented conflicts has caused both role players to apply to hybrid threat activities. Hybrid threat is a threat that simultaneously uses regular and irregular forces, including illegal activities, terrorism, and other criminal elements, to achieve the goal by using traditional and non-traditional tactics (Zapolskis, 2012). The US Department of Defense used the concept of hybrid conflict instead of hybrid threat, as well as state and non-state conflicts. According to this concept, irregular forces, in other words, terrorism and guerrilla tactics, are used as a hybrid threat to create uncertainty, capture the initiative, and paralyze opponents.

One of the reasons for the disappearance of traditional war-related conflicts stems from a change in the concept of security. In this change, instead of accepting military threats as the nature of the threat, the view that human and social security face many threats has become dominant, as in the traditional security approach (Miller, 2001; Şener, 2017). For this reason, security has been viewed on a more comprehensive scale in the academic literature. An expanded understanding of security has been put forward by adding political, economic, social, and ecological security issues to military threats (Buzan, 1983). With the deepening of the understanding of expanded security over time, other security areas such as environmental security, which is seen as globally influential above the state level, have come to the fore (Sandıklı and Emeklier, 2012).

Environmental security refers to the protection of ecosystems, natural resources, and the environment from various threats that could potentially harm human well-being, socio-political stability, or global stability (Kaypak, 2012). It involves the intersection of environmental issues with security concerns, recognizing that environmental degradation such as climate change, resource scarcity, pollution, deforestation, and biodiversity loss can lead to conflicts. The concept of environmental and ecological terrorism emerged from the conflicts that occurred in parallel with these security concerns. Even though the concepts are used interchangeably, they should be considered as different types of terrorism (Karaağaç, 2023).

Ecological terrorism refers to all acts of violence, sabotage, or intentional destruction targeting the environment, ecosystems, or critical infrastructure, carried out with the aim of damaging the environment, causing social disruption, or economic damage. These actions may include

poisoning water supplies, polluting ecosystems, damaging critical infrastructure, or carrying out attacks on environmentally sensitive areas. Ecological terrorism poses significant threats to environmental security by disrupting the integrity of ecosystems, harming human health, disrupting social stability, and potentially provoking conflicts over natural resources. In environmental terrorism, activities aimed at nature and ecosystems are carried out for certain political purposes. In this type of terrorism, concepts such as sabotage, bombing, attacks with chemical, radioactive, or nuclear weapons to cause permanent damage are much more common (Berkowicz, 2011).

One of the most important threats in environmental terrorism is forest fires, which are used in terrorist activities (Spadaro, 2020). Starting forest fires as an act of terrorism includes intentional actions against forested areas with the aim of causing widespread environmental destruction, economic damage, social disruption, or creating an environment of fear and chaos and provoking states. Various methods, such as arson, incendiary devices, or explosions, are used to start fires, especially in sensitive forest areas. The motivations behind such actions can be considered ideological, political, or artificial agendas, creating social panic or putting pressure on governments or communities. Preventing and addressing environmental terrorism requires developing robust fire management strategies, implementing surveillance measures, conducting intelligence-gathering activities, launching public awareness campaigns, and coordinating the efforts of military forces to reduce the risks and impacts of intentional wildfires on both the environment and human well-being.

With the changes in the concept of security, forest fires have emerged as a precursor to different activities or as an integrated element of environmental terrorism since the end of the 1990s. Considering the events taking place around the world, there are terrorist activities in many countries where forest fires are used as a tool. Fires are directly claimed by regional terrorist organizations or are discovered and reported through the work of military intelligence and law enforcement forces. Similarly, forest fires carried out by the Kurdistan Workers' Party (PKK) and its sub-fractions, Kurdistan Freedom Falcons, the People's United Revolutionary Movement, and the Children of Fire Initiative, can be mentioned in Türkiye.

The subject of this study is forest fires used as a hybrid threat element with terrorism activities. The aims of the study can be listed as

follows: i) To address forest fires from the perspective of hybrid threats; ii) To draw attention to forest fire statistics in Türkiye within the scope of terrorist activities; iii) To examine Türkiye's policies within the scope of fighting forest fires; iv) To examine the studies on forest fires in the literature and discuss the results and important points. Studies so far have emphasized fires targeting critical infrastructure facilities. The most important aspect that adds unique value to our study is that forest fires, which are thought to be started by individual negligence or terrorist elements in various parts of the world, are examined for the first time within the scope of hybrid threat. In addition, hybrid war and threat elements, which are frequently studied in the literature in social fields such as history, international relations, political science, and public administration, can be studied with analytical approaches.

Forest Fires from a Hybrid Threats Perspective

Hybrid threats allow the production of hybrid tactics by creating a synergy between the tactics used in traditional warfare and non-traditional strategies. The resources of irregular troops for non-traditional strategies can be described as unlimited. While operating in a field or residential area, many different activities can be carried out for purposes such as distracting attention, enabling an ambush, raiding by diverting the opponent's resources in the desired direction, providing the infrastructure to prepare explosives, etc. The classification of the impact of hybrid threats is made within the framework of three basic variables: capacity, maturity, and complex terrain for environments where activities are so blurred. In this classification, forests are one of the regions at the center of the complex terrain class. Variants ranging from explosives to mortars are used by communities ranging from paramilitary organizations to street gangs. For this reason, fires have become a much more comprehensive threat, not only to the terrain. In recent years, many events within this scope have occurred in different geographies of the world and have been recorded through news, reports, etc. The dates of all these news, reports and events, their relationship with political and military events, their connection with sabotage-arson activities, and the proximity of the areas where fires occurred to places that will cause much greater disasters are not coincidences. In addition, while countries are struggling in many different areas, their emergence at unexpected times creates the basis for forest fires to be considered a hybrid threat.

Türkiye's Policies to Fight Forest Fires

Forest fires occur in countries around the world for a variety of reasons, especially global ecological changes. Türkiye is among the countries that struggle seriously with forest fires every year. Our country is located in the Mediterranean climate zone and up to 60% of its forests are critical for fire-sensitive areas. GDF (General Directorate of Forestry) brings many issues, including forest fires, to the agenda through the activity reports it publishes every year. In the report published in March 2023, attention is drawn to the article "The contribution of forests to the economy will be increased through sustainable forest management." in the Eleventh Development Plan (GDF, 2023). The most important and striking article of the relevant section is "The capacity to fight diseases, pests, and fires in forestry will be strengthened." In this context, it is aimed to reach the areas where fire alarms come as soon as possible by using state-of-the-art early warning systems. The target criterion was determined to shorten the average first response time.

Since the 1970s, sprinklers, bulldozers, graders, and first response vehicles have been added to the inventory through purchasing policies to provide first response in the fight against forest fires. Airplanes and helicopters are used with rental policies. According to the data shared until 2018, 24 helicopters were used for rent, and with the contracts signed in 2019, 10 more helicopters were rented and this number increased to 34. In 2020 and 2021, 39 rental helicopters fought. The forest fires that occurred in the Marmaris region in 2021 paved the way for the development of policies to strengthen the inventory. The 2022 activity report shared that 55 fire-fighting helicopters, 20 aircraft, and 6 unmanned aerial vehicles were rented, and a project fund was allocated for the purchase of helicopters and aircraft (GDF, 2023). In the light of this information, the policies developed regarding leasing since the 1990s within the scope of combating forest fires have been replaced by purchasing policies. From the perspective of 2026, Türkiye aims to establish its own fire fighting fleet consisting of 19 helicopters and 5 aircraft. In addition, our country's T-70 fire-fighting helicopter named "Nefes", jointly produced by TAI and Skorsky, was included in the GDF inventory for the first time (MAF, 2022). In addition, the T-625 Gökbey helicopter produced by TAI is planned to be included in the Türkiye General Staff inventory for tasks such as fire fighting, search and rescue and transportation in the coming years. In addition to all these studies, rental policies are also maintained. Different activities are carried

out within the scope of combating forest fires along with inventory strengthening policies. Data on forestry statistics are kept by GDF every year. Coordination studies are carried out regarding the size of forest areas, afforestation, reclamation and burned areas. In this way, fire risk maps are prepared and the locations of water basins and ponds are evaluated within the scope of water supply to the fire. Studies on the occupancy of drinking water points in basins and provinces are continuing.

Conclusion

Since the first days of human history, wars have been taking place based on different reasons and using the opportunities available to two forces to gain superiority over each other. It has a changing characteristic, especially with every development in technology. Due to many developments until the 21st century, traditional wars have been replaced by the concept called hybrid war. Hybrid wars have caused security perceptions and measures to change due to threat actors, almost none of which are conventional, and the actors are referred to as hybrid threats. Hybrid threats are discussed due to the changing nature of the world order, the end of the Post-Cold War period, relations taking precedence over material powers, and especially the search for great and middle power states to increase their status and gain benefits.

The change in the traditional understanding of security, such as traditional wars, can primarily be associated with the expansion of the concept of security. This expansion has led to the adoption of an approach that includes not only military threats but also various factors affecting human and social security. Security has now transformed into a structure that includes not only military dimensions but also political, economic, social and ecological dimensions. Environmental terrorism is one of the issues that should be evaluated in this context. Forest fires can aim to put states under pressure or create an environment of chaos as an element of environmental terrorism. Therefore, security is possible to evaluate that the internal and external dimensions are more strongly interconnected than in the past. This situation favors weaker state and non-state actors and enables asymmetric hostile actions. Forest fires, which have recently occurred in many different geographies of the world, are among the leading hostile actions. The causes of its emergence have been reported as negligence, intentionality and unknown reasons other than natural factors, or have been recorded with these suspicions. Official sources have stated suspicions of

sabotage in these fires, which caused the burning of dozens of thousands of hectares of terrain. In addition, these forest fires; In periods when states experienced crises based on political, diplomatic, economic, etc. reasons, they emerged simultaneously in more than one place, in a way that was not possible to intervene at the same time. Fires prepared the infrastructure for larger disasters due to their proximity to areas such as ammunition depots. All these features prove that forests, which are noted as complex terrain among hybrid threats, can have different roles. Due to its climate region, Türkiye frequently struggles with forest fires, especially in the summer months. As in other examples in the world, fires in categories with unknown intent and cause also attract attention in this fight. Forest fires have been on the agenda of our country within the scope of terrorism activities since the 1990s. The fires were directly claimed by terrorist organizations or their affiliates and were started in different places at the same time. In this way, our country is tried to be shown as weak in the international arena, tourism revenues and economy are harmed due to the regions where fires occur, and many other cultural, ecological, etc. damages are tried to be inflicted.

In the literature, studies are carried out to fight forest fires in many different parts of the world. These studies focus on complex and important issues such as creating risk maps for forest fires, orientation-deployment analyzes of watchtowers and modern aircraft such as UAVs, etc. for early detection of fires, and the selection of the locations of aircraft and water supply areas. In this context, analytical methods such as GIS, MCDM, mathematical modeling, and heuristic algorithms are used to deal with the threat of forest fires. However, no studies have been found that consider forest fires as a hybrid threat and direct their analysis within the scope of terrorist activity. The primary contribution of this study is that it directly evaluates forest fires as a hybrid threat for the first time. In addition, the contribution of the study is to shed light on the subject being addressed within the scope of military security, based on statistical data, events reflected in the world press, and forest fires, which are included as terrorist activities in foreign literature. In addition, the study aims to make a valuable contribution by underlining the absolute necessity of carrying out analytical studies on this subject.

When the Türkiye's efforts and policies to fight forest fires are examined, solutions can be searched and the scope can be increased in accordance with the academic literature. Additionally, studies on the detection of fires attract attention in the literature. However, many different

scenario analyzes must be carried out during peacetime, such as purchasing or renting vehicles used in fires, checking the occupancy rates of water supply points, determining the locations of heliport points, opening the necessary roads to facilitate interventions, determining the number of teams and scheduling tasks in order to intervene in fires. Precautions need to be prepared thanks to the analyzes made with these scenarios. In this way, the gaps in this critically important issue will be filled, paving the way for a multidimensional examination of forest fires in the context of hybrid threats, not only in fields such as international relations and political science, but also with an interdisciplinary approach. Thus, the fight against forest fires, a favorite tool of non-state actors as a hybrid threat, can be based on robust foundations.

2015 MÜLTECİ KRİZİ SONRASI EGE DENİZİ'NDE GÖÇÜN GÜVENLİKLEŞTİRİLMESİ: YUNANİSTAN'IN ULUSAL GÖÇ VE ULUSAL ENTEGRE POLİTİKALARI

Can KIZILKAN*

Öz

2015 yılının Mart ayında doruğa ulaşan ve halen devam eden Suriye meselesi, Avrupa ülkelerine mülteci akışına neden olmuş- bu da mevcut olan Avrupa göç krizini şiddetlendirmiştir. Bu göç sorununda Yunanistan'ın ulusal göç politikasının güvenlikleştirilme perspektifiyle eski politikalarına nazaran değişime uğradığı görülmektedir. Yunanistan, Ege Denizi'nden gelen göç akınına karşı farklı göç ve entegrasyon politikası belirlemektedir. Yunanistan tarafından krizin yönetilmesi için uygulanan kamp noktaları, göçmen kayıtları, sınır kontrolü ve Meriç bölgesine çit inşası gibi önlemler, mülteci akışlarını hızlı bir şekilde ele alma girişimi olarak görülmektedir. Çalışmanın temel sorusu; 2015 yılı sonrası mülteci krizi ile Yunanistan'ın göç ve entegrasyon politikaları değişime uğramış mıdır? Yunanistan'ın son dönem ulusal entegrasyonu nedir? Yunanistan'ın son dönem ulusal göç politikası nedir? Yunanistan'ın göç ve güvenlik bağlamında yeni (2020'den itibaren) Ulusal Entegrasyon Politikası nedir? Çalışmada kavramsal çerçevede Yunanca kaynakça ile güvenlik ve göç, mülteci vb. kavramları tanımlanacak, kuramsal çerçevede Kopenhag Okulu'nun öngördüğü güvenlikleştirme yaklaşımına değinilecektir. Göçe dayalı güvenlikleştirme yaklaşımında Yunanistan'ın Göç ve Mülteci olgusu ele alınacaktır. Çalışma bağlamında önemle vurgulanacak temel husus Yunanistan'ın göç terimini güvenliklestirmesiyle ulusal göç ve entegrasyon politikalarının değişime uğradığıdır. Öte yandan, Yunanistan, ulusal sınırlarını ve ulusal güvenliğini Avrupa Birliği ile entegre etmek arzusunda Avrupalılaşıma bağlamında göç politikalarını revize ettiği çalışmada ele alınan önemli konulardan biridir. Bu çalışmada Ege Denizi üzerinden gelen göçlerin Yunanistan'daki ilk duraklarında yaşananlar özellikle Midilli adası, yani Moria Kampı ve Yunanistan'ın 2015 yılı mülteci krizi sonrası göç politikası üzerine güvenlikleştirme algısının açıklanması amaçlanmaktadır. Çalışmanın amacı, yetkili makamlara Yunanistan'ın son dönem göç algısını güvenlikleştirme çerçevesinde incelenen araştırma ile gösterebilmektir.

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Ege Denizi, Göç, Uluslararası Göç, Güvenlikleştirme, Yunanistan.

JEL Kodlar: F22- F52

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzası ile beyan edilmiştir.

*Öğr. Gör., MSÜ Kara Harp Okulu Yab. Diller Bölümü, ckizilkan@kho.msu.edu.tr, cankizilkann@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5137-2627

Geliş Tarihi/Arrived:20.03.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 23.11.2023

Securizing Immigration in The Aegean Sea After the 2015 Refugee Crisis: Greece's National Migration and National Integrated Policies

Abstract

The ongoing Syrian issue, which culminated in March 2015 and still continues, has led to an influx of refugees into European countries – exacerbating the current European migration crisis. In this immigration problem, it is seen that Greece's national immigration policy has changed compared to its previous policies with the perspective of securitization. Greece determines a different immigration and integration policy against the influx of immigration from the Aegean Sea. Measures implemented by Greece to manage the crisis, such as camp points, immigration registration, border control and fence construction in the Evros region, are seen as an attempt to quickly address refugee flows. The main question of the study; Have Greece's immigration and integration policies changed with the refugee crisis after 2015? What is the recent national integration of Greece? What is Greece's recent national immigration policy? What is Greece's new (from 2020) National Integration Policy in the context of migration and security? In the study, in the conceptual framework, security and migration, refugee etc. with Greek bibliography concepts will be defined, and the securitization approach envisaged by the Copenhagen School will be mentioned in the theoretical framework. In the immigration-based securitization approach, Greece's Immigration and Refugee phenomenon will be discussed. The main point to be emphasized in the context of the study is that the national migration and integration policies have changed with the securitization of the term migration by Greece. On the other hand, it is one of the important issues discussed in the study that Greece revised its immigration policies in the context of Europeanization in its desire to integrate its national borders and national security with the European Union. In this study, it is aimed to explain the perception of securitization on the migration policy of Lesbos, Moria Camp, and Greece's migration policy after the 2015 refugee crisis, which happened at the first stops of the migrations coming from the Aegean Sea in Greece. The aim of the study is to show the authorities the recent migration perception of Greece with the research examined within the framework of securitization.

Type of Article: Research Article

Keywords: Aegean Sea, Migration, International Migration, Securitization, Greece

JEL Codes: F22- F52

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. I, as the author of the article, signed my declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

İnsan hareketliliği, bireysel, toplumsal, ulusal, bölgesel ve de uluslararası güvenlik için önemli yansımaları olmuştur. Göç etmeye zorlanmış mülteciler, insan güvenliği ve toplumsal güvenlik adına belirli kalıpları oluşturmuştur. Bu bağlamda en çok görülen kavram ise ulusal entegre politikaları ve göç politikaları arayışı olmuştur.

Güvenliğin evrimi ile göçün bağlantısı literatürde yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bununla birlikte güvenlik ve göç arasındaki bağlantıların, kuramsal yapıdaki ‘güvenlikleştirme’ araç edindiği ve bunların arkasındaki mantığı araştırmak dolayısıyla karşılaştırma için zemin sağlamak adına çalışmalarda ele alınmıştır. Güvenliğin teorik ve analitik çerçevesinde göç gibi kavramların acil eylem gerektiren varoluşsal bir tehdit olarak sunulduğu ve kitlelere sunulduğu ortaya çıkmaktadır.

Esasen kavram olarak “göç” insanlık tarihinin birçok kapılarının açılmasına ve kapanmasına neden olmuş, yüzyıllardır süre gelen insanoğlunun mecburi görülebilecek bir hayat tarzı haline gelmiştir. Yaşamsal içgüdüleri insan topluluğuna önce barınma ardından beslenme devamında ise güven olgusunu aşmıştır (Loescher, 1993, s. 28). Bunlardan birinin eksik olmasıyla insan ve insan toplulukları yeni yerler arayışına girmiş ve göç hareketlilikleri tarihteki yerini almıştır. Günümüzün de en çok karşılaşılan kavramı haline gelmiştir.

Öte yandan, bu insan hareketlerinin, mülteci akışlarının istatistiksel analizleri iç savaşların, siyasi huzursuzluğun ve rejim değişikliğinin kilit faktörleri olduğunu da göstermektedir. Bu noktada göç kavramı güvenlik ile bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, bazı yazarlar eserlerinde mülteci akınlarının ve nüfus hareketlerinin hem devletlerarasında hem de devletlerin içinde çatışmaların artmasına katkıda bulunabileceğini vurgulamaktadır (Teitelbaum, 1984, s. 432). Günümüz coğrafyasında ülkeler kendi sınırlarını korumak adına uluslararası örgütlere girmiş, işbirlikleri yapmış yeri geldiğinde komşu ülkelerle sınır koruma anlaşmaları imzalamışlardır. Avrupa’daki bu oluşumlardan en önemlisi olarak Avrupa Birliği Jandarma, Sahil Güvenlik kurumu olmuş ve Güvenlik Kolluk Kuvvetleri adına Avrupa Birliği sınırlarını korumayı amaçlayan Frontex yapısı kurulmuştur (<https://www.unhcr.org>, 2021). Bu yapısal oluşum yine de insan hareketliliğini engelleyemez olmuş ve ülkeler anlaşmalara gitmiştir. Yunanistan göç olgusunda güvenlikleştirme sürecini belirli sembolik eylemler ile acil karşılanması gereken güvenlik tehdidi olarak söz edimini ortaya çıkarmıştır. En sembolik olanı Meriç bölgesine 2010 yılında inşası başlanan çit olmuştur. Devamında ise Yunanistan, Türkiye ile Geri Dönüş Anlaşması yapmıştır. Anlaşma metninde aslında sadece Suriyeliler olacağı kararlaştırılmış, ancak Afrikalı insanlarda bu geri dönüş kabilesi içerisindeki topluluklar arasında yer almışlardır (<https://www.tovima.gr>, 2016). Yunan hükümeti göçün araçsallaştırılarak güvenlik meselesi olarak algılanmaktadır.

Bu çalışmada Ege Denizi çerçevesinde göç akışının durumuna Kopenhag Okulu güvenlikleştirme yaklaşımı bakış açısından ele alınırken Ege Adalarının özellikle Midilli Adasının göç durumundaki önemi ve konumu, Yunanistan'daki "Moria ve Kara Tepe" mülteci kampları da ele alınmıştır. Öte yandan çalışmada elde edilen Yunanistan Sivil Toplum Kuruluşlarının Moria Göçmen Raporundan ifadeler ve önemli hususlara da yer verilmiş ve analizi yapılmıştır. Güvenlikleştirme süreciyle bağlantılı olarak da kuramsal çerçevede Kopenhag Okulu Güvenlikleştirme yaklaşımından söz edilmiştir.

Diğer bir taraftan, Yunanistan'ı göç ve güvenlik kapsamında etkileyen bir diğer sorunda 2015 yılında meydana gelen 'Mülteci Krizi' olmuş, bu kapsamda önce 2016 yılında Yunanistan Göç Politikaları Bakanlığı kurulmuş ve daha sonrasında 2017 yılında bu bakanlık tarafından ulusal strateji planı ortaya çıkarılmıştır. Fakat bu plan istenilen sonuçları elde edemediği de Yunanlı uzmanlarca ifade edilmiştir. Devamında ise 2019 yılında Yunanistan Ulusal Entegrasyon Stratejisi yayımlanmış, bu plan göç politikası üzerine Yunanistan'ın güvenlikleştirici yaklaşımıyla temel unsuru haline gelmiştir.

Şunu da belirtmek gerekmektedir ki gelen göç hareketliliğinin de beraberinde ekonomik krizin artmasına ve Yunanistan'ın genç nüfusunun da daha iyi şartlar aramaya özellikle farklı Avrupa ülkelerine göç etmesine etki etmiştir. Birçok Yunanlı genç ülkeye gelen bu hareketlilik ile aksi yönde etkilenmiş Kuzey ve Orta Avrupa ülkelerine doğru bir beyin göçü gerçekleşmiştir (Lakasas, 2015).

Yunanistan'da var olan ekonomik krizin üzerine mülteci krizi de eklenmiş ve yaşam standartları güç duruma gelmiş Yunanistan'a gelen göçmen kadar bir oranda da Yunanlı genç ve işsiz nüfus göçmen olarak başka ülkelere göç etmişlerdir. İngiltere Şehir Üniversitesi'nden akademisyen George Georganas, 15.12.2019 tarihli Yunan "Kathimerini" gazetesinde yer alan bir makalesinde, "SEESOX Diaspora" web sitesinden alınan verilere dayanarak, 2011'de 35.000 olan Britanya'daki Yunanlıların şu anda 75.000 olarak tahmin edildiğini belirtiyor. Bir önceki verilere göre fark 40.000 kişidir ve makalede şu ifadeler dikkat çekicidir: "*Yunan Ekonomik Krizi (Yunan hükümeti borç krizi olarak da bilinmektedir (Zardas, 2015, s. 23)) sırasında 250.000 kişi civarında Yunan nüfusu göç etmiştir*" (Drettakis, 2020). Bahse geçen araştırma ile 9.10.2018 tarihli "Journal of the Authors" dergisindeki bir makalede de göç eden nüfus sayısı benzer bir şekilde 233.000 kişi olarak hesaplanmıştır. 2011-2018 arasındaki sekiz yılda

gelen göçmenlerin sayısı 648.298, gidenlerin sayısı ise 862.758 olmuştur (Elstat, Elliniki Statistiki Arhi, 2019).

Tablo 1 AB üye ülkeleri ve İsviçre, Norveç'te yaşayan Yunan vatandaşları sayısı (Elstat, Elliniki Statistiki Arhi, 2019).

ÜLKELER	1.1.2012	1.1.2018	FARK
Almanya	262.323	325.803	63.480
Birleşik Krallık	35.000	70.564	35.564
Belçika	15.008	17.400	2.392
Hollanda	10.100	16.974	6.874
İsveç	5.290	10.065	4.775
İtalya	5.016	7.572	2.556
Romanya	1.031	3.317	2.286
Danimarka	1.198	2.968	1.170
Diğer Ülkeler	3.552	6.416	2.864
İsviçre	7.521	13.374	5.853
Norveç	835	3.445	2.610
Toplam	346.874	477.898	131.024

Bu çerçevede, ELSTAT'dan alınan verilere göre sekiz yılda net nüfus çıkışı (göç eden) 214.460 olarak kayda geçmiş ve yaklaşık olarak yukarıda belirtilen çalışmadaki rakamlar ile aynı olarak söz edilmektedir. ELSTAT (Yunan İstatistik Kurumu) verileri, Eurostat AB İstatistik Ofisi veri tabanında bulunanlarla aynıdır. Tabloda Norveç, İsviçre ve Avrupa Birliği üye devletlerindeki Yunanlıların sayısı da ayrıca bilgisi verilmiştir.

Bu bilgiler ışığında çalışmanın hipotezi Yunanistan'ın 2015 yılı ile başlayan mülteci krizi sonrası göç kavramı güvenlikleştirilmiş ve Yunanistan'ın ulusal göç ve ulusal entegrasyon politikaları değişime uğramıştır. Güvenlikleştirme kavramında göç olgusu ele alınmış ve buna bağlı olarak yeni ulusal entegrasyon modeli, göç politikası ve kurumsallaşma değişime uğramıştır. Bu neticede 2019 yılında Yunanistan'da hükümete gelen Yeni Demokrasi partisi temel ilkelerinde göçün bir güvenlik krizi olduğunu ve bu krizi Avrupa sorunu olarak gördüklerini, Ege'de bir göç meselesinin söz edimlerle güvenlikleştirme yaklaşımıyla araç olarak kullanılarak yeni hukuksal ve politik değişimler aranmaktadır.

Bu çalışmanın iki temel amacı vardır. Birincisi Yunanistan'ın 2015 yılı mülteci krizi sonrası değişen güvenlik anlayışında 2019 yılı sonrası göç üzerine politikalarını ortaya koymak. İkinci amaç ise Türkiye'deki

çalışmalara Yunanistan'ın Ege Denizi'ne yönelik 2019 yılı sonrası göç ve güvenlik anlayışını ifade ederek katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda, Ege Denizi coğrafi kısıtlama olarak belirlenmiş ve süre sınırlandırılması ise mülteci krizinin Avrupa'daki önemli bir değişimi olarak görülen 2015 yılı ve sonrası olarak ele alınmaktadır. Ayrıca Yunanistan'ın göç ve güvenlik anlayışındaki değişimler yeni Yunan politikaları ile ele alınarak analiz edilmektedir.

Çalışmanın birinci kısmında ilk olarak konuya anlam ve bütünlük katması adına kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulacaktır. Bu bölümde Yunanca kaynaklardan da yararlanılarak güvenlik, göç ve göçmenlik ile ilgili kavramların tanımlaması ifade edilecektir. Devamında kuramsal çerçevede Kopenhag Okulu güvenlikleştirme yaklaşımı ele alınacaktır. Göçün güvenlikleştirilmesinde Kopenhag okulu güvenliği alt başlıkta ele alınacaktır. Ayrıca bölümün devamında Güvenlikleştirme Yaklaşımı Bağlamında Yunanistan'daki Göç ve Mülteci Olgusu değerlendirilecektir. Bu temel kavram ve kuramsal çerçevenin ışığında makalenin ikinci kısmında Yunanistan'ın Ulusal Göç Politikası ele alınacaktır. Bölümde Ege Denizi, Midilli Adası, Moria Göçmen Kampı alt başlıklar ile incelenecektir. Üçüncü kısımda Yunanistan'ın Ulusal Entegrasyon Politikası değerlendirilecektir.

Güvenlikleştirme çalışması, gelişimi ve kısmi tezahürleri için Yunanistan bir vaka çalışması olarak makalede irdelenmektedir. Dünya çapında siyasi ve sosyal ilginin merkezinde yer alan konular olarak göç ve çok kültürlülüğün güncelliği genel bağlamında Yunanistan, Ege Denizi'nde yaşanan trajedik olaylar Yunan hükümetinin agresif göçmen politikaları konuyu ilginç bir duruma sokmaktadır.

1. Yunan Kaynaklarına Göre Göç ve Güvenlik Kavramları

Yunan kaynaklarına göre göç olgusu, çok boyutlu ve çok düzeylidir. Karmaşıklığı, insan evrimine, topluma, ekonomiye, politikaya ve kültüre özgü bir fenomen olmasından kaynaklanmaktadır (Bangavos, Papadopoulou, & Simeonaki, 2008, s. 16).

Göçle İlgili Kavramlar

Uluslararası siyasette göçe bakış, son yirmi yılda ve özellikle bir çalışma nesnesi olarak göç ile Uluslararası İlişkiler alanı arasındaki bağlantı noktası olması nedeniyle ABD'de yaşanan 11 Eylül terör olayları sonrasında değişti. Göç, son zamanlarda siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler ile ilgili akademik disiplinlerde bir çalışma alanı olarak ortaya

çıkıştır. Göç konusunun Uluslararası İlişkiler alanına entegrasyonu, özellikle içinde bulunduğumuz çağı simgeleyen küreselleşme bağlamında, devletler ve kolektif kimlikler arasında oluşturulan ilişkilerin çözümlenmesi ve açıklanması için bir sıçrama tahtası olarak kullanılabilir. Küreselleşme ve etkileri, uluslararası toplumun geleneksel aktörü olan devletleri nasıl etkiledikleri ile ilgili olarak siyaset ve sosyal bilimlerde teorik analizlerin konusu olmuştur.

Siyasal gerçekçiliğin uluslararası göç konusuna uygulanması, göçü ‘yüksek politika’ konularına yerleştirerek, bir güvenlik sorunu olarak önemini vurgulayan ve uluslararası göç tartışmasında siyasi ve ekonomik unsuru güçlendiren Weiner tarafından kapsamlı bir şekilde örneklenmiştir. Çalışmalarında göç ve güvenlik arasında yakın bir ilişki kurar. Siyasi ve kültürel risk, sosyal ve ekonomik sorunlar, göçmen gönderen ve alan ülke arasındaki gergin ilişkiler ve göçmenlerin diğer göçmenlere karşı bir araç veya tehdit olarak kullanılma riski gibi ülkelerin göç ile karşı karşıya kaldıkları çoklu riskleri ifade etmektedir (Weiner, 1992-1993, s. 92-94). Göç çalışmalarında devlet merkezli yaklaşım ile geleneksel güvenlik çalışmaları arasında yakın bir ilişki vardır. Güvenlik çalışmalarında ise realistler, neorealistler, liberaller ve neoliberallerden etkilenen devlet merkezli yaklaşım hakimdir (Guild, 2009, s. 2-3).

Devlet merkezli yaklaşımın ana savunucusu olarak Weiner, göçü devlet güvenliği ve devlet çıkarlarının rasyonel takibi ile ilgili olarak analiz eder ve “uluslararası göç krizinin” tehlikelerini de eklemektedir. Göç ve ulusal çıkarlar ile insan hakları arasında ortaya çıkan etik ikilemler, bireysel ahlak hakkında bilgi sunmaktadır (Weiner, 1996, s. 19-20). Uluslararası aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını uluslararası ilişkilerde merkezi konular olarak gören konstrüktivizm teorisyenleri, özellikle Buzan, Weaver ve Kelstrup, göç ve güvenlik arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır (Guild, 2009, s. 4). Kopenhag Okulu, sosyal konuların devlet egemenliğine kıyasla giderek daha önemli hale geldiği “toplumsal güvenlik” kavramının analizine odaklanır ve güvenlik ile kimlik arasındaki ilişkiyi aydınlatan bir yeniden tanımlama önermektedir. Bir yanda, siyasi egemenliğin ve sınırların dokunulmazlığının önemli olduğu, egemenlikle ayrılmaz bir şekilde bağlantılı devlet güvenliği ve diğer yanda, kimliğe yönelik tehditlerle ilişkili sosyal güvenlik olduğu ifade edilmektedir (Buzan, Wæver, & De Wilde, 1998).

Yunanca kaynak taraması ile elde edilen belge incelemesi sonucu göç, göçmenlik, mülteci kavramları ifade edilmektedir. Öncelikle “göç”, toplumdaki topluma ve çağdan çağa değişen, aynı zamanda nüfusun göçmenlere yönelik özel tutumlarını oluşturan sosyal bir olgudur (www.astynomia.gr, 2019). “Yabancı”, ikamet ettiği ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan veya vatandaşlığı bulunmayan herhangi bir gerçek kişidir. Ulus-devletlerde “yabancı” terimi karakterize edilirken, “siyasallaşmasına” atıfta bulunulur: ülke vatandaşı, üstün bir siyasi biçim olan devletten gelen olarak tanımlanırken, yabancı (yerli olmayan/ülke vatandaşı olmayan) siyasi topluluğa ait olmadığı için vatandaş olmayan olarak tanımlanır. Yabancıların ana kategorize edildikleri nokta, onları yöneten yasal statüye bağlı olarak göçmenler ve mültecilerdir (www.astynomia.gr, 2019).

BM’ye göre “göçmen”, her zamanki ikamet yerinden en az 6 ay uzakta ikamet eden bir kişidir. Ülke sınırları içinde olması durumunda iç göçmen, ülkesinin sınırları dışında olması durumunda dış veya uluslararası göçmen olarak adlandırılır. Başka bir deyişle, kişisel, ailevi veya ekonomik nedenlerle başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla gönüllü olarak ülkelerini terk eden kişilerdir ve bu nedenle ekonomik göçmen olarak adlandırılırlar. Farklı bir görüşe göre, ekonomik göçmen, ekonomik sıkıntısına, ait olduğu nüfusun belirli bir grubuna karşı gizli ırksal, dini veya siyasi ayrımcılık neden olmuşsa, belirli koşullar altında mülteci olarak kabul edilebilir (www.astynomia.gr, 2019).

“Göç”, bir kişinin veya bir sosyal grubun kalıcı veya geçici olarak ikamet ettiği yerin değişmesi olarak tanımlanmaktadır. Bir bölgeye sürekli insan akışı olarak göç, üç temel demografik süreçten biridir. Bir popülasyonun doğal olarak yenilenmesi ve bozulmasıyla ilgili diğer iki sürecin (doğurganlık ve ölümlülük) aksine, bir popülasyonun mekanik (veya yapay) yenilenmesini ve bozulmasını içeren süreçtir. Göç, ev sahibi ülkeye giriş ve kalma durumuna göre, Yasal ve Yasadışı Göçmenlik olarak ikiye ayrılır (Tsaousis, 1996, s. 238).

“Yasal göçmenler”, ülkeye yasal olarak giriş yapan ve ülkede kalan, mevcudiyeti yetkili makamlarca kayıt altına alınan ve kendilerine gerekli oturma ve çalışma izni verilen kişilerdir. Yabancı uyruklu göçmenler iki ana kategoriye ayrılır (www.astynomia.gr, 2019):

- Serbest yerleşme hakkına sahip bir Avrupa Birliği üye ülkesinden gelenler.

- Ülkeye giriş ve ikamet için ön onay prosedürü gerektiren üçüncü ülke vatandaşları.

“Yasadışı göçmen” ülkeye ilk etapta yasal seyahat belgesi olmadan giren ve bu durumda ‘yasadışı göçmen’ olarak sınıflandırılan veya yasal olarak, bir miktar kapasitede (turizm, eğitim, yasal çalışma vb.) ülkede düzensiz göçmenler olarak giriş yapan, ancak daha sonra yasadışı olarak kalan yabancılardır (Karidis, 1996, s. 17).

“Transit göç” ve “transit ülkeler” terimleri 1990’larda özellikle Avrupa’ya göçün değişen modellerine tepki olarak göç terimlerinde ortaya çıkmıştır. Fakat bu terimlerin artan yaygınlığı ve kullanımına rağmen, transit göçün tanımı üzerine varılmış değildir. Tanımdaki çözülmemiş kilit konular şunları içerir: göç etme niyeti ya da göç etmeme gibi göçmenin niyetleri; göçün süresi, başka bir deyişle, göçmen artık transit olarak kabul edilmediğinde ve yasal statü ile transit arasındaki ilişki ortaya çıkmaktadır (Kuschminder & Waidler, 2019, s. 189).

Diğer bir kavram ise “iltica”; siyasi sığınma, örgütlü bir devlet tarafından kendi sınırları içinde yerinden ihraç edilen veya onaylanana kadar iddia ettiği şeye göre yapılan bir kişiye sunulan bir koruma türüdür. Siyasi sığınmacı demokratik ve özgür devletleri yöneten temel ilkelerin entegrasyonuna ve en önemlileri dernek, laiklik, ev içi hareket, eğitim ve Batı’daki diğer birçok ilke olan bir özgürlükler çerçevesi gibi temel ilkelerin oluşturulmasına da yol açar. Ayrıca siyasi sığınma hakkı verilen bir siyasi mültecinin, mahkemelere çıkma, taşınır veya taşınmaz mülk edinme, mülkünü satma veya ipotek etme, bir işçi veya şahıs olarak bir mesleği icra etme hakkı vardır ve hatta ırkı, dini veya menşe ülkesi ayrımı yapılmaksızın yerli halklarla aynı korumaya sahiptir (Gounari, 2020, s. 13).

“Mülteci”, New York Protokolü’nün 12. maddesi ile değiştirilen Cenevre Sözleşmesi’nin 1/2a maddesi uyarınca, haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı oldukları ülke dışında oldukları sürece ırk, din, milliyet, sosyal sınıf veya siyasi inançları ve bu nedenle menşe ülkelerine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişiler, koruma altındaki yabancılardır. Aynısı, bu tür nedenlerle daimî ikamet ettikleri ülkenin dışında bulunanlar için de geçerlidir. Mülteci statüsü, menşe ülkesinden ayrıldıktan sonra orada meydana gelen müteakip olaylar nedeniyle bu rejime giren üçüncü bir ülkenin vatandaşı (veya vatansız kişi) tarafından da talep edilme hakkına sahiptir (www.astynomia.gr, 2019).

Bir AB Üye Devletinin vatandaşı olmayan ve Birlik içinde serbest dolaşım hakkına sahip olmayan bir yabancısıdır. Vatansız, vatandaşlıktan yoksun bırakılan ve bu nedenle yasalarına göre hiçbir devletin vatandaşı olarak kabul edilmeyen kişidir. Vatansız kişinin uluslararası hukuki tanımına 1954 Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde atıfta bulunulmakta ve kendi hukukuna göre bir Devlet tarafından vatandaş olarak kabul edilmeyen bir kişiyi vatansız olarak tanımlamaktadır. Bu, vatansız kişinin bir ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan kişi olduğu anlamına gelir. Bazı insanlar vatandaşlık olmadan doğar, bazıları ise yaşamları boyunca vatansız kalır (Gounari, 2020, s. 14-15).

Güvenlik Terimi

Bir terim olarak güvenliğin evrimi ve bu evrimde bir sorunsal olarak göçün bağlantısı literatürde yoğun bir şekilde tartışılmakta ve yer almaktadır. Bununla birlikte göç ve güvenliğin arasındaki bağlantıların “güvenlik yönetimi yapılarının” mevcut siyasi iktidarların göç ile güvenlik arasında karşılaştırmalı zemin sağlamasıyla bağlamsallaştırılmasını oluşturmaktadır. Bununla en çarpıcı terim ise güvenikleştirme. “Güvenikleştirme” varoluşsal bir tehdit olarak sunulduğunda ve izleyici söz edimini kabul ettiğinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mesele hayatta kalmayı nesnel olarak tehlikeye atmasa da bir güvenlik meselesi olarak ifade edilir (Cerrorulli, 2010, s. 491).

Güvenlik, genellikle kişilerin korkusuzca yaşayabilme ve refahta olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Açıkmeşe, 2011, s. 44). Ayrıca sadece kavram olarak kalmayıp aynı zamanda uygulamada da güvenlik yaşamsal öneme sahip bir olgudur. Bu çerçevede “güvenlik” tehlikelerden uzak olmak, korunuyor olmak, güvenlik içinde olmak anlamına gelmektedir. Uluslararası anlamda güvenlik kavramı uzun süre sadece ulusal egemenlik ve bütünlüğün korunması olarak benimsenen bir anlayış olarak ifade edilmiştir (Çelebi, 2007, s. 70).

Devletlerin temel amaçlarının dış tehditlere karşı savunma gücünü en üst düzeyde tutabilmek anlayışı uzun yıllardır güvenlik çalışmalarının kabul görülen kavramıdır. Bu nedenle güvenlik anlayışı strateji ve savaş gibi kavramlarla iç içe geçmiştir. Günümüzde ise güvenlik sahalarından çoğu ikili, bölgesel ya da devletlerarası işbirliğini gerektiren tehditleri bünyesinde barındırmaktadır. Diğer bir anlatımla günümüz tehditleriyle mücadele

noktasında ulusal, bölgesel ve uluslararası ayrışmalarına gidilmesi gerekmektedir (Karabulut, 2016, s. 122).

Güvenlik kavramı, insanın doğumundan itibaren geçirdiği her bireysel ve toplumsal evrede kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Güvenlik ‘varlığını koruma ve sürdürme’ amacı taşıyan her davranış biçiminde karşılaşılan bir olgudur (Dedeoğlu, 2008, s. 21). Güvenlik, öncelikle amaca ilişkin bir anlam taşımakta olup varlığını koruma ve sürdürme çerçevesindeki amaçlar, aslında bireyin kendisini birden çok özelliği ile tanımlamasında ortaya çıkan bir duruma benzer (Dedeoğlu, 2008, s. 23). Bu benzer durum bireylerle olduğu gibi devletler içinde böyledir. Devletler güvenliği öncelik olarak varlığını koruma ve sürdürme olarak görmektedir.

1980’lerin sonlarından itibaren güvenlik, uluslararası ilişkiler çalışmaları çatısı altında herhangi bir kuramın sınırlarına girmeyen akademik araştırmalar kapsamında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Güvenlik çalışmaları literatürde “kim için güvenlik, kim tarafından sağlanan güvenlik?” ve “hangi tehditlere karşı güvenlik?” sorularına tartışmalar ekseninde cevap aradığı görülür (Açıkmeşe, 2011, s. 45). Güvenlik tarihsel şartlara ve durumlara göre farklı olarak da yorumlandığı görülmektedir. Realist düşünce temelinde “geleneksel güvenlik anlayışı”, “ulusal güvenlik-ulusal egemenlik” bağlantısı üzerine inşa edilmiştir (Turan & Köroğlu Özkural, 2015, s. 187).

Küresel savaşlar sonrasında, güvenlik iki düzlemde geliştiği söylenebilir. Bu durumdan ilki güvenliğin ulus-devlet boyutudur. 2. Dünya Savaşı sonrası yeniden yapılanan uluslararası sistemden hoşnut olan ve olmayan iki grup devlet ortaya çıkmıştır. Her bir grup, kendi varlığını açıklayan değişkenleri farklı ideolojik ve yapısal sistemlerle ifade ederek bir düzenleme içerisine girmişlerdir. Örgütlü (NATO, Avrupa Konseyi, AET vb.) biçimde bir araya gelen aktörler, hem iç sosyo-ekonomik sistemlerinin bekasını hem de uluslararası sistemdeki varlıklarını korumaya amaçlamışlardır (Dedeoğlu, 2008, s. 38).

İkincisi ise güvenliğin küresel boyutudur. Silahlanma, nükleer zarar, çevre kirliliği, az gelişmişlik, uluslar aşkın faaliyetler (terör, organize suçlar, insan ve değerli madde kaçakçılığı vb.) ve toplumsal tehdit anlayışlarının

içerisine dahil olmuş, toplumların ve devletlerin güvenlik kavramlarının anlamı genişlemiştir. Örneğin, topraklarını genişletme arzusu bulunduğu algılanan bir devlet, komşusu tarafından güvenliği tehdit edici unsur olarak kabul edilirken, bugün teröre destek verme, çevre kirliliğini artırma, silahsızlanma koşullarına uymama gibi birçok konu nedeniyle komşu olmayan toplumlar bile birbirlerini güvenlik tehdit edici kategoride değerlendirmektedir (Dedeoğlu, 2008, s. 38-39).

1.1. Kuramsal Çerçeve: Kopenhag Okulu Güvenlikleştirme Yaklaşımı

Küresel bağlamın değişen doğası, devletlerarası ilişkiler ve özellikle Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru çatışmaların yapısı, Uluslararası İlişkiler çalışması için yeni yaklaşımlar gerektirmiştir. Bu bağlamda, Kopenhag Güvenlik Çalışmaları Okulu ile ilişkilendirilen güvenlikleştirme teorisi, güvenlik çalışmalarına yeni bir çerçeve olarak girmiştir. Kopenhag Okulu, güvenlik çalışmalarını geleneksel odak ve yöntemlerinden uzaklaştırmış ve güvenliği yeniden düşünmek ve konuların nasıl güvenleştirildiğini anlamak için bir dizi yeni yol getirerek kavramı genişletmiştir (Emmers, 2013, s. 132).

Kopenhag Okulu 1980'lerin sonlarında Güvenlik Çalışmaları alanında teorileşme döneminde aktörler-tehditler-politikalar olarak üçleme bir eleştirel bakış ile ortaya çıkmıştır. Buzan ve Waever başta olmak üzere, Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre ve Elzbieta Tromet gibi Kopenhag'da bulunan Centre for Peace – Conflict Research'te görev alan bilim insanlarının oluşturduğu ana başlığı güvenlik olan bir okuldur. Kopenhag Okulu söyleme dayalı algılarda alternatif bir model geliştirmiş ve uluslararası güvenlik çalışmalarında alt-disiplininde gerçekçi gelenekten uzaklaşmaya dayalı üç noktada katkı sağlamıştır. Bunlardan ilki güvenlikleştirme/ güvenlik dışılaştırma, ikincisi sektörel güvenlik yaklaşımı ve üçüncü olarak da bölgesel güvenlik kompleksi teorisi (Açıkmeşe, 2011, s. 46).

Bu noktada, Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde gibi Kopenhag Okulunun önde gelen üyeleri, "güvenlikleştirme teorisi" olarak bilinen tehdit tasvirlerinde (söz edimlerinde) dilin rolünü vurguladıkları yeni bir güvenlik görüşü geliştirmişlerdir (Emmers, 2013, s. 131). Eleştirel güvenlik çalışmalarını içeren ancak daha geniş bir yelpazede gelişen yeni

güvenlik çalışmalarına Michael Williams ve Keith Krause (1996, 1997) ve Kopenhag Ekolünden (Copenhagen School) Barry Buzan ve Ole Waever (Buzan, Wæver, & De Wilde, 1998) çalışmada ele alınmıştır.

Kopenhag Okulu, güvenlik tehditleri de dahil olmak üzere dünyanın sosyal bir yapı olduğu fikrine dayanmaktadır ve bu tehditlerin gerçek olup olmadığını belirlemedeki zorluktan bahsetmektedir. Başta Paris Okulu temsilcileri olmak üzere diğer akademisyenler, güvenlikleştirme sürecinin incelenmesinde siyasi uygulamaların önemine ışık tutmaktadırlar. Bir yanda konuşma analizine, diğer yanda güvenlikleştirme uygulamalarına yönelik iki yaklaşımın bu iki fikrini birleştirmenin mümkün olduğu tartışılmıştır (Leonard, 2010, s. 236). Söz edimi ile tanımlanan güvenlik meselesi toplumun dikkatini çekmeli ve toplum buna inanması sağlanmalıdır. Bu konuda acil önlemlerin alınması, yeni kuruluşların oluşturulması, özellikle güvenlik politikalarının değişime uğraması ve yeniden oluşturulması toplum tarafından meşru karşılanması beklenmektedir (Turan & Köroğlu Özkural, 2015, s. 188). Yunanistan'da bu kavramı uyguladığını söylemek mümkündür. Göç kavramı acil önlem alınması gerekir bir söylem ve söz edimi olgusuna ulaştırılmış, özellikle değişen güvenlik politikalarına adapte edilmesi söz konusu olmuştur.

Buzan'a göre, topluluk kimliklerine ve kültürlerine yönelik tehlikeler devletin güvenlik meselelerinde öncelik haline gelmekte ve bu nedenle uluslararası göç bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır (Buzan, 1991, s. 447). Kopenhag Okulu da bir güvenlik riski olarak yabancıların sosyal olarak inşa edilmiş imajını incelemektedir (Waever, Buzan, Kelstrup, & Lemaitre, 1993).

Kopenhag Okulu'na göre güvenlikleştirmede bölgesel sorunların kendisi sorunlar olarak ortaya çıkmazlar ve bunun yanı sıra siyasi elitlerin söylemleri sorunları güvenlikleştirmeye yönlendirir. Buzan ve Waever, asıl olanın bu sorunlarda güvenlik-dışlaştırılması (de-securitization) olduğunu iddia ederler. Esasen Kopenhag Okulu güvenlikleştirmenin değil, güvenlikdışılamanın uygun olduğunu söyler. Bununla beraber güvenlikleştirmeye sorunlar otorite algısına uğrar, özgürlükler ve söylemler daralır, toplumsal şiddet de meşrulaşır (Tüysüzöğlü, 2015, s. 203). Yunanistan'da mülteci sorunlarının ülkede özgürlükleri kısıtladığı, insani durumların çıkmaza girdiği, siyasi elitlerin sorunları güvenlikleştirme söz edimlerine yöneldiği görülmektedir. Söz konusu sorun toplumda şiddeti meşrulaştırdığı dikkat çekmektedir. Özellikle Frontex ile başlayan Ege

Denizi'ndeki sınır korumacılığı Yunanistan Sahil Güvenliğinin mültecilere insanlık dışı davranışlarına maruz bırakmaktadır.

Güvenikleştirme teorisi, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana güvenliğin değişen anlamı üzerine teorik tartışmalara paralel olarak artmıştır. İki ana eğilime bürünmüştür: güvenliğin geleneksel anlayışından öteye geçerek 'genişlemesi' ve güvenlik analizine devletin ötesindeki aktörleri dâhil ederek 'derinleşmesi' sağlanmıştır. Güvenliğin 'genişlemesi', ekonomik ve çevresel sorunlar, iklim sorunları, insan hakları ve göç benzerinde çeşitli konuların güvenlik gündemi tartışmalarına dâhil edilmesi anlamına gelmiştir. Aynı zamanda 'zor güvenlik sorunları' ile meşgul olmaktan 'yumuşak güvenlik sorunlarına' geçiş taşımaktadır. Güvenlik, artık belirli bir seviyede hem ulusal hem de uluslar üstü düzeye çıkmasıyla çeşitli konuları ve farklı aktörleri içeren geniş bir kavram olarak kabul görmektedir (Grigoriadis & Dilek, 2018, s. 171).

Günümüzde güvenikleştirme, güvenlik çalışmalarında en hareketli araştırma alanlarından biridir. Bilim adamları için bir "güvenlik" tanımı üzerinde anlaşmaya varmak ne kadar zorsa, "güvenikleştirme" tanımı üzerinde anlaşmak da o kadar zordur (Bourbeau, 2015, s. 26). Güvenikleştirmenin orijinal tanımlarından biri Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü tarafından yapılmıştır. "Güvenikleştirme teorisi", Avrupa'da gelişen güvenlikle ilgili olayları anlamak için yeni kavramların geliştirilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Güvenlik Çalışmaları ve daha geniş Uluslararası Çalışmalar alanındaki en yenilikçi önerilerden biridir (Kalantzi F. , 2017, s. 4).

"Güvenikleştirme" kelimesi bir neolojizmdir ve İngilizce "güvenikleştirme" teriminden gelir. Uluslararası İlişkilerde, devlet kurumlarının belirli konuları "güvenlik" sorunlarına dönüştürdüğü süreç olarak tanımlanmaktadır. Güvenlik adına aşırı önlemlerin kullanılmasına izin veren bir aşırı politizasyon biçimidir (Buzan, Wæver, & De Wilde, 1998). Kopenhag Okulu güvenlik kavramını daha geniş kapsama ve çok detaylı bir hale getirmek amacıyla geleneksel güvenlik yaklaşımının devlet merkezliliğini, askerî güvenliğe odaklı halini ve disiplinler arası etkileşime olan kapalılığı eleştirmektedir (Turan & Köroğlu Özkural, 2015, s. 187). Bu yaklaşım, güvenliği bir "söz edimi" olarak tanımlar ve güvenlik konularının güvenlik aktörlerinin seçici gücünün siyasi sonucu olduğunu ve güvenlik konularını analiz etmenin en etkili yolunun konuşma pratikleri olduğunu savunur (Buzan, Wæver, & De Wilde, 1998). Bir konunun güvenlik sorunu

haline getirilmesi için öncelikle söz edimi gerçekleşmesinin gerektiğini ifade etmektedir.

Bu tartışmalar kapsamında Kopenhag Okulu aşamalı olarak Güvenlik Çalışmalarının salt askerî meselelere ve temel aktörün devlet olduğu yaklaşımlara indirgenmesinden uzak bir anlayış öngörerek genişlendirmeci bir güvenlik gündemi arasında kendini konumlandırmış ve hem bireylerin varlığını hem de refahına katkı sağlayacak tüm durumların güvenlik sorunu olarak kabul edilmesini reddetmiştir. Güvenlikleştirme yaklaşımı Güvenlik Çalışmalarında bireylerin, toplumların, ulusların, insanlığın refahı ve daha da iyi bir hayat sürmesi için tüm tehditleri kapsayan ve sadece devletlerarası ilişkilere odaklanan çalışmalardan uzaklaşma olarak görülmektedir (Açıkmeşe, 2011, s. 58).

Güvenlikleştirme teorisi, güvenliğin sosyal inşası kavramına dayalı bir yaklaşım olarak araştırmaların yapılandırmacı dalı olarak ortaya çıkmıştır. Bir kavram olarak ilk önce Kopenhag Okulu bilim adamları tarafından öne sürülmüştür (Balzacq , Léonard, & Ruzicka, 'Securitization' revisited: theory and cases, 2016, s. 467). Kopenhag Okulu'na göre güvenlikleştirme, söylemsel bir edimdir. Bu bağlamda Okulun güvenlikleştirmeye yaklaşımına, güvenlik tehditlerinin söylemsel eklemlenmeleri yoluyla toplumsal inşası olarak atıfta bulunulmakta ve 'söylemsel' terimi kullanılmaktadır (Buzan & Waeber, 2003, s. 68).

Güvenlikleştirme 'güvenlikleştirici' bir aktör varoluşsal tehdit söylemi kullandığında ve bu şartlarda siyasete alakalı bir gündem yarattığında gerçekleşir. Belirlenmiş varoluşsal tehditle başa çıkmak, bir toplum için politikanın normal olarak kabul edilenidir ve acil önlemler ve eylemleri haklı çıkarmayı gerektirmektedir. Bu noktadan bakıldığında, bu tehdit ile başa çıkmak için bir kuralın çiğnenmesini meşrulaştıran varoluşsal bir tehdiye ihtiyaç bulunmaktadır (Grigoriadis & Dilek, 2018, s. 171).

Kopenhag Okulu'nun güvenlikleştirme teorisi temel olarak 'söylem eylemine' dayanmaktadır. Teoriye göre, güvenlik eylemini ilk etapta oluşturan bir güvenlik tehdidini dile getirilmesidir. Güvenliğin ifadesi bir konuya güvenlik alanında hareket ettiren ve onu acil durum siyaseti içinde ele almayı mümkün kılan söylemsel eklemlenmesidir. Bu nedenle güvenlikleştirme, güvenlikleştirici bir aktörün retorik eylemine dayanmaktadır. Ayrıca ifadenin kendisi güvenlikleştirmenin gerçekleşmesi

için yeterli değildir. Güvenikleştirme hamlesi, hitap ettiği kitle tarafından kabul edilmesi ve bu kitlede yankı bulmalıdır (Balzacq, 2005, s. 177).

Güvenlik dilinin kullanımı, bir meseleye bakışı ve anlaşılmasını değiştirir. Bu değişiklik, güvenlik dilinin ima ettiği anlamlar çerçevesine bağlıdır (Huysmans, 2006, s. 25). Bu açıdan bakıldığında göç ve iklim gibi belirli konuların 'nesnel' bir güvenlik tehdidi sayılabileceği önemsizdir. Güvenlik söylemlerine, konuşma eylemlerine güvenikleştirme hareketlerine ve kabul eden bir izleyici kitlesine yapılan vurgu, muhtemelen 'güvenikleştirme süreçlerinin' en iyi bilinen bileşenidir. Argümanın vakalara uygulanması, yönetim süreçlerinin acil ve istisnai politika tepkileri talep eden büyük tehditlerin söylemsel tanımı tarafından belirlendiğini göstermek anlamına gelmektedir (Huysmans, 2006, s. 28).

Göç ile ilgili güvenikleştirme süreçleri, Ege Denizi bölgesinde, Avrupa güvenlik yönetişiminin değerlendirmesi ve bu bağlamda Yunanistan hükümeti makamlarınca, bir güvenlik sağlayıcısı olarak Avrupa'nın rolünün ortaya çıkması ve değerlendirilmesi için özel bir ilgi alanı haline getirmektedir.

1.2. Güvenikleştirme Yaklaşımı Bağlamında Yunanistan'daki Göç ve Mülteci Olgusu

Yunanistan'da göç, yalnızca ortaya çıkan demografik, ekonomik ve sosyal değişimler nedeniyle değil, aynı zamanda ulusal ve kültürel kimlik konusuyla yakın ilgisi nedeniyle de son derece hassas sosyo-politik konular arasında yer almaktadır. Kuşkusuz göçmenlik konusu kamusal tartışmaları etkilemekte ve politika yapıcılar onlardan etkilenmektedir.

Balkanlar, Doğu Avrupa ve ardından Afrika ve Orta Doğu'dan gelen göçmenlerin ani girişi Yunan toplumunun tüm kesimlerinde istenmeyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunan hükümetlerinin göç sorununu ve özellikle düzensiz göç sorununu uzun yıllar boyunca kontrol altına alamamaları, ülkenin kronik siyasi buhranı ve ekonomik sorunlarıyla birleşince yeni ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlar yarattığı görülmektedir. Ülkenin demografik, sosyal, politik ve ekonomik koşullarını etkileyen 1990 yılından bu yana Yunanistan'a göçmen ve mülteci hareketi, Yunanistan'da basında, Parlamentoda ve kamuoyunda her zaman kilit ve önemli bir tartışma konusu olmuştur.

Yunanistan'a göç hareketinin ilk yıllarında hem akademik hem de akademik olmayan tartışmalar ve analizler, esas olarak göçün ekonomik sektör üzerindeki etkileri etrafında tartışılmaktaydı. Yunanistan'ın ekonomik ve sosyal kalkınması için yeni bir döneme etki eden Yunanistan bölgesine göçün ekonomik boyutuyla ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Ülkeye artan göçün 2000'lerden itibaren ilk on yılında, medya genel olarak göçmenlerin kamu söyleminde iyi bilinen "şeytanlaştırılması" konusunda olumsuz bir duruş sergiledi. Yunan medyasında "Öteki", "Yabancı" hakkında yapılan konuşmalar, ülke toplumunun kendisini büyük göç dalgasından koruma ihtiyacını yansıttı. Bu güvenlikleştirme teorisinin söylem edimelerinde ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi sosyal patolojinin unsurlarını yüzeye çıkardı (Kountouri, 2009, s. 48).

2000'lerin ikinci on yılından itibaren, sadece demografi değil, homojen tek kültür yaratma gayesindeki Yunan hükümetleri, toplumun yapısında önemli değişikliklere uğramaya başladığı düşüncesiyle konuşma dilini, taraftarlarına açık bir söylemle göçün güvenlik sorunundan bahsederek meseleyi güvenlik tehdidine getirmek istedi. Çokkültürlülük söylemi, yasal metinlere ve hükümet eylemlerine (örneğin çok kültürlü veya kültürler arası eğitim) dahil edilmek için çekingen adımlarla başladı, ancak göçmenlerin ülkenin sosyo-politik yapılarına entegrasyonu ile genel olarak resmi devletin bu konuda benimsenebilecek örgütsel model konusunda net bir duruşu yoktu (Kalantzi F. , 2017, s. 7).

Yunan toplumunun yirmi yıldır göç sorunuyla karşı karşıya olması bir paradoks olarak nitelendirilebilir, ancak Yeni Göç Yasası'na (2014) ve özellikle yeni Yunan Vatandaşlık Yasası'na (2010) kadar entegrasyon konusunda kayda değer bir resmi ve kamusal tartışma bulunmamaktadır. Bu paradoks, Yunan toplumunun göçmenlerin entegrasyonuna yönelik öngörüsüzlüğü, yani küreselleşmiş gerçeklikle başa çıkma yeteneğinin olmamasıyla doğrudan ilişkilidir (Kalantzi F. , 2017, s. 8). Buna ek olarak, son yıllardaki mülteci akışları, Yunanistan'da ve genel olarak Avrupa'da sığınma yönetimiyle ilgili çözülmemiş sorunları vurgulamıştır. Özellikle Avrupa'da ve daha belirgin olarak Ege Denizi üzerinden gelen göç ve daha sonra mülteci sorununa odaklanan ardışık olaylar, güvenlikleştirme yaklaşımının göç ile Yunanistan tarafından doğrudan kullanıldığını göstermektedir.

Yunanistan, göçmen gönderen bir ülkeden göçmen alan bir ülkeye dönüşmesi, bir bütün olarak toplum ve siyasiler tarafından nasıl ele alındığı

açısından sahneyi büyük ölçüde değiştiriyor. Yunan bilim insanı Fani Kountouri'ye göre 90'larda, göçmen, toplumsal uyumun yanı sıra egemen değer sisteminin sürdürülmesi için bir tehlike olarak, aynı zamanda bir suçlu olarak, baskın temsilciler (2008, 46). Siyasi ve kamusal tartışmalar, özellikle 1990'larda başta diğer Balkan ülkelerinden olmak üzere Yunanistan'a artan bir göç akışının olduğu 1990'larda temel ekonomik, politik ve sosyal konulardan biri olarak göçü içeriyor.

Yunanistan, tarihsel bağlamda mülteci krizi öncesinde göçmen gönderen bir ülke olarak bilinmektedir. Esasen, yirminci yüzyıldan bu yana Yunanistan'a yapılan göç eğilimlerine ilişkin kısa bir tarihsel bakış, Balkan savaşları nedeniyle Güneydoğu Avrupa'dan gelen göçmenler, Türk-Yunan mübadelesi ile gelen mültecilerle sınırlıydı (1920'lerde yaklaşık 1,4 milyon ve yine 1950'lerde İstanbul'dan yaklaşık 350.000). Bu mülteciler için Yunanistan öncelikle dış politika nedenleriyle topluma hızla entegre edilmeleri için politikalar düzenledi. Yunan nüfusu ile gelen göçlere tam zıt olarak Yunanlılar da Kuzey Avrupa (Almanya, Belçika), ABD ve Avustralya'ya göç etmişlerdi. Ancak Kuzey Avrupa'ya göç akışının zorlaştırılmasından sonra 1970'lerin ortalarından sonlarına kadar neredeyse durma noktasına gelmiştir (Triandafyllidou, 2013, s. 5).

Yunanistan'da göç araştırmaları üzerine akademik çalışmalarda iki dönem için vurgulanan göç akışları bulunmaktadır. Bunlardan ilki 1890'lar ile 1930'lu yıllara kadar olan, ikincisi ise 1955 ile 1973 arasında gerçekleşen bunların geneli beyin göçü olarak söylenmekte ve nüfusun yaklaşık yüzde 15'ini oluşturan bir milyondan fazla Yunanlıların etkilendiğini belirtmektedir. Ayrıca 1946-1949 yılları arasında yaşanan Yunan iç savaşında yaklaşık 130.000 kişi siyasi mülteci olarak başka ülkelere sığınmak zorunda kaldığı da ifade edilmektedir (Triandafyllidou, 2009, s. 1).

Coğrafi konumu nedeniyle Yunanistan, Ege Denizi özelinde göçmenler ve Avrupa'nın dış sınırları için ilk giriş noktalarından biridir. Yunanistan'ın mali krizi, kamu alanlarındaki örgütsel ve pratik olarak yanıt vermedeki zorluğu göz önüne alındığında, göç sorununu ve özellikle düzensiz göç sorununu ağırlaştırdığı ifade edilmelidir. Avrupa Birliği'nin diğer ülkelerinden farklı olarak, Yunanistan, mülteci krizinde Ege Denizi bağlamında Avrupa'ya çıkışın ilk durak noktasıdır.

Yunanistan hükümeti göç kavramını devletin bunu bir tehdit olarak algılaması istencini yaratmıştır. Bununla beraber konuya yönelik Yunan dış politika yaklaşımı ise sorunu bir Avrupa sorunu olarak lanse etmesidir. Yunanistan, sınırlarını güvenlikleştirme aşamasında AB kapsamındaki tatbikatlar ve askerî güç unsurlarından oluşturmak istemektedir.

Siyasi elitler güvenlikleştirme terimi ile dilin, söz edimlerin, siyasi teorilerin ve sosyal inşacılık yaklaşımlarından faydalanarak toplumda yeni bir güvenlik kuramı oluşturmayı istemektedir. Siyasi iktidar güvenlik kelimesini belli bir konuya yaklaşım sunarak o konu özelinde bir durum yaratır ve konuyu karar alma mekanizmasında güvenlikleştirme kuramına dayatır (Tüysüzoğlu, 2015, s. 203). Yunanistan'ın iktidarındaki Yeni Demokrasi hükümeti siyasi elitleri mülteci krizinin Ege Denizi üzerinden Yunanistan'da ve Avrupa'da güvenlik sorunları oluşturduğu ifadelerini kullanmaktadırlar. Bu söz edimi ile konuyu güvenlik boyutuna taşımak isteyen Yunan siyasileri güvenlikleştirme kuramına dayalı olarak olayı toplumsal bir sorun halinde göstermektedirler.

Yunanistan'da bu güvenlik kuramı, Yunanistan'ın 2019 yılında hayata geçirdiği Ulusal Göç politikası ve Ulusal Entegrasyon Politikalarında özellikle Avrupa'da göçün bir güvenlik meselesi olarak inşasını ön plana çıkarmaktadır. Yunanistan göçün güvenlikleştirilmesinde mevcut iktidarın hükümetteki rolünü kullanarak, göç yönetişimi merkezden uzaklaştırılmasına ilişkin hareket etmektedir.

Modern Yunanistan'da ilk kitle hareket krizleri 1821 Yunan isyanı ve 1830'da Yunanistan'ın kurulması ile bağlantılıdır. Sonraki yıllarda, Yunanistan'da devam eden savaşlar ve çatışmalar ve özellikle Balkan savaşları (1912-1913), Birinci Dünya Savaşı (1914-1918), 1919-1922 Türk-Yunan Savaşı (Yunan tarih anlatımlarında ise Küçük Asya felaketi olarak anılmakta, Türkiye tarih anlatımlarında da Türk Kurtuluş Savaşı olarak anlatılmaktadır) İkinci Dünya Savaşı (1939-1945), Yunan İç Savaşı (1946-1949) ve daha yakın zamanda 1974'te Metapolitefsi dönemi (Demokrasiye dönüş/Yunan siyasi rejim değişikliği), Yunanistan'a gelen ve Yunanistan'dan giden mülteci dalgaları eşlik etmiştir. Özellikle 1922'deki Yunan anlatımlarında Küçük Asya felaketi, Yunanistan'daki en büyük nüfus hareketiyle ilişkilidir. Yunanistan ile Türkiye arasında nüfus mübadelesinin Lozan Antlaşması'nın (1923) onaylanmasından sonra, 1,5 milyon mülteci, Yunanistan'a sosyal ve ekonomik olarak entegre olmak zorunda kaldığı

Yunanlı araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Kontogiorgi, 2017, s. 3).

Öte yandan, 20. yüzyılın ilk yarısına kadar Yunanistan, geleneksel olarak denizaşırı ülkelere ve savaş sonrası dönemde Batı Avrupa ülkelerine göç eden bir ülkeydi. Yunanistan Ulusal İstatistik Servisi'nin (ESYE) sayımına göre, 1981'de bölgede çoğunluğu Batı Avrupalı olmak üzere 177.000 yabancı yaşıyordu. 2001 yılında, Doğu Avrupa'dan ilk göç dalgasının ardından, o zamanki nüfus sayımı, Yunanistan'da, çoğunluğu Arnavutluk'tan olmak üzere, nüfus sayımının muhtemelen kendilerine ülkede oturma izni alacağına inanan sayıma koşan 762.191 yabancının yaşadığını gösterdi. Ülkenin İçişleri Bakanlığı ve Polis verilerine göre, 2009 yılında 5, yani krizin başlangıcında, Yunanistan'da yasal oturma izni olan 620.000 göçmen, 217.000 gurbetçi, 126.000 toplum vatandaşı ve 48.000 sığınmacı yaşıyordu. Devamında göç olgusu farklı değişim yaşadı. 2011 nüfus sayımı göçmen nüfusta ciddi bir düşüş eğilimi gösterdi. Toplam 10,815,197 ülke nüfus sayımında, 199,101'i AB ülkelerinin vatandaşları (şimdi Bulgaristan ve Romanya'yı da içermektedir), 708.003 üçüncü ülke vatandaşı ve 4.825 vatansız veya kimliği belirsiz kişidir. Nüfus sayımına göre, Yunanistan'da yaşayan yabancıların en büyük yüzdesi (%52,7) Arnavut, %8,3 Bulgar, %5,1 Rumen, %3,7 Pakistan ve %3 Gürcü vatandaşıdır (Papastergiou & Takoy, 2015, s. 9).

Buna karşılık, 8.2.2010 tarihinde, parti liderleri düzeyindeki tartışmada Parlamentoda konuşan Yunan siyasi partisi LAOS lideri George Karatzaferis'in sözleriyle;

“LAOS siyasi partisinin girişimiyle Yunan vatandaşlığı kazanma imkânının yanı sıra yabancılara seçme ve seçilme hakkının tanınması” dedi ve 534.000 yasal [göçmen] hakkında konuşuyorsunuz. Yasal değiller, yasallaştırılmışlar. Meşru, devletin kanunlarına saygılı, kurallarla giren kişidir. Kaç tanesi devletle ilk temaslarında devlete saygı duyuyordu?” diye ifade etmiştir. Aşırı Sağ, bugün Yunanistan'da yaşayan tüm yabancılara “yasadışı göçmenler” olarak bakmakta, herkesin ülkeye ilk başta yasadışı yollardan girdiği iddia edildiği için kimsenin yasal sayılamayacağını iddia etmektedir (Dabilis, 2012).

Yunanistan'daki son Avrupa mülteci krizinin etkileri oldukça önemlidir. Yaklaşık on yıllık derin ve devam eden ekonomik krizle birlikte geniş mülteci dalgalarının gelişi ciddi sosyo-ekonomik sorunlar yaratmıştır.

Bu süre zarfında, açıklanan bazı rakamlara göre 2015–2016 döneminde 2 milyon 680 bin mülteci Avrupa’ya geldiği açıklanmıştır. 2015 yılında yalnızca Yunanistan’da 857.000 kişinin Yunanistan’a girdiği bildirilmiş, bu da 2014’teki yaklaşık 41.000 kişiye kıyasla %750’lik bir artışa karşılık geldiği bilinmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR), 2014-2017 döneminde Yunanistan-Türkiye deniz sınırından girmeye çalışırken hayatını kaybeden 1.700 kişiyi kayıt altına alırken, “Avrupa’ya ilk giriş ülkesi” Yunanistan’da Avrupa mevzuatı nedeniyle sığınma arayan yaklaşık 60 bin sığınmacı, kapalı Avrupa sınırları nedeniyle Yunanistan’da mahsur kaldığı ifade edilmektedir (Kakari, 2019).

Yunanistan’da göçün güvenleştirilmesi, hem göçmenlerin söylemsel bir tehdit olarak inşa edilmesinden hem de güvenleştirme uygulamalarından kaynaklanarak 1990’larda başladığı söylenmektedir. Bu, Yunanistan’da asker ve polisün Yunan göç politikasında kilit aktörler olarak ortaya çıktığı kurumsal bir yapılanmayı, mülteci ve sığınmacıların dar tanımı gibi kısıtlayıcı araçların kullanımı ve göçmenlerin medyada görsel temsilini içermektedir (Karyotis, 2012, s. 395). 1990’larda göç Yunanistan’da aktörler ve kitle iletişim araçları söylemleriyle devlet politikalarında ve kamuoyunda güvenleştirildi.

Yunan siyaseti, göç seviyelerindeki artışı suç oranlarının artmasına bağladı ve göçmenleri Yunan toplumundan dışlama gereğini vurguladı. Devlet politikalarında 1991 yılında Göç Yasası belgesiz göçmenlerin girişini önlemeye çalışan ve sınır dışı etmeyi kolaylaştıran kısıtlayıcı maddelerle kabul edildi. Yunan polisine göçmenlik ve sığınmacı konularında tam yetki verilerek ulusal güvenlik aygıtı üzerinde göçün güvenleştirilmesine katkı sağladı (Grigoriadis & Dilek, 2018, s. 174).

2000’li yılların ortalarından sonra Yunanistan, Almanya gibi diğer AB ülkelerine girmeye çalışan Orta Doğu ve Sahra altı ülkelerinden gelen göçmenler için bir varış noktasından transit ülke konumuna geldi. 2008 yılından bu yana Yunanistan’da göç tartışmaları ve ekonominin durumuyla beraber göç konuları tamamen güvenleştirilmesiyle 2010’lu yıllarda aşırı sağ siyasi partilerinin de yükselişi krizi zirveye tırmandırdı (Triandafylliou & Ambrosini, 2011, s. 262).

2. Yunanistan'ın Ulusal Göç Politikası

1990'lara kadar Yunanistan'ın göç politikası, Yunan tarih yazımındaki anlatımıyla Küçük Asya felaketinden (Türk Kurtuluş Savaşı) sonra mülteci akışını düzenlemeyi amaçlayan ve bunun sonucunda modern ihtiyaçları karşılamayan 1929 tarihli bir yasa (4310/1929) ile düzenlenmiştir (Rumeliotis, 2020 , s. 8). Yunanlı akademisyen Anna Triandafyllidou'ya göre 1990'larda Yunan göç politikasının göç yönetiminde deneyim eksikliği, bölgesel ve dış politika endişeleri, bu noktada Balkanlardaki siyasi istikrarsızlık, tarafından yönlendirildiğini savunuyor (2009, s. 78). Balkanlarda durum istikrara kavuştukça ve siyasi elitler göçün kalıcı olduğunu anlaşılınca, Yunan göç politikasını yönlendiren faktörlerin ve endişelerin değiştiği belirtiliyor.

Yunanistan'da 1998 ve 2008 yılları arasında, birkaç göç yasası düzenleme programı, düzensiz ve belgesiz göçmenler için oturma/çalışma izinlerinin alınmasını kolaylaştırarak ülkede düzensiz bir şekilde yaşayan artan sayıda insanın varlığını ele almaya çalıştığı göç politikaları izlenmiştir (Dimitriadi, 2022). Göçmen sayısı açısından ise 2011 yılında Yunanistan'da yapılan nüfus sayımına göre, toplamda Yunanistan'da 10.815.197 kişilik nüfustan 911.929 yabancı ikamet etmektedir. Yabancı nüfus açısından %52,7 lik bir oranla Arnavut uyruklu, %8,3 oranla Bulgarlar, %5,1 oranla Rumenler, %3,7 oranla Pakistanlılar, %3 oranla Gürcüler, %2'den daha az oranda sırasıyla Ukraynalı, İngiliz, Polonyalı, Rus, Hintliler, Bangladeşliler, Mısırlılar, Filipinli uyruklular gelmektedir (ELSTAT- Hellenic Statistical Authority, 2013).

Geçtiğimiz 20 yıllık periyod boyunca ise Yunan göç politikası, düzensiz göç/sığınma yönetimi ve göçmen entegrasyonu için yasal çerçeve ile ilgili sorunlara politika üretmeye çalıştı. Bu gelişmelerden birçoğunun ilgili AB direktiflerinin iç hukuka aktarılmasıyla ilgili olduğu göz önüne alınmaktaydı. Buna göre Yunan göç politikası Avrupalılaştırma noktasında denilebilir. Yunan hükümetinin göçle ilgili planlarıyla daha az ilgili olduğu, daha çok Avrupalılaştırmanın doğrudan etkisi olduğu gözlenmektedir (Triandafyllidou, 2014, s. 410).

Yunanistan'ın göç politikaları, Avrupa Birliği ile ilgili politikasına uyum sağlaması istendiği için revizyona uğraması gerekmektedir. Yunanistan'ın tarihi boyunca, bazen bir menşe ülke ve bazen de bir varış ülkesi olarak göçmenlikle ilişkisi, bunun geçici bir olgu olmadığını, doğru ve araştırılmış bir yaklaşıma ihtiyaç duyduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu nedenle, 1991'den beri ülkenin göçmenlik politikasını modernize etmek için bir dizi yasa ve yönetmelik çıkartılmıştır. Fakat istenilen noktaya hiçbir zaman ulaşamamıştır. Bunun sebebi, sınırların açılmasının ardından eski Doğu bloğu ülkelerinden gelen göçmen akını olarak belirtilmektedir (Rumeliotis, 2020 , s. 9).

2010 ve 2011 yıllarında, Yunanistan'da PASOK hükümeti tarafından göç yönetimi, sığınma reformu ve göçmen entegrasyonu ile ilgili önemli yasalar ortaya çıkmıştı. Bu yasal değişiklikler Avrupa Birliği'nin diğer üye ülkelerine nazaran çok gecikmiş bir politika olarak ifade edilmektedir. 2011 yılında düzensiz göç ve iltica yasaları Yunan meclisinde kabul edilmiş ve 2012 yılında Yunanistan Danıştay'ı tarafından 2010 yılında vatandaşlık yasasının iptal edilmesiyle Yunan Göç Politikaları daha da Avrupalılaşıma eğilimi göstermiş olduğu Yunan akademisinde söz edilmektedir (Triandafyllidou, 2014, s. 411).

2012 yılında ise Yunanistan, Türkiye ile arasındaki kara sınırına Meriç bölgesine çitler inşa etmeye başlaması Yunanistan'daki siyasi aktörler tarafından bir güvenlik tehdidi olarak göçün güvenleleştirilmesine tam olarak bir örnek kabul edilmektedir (Grigoriadis & Dilek, 2018, s. 173). 2014 ve 2015 yılları süresince Yunanistan yasasındaki yapılan mevzuat değişiklikleri, ülkede hâlihazırda mevcut olan göçmen gruplarının yerleşimi ve entegrasyonu ile ilgili boşlukları ele almaya çalıştığı ifade edilmektedir. 2014'te Göçmenlik ve Sosyal Bütünleşme Yasası (L4251/2014) kabul edilmiş. Kanunun önemli bir unsuru, üçüncü ülke vatandaşları için uzun süreli oturma izninin getirilmesi olarak görülmektedir (Dimitriadi, 2022).

Aynı zamanda Yunanistan'da doğan ve/veya eğitim gören ikinci nesil çocuklara vatandaşlık veren ve mültecilere üç yıl kaldıktan sonra vatandaşlığa başvurma olanağı sağlayan yeni bir kanunun (L4332/2015 Göç Yasası)¹ kabul edilmesini kolaylaştırdı. 2019'da Yunan siyasi Yeni Demokrasi partisinin yeni liberal-muhafazakâr hükümeti sözlü mülakattan önce zorunlu yazılı vatandaşlık testi başlattı ve mültecilerin vatandaşlığa alınması için gerekli olan kalış süresini yedi yıla çıkardı.

¹ Bu Kanun, "Yunan Vatandaşlığı Kanununda Değişiklik Yapılması-Yunan mevzuatının Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 2011/98/EU sayılı Direktifine uyarlanmasına ilişkin 4521/2014 Sayılı Kanunun Değiştirilmesi- Bir Üye Devletin topraklarında ikamet edecek ve çalışacak ülke vatandaşları ve bir Üye Devlette yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke çalışanları için ortak haklar dizisi ve üçüncü ülke vatandaşlarının giriş ve kalış koşullarına ilişkin 2014/36/EU sayılı Direktif mevsimlik işçi olarak istihdam edilmek üzere" olarak da adlandırılmaktadır.

Verilen bu göç yasaları ve ana çerçeve ekseninde, coğrafi konumu itibariyle Yunanistan, kıyıların uzunluğu, adalarının sayısı ve aynı zamanda Ege Denizi'ndeki adalara çok sayıda göçmen kabul etmektedir. Verilere göre toplam göçmen akışı ve denizden giriş, karadan giriş ayrıca bu noktada ölü sayısı ve kayıp sayısı Tablo 2'de belirtilmektedir:

Tablo 2 BMMYK (<https://data2.unhcr.org/en/situation/mediterranean/location/5179>)

YIL	DENİZDEN GİRİŞLER	KARADAN GİRİŞLER	Ölü ve Kayıplar
2019	59.726	14.887	
2018	32.494	18.014	174
2017	29.718	6.592	59
2016	173.450	3.784	441
2015	856.723	4.907	799

Tablo 2'de, 2015 ve 2016 yıllarında sadece Yunanistan'da göç akımlarının bir milyona ulaştığını görülmektedir. Takip eden yıllarda, esas olarak AB-Türkiye anlaşması sayesinde, akışlar artan bir eğilim göstermelerine rağmen keskin bir şekilde azalmaktadır.

Ege adalarında, Midilli'de, Sakız Adası'nda ve Limni Adası'nda deniz akınlarının çok büyük bir yüzdesi gerçekleşmektedir. Bu üç ada, en büyük mülteci ve göçmen nüfusunu bir araya getirmektedir. Başlangıçta olduğu gibi gelişleri kaydetmenin zor olduğu belirtilmekte ve çok az resmi veri olduğu bilinmektedir. Ancak Eylül 2017'de Yunanistan'da bulunan 45.614 mülteci ve göçmenden 13.456'sının adalarda hala misafir edildiğini söylenmektedir (Rumeliotis, 2020 , s. 12-14).

ELSTAT'ın tahminlerine göre, 1 Ocak 2020'de Yunanistan'da yaklaşık 906.000 yabancı vatandaşı (toplam nüfusun yaklaşık %8,4'ü) bulunmakta olduğu bildirilmiştir. 2011 yılında yapılan nüfus sayımının sonuçlarına kıyasla, ülkede yaşayan AB vatandaşlarının azalması nedeniyle yabancı uyrukluların sayısı biraz azalırken, Üçüncü Ülke Vatandaşlarının sayısının artmış olduğu ifade edilmekte, özellikle mülteciler artık nüfusa dâhil edildiğinden dolayı da yabancı vatandaş statüsünde düşüş olduğu dikkat çekmektedir. Eurostat verilerine göre 2020 yılında Yunanistan vatandaşlığını kazanmış göçmenlerin de dâhil olduğu yabancı uyruklu nüfus 1.348.174 olarak kayda geçtiği bilinmektedir (toplam nüfusun yüzde 12,6'sı) (Kotzamanis, 2021, s. 28-30).

2010'dan itibaren Yunan göç politikalarında tersi bir durum ile göç verme hızlanmaktadır. Yunanlılar arasındaki ekonomik kriz ve yüksek işsizlik, ancak özellikle yabancı nüfus, pozitif net göç eğilimini geçici olarak tersine çevirmiştir. 2010-2015 döneminde yaklaşık 250.000 yabancı vatandaşın Yunanistan'ı terk ettiği tahmin edilmektedir (Dimitriadi, 2022).

Tablo 3: Yunanistan'daki Yabancı Uyruklu Kişi Sayısı (Kotzamanis, 2021, s. 29), (ELSTAT- Hellenic Statistical Authority, 2013)

	2011	2015	2020
Yunanistan'daki toplam nüfus	10,816,000	10,858,000	10,718,000
EU28	199,000	199,000	191,000
Üçüncü Ülke Vatandaşları	713,000	623,000	715,000
Toplam yabancı nüfus	912,000	822,000	906,000

Yunanistan'ın 2008 sonrası göç politikaları güvenlik tehdidi olarak görülmesiyle 2015 mülteci krizinin zirveye tırmanan sorun haline dönüşmesi Yunan hükümetlerinde göçmenlere karşı söylemlerin sertleşmesine neden olmuştur. 2008 ve 2014 yılları arasında Yunan göç politika odak noktası, sınır kontrolü (Meriç Bölgesi çit sistemleri) ve sığınma sisteminde yeni bir yasa gerekliliği söz edilmektedir. Ancak, 2010 yılında, ikinci nesil çocukların vatandaşlığa alınmasını kolaylaştırarak ve Yunanistan'da ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına yerel düzeyde seçme ve seçilme hakkı vererek entegrasyon süreçlerini iyileştirmeye yönelik bir girişimde bulunulmuştur (3838/2010 Göç Yasası).² Ancak, yasanın bazı yönleri 2013 yılında anayasaya aykırı bulunmuş ve önceki sistem eski haline geri getirilmiştir (Dimitriadi, 2022).

Genel olarak Yunan göç politikası, özellikle sığınma konusunda 1990'ların başından beri kısıtlayıcı ve güvenlik endişeleri taşıyan bir unsur olmuştur. Özellikle 2015'teki mülteci krizinden bu yana, caydırıcılığa güçlü bir şekilde odaklanarak ülkedeki sığınmacı nüfus sayısını indirmeye yönelik çeşitli yasal değişiklikler yapılmıştır. En dikkate değer olanı, 1 Kasım 2019'da (L4686/2020'ye kadar) kabul edilmesinden kısa bir süre sonra

²“Law 3838 of 2010 on Current Provisions related to Greek Nationality and the Political Participation of Expatriates and Legally Residing Immigrants”.

değiştirilen Uluslararası Koruma Yasasıdır (IPA) (4636/2019 sayılı Kanun)³ (Dimitriadi, Migration and Migration Policy in Greece, 2022). Bu iki reform yasası, sığınma statüsüne erişimi daha da kısıtlarken sığınmacıların 18 aya kadar gözaltında tutulması uygulamasını düzenli hale getirmiştir (Greek Council for Refugees, 2021).

Meriç bölgesine 2012 yılında Yunanistan ve Türkiye kara sınırına Yunanistan tarafından 10,3 km uzunluğunda inşa edildi. Çitin inşa edilme kararı Yunanistan'ın ulusal göç politikalarında sınır kontrolü için göçün güvenleştirilmesini göstermektedir. 2010 yılında Frontex Yıllık Risk Analizine göre Yunanistan, 2010 yılında AB'de tüm yasadışı sınır geçişleri tespitlerinin %75'inden sorumlu olduğu ifade edildi (FRONTEX, 2010, s. 3). Yunanistan, çitin inşasını 2012 yılında bitirdi ve 3,3 milyon ABD doları maliyetle tamamladı (Grigoriadis & Dilek, 2018, s. 175).

2.1. Ege Denizi Tarihi ve Coğrafi Konumu

Ege denizi; doğusunda Batı Anadolu kıyıları, kuzeyinde Trakya ve Doğu Makedonya'nın güney kıyıları, batısında Teselya ve Mora Yarımadası'nın doğu kıyıları, güneyinde Girit ve Rodos adaları ile çevrili olup bu sınırlar içerisinde yaklaşık 214.000 km²'lik alanı kaplayan bir dikdörtgen biçimindedir. Doğu Akdeniz'in birbirinden bazı farklarla ayrılan beş havzasından biri olan Ege Denizi, Akdeniz'den; Mora Yarımadası'ndan güneybatı Anadolu'ya uzanan Çuha (Kitira), Küçük Çuha (Antikitira), Girit, Çoban Adası (Kaşot), Kerpe (Karpatos) ve Rodos adaları zinciri ile ayrılır. Çanakkale Boğazı yoluyla Marmara Denizi'ne buradan da İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e bağlanır. Tam olarak 35° – 41° kuzey enlemleri ile 23° – 28° doğu boylamları arasında yer almaktadır ve kuzeyden güneye yaklaşık 660 km. uzanır. Genişliği kuzeyde 270 km., ortada 150 km., güneyde ise 400 km. civarındadır (Ertürk, 2007, s. 27).

Bununla birlikte, Ege Denizi bir yarı kapalı deniz özelliğindedir. Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Sözleşmesinde yarı kapalı deniz, iki veya daha fazla devlet tarafından çevrelenen ve dar bir çıkış ile başka bir denize veya okyanusa bağlanan, tamamen veya kısmen iki veya daha fazla devletin karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinden oluşan bir körfez, havza veya deniz olarak tanımlanmıştır.

³ "Improvement of the migration legislation, amendment of L. 4636/2019 (A' 169), 4375/2016 (A' 51), 4251/2014 (A' 80) and other provisions".

Ege'nin iki kıyıdaş ülkesi Türkiye ve Yunanistan olmak üzere pek çok ülke açısından Ege Denizi stratejik ve güvenlik için ayrı bir öneme sahiptir. Güvenlik bağlamında İstanbul ve İzmir gibi önemli limanlara ulaşım ve kullanım açısından engelleme etkisine sahip Ege adaları parça parça denize yayılmış biçimdedir. Deniz trafiğinin kontrolü adına Ege'nin karasuları meselesi Türk-Yunan sorunlarının en önemli başlığını oluşturduğu söylenmelidir. Bu güvenlik meselesi Ege'den aşağıya inerek Doğu Akdeniz'de de önem kazanmıştır. Türkiye'nin açık denizlere bağlantısının en önemli ayağını da yine Ege Denizi oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, mevcut statükonun uluslararası antlaşmalarla korunmakta olduğu ayrıca Türkiye'nin deniz güvenliği meselesinde en önemli hususu oluşturduğu bariz bir şekilde vurgulanmaktadır. Ancak mevcut durum bile Ege Denizi'ndeki hakkaniyet ilkesinden yoksun olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bölge coğrafyasındaki denizde bulunan "Ada, adacık ve kayalıkların" büyük çoğunluğunun Yunanistan'ın hak iddiaları üzerine önemli ölçüde adalara Yunan egemenliği iddiaları bulunmaktadır. Bu durum Ege'deki ulaşım hatlarının kontrolünü ele geçirdiğini, kendi anakarasını güvence altına aldığını hatta Anadolu'ya yönelik bir tehdit oluşturduğu (Doğu Ege Adalarının Silahsızlandırılması uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş olmasına rağmen Yunan tarafı bunu görmezden gelmekte, farklı politikalarla bu hukuki dayanağı çığnemektedir) ve Türkiye'yi Anadolu kıyılarına hapsetmeye çalışmaktadır.

Ege Denizi Anadolu Yarımadası ile Yunanistan arasında üzerinde irili ufaklı 3000'e kadar ada/adacık bulunan yarı kapalı deniz, aynı zamanda Karadeniz ile Akdeniz'i birleştiren Boğazların tamamlayıcısı bir ön yoldur. Ayrıca jeomorfolojik karakteriyle Ege'nin tabanı ortalama 350 metre derinlikte bir denizaltı platosuna sahiptir (Harp Akademileri Komutanlığı, 1995, s. 2). Bu durum denizaltı zenginliğini gösterir. Balıkçılık bakımından ise Ege'nin güneyi çok fakirdir. Çanakkale Boğazı'ndan üst akıntısıyla gelen ve besin tuzları, oksijen ve plankton bakımından zengin olan Karadeniz suları, kuzeydeki balık yaşamını olumlu etkilemektedir. Ege'de avlanan balıkların tümüne yakını kıta sahanlığı derinliğini aşmayan sulardan elde edilir. Ege'nin güney kıyıları ise süngercilik bakımından zengindir (Harp Akademileri Komutanlığı, 1995, s. 8).

Öte yandan, Ege Adaları'nı genel olarak üç gruba ayırmak mümkündür. Anadolu Yarımadası'nın uzantısı olan ve Türk kıyılarına yakın bulunan adalar birinci grubu oluşturur. Bunlar Doğu Sporad ve Güney

Sporad Adaları (Oniki Ada) olarak isimlendirilir. Bu adaların en önemlileri Midilli, Sakız, Sisam, İkaria, İstanköy, Rodos ve Kerpe adalarıdır. Yunan kıyılarına yakın olan adalar ikinci grubu teşkil eder. Bunlar Kuzey Sporad ve Kiklad Adaları olarak anılır. Ege'nin güney sınırını oluşturan Kitira, Girit ve devamı olan adalar da üçüncü grubu teşkil eder (Harp Akademileri Komutanlığı, 1995, s. 11).

Buna paralel olarak, Ege Denizi tarihin her döneminde hem Anadolu hem de Yunanistan'da kurulan medeniyetler için önemli derece bir stratejiye sahip olmuştur. Ege Denizi'nde var olan Türk egemenliği, Boğazların güvenliğinin sağlanması ve artan korsanlık faaliyetlerinin önlenmesi için 1456 yılında Taşoz, Semadirek, Bozcaada, Gökçeada ve Limni adalarının alınması ile başlamıştır. Daha sonraki dönemde ise 1462'de Midilli, 1522'de Rodos ve Oniki Ada Türk egemenliğine geçişleri ile Ege'nin stratejik konumu daha da önemsenmiş ve 1534 yılında hem Ege Adaları'nın ekonomik açıdan Anadolu'ya bağlı olması hem de Akdeniz'den gelebilecek herhangi bir tehdide karşı bu adaların Anadolu'nun savunulmasındaki stratejik önemi göz önüne alınarak, merkezi Rodos Adası olan Cezayir-i Bahr-i Sefid Beylerbeyliği oluşturulmuş olduğu bilinmektedir. Osmanlı yönetiminde Ege Adaları ziraat faaliyetleri yönünden dışa bağımlı iken, bu adalardan mümkün olduğunca daha az vergi alınmış ve ada halkının ekonomik durumunu iyileştirecek muafiyetler tanınmıştı (Başak, 2016, s. 3).

2.2. Midilli Adası (Lesvos)

Yunanistan'ın egemenliğinde bulunan Midilli adası üç yarımadadan oluşan, Edremit Körfezi'nin doğal uzantısı ve girişi üzerinde bulunmaktadır. 1630 km²'lik yüzölçümü ile Akdeniz'in yedinci büyük adasıdır. Anadolu'ya en yakın olduğu nokta ise Sürüce Burnu'dur (9 km.). Ayrıca Ayvalık'a 22, Akçay'a 48, Sarımsaklı Plajı'na 25, Dikili'ye 24, Foça'ya 40 km. uzaklıktadır. Fakat Yunan anakarasından en yakın olduğu konumda bulunan Kavala'ya 270, Selanik ve Pire'ye 360 kilometre mesafededir (Ertürk, 2007, s. 38).

Ayrıca, büyüklüğü itibariyle Akdeniz'in 7.nci, Yunanistan'ın 3.ncü büyük adası olan Midilli'nin yüzölçümü 1630 km²'dir ve kıyıları uzunluğu 370 km'dir. Ada genel olarak dağlık bir yapıdadır (Harp Akademileri Komutanlığı, 1995, s. 15).

Göçmenler için Yunanistan'ın Midilli adası Avrupa'ya ilk geçiş durağı olarak görülmekteydi ve bu ada üzerinde göçmenler için üç ağırlama merkezi faaliyet göstermektedir. Bunlardan bir tanesi merkezde, adanın kuzeydoğu tarafında, mültecilerin tespit edildiği, kaydedildiği ve sınıflandırıldığı Moria'da bulunmaktadır. İkinci merkez, Midilli adasının yaklaşık 2,5 km kuzeyinde, sığınmacıların götürüldüğü Kara Tepe'de bulunmaktadır. Üçüncü merkez ise Midilli'nin güneyinde bir çocuk kampı alanında faaliyet gösteren mülteci kampıdır (Rumeliotis, 2020 , s. 16).

Öte yandan, Yunanlı akademisyen ve araştırmacı Rumeliotis'in hazırladığı adalardaki göçmen sorunları adlı raporda Moria göçmen kampı, 3.000 kişilik kapasitesi ile muhtemelen Avrupa'daki en büyük mülteci ve göçmen kabul merkezine sahiptir ve bu sayı sürekli mülteci geliş nedeniyle aşıldığı ifade edilmektedir. Bu kampta, Midilli adasına gelenler resmi kayıt prosedürlerini takip etmek için ilk karşılama alanı olarak anılmaktadır. Zamanla ve göçmenlik politikasındaki değişikliklerle Moria'da iki kamp oluşturulmuştur. Birincisi, yüksek bir çitle çevrili olan ve şu anda AB'nin talimatlarına göre Yunan silahlı kuvvetleri gözetiminde faaliyet gösteren kayıt merkezidir. Bu merkezde, iltica başvurusunu başlatmak için yetkililer tarafından kaydolmaya alınanlar olmakta ve ikinci kamp ise mesafe olarak merkezin dışında kurulmuş, çitleri geçmek ve detaylı kayıtları için kişileri kaydetmek için sıralarını bekleyen mültecilerden oluşmakta olduğu Yunanlı akademisyen ve araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir (Rumeliotis, 2020 , s. 16).

Adada bulunan göçmen kampından Kara Tepe'de faaliyet gösteren merkezde, Yunanlı uzmanlarca raporda sözü edilen önemli bir nokta ise; yetkililer tarafından uluslararası korumaya ihtiyaç duyduğu ve sonuç olarak ikamet izni ve iltica verilmesinden öncelik gösterilen Suriyeli mülteciler teşvik edildiği belirtilmiştir. Sınırların kapatılmasından dolayı oradaki insanlar uluslararası koşulların tanımladığından daha uzun yaşamaya zorlanmakta ve bu da zorluklara neden olmaktadır (Rumeliotis, 2020 , s. 16).

Son olarak, Sivil Toplum Kuruluşları tarafından bağışlanan ücretlerle inşa edilen bir çocuk kampı bulunmakta olduğu ve bu alanda faaliyet gösteren PIKPA (Vatanseverlik Vakfı Sosyal Refah Vakfı) konukseverlik merkezi, esas olarak gönüllüler tarafından masrafları karşılandığı ve gerekli hizmet ve desteğin sağlandığı belirtilmiştir. Her

milletten mülteci ve göçmenlere ev sahipliği yapmakta olduğu da belirtilmektedir (Gounari, 2020, s. 48).

Öte yandan, Sakız adası ise, Midilli adasındaki olayların geniş bir şekilde yer alması, tabii ki oraya gelen aşırı mülteci sayısından dolayı, Kuzeydoğu Ege'nin diğer adalarındaki durumu gölgelediği söylenmektedir. Bununla birlikte, Midilli ile karşılaştırıldığında daha küçük olmasına rağmen, dönemsel olarak 2012-2018 yılları arasında Sakız Adası'na gelenler göçmen sayılarının devamlı artış gösterdiği ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, göç olaylarında Yunanistan'ın Midilli adası kadar önemli bir konuma ve duruma sahip olan diğer ada ise Limni (Lemnos) adasıdır. Limni Adası Ege Denizi'nde Midilli, Limni ve Ayios Evstratios Adalarından oluşan Yunanistan'a ait Midilli vilayetinin bir adasıdır. Çanakkale Boğazı'nın tabii bir uzantısı durumunda olan Limni Adası Çanakkale Boğazı'ndan 34 mil, Kavala'dan 65 mil, Volos'tan 134 mil Pire'den 192 mil uzaklıktadır (Harp Akademileri Komutanlığı, 1995, s. 11).

Sonuç olarak görüldüğü üzere Ege Denizi'nde göçmen akışının yaşandığı en yakın coğrafi konum bakımından Türkiye sınırlarıdır ve Yunan adaları göç hareketliliğinin güvenlik meselesinde Avrupa bağlamında ilk durağı ve ilk güvenlik sorununu oluşturmaktadır. Uluslararası hukuk kaynaklarınca Yunanistan ve Avrupalı devletler tarafından insani yaşam alanı oluşturulmaması bir yana, göçmenler buradan tam tersi bir etkiyle insanlık dışı durumlarla karşılaşmaktalar ve uluslararası toplum bu duruma göz yummaktadır. Bu davranışın ileriki yıllarda güvenliğin uluslararası hukuk alanında insan haklarında önemle vurgulanacağı bir mesele olacağı söylenebilir.

2.3. Moria Göçmen Kampı

Yunanistan'da 2019 yılında yayımlanan Moria Göçmen Kampı Raporuna göre yaşam koşulları, insani durumlar oldukça kötü olduğu ifade edilmiş, aşağıdaki sözlerle dile getirilmiştir:

Midilli'nin "ormanı"- tuzağa düşen insanlar tehlikede, "Sorunun sığınmacıların kabulüyle hiçbir ilgisi yok. Hayatta kalma mücadelesine dönüştü." Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović, Ekim 2019'da Yunanistan'a yaptığı olağanüstü ziyaretin ardından yapmış olduğu bu açıklama aslında AB'nin bu duruma gösterdiği tutumu sergilemektedir. Yunanistan kendi ülke sınırlarının yani Ege Denizi sınırlarının her daim

AB'nin bir sınırı olduğu izah etmekte ve tutumunu hep bu şekilde sürdürmektedir.

Binlerce mülteci, Moria'da hem içinde hem de esas olarak Karşılama ve Tanımlama Merkezi (KYT) çevresinde mahsur kalmış durumda, çoğu KYT'nin dışındaki çadırlarda insanlık dışı durumda, zeytinliklerde, sözde "ormanda" tehlikeli koşullarda yaşıyor (Greek Council for Refugees, 2019, s. 1).

Bu çerçevede ayrıca raporda şu ifadeler yer almaktadır: “Yunan Mülteci Konseyi (HRC), adada kalıcı bir mevcudiyetin yanı sıra acil durum misyonları ile mahsur kalan mültecilere hukuki ve sosyal yardım sağlamakta ve ayrıca bu kişilerin durumu ve korunma sorunlarını kayıt altına almaktadır ve de ayrıca bu sorunları Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović adaya ziyareti sırasında gündeme getirildi, burada savaştan ve zulümden kaçan binlerce insanın çaresiz yaşam koşullarını kayıt altına aldı.” (Greek Council for Refugees, 2019, s. 1).

Raporun devamında ise burada görevli olarak bulunan Yunan Mülteci Konseyinden bir yetkili şunları ifade etmiştir:

“Midilli adasına özel görevimizin bir parçası olarak (16-18 Ekim 2019) yaşam koşullarını kaleme aldık, mülteciler ve yetkililerle görüştük. Kabul ve iltica sisteminin ciddi, sistemik sorunlarını tespit ettik. Özellikle: Midilli’de, yılın başından Ekim ayı sonuna kadar mültecilerin gelişleri 19.000’i aşmış ve en çok gelenler Ağustos (3.380) ve Eylül’de (4.856) olduğu kaydedilmiştir. Adada mahsur kalanların çoğunluğu aileler (%63) ve çocuklar (%33), büyük çoğunluğu Afganistan’dan (%71), Suriye’den (%13) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nden (%4) oluşturduğu ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, bunlar, yaygın çatışma, şiddet ve / veya sistematik insan hakları ihlalleri ile karakterize edilen ülkelerden geldikleri için mülteci profiline sahip kişilerdir. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği verilerinin yanı sıra Yunanistan ve diğer AB Üye Devletlerinde bu uyrukların yüksek mülteci statüsü tanınma oranlarının gösterdiği gibi.” (Greek Council for Refugees, 2019, s. 2) .

Ayrıca Yunanistan Mülteciler Konseyi tarafından yayımlanan raporda şu ifadelerde dikkat çekicidir; *“Yaşam koşulları kâbus gibi, koşullar kâbus gibiydi. Bırakın aileler ve küçük çocuklar bir yana, kimsenin bu koşullarda yaşamaya zorlanması düşünülemez. Görevimiz süresince, Karşılama ve Tanımlama Merkezi (KYT)’nin Moria’daki tesislerinde ve çevresinde yaklaşık 14.400 kişi yaşarken, bu kampın kapasite alanı sadece 2.840 kişilikti.”* (Elliniko Simvoulío gia tous Prosfíges, 2019, s. 2-4).

Söz konusu raporun devamında çocuklarla ilgili başlıkta ise şu ifadeler yer almaktadır;

“Durum, görev sürelerimiz boyunca gün sayısı 1000’den fazla olan refakatsiz çocuklar için oldukça perişan bir vaziyet ortaya koyuyor. Pansiyonların ve / veya konutları için alternatif yapıların devam eden kapasite yetersizliği nedeniyle bunlardan sadece 342’si KYT’de, 10’u ise 7 aya kadar olan aralıklarla çevre yerlerde barındırıldı. Teorik olarak, çocukların geri kalanı, her durumda 3 aya yaklaşan süreler boyunca, bilinmeyen yetişkinlerle birlikte, yeni girenlerin geçici olarak barınması için planlanan kubbe altında istiflenmiş olarak yaşıyor. Ancak uygulamada, bu çocukların çoğu, herhangi bir denetim, güvenlik veya bakım olmaksızın ve hatta yetkili Servisler ve Yetkililer tarafından tam olarak nerede yaşadıkları hakkında bilgi sahibi olmadan "ormanda" tek başına kalıyor.” (Greek Council for Refugees, 2019, s. 8).

Görüldüğü üzere çocukların insanlık dışı yaşam koşullarında kalmaları hatta ormanda tek başlarına kalmaları Yunanistan hükümeti için bir sorun teşkil etmemekte aksine toplu olarak kalmaları sorun çıkarabilecekler düşüncesi ile ayrı ayrı ve farklı ortamlarda kalmaları sağlanmaktadır. Bu coğrafi bağlamda Yunanistan’ın güvensizlik hissinin uluslararası hukuk ve insan hakları hukukunu barındırmadığı güvenlik politikalarına sahip olduğunu göstermektedir.

Devamında, aynı raporda sistemin ne kadar yetersiz ve isteksizce işletildiği ele alınan raporun yetkilileri tarafından ifadelere göre;

“Midilli adasındaki kabul sisteminin genel görünümü, felçli bir sistemdi ve tamamen yetersizdi. Çadırlar da dahil olmak üzere ihtiyaç stokları yetersiz kalırken, KYT’nin misafirleri,

küçük ve şüpheli (alabilecekleri gıda) bir porsiyon kaliteli gıda alabilmek için günde bir defadan fazla 4 saate kadar sıra beklemek zorunda kalıyorlar. Başka bir kışın göz önünde bulundurulduğunda, misafirlerin çoğu soğuk, yağmur ve çamurla tekrar yüzleşmek zorunda kalacak, sağlıkları ve fiziksel bütünlükleri gerçek ve umutları bir kez daha trajik.” (Greek Council for Refugees, 2019, s. 9).

Bu sorunlar çevresinde, Yunanistan’daki göçmen kamplarında gelişmeler daha da kötüleşmiş ve Moria göçmen kampında 9 Eylül 2020 tarihinde büyük bir yangın felaketi yaşanmıştı. Yunan basınında bu durum şöyle ifadelerle yer aldı: Moria mülteci kampında 13.000’den fazla insanı sokakta bırakan yangının ardından hükümet benzeri görülmemiş bir durumla karşı karşıya (<https://www.in.gr>, 2020). Moria’da yangın: KYT’de küllerle dolu, sokaktaki göçmenler, aralarında koronavirüs bulunan 35 kişi-Ada olağanüstü durumda (www.iefimerida.gr, 2020).

Bu çerçevede ise olay sonrası Yunan Hükümeti sözcüsü, Stelios Petsas şöyle ifade etmektedir; “Moria’daki yangının tesadüfi olmadığı ve karantinaya girmeleri istendiği mülteci ve göçmenlerden çok geniş bir tepki cephesi olduğunu iddia etti. Tüm olasılıklar dikkate alınacaktır. Hem yol hem de nedenler.” diye ekledi. Hükümet sözcüsü, “Görüşmeden sonra duyurular yapılacaktır. Midilli’nin olağanüstü hâl ilan edileceğini ve Moria’da yaşayanların adayı terk etmelerinin yasaklanacağını” vurguladı. Devamında ise Yunan basının ilginç sorusu dikkat çekmektedir; *“Hükümetin olaylara Türk müdahalesi olup olmadığını araştırıp araştırmadığı” sorulduğunda, Yunan hükümet sözcüsü Stelios Petsas; “Verileri inceledikten sonra kimin sorumlu olduğuna dair bir sonuç çıkacağını, ancak böyle bir olasılığı göz ardı etmediğini”* söyledi (<https://www.in.gr>, 2020).

Alman basınında çıkan haberde ise şu sözler yer aldı: Alman yardımcısı, *“Yunan polisi herhangi bir yardımı engellemeye çalışıyor”* diyor. Berlinli hemşire Christine Schmitz ise sözlerinde şunları vurgulamıştır; *“Yardımcılar, Midilli’ye ulaşan mülteci kampından bazı insanlara yardımcı oldular. Ancak deneyimleri hakkında konuşmak istemediler. İnsanlar çok sarsılmış ve çaresiz.”* Sınır Tanımayan Doktorlar yardım kuruluşu da mültecilere ulaşmada zorluk yaşandığını bildirdi. Örgüt, bölge sakinlerinin yol kapatmalarının, yardımcılardan kamp önündeki kliniğine ulaşmasını engellediğini söyledi. *“Hala yıkılmış kampta ve tesisimizde bulunan*

insanlara ulaşmamız gerekiyor. Tıbbi yardımın önlenmesi tamamen kabul edilemez!" (www.sueddeutsche.de, 2020). Yangın sonrası Midilli adasında Kara Tepe adında bir göçmen kampı kurulduğu da aynı haber ve raporlarda belirtilmektedir.

3. Yunanistan'ın Ulusal Entegrasyon Politikası

Küreselleşme ile uluslararası göç akımı ve Avrupa göç politikalarının zorunlu olarak benimsenmesi gibi bileşenler, Yunanistan'da bir göç politikasının benimsenmesini gerektiren faktörler olarak analiz edilmektedir (Kalantzi F. , 2017, s. 119). Yunanistan'ın göçmen entegrasyon politikasının Avrupa göçmen entegrasyon politikası ile birlikte analizi, ikisinin etkileşimi, aynı zamanda Yunan göç politikasının Avrupalılaşması, Yunanistan'ın güvenliğe atıfta bulunarak yeni bir ulusal entegrasyon politikasına gittiği görülmektedir.

Göçmen kabul etmek yerine gönderen bir ülke olan Yunanistan, diğer Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, göçü yönetme konusunda tecrübesiz ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, yeni gelişen jeopolitik değişimlerin ardından yeni zorluklara yanıt vermeye hazırlıksız bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan'daki yeni göçmen krizinin ulusal entegrasyon politika ihtiyacı, ilgili hükümetleri yeni bir yasal çerçeve oluşturmasıyla güvenlikleştirdiği ifade edilmelidir. 1990'ların başlangıcından önce göç, Yunanistan'ın iç ve dış politikasının bir parçası olmadığı ve de hükümetlerin öncelikleri arasında olmadığı bilinmektedir (Kalantzi F. , 2017, s. 119).

1925 yılında kabul edilen ve onaylandığı 1927 yılından 1929 yılına kadar sadece iki yıl geçerli olan "Yunanistan'da Yabancıların Yerleştirilmesi ve Entegrasyonu" hakkındaki 3275 sayılı Kanun dışında başka bir mevzuat bulunmamaktaydı. Yunanistan'da yabancıların yerleşimi ve entegrasyonu, polis kontrolü, pasaportlar, sınır dışı etme", 1990'ların başına kadar 60 yıldan fazla bir süredir yürürlükte olan eski usul bir entegrasyon modeliydi (Kapsalis & Katsoridas, 2004, s. 10). 1980'lerde, Yunanistan'a gelmeye başlayan mültecilerin entegrasyonunu düzenlemek için getirilen eski model olan yukarıda bahsedilen bu yasanın uygulanmasının, göç olgusunu ve özellikle yabancıların Yunanistan'a akımını düzenleyemediği ortaya çıkmıştır (Bagavos & Papadopoulou, 2002, s. 95).

2001 yılında Yunanistan'ın nüfus sayımına göre, yabancılar ülkenin toplam nüfusunun %7'sini oluştururken, bazı akademik çalışmalar bu rakamı %10'a çıkarmaktadır. Yunanistan'ın hem yerli nüfustan hem de birbirinden dilsel ve kültürel olarak farklı göçmenleri kendi sosyal dokusuna entegre etmesine ve aynı zamanda nüfus artışı gibi ikincil sonuçlarla uğraşmasına izin verecek entegre bir göç politikası çerçevesinin formülasyonu suçluluk, klişeler ve önyargılar, yabancı düşmanlığı ve ırkçı tepkiler ile güvenikleştirildiği görülmekteydi (Georgios, 2007, s. 163).

Uzun yıllar farklı yasalar kabul edilmiş olsa da hala tam bir entegre politikası Yunanistan'da yapılmış değildir. 2014'te kabul edilen yasa ise "Göç ve sosyal entegrasyon ve diğer hükümler" başlıklı yeni göçmenlik yasası (4251/2014), üçüncü ülke vatandaşlarının Yunanistan topraklarına giriş, ikamet ve sosyal entegrasyon konularını düzenlemektedir. Bu yasa, önceki Yunan yasalarını ve AB mevzuatını az da olsa birleştirdiği ifade edilmektedir. Mevcut göçmenlik yasal çerçevesini basitleştirmeyi amaçlamış ve birçok göçmenin bürokrasi nedeniyle vatandaşlık haklarını dahi kaybettiği için daha önce neredeyse imkânsız olan geçici oturma izni vermesi nedeniyle diğer yasalardan farklı olduğu görülmektedir. Bu yasa, Yunan göç politikasının Avrupalılaştırma teorisini doğrulayan Avrupa mevzuatını içeren bir paket olarak görülebilir (Kalantzi F. , 2017, s. 124). Fakat tabii tam olarak bir entegre birleşimi olduğu söylenemeyecektir.

Yunanistan Göç Politikası Bakanlığı Temmuz 2019'da Yunanistan'ın Millî Stratejisi adlı raporunu yayımlamış ve bu rapora göre aldıkları güvenlik odaklı stratejik hamleler ve kararlar dikkat çekici ve ilginç olduğu gözlenmiştir. Bu rapora göre; Nisan 2013'te İçişleri Bakanlığı, yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonu için bir entegre politika geliştirmek üzere Bakanlığın temel ilkelerini ve ulusal stratejik önceliklerini ve politikalarını sınırlandırmak amacıyla üçüncü ülke vatandaşlarının Entegrasyonu için ilk Ulusal Stratejiyi hazırladı (İpourgeio Metanastefikis Politikis, 2019, s. 8).

- a) Yüksek işsizlik ve yoksulluk oranlarıyla karşı karşıya kalan savaşla harap olmuş bölgelerden gelen uluslararası koruma başvuruları ve göçmenlerin yanı sıra karma göç akışlarının kitlesel akışı, artan sayıda savunmasız insan (çocuklar, kadınlar, travma sonrası stres bozukluğu olan insanlar),
- b) Göçmenlik alanındaki yeni gelişmeler ışığında, Göçmenlik Politikasının (PD 123/2016) kurulması ve işleyişi, temel

sorumlulukları ile göçmenler / başvuru sahipleri / uluslararası koruma için başvuru sahipleri için bir kabul ve destek sistemi oluşturulması ve yararlanıcıları, ülkedeki yasal ikametlerini sağlamanın yanı sıra, sosyal uyumu sürdürürken ve korurken Yunan toplumuna entegrasyonlarını amaçlayan eylem ve programların sağlanması ve planlanması,

- c) Son on yılda ülkede yasal göçmenlerin işsizliğinde keskin bir artışa, işlerin genel olarak küçülmesine ve yeni girenleri işgücü piyasasına entegre etmenin zorluğuna neden olan ekonomik kriz,
- d) Kabul ve entegrasyon sürecine diğer kurumsal ve kurumsal olmayan aktörlerin ve özellikle bu çabada kilit bir rol oynamaya davet edilen belediyeler gibi yerel aktörlerin daha fazla ve daha aktif katılımına duyulan ihtiyaç,
- e) Mali destek amacıyla, Avrupa İltica, Göçmenlik ve Entegrasyon Fonu'nun (TAME) kurulması ve Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı bünyesinde yönetimi için bir Özel Sekreterliğin işletilmesi (Kanun 4375/2016) Üye Devletlerin, haysiyet ilkelerine saygı duyan, yasal göçmenler ve uluslararası korumadan yararlananlar için ortak bir Avrupa entegrasyon politikası ve etkili bir geri dönüş politikası olan Ortak Avrupa İltica ve Göçmenlik Sistemini benimseme ve geliştirme çabaları ve insan haklarının korunması, (İpourgeio Metanastefikis Politikis, 2019, s. 9)

Bu rapora göre devamında ifade edilen Yunanistan'ın göç politikası; bir yandan göçmenlerin, uluslararası korumadan yararlananların ve başvuru sahiplerinin / başvuru sahiplerinin giriş ve ikametlerini düzenleyen ve kontrol eden ve diğer yandan ev sahibi ülkenin topraklarında halihazırda yerleşik olan göçmen nüfusa yöneliktir. Daha spesifik olarak, göç politikasının ilk ayağı, göçmenlerin, başvuru sahiplerinin ve ev sahibi ülkedeki uluslararası koruma yararlanıcılarının ikametleri için kabul ve yasal prosedürlerinden geçen politikalar ve kurumsal çerçeveye ilgilidir. Aynı zamanda ev sahibi ülkenin izlediği geri dönüş politikasını belirler. Sırasıyla, ikinci eksen sosyal politika ve özellikle eğitim, barınma ve istihdam politikaları dahil olmak üzere göçmenlerin kabulü ve entegrasyonuna yönelik bireysel ulusal ve Avrupa politikaları ile ilgilidir. Bu ekseninde izlenen politikalar, prensipte olumlu niteliktedir ve göçmen nüfusun ev sahibi ülkenin vatandaşları ile yakınlaşması için kurumsal, resmi

ve sosyal koşulları geliştirmeyi amaçlamaktadır (İpourgeio Metanastefitikis Politikis, 2019, s. 10).

3.1. Yunanistan'ın Yeni Ulusal Entegrasyon Stratejisi

Yunanistan'da bugüne kadar entegrasyonda ana odak noktası, sınır muhafızları, yasadışı göçmenlerin yasallaştırılması ve ikamet izinlerinin verilmesi ile göç akışlarının yönetimi üzerine idi. Entegrasyon süreci, zaten yerleşik olan yurttaşlarının destek ağları aracılığıyla göçmenlerin ve az sayıdaki mültecinin bireysel çabalarına bırakıldı. İlk akımların entegrasyonu, daha sonra gelişmekte olan Yunan ekonomisinin işgücü piyasasına doğrudan erişimiyle kolaylaştırıldı.

2008 yılında, bir bütçe içermeyen ve bunun sonucunda uygulanmayan "Estia (Odak)" Entegre Planına bir dâhil etme politikası planlamaya çalışılmıştır. Göç Bakanlıklarının (Eğitim, Çalışma) entegrasyonundan sorumlu toplu ve geçici eylemler dışında entegrasyon için yapılan ilk önemli ve koordineli çaba, 2007-2013 dönemi için ortak finanse edilen Avrupa Entegrasyon Fonu ile başladı (uygulama dönemi ile birlikte 2009-2015), dönemin sorumlu otoritesi, İçişleri Bakanlığı Sosyal Entegrasyon Müdürlüğü'nün, entegrasyonun tüm eksenlerini kapsayan 92 eylemi planladığı, koordine ettiği ve finanse ettiği, toplam 15.224.616,57 avro harcadığı kaydedildi. Bu eylemler, kapsamlı bir iş entegrasyon planının yokluğunun kısmen yerini almasına rağmen, parçalı, kısa ömürlü ve tutarsızdı (İpourgeio Metanastefitikis Politikis, 2019, s. 29).

Öte yandan, Ulusal Entegrasyon Stratejisi, Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Entegrasyonu için en son Eylem Planı olan Yunanistan Birliği Başkanlığı Altında Katılım Konusundaki Avrupa Bakanlar Konseyi Kararları (Haziran 2014) dâhil olmak üzere daha yeni AB pozisyonlarını dikkate almaktadır. Yunanistan dâhil olmak üzere Avrupa toplumları giderek çeşitleniyor ve çeşitli olmaya devam edecek. Eurostat verilerine göre, şu anda Avrupa Birliği'nde yaşayan yaklaşık 20 milyon üçüncü ülke vatandaşı vardır ve bu, Birliğin toplam nüfusunun %4'üne eşittir (İpourgeio Metanastefitikis Politikis, 2019, s. 30). Görüldüğü gibi Yunanistan göç politikaları üzerine de siyasi, ekonomik, kültürel vs. tüm çalışma alanlarını AB çatısı altında icra etmekte ve AB politikaları ile uyumlu koordine etmektedir. Bu durum AB politikalarının Yunanistan'da sürdürüldüğünü açıkça izah etmektedir.

Bu çerçevede metinde, göçmenlerin, başvuru sahiplerinin ve uluslararası koruma başvurusunda bulunanların ve ülkedeki yararlanıcılarının entegrasyonu için gözden geçirilmiş bir stratejiyi yansıtır ve hem yerel hem de Avrupa düzeyinde ve daha geniş uluslararası düzeyde geliştirilen yeni verilerle uyumludur. Ulusal Stratejinin ana yönleri şunlardır (İpourgeio Metanastefikis Politikis, 2019, s. 36):

1. Uluslararası korumadan yararlananların ve Yunan toplumuna sorunsuz bir şekilde girebilmeleri amacıyla ülkede geçici olarak ikamet eden ve / veya koruma statülerinin tanınmasından sonra burada kalacak olan başvuru sahiplerinin entegrasyonu,
2. Ekonomik kriz nedeniyle yasal ikamet statüsünü devam ettiremeyen göçmenlerin nihai olarak ülkedeki entegrasyonlarını tamamlamak amacıyla yasallığına geri dönmelerinin kolaylaştırılması
3. Yerel Yönetimin, entegrasyon politikalarının ayrılmaz bir ortak şekillendiricisi olarak ve bunların uygulanmasında temel bir yürütme mekanizması olarak rolünün güçlendirilmesi ve belediyelerin ve bölgelerin entegrasyon sürecine katılımı için uygun bir çerçevenin oluşturulması ve sağlanması
4. Sosyal uyumu sağlarken, üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonunun önemi konusunda ev sahibi toplumun ve daha geniş halkın farkındalığını artırmak, entegrasyonun olumlu işaretini ve bunun Yunan devleti ve toplumu için önemli faydalarını güçlendirmek

Sözü edilen yukarıdaki Yunanistan'ın entegre hedefleri, bu "Ulusal Strateji" de önerilen tüm eylemlerden geçer ve yansıtılırken, hemen uygulanması yakın olan aşağıdaki projelerde (düzenli hedefler) yansıtılır:

1. Özellikle Yunanca ve İngilizce olmak üzere dil öğrenme programları, göçmenler ve 15-18 yaş arası başvuru sahipleri ve uluslararası korumadan yararlananlar ve ayrıca 18 yaşın üzerindeki yetişkinler için Yunan ve Avrupa kültürünün unsurları
2. Mesleki ve eğitim profilinin yanı sıra Yunanistan topraklarında ikamet eden yararlanıcıların ve uluslararası koruma başvuru sahiplerinin / başvuru sahiplerinin becerilerinin haritalanması ve kaydedilmesi

3. Kırsal ekonomi ve işlemede uluslararası koruma yararlanıcılarının mevsimlik istihdamı için pilot program
4. Göçmenlerin ve yararlanıcıların yükümlülükleri ve hakları ile aktif entegrasyon programları (eğitim, sağlık, çalışma, barınma, ikamet izinleri vb.) ile ilgili gerçek zamanlı entegre bilgi için elektronik bir portalın tasarımı ve bakımı ve Göç Politikası Bakanlığı ile doğrudan iletişim.

Avrupa Çalışmaları Merkezi'ndeki bir etkinlikte konuşan,⁷ Haziran 2013 tarihinde dönemin Başbakanı Antonis Samaras şunları söylemiştir; "Ve 1,5 milyondan fazla işsiz varken, aynı zamanda sınırlarımızdan akan yasadışı göçmen nehrimiz var- yaklaşık 2 milyon -." demiştir. Göçle ilgili siyasi tartışmada sayılar çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu konudaki kamusal tartışmalara, Yunanistan'ın aşırı sağ partisinin söze ettiği yüksek miktardaki rakamsal noktalar ise olayı daha da detaylandırarak karmaşık hale getirmiştir. Hirisi Avgi, 3.000.000 yabancından bahsederken, LAOS partisinin de hesaplamaları buna benzer şekilde söylenmiştir (Papastergiu & Taku, 2015, s. 7). Yunan siyasi partilerinde bahse geçen bu aşırı sağ (popülist) kanattaki partilerin göçmenlerle ilgili yaptıkları siyasi söylem ve demeçleri oldukça insanlık dışı niteliktedir. Bu davranışlarının özellikle 2020 yılı göçmenlere karşı uygulanan Yunan dış politikasıyla da uyuyor olması bir hayli dikkat çekici noktadır.

Mevcut Yunan Ulusal Stratejisinde, sosyal entegrasyon modeline dayanan ve Yunan toplumunun ve ülkenin toplumsal dinamiklerine, özelliklerine ve özelliklerine uyarlanmış yeni bir entegrasyon modeli önerilmiş ve teşvik edilmiştir. Nihai hedefi, kültürlerarasılığın "fethi" dir. (İpourgeio Metanastefikis Politikis, 2019, s. 8) Özellikle:

- Çeşitliliğe saygı duyan açık bir toplum yaratmayı ve sürdürmeyi hedefler,
- Yerli halk için de geçerli olan koşullara ve kısıtlamalara saygı göstererek, içinde ikamet eden kişilerin hak ve yükümlülüklerini sağlar.
- Farklı topluluklar (etnik, kültürel vb.) arasında demokrasi ve eşitlik açısından etkileşim, işbirliği, diyalog ve yapıcı eleştiriye izin verir ve bunları geliştirir. (İpourgeio Metanastefikis Politikis, 2019, s. 8)

SONUÇ

Bu çalışmada sağlanmak istenen katkı göçün güvenlik inşasında Ege Denizi üzerinden 2015 mülteci kriziyle birlikte gelen göçmen akışının Yunanistan'ın ulusal göç ve entegrasyon politikalarında araçsallaştırılmasıdır. Bu noktada göç terimi, güvenlik tehdidi söylemleriyle ve Meriç bölgesinde kara sınırına inşa edilen çit ile meşrulaştırılmak istenmiştir. Makalede göç yönetişimi açısından Yunanistan'ın güvenikleştirmeye çalıştığı ulusal göç ve ulusal entegrasyon politikalarının anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Göç ve insan hareketi, sınırlardaki politikalar ve hükümetler yoluyla güvenlik tehditleriyle ilişkilendirilmiştir.

Bu çalışmada görülmektedir ki Yunanistan'da 1927'den itibaren iktidara gelen hiçbir hükümet uluslararası göç konusuna öncelik vermemiş, bir göç ve entegrasyon politikaları oluşturamamıştır. Sonucunda rakamsal olarak Türkiye'ye gelen göçmen nüfusun onda biri kadarı Yunanistan'ı transit ülke olarak kullanmak isterken bölgede büyük bir sorun haline gelmiş Yunan ekonomik krizinin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu süreçte güvenlik zafiyetleri derinlemesine incelenmiş ve Avrupa'nın Deniz Güvenliğinde sorunun sınır sorunu olmadığı strateji eksikliği olduğu kanaatine varılmıştır. Göçün güvenikleştirilmesi ise siyasette Yunan aşırı sağın hızla yükselişe geçmesine neden olmuştur.

Yunanistan'ın 2012'de Meriç kara sınır bölgesine çit inşa etmesi ise ulusal düzeyde göçün güvenikleştirilmesiyle bağlantılıdır. Göç, Yunanistan'da ulusal göç politikaları ve özellikle son on yılda Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Güney Asya ülkelerinden Ege Denizi üzerinden artan göçmen akışıyla göçmenlerin bir güvenlik sorunu olarak çerçevelendirilmesi ilişkisiyle güvenikleştirilmiştir. Göç politikası ve sınır kontrolünde entegrasyon ve işbirlikleri kapsamında Yunanistan'da AB düzeyindeki mevzuatlar ulusal göç ve entegre politikalarında birleştirilmiştir. Ayrıca çitin inşa edilmesi güvenikleştirilmenin meşrulaştırılmasını sağlamak amacı da taşıdığı bilinmektedir.

Sonuç olarak, 2016 yılı sonrası oluşturulan göç ve göçmenlik kavramları üzerine çalışmalar, politikalar ve siyasi kararlar bunlara ek olarak güvenikleştirme söz edimleri, Yunan kamuoyunun dikkatini çekmiş, siyasi aktörler tarafından göç güvenlik meselesi haline getirilmiştir. Bu güvenlik meselesi Yunan halkında korkulara neden olmuştur. Yerel toplulukların ifade ettiği ilk korku, turizmin azalması olarak ifade edilmiştir. Göç akışının beraberinde getirmiş olduğu güvensizlik ortamı Yunanistan'ın

ulusal göç ve ulusal entegrasyon politikalarında değişimlere uğramıştır. Toplumsal, ekonomik, siyasi ve davranışsal olarak göç güvenliğinin en temel unsuru olarak algı yaratılmıştır.

Bu dönemde, Yunanistan'ın değişen güvenlik algılamalarında kamuoyunun rolü ve etkisi daha da yükselmiştir. İç (ülkeyi terk eden beyin göçü) ve dış (gelen göçmen) artan göç olaylarına bağlı olarak, Yunanistan'ın güvenlik söylemi halk nezdinde ve de basın organlarını da içerecek şekilde oluşturulmuştur. Geline nokta resmi Yunan ulusal stratejileri de artık sadece 'Güvenlikleştirme' ve 'Avrupalılaştırma' politikaları ile ilgili meselelere geniş ekonomik ve iç politika konularını da içerecek şekilde Yunan hükümetleri tarafından oluşturulmaktadır. Bu ortamda, ülkenin göç ve güvenlik savunmaları sağlanmasına ek olarak, "ortak Avrupa sınır savunması ve kriz (çatışma) yönetimi, geniş göçmen nüfusunun denetim dışı hareketleri ve terörizm, organize suçlar gibi asimetrik tehditlerle mücadele edilmesi ile sosyo-ekonomik farklılıkların aşılması" gibi konular Yunanistan'ın covid-19 salgınıyla beraber bu dönemin güvenlik kavramlarının içeriğine dâhil olmaya başlamıştır.

Bir diğer taraftan, Yunanistan son yıllarda oluşturmuş olduğu Ulusal Entegrasyon modelinin eksik kaldığı da akademik ve siyasi mecralarda tartışma konusu olmaktadır. Yunan hükümetinin sığınma ve göçün sosyal inşası tarafından güvenlik sorunları olarak vurgulanan göç akışlarına karşı bir kavramın güvenlik yaklaşımında kitlesel bir eyleme ve acil önlem alınan harekete dönüştürüldüğü gösterilmiştir.

Son olarak, bu çalışma Yunanistan'ın göç meselesini toplumsal güvenlik perspektifinden güvenlikleştirme kuramında göstermeye çalışmıştır. Yunan toplumunun geleneksel olarak ulusal göç ve ulusal entegrasyon politikalarına karşı olduğu, özellikle 1990'ların başında çok sayıda göçmenin gelişyle Yunanistan'da bu politikalara hızla cevap verilse de güvenlik meselesi olarak her daim görüldüğü ifade edilmiştir. Güvenlikleştirilmenin devlet ve toplum nezdinde Yunanistan'da taraf bulduğu söylenebilir. Yunanlılar göçün ve göçmenlerin getirmiş olduğu toplumsal algıyı kendi kişisel güvenliklerine tehdit olarak gördükleri yorumlanmaktadır. Yunan ulusal göç meselesinin değişen güvenlik temelli sınır ve Avrupalılaştırma politikaları Yunan siyasi seçkinleri ve kamuoyu tarafından artan güvenlikleştirme yönünde açıkta hareket etmektedir. Yunanistan'da göç büyük ölçüde değişmeye devam ederken, ekonomik kriz, artan işsizlik ve kişisel ekonomik zorluklar ve ayrıca artan suç oranlarında

göçmenlere karşı söz edimleri ve bakış açılarıyla Yunanistan'da göçün güvenlikleştirildiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkmeşe, S. A. (2011). Algı mı Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni-Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8(3), s. 43-73.
- Aleksandris, A. (2020, 01 28). *İ İpoxreotiki Antallagi Plithismon*. <https://www.kathimerini.gr>:
<https://www.kathimerini.gr/society/1061945/i-yepochreotiki-antallagi-plithysmon/> adresinden alındı
- Avrupa Konseyi, P. (2016, Mart 18). *AB-Türkiye Deklarasyonu, 18 Mart 2016*. Avrupa Konseyi Avrupa Birliği Konseyi: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/> adresinden alındı
- Bagavos, C., & Papadopoulou, D. (2002). *Metanastefikes Taseis kai Evropaiki Metanastefiki Politiki*. Atina: INE/GSEE.
- Balzacq , T., Léonard, S., & Ruzicka, J. (2016). ‘Securitization’ revisited: theory and cases. *International Relations*, 30(4), s. 494-531.
- Balzacq, T. (2005). The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, 11(2), s. 171-201.
- Bangavos, H., Papadopoulou, D., & Simeonaki, M. (2008). *Metanastefsi kai Parohi İpiresion se Metanastes stin Ellada*. Atina: Meletes INE.
- Bangavos, H., Papadopulu, D., & Simeonaki, M. (2008). *Metanastefsi kai Paroxi İpiresion se Metanastes stin Ellada*. Atina: Panteio Üniversitesi.
- Başak, Ü. (2016). Yunanistan’daki Siyasi Partilerin Ege Sorunlarına İlişkin Politikaları (1974-2010). *YUNANİSTAN’DAKİ SİYASİ PARTİLERİN EGE SORUNLARINA İLİŞKİN POLİTİKALARI (1974-2010)*. ANKARA: Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Bourbeau, P. (2015). Securitization. J. D. Wright içinde, *International Encyclopedia of Social & Behavioral Science* (Cilt 2.bs). Oxford: Elsevier.

- Buzan, B. (1991). New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century. *International Affairs*, 67(3), 431-451. doi:<https://doi.org/10.2307/2621945>
- Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Power: The Structure of International Security*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Buzan, B., Wæver, O., & De Wilde, J. (1998). *Security - A New Framework For Analysis*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları .
- Cerrorulli, M. (2010, Dec 22). Security and Migration: the development of the Eastern Dimension. *European Security*, s. 491-510.
- Çavella, F., Dreliozzi, A., & Prezerakos, P. (2020). Avrupa Mülteci Krizi. Reşit olmayan mültecilerin sağlık sorunlarını yönetmenin zorluğu/ Η ευρωπαϊκή προσφυγική κρίση. Η πρόκληση της διαχείρισης των υγειονομικών. *Archives Hellenic Medicine*, 28-41.
- Çelebi, Ö. (2007). Uluslararası Göçler. H. Çakmak içinde, *Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler* (s. 357-366). Ankara: Platin Yayın.
- Dabilis, A. (2012, 03 23). *Karatzafaris Blasts a "Rat," and LAOS Party Deserters*. <https://greekreporter.com/2012/05/23/karatzafaris-blasts-a-rat-and-laos-party-deserters/> adresinden alındı
- Dedeoğlu, B. (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji* . İstanbul: Yeniüzyıl Yayınları.
- Dimitriadi, A. (2016). *Deals without borders: EU's foreign policy on migration*. London: European Council on Foreign Relations.
- Dimitriadi, A. (2022, 04 04). *Migration and Migration Policy in Greece*. [www.bpb.de: https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-](https://www.bpb.de/themen/migration-integration/laenderprofile/english-version-country-)

profiles/505134/migration-and-migration-policy-in-greece/
adresinden alındı

Drettakis, M. (2020, 01 16). *Anipostati i Metanastefsi 500.000 stin Diarkeia tis Krisis*. https://www.efsyn.gr:https://www.efsyn.gr/stiles/apopseis/227083_anypostati-i-metanasteysi-500000-sti-diarkeia-tis-krisis adresinden alındı

Dursun- Özkanca, O. (2019). *Turkey-West Relations: The Politics of Intra-alliance Opposition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Elliniko Simvoulío gia tous Prosfiges. (2019). *Elliniko Simvoulío Prosfiges stin Lesvo EΣII στη Λέσβο*. Atina: Greek Council for Refugees.

ELSTAT- Hellenic Statistical Authority. (2013). *Population Census 2011: Press Release*. Athens: Hellenic Republic.

Emmers, R. (2013). Securitization. A. Collins içinde, *Contemporary Security Studies* (Cilt 3., s. 131-144). Oxford: Oxford University Press.

Ertürk, Y. (2007). *Adalar (Ege) Denizinde Türk-Yunan Mücadelesi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

European Council . (2017, 07 25). *EUNAVFOR MED Operation Sophia: mandate extended until 31 December 2018*. <https://www.consilium.europa.eu:https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2017/07/25/eunavformed-sophia-mandate-extended/> adresinden alındı

FRONTEX. (2010). *Frontex Annual Risk Analysis: European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union*. European Agency for the Management of Operational Cooperation .

Georgios, M. (2007). *Metanastefiki Poliitiki kai Politiki Entaksi se Evropaiko kai Ethniko Epipedi: To paradigma tis Ollandias kai tis Elladas*. Atina: Ant. N. Sakkoula.

- Gounari, A. (2020). Prosfigiko kai Metanasteftiko Zitima. *Diplomatiko Ergasia*. Selanik: Panepistimio Makedonias.
- Greek Council for Refugees. (2019). *Í Zoungkla tis Lesvou- Engklovismenoi Anthropoi se Kindino*. Atina: Greek Council for Refugees.
- Greek Council for Refugees. (2021, 06). *Overview of the main changes since the previous report update. Greece*. .
<https://asylumineurope.org>:
<https://asylumineurope.org/reports/country/greece/overview-main-changes-previous-report-update/> adresinden alındı
- Grigoriadis, I. N., & Dilek, E. (2018, Ağustos 19). Securitizing Migration in the European Union: Greece and the Evros Fence. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, s. 170-186.
- Harp Akademileri Komutanlığı. (1995). *Ege Denizi ve Ege Adaları*. İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- <https://frontex.europa.eu>. (tarih yok). <https://frontex.europa.eu>. who we are?: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/origin-tasks/> adresinden alındı
- <https://www.in.gr>. (2020, 09 09). *Fotia sti Moria se Katastasi Ektaktis Anagkis Lesvos Pou Tha Stegastoun Oi 13000 Prosfyges Fovoi gia Epeisodia*. <https://www.in.gr>:
<https://www.in.gr/2020/09/09/greece/fotia-sti-moria-se-katastasi-ektaktis-anagkis-lesvos-pou-tha-stegastoun-oi-13-000-prosfyges-fovoi-gia-epeisodia/> adresinden alındı
- <https://www.statistics.gr/>. (2019). *Elstat- Elliniko Statistiko Programma 2020-2022*. Atina: Elliniki Statistiki Arhi. <https://www.statistics.gr>:
<https://www.statistics.gr/> adresinden alındı
- <https://www.tovima.gr>. (2016, 03 20). *Í Pragmatiki Simfonia tis 18 Martiou 2016 gia to Prosfigiko*. <https://www.tovima.gr>:
<https://www.tovima.gr/2016/03/20/politics/ey-benizelos-i-pragmatiki-symfwnia-tis-18is-martioy-2016-gia-to-prosfygiko/> adresinden alındı

- <https://www.unhcr.org>. (2021). Frontex: Beyond the EU Borders. Warsaw, Warsaw, Poland. <https://www.unhcr.org/534fd9e99.pdf> adresinden alındı
- Huysmans, J. (2006). *The Politics of Insecurity Fear, Migration and Asylum in the EU*. London: Routledge.
- İoannis, S., & Haralambos, Ç. (2020). *İ Ellada kai i Poreia tis Evropaikis Enopoisis*. Rodos: Panepistimio Aegean .
- İpourgeio Esoterikon tis Elladas. (2019, 07 07). *Ethnikes Ekloges stin Ellada* 2019. <https://ekloges.ypes.gr>: <https://ekloges.ypes.gr/current/v/home/> adresinden alındı
- İpourgeio Metanastefitikis Politikis. (2019). *Ethniki Stratigiki gia tin Entaksi*. Atina: İpourgeio Metanastefitikis Politikis.
- İpourgeio Metanastefitikis Politikis. (2019). *İ Ethniki Stratigiki gia tin Entaksi*. Atina: İpourgeio Metanastefitikis Politikis.
- Kakari, A. (2019, 10 11). *Metanastefsi stin Ellada: Mithoi kai Pragmatikotita*. 10 11, 2019 tarihinde www.actionaid.gr: <https://www.actionaid.gr/blog/archive/2019/metanasteusi-stin-ellada-mythoi-kai-pragmatikotita/> adresinden alındı
- Kalantzi, F. (2017). H Asfaleiopoisi tis Metanastefsis stin Ellada. *Doktora Tezi*. Selanik: Panepistimio Makedonias.
- Kalantzi, P. (2017). Asfalopoisi tis Metanasfesis stin Ellada. *Doktora Tezi*.
- Kapsalis, A., & Katsoridas, D. (2004). *Sinopsi Nomiki Kathestotos Paramonis kai Ergasias ton Metanaston Ergazomenon stin Ellada*. Atina: Enimerosi.
- Karabulut, B. (2016). *Uluslararası İlişkiler Kavramlar- Teoriler- Kurumlar*. Ankara: Barış Kitap.
- Karakasidou, A. N. (1997). *Fields of wheat, hills of blood*. Chicago: University of Chicago Press.

- Karañevellu, V. (2017, 07 03). *Meiosi 42,58% ton Episkepton se Nisia tou Aigaiou logo Metanasteftikou- Prosfigikou.*
[https://traveldailynews.gr:](https://traveldailynews.gr)
<https://traveldailynews.gr/news/article/65221> adresinden alındı
- Karidis, V. (1996). *İ Engklimatikotita ton Metanaston stin Ellada.* Atina: Papazisi.
- Karyotis, G. (2012). Securitization of Migration in Greece: Process, Motives and Implications. *International Political Sociology*, s. 390-408.
- Konstantinos, Ç. (2006). *H ελληνoturkική ανταλλαγή πληθυσμών. Οψεις μιας εθνικής σύγκρουσης./ Yunan-Türk Nüfus Mübadelesi. Ulusal Bir Çatışmanın Yönleri.* Atina: Girit/ KEMO.
- Kontogiorgi, E. (2017). *To Prosfigiko Zitima stin Ellada meta to 1922.*
[http://repository.academyofathens.gr:](http://repository.academyofathens.gr)
<http://repository.academyofathens.gr/keine/index.php/gr/content/73>
 adresinden alındı
- Kotzamanis, V. (2021). *Demographic changes and challenges.* Athens: Institute for SME G.S.E.V.E.E. (in Greek). 09 20, 2021 tarihinde
<https://imegsevee.gr/wp-content/uploads/2021/03/kotzamanis-5.pdf>
 adresinden alındı
- Kountouri, F. (2009). O Oikonomikos Metanastis stin Politiki Atzenta: İ Dimosia Sigkrotisi toy Metanasteftiku Zitimatos stin Metapolitefsi. *Epitheorisi Koinonikon Erevnon*, 128, s. 39-76.
- Kuschminder, K., & Waidler, J. (2019, April 23). At Europe's frontline: factors determining migrants decision making for onwards migration from Greece and Turkey. *Migration and Development*, s. 188-208.
- Lakasas, A. (2015, 05 11). *Statheri i Metanastefsi Foititon.*
[https://www.kathimerini.gr:](https://www.kathimerini.gr)
<https://www.kathimerini.gr/society/963668/statheri-i-metanasteysi-foititon/> adresinden alındı

- Leonard, S. (2010). EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices. *European Security*, 231-254.
- Loescher, G. (1993). *Beyond Charity: International Cooperation and the Global Refugee Crisis*. Oxford: Oxford University Press .
- Miniotakis, D. N. (2020). Ἡ Σίμασια τῆς Στρατιοτικῆς καὶ Ἀμιντικῆς Διπλωματίας τῆς Ἑλλάδας στὴν Νοτιο-ἀνατολικὴ Μεσογείο. Πολίμερες καὶ Δίμερες Ἐπίπεδο. *Διπλωματικὴ Ἐργασία*. ΑΤΙΝΑ: Πανεπιστήμιο Μὰκεδονίας.
- Nea Dimokratia. (2021, 12 10). *Ομιλία τοῦ Προθῦπουργοῦ καὶ Προεδροῦ τῆς Νέας Διμοκρατίας Κιρύακοῦ Μίχοτακίς στὴν Σινεδρίασι τῆς Πολιτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κομμὰτος*. <https://nd.gr>: <https://nd.gr/omilia-toy-prothypoyrgoy-kai-proedroy-tis-neas-dimokratias-kyriakoy-mitsotaki-sti-synedriasi-tis-1> adresinden alındı
- Papastergiou, V., & Takoy, E. (2015). *Ἡ Μετανάστεψις Στὴν Ἑλλάδα Ἐντεκα Μίθοι καὶ Περίσσοτερες Ἀλίθιες*. Ατῖνα: Ἰδρίμα Ροζα Λουκσεμβούργ.
- Papastergiu, V., & Taku, E. (2015). *Ἡ Μεταναστεύση στὴν Ἑλλάδα/Ἰνῦανιστάν'δα Γόçmenlik*. ΑΤΙΝΑ: Ροζα ΛΟΥΚΣΕΜΒΟΥΡΓ ΒΑΚΦΙ ἸΝῦΑΝΙΣΤΑΝ ΕΚΙ.
- Papastergiyu, V., & Taku, E. (2015). *Ἰνῦανιστάν'δα Γόç / Ἡ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*. Ατῖνα: Ροζα Λούκσεμβούργ Βακφί Ἰνῦανιστάν.
- Pentzopoulos, D. (1962). The Balkan Exchange of Minorities and its Impact on Greece. *Hurst & Company*, 51–110.
- Rumeliotis, Y. (2020 , Ocak). *Το Μετανάστεφτικο Ζίτιμα στα Νισία τοῦ Βορειοανατολικοῦ Αἰγαίου (Lesvos, Xios, Samos) ἀπο τὸ 2015 εὸς Σίμερα*. Κορίνθος: Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Teitelbaum, M. S. (1984). Migrants, Refugees and Foreign Policy. *International Organization*, 38(3), 429-450. doi:<https://doi.org/10.1017/S0020818300026801>

- Triandafyllidou, A. (2009). *Migration and Migration Policy in Greece. Critical Review and Policy Recommendations*. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).
- Triandafyllidou, A. (2013). *Migration in Greece: People, Policies and Practices*. Athens: Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP).
- Triandafyllidou, A. (2014, 01 15). Greek Migration Policy in the 2010s: Europeanization Tensions at a Time of Crisis. *Journal of European Integration*, s. 409-425.
- Triandafylliou, A., & Ambrosini, M. (2011). Irregular Immigration Control in Italy and Greece: Strong Fencing and Weak Gate-keeping Serving the Labour Market . *European Journal of Migration and Law*, s. 251-273.
- Tsaousis, D. (1996). *İ Kinonia tou Antropou* (Cilt 18). Atina: Gutenberg.
- Turan, S., & Köroğlu Özkural, N. (2015). Değişen Güvenlik Anlayışı ve Kopenhag Okulu . S. Turan, & N. Köroğlu Özkural içinde, *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar* (s. 188). Bursa: Dora Basım.
- Tüysüzoğlu, G. (2015). Toplumsal Güvenlikleştirme Yaklaşımının Siyasal Statü Tartışmalarına Etkisi: Kırım  rneği. S. Turan, & N.  . K roğulu içinde, *Uluslararası İlişkilerde Teoriden Pratiğe Güncel Yaklaşımlar* (s. 189-233). Bursa: Dora Yayınları.
- Waever, O., Buzan, B., Kelstrup, M., & Lemaitre, P. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Palgrave Macmillan .
- www.astynomia.gr. (2019). *To Fainomeno tis Metanastefsıs*.
www.astynomia.gr:
http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 adresinden alındı
- www.iefimerida.gr. (2020, 09 09). *Fotia sti Moria Stahtes KYT- 13000 Metanastes sto Dromo*. 09 09, 2020 tarihinde Moria'da Yangın:

iefimerida.gr - <https://www.iefimerida.gr/ellada/fotia-sti-moria-stahtes-kyt-13000-metanastes-sto-dromo> adresinden alındı

www.statistics.gr. (2016). *Deltio Típou: Fisiki Kinisi Plithismou Etous 2015*. Atina: Elliniki Statistiki Arhi. <https://www.statistics.gr/documents/20181/3bb31fdb-b28f-4190-be79-daf5c87c54ad> adresinden alındı

www.statistics.gr (2019). *Elstat: Elliniko Statistiko Programma 2020-2022*. Atina: Elliniki Statistiki Arhi. <https://www.statistics.gr/documents/20181/3bb31fdb-b28f-4190-be79-daf5c87c54ad> adresinden alındı

www.sueddeutsche.de, d. (2020, 09 10). *Griechische Regierung: Migranten haben Feuer in Moria gelegt*. 09 10, 2020 tarihinde [www.sueddeutsche.de: https://www.sueddeutsche.de/politik/moria-feuer-brandstiftung-1.5027699](https://www.sueddeutsche.de/politik/moria-feuer-brandstiftung-1.5027699) adresinden alındı

Zardas, A. A. (2015). *Í Elliniki Oikonomiki Krisi kai Mnimonio*. Volos: Panepistimio Thessalias.

EXTENDED SUMMARY

Securizing Immigration in The Aegean Sea After the 2015 Refugee Crisis: Greece's National Migration and National Integrated Policies

Introduction

The connection between the evolution of security and migration has been extensively discussed in the literature. In addition, the links between security and migration have been discussed in studies in order to provide a basis for comparison by investigating the reasoning behind them and using 'securitization' in the theoretical structure. In the theoretical and analytical framework of security, it is revealed that concepts such as migration are presented as an existential threat that requires urgent action and presented to the masses.

In this study, while the situation of migration flow within the framework of the Aegean Sea is discussed from the perspective of the Copenhagen School's securitization approach, the importance and location of the Aegean Islands, especially the island of Lesbos, in the migration situation, and the "Moria and Kara Tepe" refugee camps in Greece are also discussed. On the other hand, statements and important issues from the Moria Migrant Report of Greek Non-Governmental Organizations obtained in the study were also included and analyzed. In connection with the securitization process, the Copenhagen School Securitization approach has been mentioned in the theoretical framework.

In the light of this information, the hypothesis of the study is that after the refugee crisis in Greece, which started in 2015, the concept of migration has been securitized and Greece's national migration and national integration policies have changed. In the concept of securitization, the phenomenon of migration has been handled and accordingly, the new national integration model, migration policy and institutionalization have changed. As a result, in the basic principles of the New Democracy party, which came to the government in Greece in 2019, they see immigration as a security crisis and see this crisis as a European problem, new legal and political changes are sought by using a migration issue in the Aegean as a tool with the approach of securitization with speech acts.

Conceptual Framework

The phenomenon of migration is multidimensional and multilevel. Its complexity stems from the fact that it is a phenomenon unique to human evolution, society, economy, politics and culture (Bangavos, Papadopoulou, & Simeonaki, 2008, p. 16).

As a result of the document analysis obtained by scanning the Greek sources, the concepts of immigration, immigration and refugee are expressed as follows;

“Migration” is defined as a change of permanent or temporary residence of a person or a social group. Migration, as a constant flow of people into a region, is one of the three basic demographic processes. It is the process that involves the mechanical (or artificial) regeneration and degradation of a population, as opposed to the other two processes (fertility and mortality) involved in the natural renewal and degradation of a population. Migration is divided into Legal and Illegal Immigration according to the status of entry and stay in the host country (Tsaousis, 1996, p. 238).

In the first part of the study, firstly, a conceptual and theoretical framework will be created in order to add meaning and integrity to the subject. In this section, the definition of the concepts related to security, immigration and immigration will be expressed by making use of Greek sources. Afterwards, the Copenhagen School securitization approach will be discussed in the theoretical framework. Copenhagen school security in securitization of migration will be discussed in the sub-title. In addition, in the continuation of the section, the Migration and Refugee Case in Greece will be evaluated in the context of the Securitization Approach. In the light of this basic concept and theoretical framework, in the second part of the article, Greece’s National Migration Policy will be discussed. In the section, the Aegean Sea, Lesbos Island, Moria Immigrant Camp will be examined with subtitles. In the third part, Greece’s National Integration Policy will be evaluated.

Greece for its securitization work, development and partial manifestations is examined in the article as a case study. In the general context of the topicality of migration and multiculturalism as issues at the center of worldwide political and social attention, the tragic events in the

Aegean Sea, Greece, and the aggressive immigration policies of the Greek government put the issue in an interesting position.

Aegean Sea and Greece's National Migration Policy

Until the 1990s, Greece's immigration policy was regulated by a law of 1929 (4310/1929), which, as described in Greek historiography, aimed to regulate the refugee flow after the Asia Minor disaster (Turkish War of Independence) and as a result did not meet modern needs (Rumeliotis, 2020 , p. .8)). According to Greek academic Anna Triandafyllidou, she argues that Greek immigration policy in the 1990s was driven by the lack of experience in migration management, regional and foreign policy concerns, and political instability in the Balkans at this point (Triandafyllidou, 2009, p. 78). It is stated that as the situation in the Balkans stabilizes and the political elites realize that immigration is permanent, the factors and concerns driving Greek immigration policy have changed.

The Aegean Sea is a semi-enclosed sea. In the United Nations Third Convention on the Law of the Sea, a semi-enclosed sea is defined as a gulf, basin or sea consisting entirely or partially of the territorial seas and exclusive economic zone of two or more states, surrounded by two or more states and connected by a narrow outlet to another sea or ocean has been defined.

The Aegean Sea has a special importance for strategic and security for many countries, including the two riparian countries of the Aegean, Turkey and Greece. In terms of security, the Aegean islands, which have a blocking effect in terms of transportation and use of important ports such as Istanbul and Izmir, are spread over the sea in pieces. In the name of the control of maritime traffic, it should be said that the territorial waters of the Aegean constitute the most important topic of the Turkish-Greek problems. This security issue has gained importance in the Eastern Mediterranean by descending from the Aegean. The most important pillar of Turkey's connection to the open seas is again the Aegean Sea.

Greece's New National Integration Strategy

Components such as globalization and the international migration flow and the compulsory adoption of European migration policies are analyzed as factors that necessitate the adoption of a migration policy in Greece (Kalantzi F. , 2017, p. 119). The analysis of Greece's immigrant

integration policy together with the European immigrant integration policy, the interaction of the two, at the same time the Europeanization of Greek immigration policy, it is seen that Greece went to a new national integration policy with reference to security.

The main focus of integration in Greece to date has been on border guards, the legalization of illegal immigrants and the issuance of residence permits, and the management of migration flows. The integration process has been left to the individual efforts of migrants and a small number of refugees, through the support networks of their already entrenched citizens. The integration of the first streams was facilitated later by the direct access of the emerging Greek economy to the labor market.

In the current Greek National Strategy, a new integration model based on the social integration model and adapted to the social dynamics, characteristics and characteristics of the Greek society and country has been proposed and promoted. Its ultimate goal is the "conquest" of interculturalism (Ipourgeio Metanastefitikis Politikis, 2019, p. 8). In particular:

- Aims to create and maintain an open society that respects diversity,
- Ensures the rights and obligations of its residents, while respecting the conditions and restrictions that apply to indigenous peoples,
- It allows and develops interaction, cooperation, dialogue and constructive criticism between different communities (ethnic, cultural, etc.) in terms of democracy and equality (Ipourgeio Metanastefitikis Politikis, 2019, p. 8).

Conclusion

The contribution to be made in this study is the instrumentalization of the migrant flow that came with the 2015 refugee crisis through the Aegean Sea in the national migration and integration policies of Greece in the security construction of migration. At this point, the term migration has been tried to be legitimized by the discourses of security threats and the fence built on the land border in the Meriç region. In terms of migration governance, the article provides an opportunity to understand the national migration and national integration policies that Greece is trying to securitize. Migration and human movement have been associated with threats to security through policies and governments at borders.

In this study, it is seen that no government that came to power in Greece since 1927 has given priority to the issue of international migration and has not been able to create an immigration and integration policy. As a result, while one-tenth of the immigrant population who came to Turkey in numbers wanted to use Greece as a transit country, the Greek economic crisis, which became a major problem in the region, deepened even more. In this process, security vulnerabilities were examined in depth and it was concluded that the problem in Europe's Maritime Security was not a border problem, but a lack of strategy. The securitization of immigration, on the other hand, led to the rapid rise of the Greek far right in politics.

Finally, this study has tried to show the Greek immigration issue in securitization theory from a social security perspective. It has been stated that the Greek society has traditionally been opposed to national immigration and national integration policies, and although these policies were quickly responded to in Greece, especially with the arrival of large numbers of immigrants in the early 1990s, they were always seen as a security issue. It can be said that securitization has found a side in Greece in the eyes of the state and society. It is interpreted that the Greeks see the social perception brought by immigration and immigrants as a threat to their personal security. The changing security-based border and Europeanization policies of the Greek national migration issue are moving in the open towards increasing securitization by the Greek political elite and public opinion. While immigration in Greece continues to change drastically, the economic crisis, rising unemployment and personal economic difficulties, as well as rising crime rates show that immigration in Greece has been securitized by speech acts and perspectives against immigrants.

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TANK SINIFININ GELİŞİMİ: RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Hüseyin BÖREKÇİ*

Öz

I. Dünya Savaşı'nda siperlere mahkûm olan Avrupa Cephesinde savaşa yeniden hareket kazandırabilmek için üretilen çözümlerden birisi, belki de en önemlisi tankın icadıdır. Tank; başlangıçta piyadenin yardımcısı ve makineli tüfek ateşinden korunacak kadar zırha sahip bir platform olarak tasarlanmasına rağmen, savaşlar arası dönemdeki düşünsel boyutta kaleme alınan eserlerin de katkısı ile yıldırım harbinin ana unsuru ve düşmanın üzerine manevra yapan temel eleman haline gelmiştir. Savaş kavramında, konvansiyonel anlayıştan, konvansiyonel olmayan yöntemleri de ihtiva eden hibrit savaşa evrilmeye beraber tanklara karşı tehditlerin daha belirgin hale gelmesi, tankın varlığını ve gerekliliğini sorgulamaya açmış ve Rusya-Ukrayna Savaşı ile bu sorgulama daha da artmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda tankın doktrine uygun olmayan kullanımları, tank sınıfının varlığını sorgulatmış olmakla beraber, doğru kullanılan tank birlikleri, kullanan tarafa kuvvet çarpanı olmaya devam etmektedir. Geleceğin muharebe ortamında tankların üretilmeye devam edilmesinin yanı sıra insansız kara araçlarının (İKA) da gelişim sağlayacağı gerçeğinden yola çıkarak bu iki platformun birlikte veya ayrı kullanımı üzerine konsept ve doktrin çalışmaları yapılacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Tank ve İKA bağlamında süreç nasıl gelişirse gelişsin, insan karar verici olarak var olmaya devam edecektir. Bu çalışmanın amacı; Dünyada ve Türkiye'de tank sınıfının gelişiminden yola çıkarak Rusya-Ukrayna Savaşı'na bir değerlendirme sunabilmek ve tank sınıfının geleceği hakkında muhtemel gelişmeleri aktarabilmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için tematik doküman analizi yöntemiyle incelemeler yapılmıştır.

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Tank, Tank Sınıfı Tarihi, Yıldırım Harbi, Rusya-Ukrayna Savaşı, İnsansız Kara Aracı, İKA, İnsansız Tank, Tankın Geleceği, Askerî Tarih.

JEL Kodları: Z00, N90

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzaları ile beyan edilmiştir.

*Doktora Öğrencisi, Tank Yüzbaşı, Millî Savunma Üniversitesi, Alparslan SAVBEN ve Millî Güvenlik Enstitüsü, huseyinborekci@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0601-5759.

Geliş Tarihi/Arrived: 16.06.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 23.11.2023

Evaluation of Armor Service in the Worldwide and Türkiye: An Assessment in the Context of the Russia-Ukraine War

Abstract

One of the solutions produced to revive the war on the European Front, that was confined to trenches during World War I, was the invention of the tank, which is perhaps the most important. Initially designed as a platform to assist infantry and enough armor to protect from machine gun fire, tanks became the main element of blitzkrieg warfare and the essential maneuvering force against the enemy, thanks to the conceptual ideas expressed in the interwar period. With the evolution of warfare from conventional understanding to hybrid warfare, which includes unconventional methods, the threats against tanks became more pronounced, questioning the existence and necessity of tanks. This questioning intensified with the Russia-Ukraine War. Although the improper use of tanks in the Russia-Ukraine War raised doubts about the armor service, properly deployed tank units continue to provide a force multiplier for the side using them. Considering that unmanned ground vehicles (UGVs) will continue to develop alongside the production of tanks in the future battlefield, it would not be wrong to say that concept and doctrine studies will be conducted on the combined or separate use of these two platforms. Regardless of how the process unfolds in the context of tanks and UGVs, human decision-makers will continue to exist. The purpose of this study is to provide an assessment of the Russian-Ukrainian War based on the development of the armor service in the world and in Türkiye, and to convey possible developments regarding the future of the armor service. To achieve this goal, a thematic document analysis method was used.

Article Type: Research Article

Key Words: Tank, Armor Service's History, Blitzkrieg, Russia-Ukraine War, Unmanned Ground Vehicle, UGV, Unmanned Tank, Future of Tanks, Military History.

JEL Codes: Z00, N90

Author's Note: This study has been prepared in accordance with scientific research and ethical rules. In this study, there is no content that requires ethics committee permission or legal/special permission. I, as the author of the article, signed our declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Hasmına karşı asimetri yaratılması tarih boyunca muharebelerde önemini korumuştur. I. Dünya Savaşı'nda siperlere sıkışan Avrupa Cephesinde savaşa yeniden hareket kazandırabilmek için üretilen çözümlerden birisi, belki de en önemlisi, tankın icadıdır. Tank; başlangıçta piyadenin yardımcısı ve makineli tüfek ateşinden korunacak kadar zırhlı olan bir platform olarak tasarlanmıştır. Ancak savaşlar arası dönemde, Birleşik Krallık'ta Fuller ve Liddell Hart'ın ortaya koyduğu fikirler çerçevesinde, General Heinz Guderian gibi Alman askerî düşünürlerin kaleme aldıkları eserlerin zemin oluşturduğu yıldırım harbinin ana unsuru ve düşmanın üzerine manevra yapan temel eleman olarak karşımıza çıkar. Bu süreçte tank ateşten korunma vasıtası olmaktan ziyade bir taarruz silahı hâline gelmiştir. Tankın ana muharebe silahı olarak karşımıza çıkması aynı

zamanda ona karşı silah sistemlerinin geliştirilmesini sağlamış, başta tanksavarlar olmak üzere tankla müşterek harekât ve tankı durdurmak üzerine doktrinler gelişmeye devam etmiştir. Tankın zırh teknolojisi ve tanksavarın zırh delme kabiliyeti devamlı surette birbiri ile yarış hâlinde olurken, savaş kavramı da konvansiyonel anlayıştan, konvansiyonel olmayan yöntemleri de ihtiva eden hibrit savaşa evrilmeye devam etmiştir. Hibrit savaşların artması ve bu muharebe ortamının tankları daha fazla tehdit eder hâle gelmesi, tankın varlığını ve gerekliliğini sorgulanmaya açmış ve Rusya-Ukrayna Savaşı ile bu sorgulama daha da artmıştır. Bu makalenin amacı; tank sınıfının gelişimini kısaca tasvir ederek, Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde tank sınıfının gerekliliği ve geleceği konularında ortaya çıkan soru işaretleri ile Rusya-Ukrayna Savaşı'na bir değerlendirme sunabilmek ve tank sınıfının geleceği hakkında muhtemel gelişmeleri aktarabilmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için tematik doküman analiz yöntemi kullanılmıştır. Değerlendirmelerde harp prensipleri ve muharebe sahası ana fonksiyon alanları çerçevesinde hareket edilmiştir. Makale kapsamında tankın; öncelikle üretimini ortaya çıkaran süreç ve devamında Yıldırım Harbi bağlamında muharebe sahasının temel manevra elemanı hâline gelmesi irdelenmiştir. Bu süreçle eş zamanlı olarak Türkiye'de tank sınıfının gelişimi aktarılmıştır. 24 Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi ve sonrasındaki gelişmelere kısaca değinilerek, bu savaş bağlamında ortaya çıkan "Tank gelecekte var olmaya devam edecek mi?" sorusuna cevap bulunmaya çalışılmıştır.

2. Tankın Gelişimi

2.1. Tankın Dünyadaki Gelişimi

Tarih boyunca insanlar, hasım saldırılarından korunmak için bir zırh ya da tahkimata ihtiyaç duymuştur. Ancak tankın temel muharebe fonksiyonu incelenirken, sadece zırh değil, hareket kabiliyeti ile birleşen ateş gücü kavramına da değinmek gerekir. Çünkü bu iki teknoloji birbirinden farklı boyutlarda evrilmiş ve nihayetinde tank teknolojisinde birleşmiştir. Kendini savunurken bir zırh kullanma mantığı tankı ortaya çıkaran sürecin en eski düşünce boyutuna referans vermektedir. Bu teknoloji, değişik zaman dilimlerinde evrilmiş ve 1916'da ilk tankta kullanılan çelik zırh boyutuna kadar ulaşmıştır. Hareket kabiliyeti ile birleşen ateş gücü kavramında gelişim ise, savaşlarda kullanılan filler ve savaş arabalarından başlayarak, müteakip dönemlerde *wagenburg* yani tabur cengi ile (Uyar ve Erickson, 2020, s.90) devam etmiştir. Bu süreçte gelişen teknolojinin XX. yüzyıldaki arayışlara benzer olduğunu gözlemledik. Örnek

olarak Pers Kralı III. Darius'un ordusunda da filler ve tekerlekleri mahmuzlu savaş arabaları bulunduğunu ve Büyük İskender ile yaptığı Gaugamela Savaşı'nda, söz konusu savaş arabalarıyla Grek falanksını hedef aldığı bilinmektedir. Savaş arabalarının daha erken örnekleri, günümüz tanklarının görevlerine yakın bir şekilde tasarlanmış olarak ilk kez Assur Krallığı'nda kullanılmıştır. Bu tür savaş aletleri kuşkusuz çağının "tank"ı olarak nitelenebilecek makinelerdir (Pullu, 2007, s.164). Süreç nihayetinde ilk tankta hareket kabiliyeti ile birleşen top teknolojisi boyutuna ulaşmıştır.

Orta Çağın İskoç tahta savaş arabaları (Shpakovsky, 2018) ve tahkimli savaş arabaları (wagenburg), XVII. yüzyıl sonlarından itibaren yerini, muharebe sahasında manevra yapan piyade birliklerinin emrine verilen sahra toplarına bırakmıştır. Altı kişilik mürettebatla kullanılan sahra topları, piyade birliklerinin ateş gücünü artırmış olsa da savaş arabalarının savunmaya yönelik imkân ve kabiliyetlerinden yoksundur. Leonardo da Vinci gibi erken tank tasarımı örneği kabul edilen çizimler mevcut olsa da tanka en yakın tasarımın James Cowen'in 1855 yılında patentini aldığı zırhlı tekerlekli ve silahlı buharlı traktör tasarımı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Ogorkiewicz, 2022). Silah teknolojisinde XIX. yüzyılda yaşanan değişimle beraber ateş gücünün, dolayısıyla savunanın etkinliğinin artması bu açığı daha da hissedilir hâle getirmiştir. I. Dünya Savaşı'nda, dar Avrupa coğrafyasında siperlere mahkûm olan manevranın yeniden ihyası yüksek komuta kademesinin en çok kafa yorduğu mesele olmuştur¹.

I. Dünya Savaşı'nda, İsviçre sınırından başlayıp Manş Denizi kıyılarına kadar yaklaşık 705 km boyunca uzanan karşılıklı siper çarpışmaları, taraflar için ağır, kanlı ve sonuçsuz muharebelere sebep olmuştur. Mevcut topçu ve piyade kuvvetleri ile muharebeyi bitirmek mümkün gözükmemiştir. İngiliz General Ernest Swinton'a göre cephe hattında mevcut tel engelleri ve makineli tüfek ateşleri en büyük sorunu teşkil etmektedir (Smith, 2006, 177). Lord Curzon'a göre öldürülecek her Alman askerine karşılık bir müttefik askeri ölecektir (Rosen, 1991, s.116). Bu sorunun aşılması için silahlardan ve engel sisteminden etkilenmeyecek bir zırhlı araç ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Swinton, top çekmede de kullanılan Amerikalı Benjamin Holt tarafından üretilmiş, paletli traktörü örnek olarak bir zırhlı muharebe aracı geliştirmek istemiştir. Birleşik Krallık Savaş Bakanı Lord Kitchener bu fikre karşı çıkmıştır. Birleşik Krallık Savaş Kabinesi Sekreteri Sir Maurice Hankey, bu durumu süratle yenilikçi fikirleri destekleyen Bahriye Bakanı Winston Churchill'e iletmiştir. Churchill, tankın sağlayabileceği faydaları görerek, Lloyd George'un da desteği ile Şubat 1915'te "Kara Gemileri" komitesini kurmuştur (Özbek, 2022, s.27-35;

¹ Daha detaylı bilgi için bkz. Parker, 2020.

Guderian, 2019, s. 51, Black, 2003, s. 102-103; Turhal, 2020, s. 26). Tankın üretilmesi fikrine, Haziran 1915'te Sir John French de destek vermiştir (Rosen, 1991, s.121).

Birleşik Krallık tank geliştirme sürecine ilişkin Guderian, Eylül 1915'te "Little Willie" isimli deneme aracının başarısız olduğunu ancak "Mother" isimli aracın ise "Mark-I" adıyla bir yıl sonra cephede görüldüğünü yazmıştır. Tankın üretim süreci gizli tutulmuştur. Bu sebeple yeni silahın kod adı su tankı zannedilmesi maksadıyla "tank" olarak belirlenmiştir. Aynı dönemde Bisley'in Siberie Camp (Siberya Kamp) bölgesinde ilk tank eğitim sahası kurulmuştur. Mürettebat, ordu birlikleri içinden ve gönüllüler arasından seçilmiştir. Ancak bu mürettebat ne için seçildiklerini ve vazifelerinin ne olduğunu bilmemektedir. Çünkü ortada kullanacakları silahları yoktur. İlk eğitim programları piyadecilik, makineli tüfek, haritacılık, motor tekniği ve 6 funtluk (2,72155422 kg ağırlığında, 57 mm çapında) topun kullanılması üzerinedir. İlk tank "Mark I" eğitim merkezine getirildiğinde pek çok gönüllü tankçı olmayı reddedecektir. Bu reddedişte korkunun ya da tank mürettebatı olmanın getirdiği zorlukların ne kadar etkili olduğu bilinmez, ancak ilk teşkilat ayrı bir sınıf olarak düzenlenerek "Motorlu Makineli Tüfek" adını almıştır. 27 Temmuz 1917 yılından itibaren bu sınıfın adı "Tank" olmuş ve bu suretle günümüzdeki tank sınıfının temelleri atılmıştır (Guderian, 2019, s.53-54; Engin, 2007, s.7-8).

Nisan 1916'ya kadar 150 adet tank hizmete alınmıştır. 75 adedi top ve üç makineli tüfekli, 75 adedi ise sadece makineli tüfekli olarak imal edilmiştir. Toplu olanlar "erkek", sadece makineli tüfekli olanlar ise "dişi" olarak adlandırılmıştır. Bu tankların Somme'da kullanılmalarının planlanması üzerine, bu araziye benzer bir arazi modeli oluşturularak, ilk denemeleri yapılmıştır. Üretilen tanklar Somme'de 15 Eylül 1916'da taarruz etmiştir. Bu tankların sayısını Guderian, iki bölük büyüklüğünde bir kuvvet (32 tank) (Guderian, 2019, s.56-58), Rosen (1991, s.122) ise 49 olarak belirtse de Abdullah TURHAL, üretilen 150 tankın 59 adedinin hazır olduğunu belirtmiştir. Ayrıca 59 tanktan 49'u muharebe sahasına varabilmiş, mekanik sorunlar nedeniyle 35'i taarruz çıkış hattına ulaşabilmiş ve 31'i Alman siperlerini geçebilmiştir. Nihayetinde ise 9 adet tank piyadenin önünde sorunsuz bir şekilde ilerleyebilmiştir. Bu taarruz Almanlar üzerinde son derece olumsuz bir etki yaratmıştır (Turhal, 2020, s.28). Somme Muharebesi sonrasındaki süreçte Korgeneral Hugh Elles komutasında ayrı bir tank karargâhının kurulması, Hugh'un iki yardımcısı Binbaşı J.F.C. Fuller ve Yüzbaşı Giffard Martel öncülüğünde doktrin yazımı denemesi sürecinin de önünü açmıştır (Johnson, 1998, s.31). Somme'daki başarılarının ardından 1.000 adet yeni tank İngilizler tarafından sipariş

edilmiştir. İngilizler bu tanklarla 5 tank tugayı kurmayı hedeflemişlerdir. Bu esnada Fransa ise 16 Nisan 1917 tarihinde ilk Schneider tanklarını Berry Aubac'a ve ardından 5 Mayıs'ta St. Chamond'da muharebeye sokmuştur (Guderian, 2019, s.58; Engin, 2007, s.12; Rosen, 1991, s.124). Savaş esnasında, Mart 1917'de Renault ünlü ve başarılı, aynı zamanda Türkiye'nin de ilk tankı olan FT-17 tasarımını envantere almıştır.

Tankların kütle halinde asli hedefe yönelik kullanılmaması tank birliklerinin muharebe esnasında yaratmaları beklenen darbe etkisinden faydalanılmamasına ve piyadeyi koruyan bir sütre ya da ateş destek vasıtası olarak görüldüklerine işaret eder. Özellikle icra edilen muharebelerde doktrin eksikliği net olarak hissedilmektedir (Farrell ve Terriff, 2002, s.190, 192). Bu süreçte tankların, hep küçük birlik seviyesinde kullanıldığını ve toplu olarak tek bir hedefe yönlendirilmediği belirtilmelidir. Nitekim tanklar 15 Eylül 1917'de bir kez daha sahne almış ve Alman siperlerinde tam bir baskın etkisi yaratmıştır. İngilizler kazandıkları başarının ardından bundan sonra taarruzların tankları da içerecek biçimde karma birlik şeklinde yapılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Müteakip dönemde tank sayısının artması ile teşkilat ve kadrolarda değişiklikler yapılmıştır. Önce bölükler ve taburlar kurulmuştur. Ardından Temmuz 1917'den itibaren 18 tugaydan müteşekkil tank kolordusu kurulmuştur. 1917 sonbaharında Mark-IV tankı ortaya çıkmıştır. Bu tank, zırh delici mermilere karşı koruma sağlamaktadır. 28 ton ağırlığında, ortalama 3 km/s, azami 6 km/s hız yapabiliyordu. Menzili ise 24 km'dir. Kasım 1917'de 378 Mark IV tankı savaşta kullanılmaya hazır olmuştur. 378'in en önemli özelliği, Cambrai'de ilk tank muharebesini icra etmesidir. 20 Kasım 1917'deki bu muharebe sona erdiğinde, Alman cephesi 16 km genişliğinde ve 9 km derinliğinde yarılmıştır. İngilizler 4.000 personel ve 49 tank kaybetmiştir. Almanlar ise 8.000 esir vermiş ve 100 top kaybetmiştir. Bu muharebe sonucunda yeni ve hızlı bir modelin geliştirilmesinin talep edilmesi üzerine, Mark-V ve Whippet (Tazı) denilen Mark-A orta tankı geliştirilmiştir. Ancak Cambrai muharebesindeki İngiliz zaferi de tankın toplu kullanımı fikrinin gelişmesini sağlamamıştır. Ayrıca bu yeni savaş aletinin kullanım doktrini olmaması nedeniyle de imkân kabiliyeti hakkında bilinmeyen noktalar mevcuttur. Örneğin taarruz başlangıcında yapılan yoğun topçu atışları arazide kraterler meydana getirmekte, bu durum ise tankın ilerleme hızı azaltmaktadır. Söz konusu topçu ateşleri yeraltı sularını da ortaya çıkarabilmedir. Şüphesiz bu durum tankın ilerlemesine engel hususlardan birisi olan çamuru ortaya çıkarmaktadır. Bu tecrübeler ışığında 1918 yılına gelindiğinde tankın diğer silahlarla birlikte kullanımı üzerine "Tanks and their Employment in Cooperation with Other Arms" isimli el kitabı yayımlanmıştır (Guderian,

2019, s. 62-108, Rosen, 1991, s.124-126). Amerikan Ordusunda ise tank hakkında en isabetli tespit, dönemin Amerikan Seferi Kuvvetleri Tank Kolordusu Komutanı Samuel D. Rockenbach tarafından yapılmıştır. Rockenbach 20 Ekim 1918 tarihli değerlendirmesinde; tankın ne mekanik süvari ne top ne de zırhlı piyade olduğunu, ayrı bir silah olduğunu vurgulamış ve bir taarruz silahı olduğu gerçeğinden hareketle hafif, orta ve ağır tankların görevlerini irdelemiştir. Rockenbach'a göre ağır tanklar düşmanın tel engellerini ezecek ve direnek noktalarını zayıflatacak, hafif tanklar piyade ile birlikte ağır tanktan geri kalan düşman kuvvetini imha edecek, orta tanklar ise hızlı bir şekilde düşman gerilerine el atacaktır (Johnson, 1998, s.37). Temmuz 1918'deki Hamel Muharebesi ve ardından 8 Ağustos 1918'de Amiens'deki muharebe tankları yeniden komuta heyetinin gündemine taşımıştır. Müteakip dönemde tankların sayısı daha da artmıştır. Müttefiklerin 1919 yılında tank sayısını 27.000'e çıkarmak istemiştir. Bu rakam bile tankın öneminin anlaşıldığı sonucuna varmamız için yeterlidir (Guderian, 2019, s. 159).

1917-1937 yılları tank teknolojisi hızlı bir şekilde gelişmesine ve doktrinin yerleşmesine şahitlik etmiştir. Nitekim 1917 yılında kullanılan Mark V tankı 150 PS motor gücüne sahipken, 1932 yılından itibaren hizmete alınan aşağı yukarı aynı ağırlıktaki (32 ton) Vickers tankı 350 PS motor gücüne sahiptir. Bu güç ağırlık oranının güç lehine yükselmesi tankın etkinliğini arttırmıştır. Hareket menzili ise 64 km'den 320 km'ye çıkartılmıştır. Zırh koruması da küçük çaplı tanksavar silahlarına karşı koruyabilecek seviyeye ulaşmıştır. Bu bağlamda İngilizler 1935 yılında tüm süvari birliklerini motorize hâle getirmişlerdir (Guderian, 2019, s. 166-174). Bu karar ve devamındaki süreç ise, II. Dünya Savaşı ile birlikte tankın kullanımının en üst noktasına taşıyacaktır. Özellikle II. Dünya Savaşı ile birlikte kalınlaşan zırhlara karşı tanklarda tank topu tercih edilmeye başlanmıştır. II. Dünya Savaşı'nda kendisini ispat etmiş tanklar arasında görülen Rus menşeli T-34 tankı, Doğu Cephesinde Almanlara zorluklar yaşatmıştır. Bu tanka karşılık Almanlar ise Tiger ve Panther tanklarını geliştirmişlerdir. Bu teknolojik üstünlük yarışı, tank teknolojisinin hızlı gelişimini sağlamıştır. II. Dünya Savaşı'nın sağladığı en önemli teknolojik katkılardan birisi de tanklarda telsiz kullanımının başlamasıdır. İletişimin sağlanması hususundaki bu kolaylık hareketin her safhasını etkilemiştir. II. Dünya Savaşı'nda teknolojik gelişmeler kadar, bunların üzerinde yükselen yeni taktik unsurlar da konumuz açısından önemlidir. Yıldırım Harbi doktrini bunların başında gelir. Savaşlarda baskın prensibi her zaman önemini korumuştur. Ancak hiçbir zaman yıldırım harbindeki gibi teknoloji ile harmanlanmış bir anlam ifade etmemiştir. Avrupa kıyılarından Rusya steplerine ve Afrika çöllerine kadar zırhlı birlikler birbirleri ile savaşırken

aynı zamanda doktriner bir değişim de sahaya yansımış, I. Dünya Savaşı'nda "yürüyen kale" fonksiyonunu yerine getiren tanklar savaşın ana manevra unsuru olmuştur. Topyekûn harbin² siperlere kurban edilmiş manevra prensibini tekrar ihya eden tanklar, savaşlar arası dönemde yıldırım harbi doktrini ile muharebe sahasının efendisi hâline gelirken aynı zamanda kendisine karşı doktrin ve teknolojinin oluşmasına da imkân vermiştir. Versailles sonrasında üretimi yasak olmasına rağmen, tank Alman Ordusu doktrininde kilit bir unsur hâline gelmiştir. Almanlar iki kritik dokunuş ile doktrinlerinin sağlam temellere oturmasını sağlamıştır. Bunlardan ilki başta İngiliz Ordusu olmak üzere diğer orduları incelemişler, diğeri ise Sovyetler Birliği'nin Kazan bölgesinde hem birliklerini eğitmiş hem de yeni taktik ve ekipmanlarını denemişlerdir. General Hans von Seeckt ve Ernst Volckheim'in düşünceleri temelinde, yıldırım harbi doktrininin babası kabul edilen Guderian öncülüğünde ve Oswald Lutz'un katkılarıyla Alman Ordusu, savaşlar arası dönemde tankı piyadenin zincirlerinden kurtararak, başlıca avantajı olan hız, kütle ve baskın çerçevesinde müstakil bir doktrinde başrolü vermişlerdir. Keşif görevleri ile muharebe sahasının doğru resmedilmesi, tankın kesin sonuç yerinde sıklet merkezi oluşturacak şekilde kullanılmasının önünü açmıştır. Tankın piyade, tanksavar, topçu, istihkâm ve yakın hava destek unsurları ile eş zamanlı olarak karma birlik harekâtı icrası üzerine yapılan planlamalar, eğitim ve tatbikatlar neticesinde II. Dünya Savaşı'nda manevranın savunmaya üstünlük kurmasını sağlamıştır. Her ne kadar yıldırım harbinin Hitler'in 1935'te açıklamış olduğu yeniden silahlanma ilanına bağlama sevdalıları bulunsa da düşünsel manada Hitler iktidara gelmeden ortaya çıktığı aşikârdır. Hitler'in orduyu büyütmesi ve silahlandırması bu doktrinın uygulanmasının vazgeçilmez aşaması olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurmakta fayda vardır. Bütün bu geçen süreç sonunda yıldırım harbi düşüncesi kendini Eylül 1939'da Polonya'nın işgalinden daha çok Mayıs 1940'ta Fransa'ya icra edilen harekâta gösterecektir. Alman yıldırım harbi doktrininin tankı piyade destek silahı olarak gören Fransız doktrinine³ olan üstünlüğü net olarak görülmüş, Almanya'nın 65.000 zayıatına karşın müttefiklerin 1.200.000 zayıatı ile de derinden hissedilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda dört yıl siper savaşına mahkûm olan batı cephesi on gün içinde çökmüştür (Citino, 2008, s.201-253; Johnson, 1998, s.10; Acar, 2017, s.3). Jeremy Black'in (2019, s.231) de ifade ettiği üzere, I. Dünya Savaşı'ndaki tankları gören bir kişinin II. Dünya Savaşı'ndaki tankların atası olduğuna inanması zordur. Zira iki tank arasındaki teknolojik fark inanılmaz büyüktür. Tanklar geliştikçe zırh ve

² Topyekûn harp: Toplumların sahip oldukları bütün imkân ve unsurları kullanarak birbirleriyle kapsamlı ve şiddetli bir silahlı mücadeleye girmeleridir. Detaylı bilgi için bkz. Ludendorff, 2020.

³ Bu sırada Fransa'nın sayı olarak Almanlardan fazla tankı olmasına rağmen sadece 4 tank taburu vardır. Geri kalan tanklar piyade birliklerinin emir komutasına bırakılmıştır.

ateş gücü artmış, sistemleri daha karmaşık hâle gelmiş, öldürücülükleri gelişmiş, ancak bunlarla beraber üretim sürecinde karşılaşılan zorluklar da artmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya çift kutuplu bir yapıya evrilmiştir. Batı bloğunun NATO, doğu bloğunun ise Varşova Paktı güvenlik şemsiyesi altında toplanması neticesinde birçok büyük ve küçük çatışma meydana gelmiş, ancak genel itibariyle ittifaklar arasındaki güç dengesi korunmuş, yeni bir dünya savaşını çıkarmaya kimse cesaret edememiştir. Dehşet dengesinin süre gittiği bu dönemde, her iki blok da diğerini temel tehdit olarak algılamış ve bu tehdide karşı konvansiyonel bir mücadeleye hazırlanmıştır. Bu durum uzayda, stratejik bombardıman uçaklarında, nükleer kapasiteli denizaltılarda, kıtalararası balistik füzelerde ve en çok da nükleer silahlarda olmak üzere birçok teknolojik gelişmenin ordular tarafından kullanılmasına vesile olmuştur. Bu süreçte tankların taarruz doktrininin temel vasıtası olarak görülmesi, onu durdurmak üzere birçok düşüncenin de gelişmesini sağlamış, bu durumun ortaya çıkardığı tankın beka sorunu ise varlığının ve etkinliğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Söz konusu sorgulama, zaman içerisinde yeni nesil tankların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

II. Dünya Savaşı sonrasında üretilen tanklar genel olarak 4 nesil hâlinde gruplandırılmaktadır. Birinci nesil tanklar; II. Dünya Savaşı akabinde üretilen ve 1945-1960 dönemini kapsayan tankları ifade etmekte kullanılmaktadır. Bu neslin en önemli örnekleri olarak; Centurion (Birleşik Krallık), M-47 ve M-48 (ABD), T-54 ve T-55 (SSCB) tankları gösterilebilir. Birinci nesil tankları 1961-1975 yılları arasında üretilen ikinci nesil tanklar takip etmiştir. Birinci nesil tanklara göre daha gelişmiş sistemlere sahip olan ikinci nesil tankların, birinci nesil tanklara göre temel üstünlüklerinin gelişmiş gece harekât icra edebilme ve KBRN4 koruma sistemi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. KBRN koruma sistemleri ile tanklar, KBRN silahlarının etkili olduğu savaş ortamında harekât icra edebilme kapasitesini devam ettirmiştir. Bu durum şüphesiz tankların, açığındaki personele göre üstünlüğünü devam ettirmesini ve muharebe sahasının vazgeçilmez karar silahı rolünün devamını sağlamıştır. Bu neslin en önemli örnekleri olarak ise; Chieftain (Birleşik Krallık), M-60 (ABD), T-62, T-64 ve T-72 (SSCB), Leopard-1 (Almanya), AMX-30 (Fransa), Merkava-1 ve Merkava-2 (İsrail) tankları verilebilir. Birinci ve ikinci nesil tankların gelişimi sürecinde tank, düşmanın KBRN silahlarına karşı olan dayanıklılığının yanı sıra hız ve zırh gibi diğer üstün tarafları ile dönemin doktrinine uyum sağlamış, temel muharebe elemanı olarak etkinliğini devam ettirmiştir.

⁴ Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer.

Elde edilen tecrübeler ışığında gelişen konseptler ile ordular 50 ton ve üzeri ağırlıktaki tankları hizmete almaya başlamıştır. Başta ABD ile Rusya olmak üzere Birleşik Krallık, Almanya, Fransa ve İsrail'in öncülüğünde tank teknolojileri gelişmeye devam etmiştir. Söz konusu ülkelerin başını çektiği tank endüstrisi, 1976-2010 döneminde üçüncü nesil tankları üretmeye başlamıştır. Önceki nesillere göre daha güçlü bir zırhı olan ve stabilizasyon sistemi ile desteklenen atış kontrol sistemlerine sahip olan bu neslin tankları, 2.000 m mesafeden hedeflerini imha etme kabiliyetine de sahiptir. Bu neslin en önemli tankları olarak; Challenger-1 ve Challenger-2 (Birleşik Krallık), M-1 Abrams (ABD), T-80, T-90 (SSCB), Leopard-2 (Almanya), AMX Leclerc (Fransa), Merkava-3 ve Merkava-4 (İsrail) gösterilebilir.

Söz konusu dönemde savaşların konvansiyonel hüviyetten düzensiz savaflara⁵ doğru gelişmeye başlaması neticesinde, tankın bekası ve karma birlik harekâtı icra etmesi önem kazanmıştır. Savaşların konvansiyonel hüviyetini giderek kaybettiği bu dönemde Kore ve Körfez Savaşları haricinde Vietnam, Afganistan vd. olduğu üzere düzensiz savaşların görünürlüğü artmıştır. Bu durum tankın, kendi sınıf birliklerinin dışında karma harekâtlara imkân veren birlik yapısının içinde yer almasına zemin hazırlamıştır. Türkiye'nin Suriye'de icra ettiği harekâtlarda kullanmış olduğu komando/özel kuvvet/tank iş birliği sağlayan özel görev grupları bunu örnekler. Tankın başta bekasını artıracak olan yeni teknolojik sistemler ile takviyesi, muharebe sahasında yerini ve önemini korumasını sağlamıştır. Söz konusu teknolojik gelişimler 3+ nesil tankların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Üçüncü nesil tankların modernizasyonu şeklinde gelişen söz konusu nesli, yeni konsept ve doktrine tankın uyumunu sağlama çabası olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. Bu modernize edilmiş tanklara; T-90MS (Rusya), Leopard-2A7+ (Almanya), Merkava-Mk4m (İsrail) gösterilebilir.

2015'ten günümüze ise dördüncü nesil tankların geliştirilmesi çabalarına şahitlik edilmektedir. Söz konusu dönemin en önemli temsilcisi olarak Rusya tarafından üretilen T-14 Armata gösterilebilir. Hangi nesle ait olduğu üzerinde ciddi tartışmalar bulunan Türkiye'nin tankı Altay, 3+ neslinin olduğu kadar ve dördüncü nesil tankın örneği olarak da gösterilmektedir (Farrell ve Terriff, 2002, s.197, AmazingViz, 2019). Tank nesilleri ile üreten öncü ülke tablosu aşağıda sunulmuştur.

⁵ Düzensiz Savaşlar: iki kutuplu Soğuk Savaş boyunca taraflardan en az biri devlet dışı yapılar ve örgütler olan silahlı politik mücadeleler olarak tanımlanmış ve genellikle "Gayrinizami Harp (GNH)", "Gerilla Savaşı", "Devrimci Savaş" ya da benzeri başka kavramlar altında doktrinleştirilmeye çalışılmıştır (Büyüksık, 2021, s.19). Detaylı bilgi için bkz. Büyüksık, 2021.

Tablo-1: Tank Nesli-Üreten Öncü Ülke Tablosu

Ülke	1'inci Nesil	2'nci Nesil	3'üncü Nesil	3+ Nesil	4'üncü Nesil
Birleşik Krallık	Centurion	Chieftain	Challenger-1 Challenger-2		
ABD	M-47 M-48	M-60	M-1 Abrams		
SSCB /Rusya	T-54 T-55	T-62 T-64 T-72	T-80 T-90	T-90MS	T-14 Armata
Almanya		Leopard-1	Leopard-2	Leopard-2A7+	
Fransa		AMX-30	AMX Leclerc		
İsrail		Merkava-1 Merkava-2	Merkava-3 Merkava-4	Merkava- Mk4m	

Son olarak, 1950'li yıllardan 2000'li yıllara kadar tanklar devamlı surette gelişmiş, sistemler karmaşıklaşmış, karmaşık sistemler ise yeni bir tank geliştirme sürecini yıllara sair olarak artırmıştır. Örnek olarak yaklaşık 1950'lili yılların ürünü olan M-47 ve M-48 tankları 2-3 yıl gibi bir süre zarfında geliştirilmişken, 1980'li yılların ürünü olan Leopard-2 tankının gelişimi yaklaşık 14 yıl almıştır (Muharebe Tanklarının Otuz Yıllık Değişimi [1950-1980], 1984, s.70). Bu bağlamda silah teknolojisindeki baş döndürücü gelişmelerin gelecekteki tank üretim sürecini etkilememesi mümkün değildir. Tank teknolojisindeki gelişimin yanı sıra tankların diğer sistemlerle birlikte çalışabilirlik ihtiyacının artması da üretim sürecini etkileyecektir. Tank üretim süreci için en önemli adım ise doğru bir ihtiyaç tespiti ile üretim için çerçevenin çizilmesi olacaktır. Aksi durumda her görülen teknolojinin eklenmesi, ucube tankların ortaya çıkmasına ya da üretim sürecinin uzamasına sebep olması kaçınılmazdır.

2.2. Tankın Türkiye'deki Gelişimi

Tankın Türklerle ilk buluşması zannedildiği gibi ilk tankın satın alınması sonrasında değildir. I. Dünya Savaşı'nda Sina-Filistin Cephesi'nde İkinci Gazze Muharebesi'nde, İngilizler tarafından tanklar, Osmanlı askerine karşı kullanılmıştır. Türkler, tanklarla ikinci defa İstanbul işgali esnasında karşılaşmıştır. Bu tanklar halk üzerinde psikolojik etki maksatlı

kullanılmıştır. Yine Fransızlar Kurtuluş Savaşı esnasında, güney cephesinde Kuvayı Milliye karşısında da tankları kullanmaya devam etmiştir. Bu karşılaşmaların en ilginç tarafı, tankı durdurmak için Türklerin geliştirdikleri taktikler sayesinde, bu silaha karşı çaresiz kalınmaması ve aslına bakılırsa tanklara karşı mantıklı çözümler üretilmesidir (Turhal, 2020, s.30-34).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk; tankın muharebe sahasında görülmesinden yalnızca 11 yıl sonra, Türk Silahlı Kuvvetlerinin zırhlı ve motorlu araçlarla teçhiz ihtiyacını öngörmüş, Gazi'nin direktifleri doğrultusunda yapılan çalışmalar neticesinde Cumhuriyet henüz dört yaşındayken (1927 yılında) bir adet Fransız yapımı Renault FT-17 tankı satın alınmıştır (Kunter ve Bakar, 2008, s.36). Bu tank, Piyade Atış Okulu (Maltepe/İstanbul) emrine verilmiştir. Bu alım öncesi ve sonrasında da gerek sivil gerekse askerî yayınlarda tank üzerine birçok yazı kaleme alınmıştır. Süvari ve Askerî Mecmualar buna örnek olarak verilebilir.⁶ 1932 yılında Sovyetler Birliği tarafından 1931 yılı üretimi 4 adet T-26 A, 6 adet T-27 tanketi ve 1 adet T-35 yüzücü tankı Cumhuriyetin 10'uncu yılı kutlaması armağanı olarak Türkiye'ye verilmiştir (Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 248/677/11, 25.05.1932; 30/53/6, Tarih: 13.07.1932). Dünyada yıldırım harbi ve tankın kütle hâlinde kullanımını üzerine doktrinler geliştiği dönemde, envantere alınan tanklar bağımsız bir sınıf olarak teşkilatlandırılmak yerine, Piyade Atış Okuluna verilmek suretiyle eğitim, tatbikat ve gösteri birliği olarak kullanılmıştır (Engin, 2007, s.27).

Türk Zırhlı Birliklerinin esasını teşkil eden ilk Tank Taburu, 1934 yılında, SSCB'den alınan 64 adet T-26 Muharebe Tankları ile Lüleburgaz'da kurulmuştur. Türkiye'nin ilk tank taburunda; Tabur Karargâhı ve 2 adet T-26B Tank Bölüğü haricinde 2 adet Zırhlı Oto Bölüğü ve depo halinde 1 Tank Bölüğü de bulunmaktadır. Her tank bölümünde 21 tank, her zırhlı oto bölümünde ise 21 zırhlı oto vardır. Tank taburunun kurulduğu dönemde, tankçılıkla ilgili teknik ve taktik bilgiler son derece sınırlıdır ve bu konuda eğitim almış personel neredeyse yoktur. Tabur Komutanlığına atanan Süvari Binbaşı Tahsin Yazıcı⁷, Saumur'daki Fransız Süvari Mektebi'nde iki sene eğitim almıştır. Taburun bütün personeli (Piyade Yüzbaşı Celal ALKOÇ hariç) süvari sınıfındandır (Engin, 2007, s.29-30; Kunter ve Bakar, 2008, s.35-36). Bu dönemde taktik bilgi ihtiyacı;

⁶ Bu konuda iki önemli örnek için bkz.: Sv.Mf.General Mürsel, 1934; Ön Yzb. Sabri Ersavaş, 1939.

⁷ 1892 yılında Manastır'da doğmuştur. İlk tank tabur komutanı olması münasebetiyle "Tankçılığın Babası" olarak anılmıştır. Yine ilk tank alay komutanlığı, Kore'de Türk Tugay Komutanlığı görevlerinde de bulunmuştur. 1952'de emekli olmasının ardından iki dönem Demokrat Parti İstanbul Milletvekili olarak Meclis'te bulunmuştur. 11 Şubat 1970'te vefat etmiştir.

Fransız talimnamelerinden yapılan tercüme ve bunların TSK'ya uyarlanmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır (Fransız Tank Talimnamesi, 1339). 10 Ağustos 1935 yılında Genelkurmay Başkanlığınca ilk defa tank donatım talimatı yayımlanmıştır.

İlk Türk Zırhlı Tugayı, yine Lüleburgaz'da 1937 yılında Kurmay Albay Zekai Okan'ın emir ve komutasında kurulmuştur. 1937 yılında Dersim harekâtında, sonrasında ise Hatay Meselesi, Bulgaristan ile Kriz ve neticelenmesi sonrası Türk Ordusu'nun Edirne'ye girmesi hadiselerinde tanklar, zırhlı araçlar birlikte kullanılmıştır. İlk Zırhlı Tugay, kısa bir süre 2'nci Süvari Tümenine bağlı kalmış, 1940 yılında bağımsız Zırhlı Tugay statüsüne kavuşmuştur. Bu tugayın kuruluşunu kuvvetlendirmek için 1939 yılında, Fransa'dan yüz adet Renault R35 tankı ile İngiltere'den on altı adet Vickers tankının satın alınarak en önemli gelişmedir. 1940 yılı başında Zırhlı Tugayın Tank Taburu, yeni tanklarla Tank Alayı hâline getirilmiş ve bu alaya "Zırhlı Alay" adı verilmiştir. İlk Zırhlı Alayın Komutanı, daha önce ilk Tank Taburuna da komutanlık yapmış olan Süvari Yarbay Tahsin Yazıcı'dır. Alayın, birinci ve ikinci taburları Renault tanklarından, üçüncü taburu T-26 tanklarından oluşturulmuştur. Ayrıca on altı Vickers tankından oluşan Hafif Tank Bölüğü de Alay emrinde yüksek sürat ve ateş gücü gerektiren keşif, emniyet ve irtibat vazifelerinde görevlendirilmiştir. Zırhlı Alay ve mensubu olduğu Zırhlı Tugay, II. Dünya Savaşı'nın kritik ve hareketli dönemi olan 1940-1942 tarihleri arasında Trakya'da görevlendirilmiştir (Turhal, 2020, s.48-51; Engin, 2007, s.30-37; Kunter ve Bakar, 2008, s.36-37). 1942 yılında T-26 tankları artık görev yapamaz hâle geldiklerinden Türk Silahlı Kuvvetleri'nin envanterinden çıkarılmıştır. Trakya'da bulunan T-26 tankları Çatalca, doğuda bulunanlarsa Erzurum savunma hatlarında, kulelerine kadar toprağa gömülerek sabit kule halinde tanksavar görevi yapacak şekilde mevzilendirilmiştir. T-26 tanklarıyla beraber envantere giren zırhlı otolar ise birkaç yıl daha hizmet edip, müteakiben onlar da muhtelif bölgelere sabit platformlar olarak konuşlandırılmıştır.⁸

Bu dönemde tankçıların eğitimi konusunda da adımlar atılmıştır. 15 Aralık 1942 tarihinde, Kara Harp Okulu Komutanlığı'nda bir "Tank Talimgâhi" kurulmuş, söz konusu talimgâh 23 Eylül 1943 tarihinde "Tank Okulu" adını almıştır. Harp Okulu'nda yetiştirilen ilk elli tankçı subay, 1944 yılında mezun olurken okulun da ismi "Zırhlı Birlikler Okulu" olarak değiştirilmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca bir taraftan dış ülkelerden tank temin edilmeye çalışılmış, diğer yandan millî imkânlarla tank üretimiyle

⁸ Bu tanklar daha sonra mevzilerden çıkartılıp satılırken bir tanesi unutulmuş ve müteakiben Abdullah Turhal'ın yazdığı kitabın sebeplerinden bir tanesi olmuştur.

ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak 1943 yılında, şasesi Kırıkkale'deki fabrikalarda imal edilen ve Ford motoruyla donatılan ilk Türk tankının denemeleri yapılmasına karşın, arzu edilen sonuçlar alınamamıştır. Millî imkânlarla tank üretim çalışmalarının başarısızlığa uğraması üzerine, İngiltere'den yüz seksen adet Valentine tankı, Almanya'dan ise yetmiş beş adet T3/T4 tankı satın alınarak birlik sayısı artırılmaya çalışılmıştır.

II. Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ederken, tank sınıfındaki yenilikleri, gelişmeleri ve taktik doktrinleri yakından takip etmek ve tankların muharebelerini görmek amacıyla, 1943 yılında bir grup subay, gizlice Kuzey Afrika'ya Libya-Mısır hududundaki İngiliz birliklerine gönderilmiştir (Kunter ve Bakar, 2008, s.37-38). Ayrıca yine bu tarihlerde Mısır'da kurs görmek üzere personel gönderilmiştir. 21 Eylül 1945 tarihinde, 4539 sayılı kanun gereğince tank sınıfı resmîleştirilmiş ve bu sınıfa ilk olarak 245 subay geçirilmiştir (101/22/5, 31.03.1943; 178/27/5, 26.09.1945).

II. Dünya Savaşı devam ettiği sıralarda Amerika'nın "Ödünç Verme ve Kiralama Kanunu" çerçevesinde, Türk Silahlı Kuvvetlerine Amerikan ve İngiliz yapımı birçok silah ve araç verilmiştir. Bu bağlamda; 25 adet Amerikan yapımı 30 tonluk, 75 mm'lik toplu Sherman tankı, 180 adet İngiliz yapımı, 18 tonluk Valentine tankı, 220 adet Amerikan yapımı, 12 tonluk, 37 mm toplu Stuart hafif tankı envantere alınmıştır. Ayrıca 1943 yılı başlarında Almanya'dan krom madeni karşılığında 23 tonluk 50 mm toplu T-3 tankı ve 24 tonluk 75 mm toplu T-4 tankı hizmete sokulmuştur. Bunların toplam miktarı 75 adettir. 1947 yılında Amerikalılarla yapılan yardım görüşmelerinin ardından, Marshall yardımı kapsamında 1948 yılında, Amerikan malzemesi gelmeye başlamış ve bütün TSK'da kuruluş, kadro, eğitim, sevk-idare ve diğer konular bakımından yeni çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Zırhlı birliklerin yeniden teşkilatlandırılması ve standardizasyonu kapsamında 1947 yılında, M-24 hafif tankları (114 adet), M36 tank destroyerleri (222 adet) ve M-32 tank, M-47 Tank kurtarıcıları (12 adet) temin edilmiş, eski nesil tanklar envanterden çıkarılmıştır.

1954 yılına gelindiğinde M-47 tanklarının envantere alındığı, 1960'lı yıllarda ise tank sınıfında yeni birliklerin kurulduğu görülmektedir. 1964 yılında M-48 tankları ve M-113 zırhlı personel taşıyıcılar envantere girmiş, aynı dönemde M-47 tankları envanterden çıkarılmaya başlanmıştır. 1956 yılına gelindiğinde, Etimesgut Garnizonunda tugay seviyesinde bir "Zırhlı Er Eğitim Merkezi" kurulmuştur. Aynı yıl, birlik komutanı General Bahri Gökdeniz'in "Tüm tankçı personel aynı merkez altında yetiştirilmelidir." görüşü kabul görmüş, merkez "Zırhlı Er Eğitim Tümeni" olarak

teşkilatlandırılmıştır. Kara Harp Okulu bölgesinde konuşlanan “Zırhlı Birlikler Okulu” farklı tarihlerde komuta bağlantısı açısından değişikliklere uğramış, 1962 yılında geçici süreyle şimdiki Kara Kuvvetleri Komutanlığı bölgesine taşınmıştır. Zırhlı Birlikler Okulunun 1964 yılında Etimesgut Garnizonuna taşınmasının ardından, 1965 yılında “Zırhlı Er Eğitim Tümeni” “Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümeni” adını almıştır.

1980 yılında tank sınıfı envanterinde çeşitli tarihlerde temin edilmiş, M-47, M-48, M-48A ve M-48A2C serisi tanklar bulunmaktadır. 1983 yılında M-48 tankları, Batı Almanya ve ABD’den aldığı kitlerle M-48A5T1 ve M-48T5 modeline dönüştürülmüş, Almanlar tarafından geliştirilen M-48T5 serisi tanklardan istenilen sonuç alınamadığından bu tanklar, ileriki yıllarda envanterden kaldırılmıştır. Aynı tarihte Leopard-1A3T1 tankları, envantere giren ilk modern Alman tankı olarak dikkat çekmektedir. 1992 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığınca yeniden yapılanma faaliyetleri çerçevesinde mevcut bütün tümenler zırhlı alaylar (Kıbrıs ve Sarıkamış hariç) lağvedilerek, birliklerin büyük çoğunluğu tugay kuruluşuna geçirilmiştir. 1993 yılında Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Anlaşması (AKKA) sonucu, Avrupa’daki silâhların indiriminden dolayı Avrupa’da fazla olan 274 adet M-60A1 ve 658 adet M-60A3 tankı Türkiye’ye verilmiştir. Alınan bu tanklar çeşitli birliklere tertip edilmiştir. 2000’li yılların başında, envanterde ikinci nesil M-48A5T1/T2, M-60A1/A3, Leopard-1A1/A4 ve Leopard-1A3T1 serisi tankların mevcut olduğu görülmektedir. Söz konusu tankların (M-48A5T2 ve M-60A3 tankları hariç), gece şartlarında muharebe yeteneklerinin oldukça sınırlı, zırh teknolojilerinin yetersiz olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır (Engin, 2007, s.37-49; Kunter ve Bakar, 2008, s.38-39).

Günümüzde ise Türk K.K.K.lığı envanterinde M-48A5T1/T2, M-60 A1/A3/T ile Leopard-1A3T1/1T/2A4 serisi tanklar mevcuttur. Yerli Altay tankının üretim ve geliştirme çalışmaları ise halen devam etmektedir. Altay tankı, üstün ateş gücü, isabet oranı, yüksek hareket kabiliyeti ve beka özellikleri ile öne çıkmaktadır (K.K.K., Tank, 2023.) Türk K.K.K.lığı envanterindeki tank nesilleri ile üreten ülke tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo-2: Türk.K.K.K.lığı Envanterindeki Tank Nesilleri-Üreten Ülke Tablosu

Ülke	1'inci Nesil	2'nci Nesil	3'üncü Nesil	3+ Nesil / 4'üncü Nesil
ABD	M-48A5T1	M-48A5T2 M-60A1/A3	M-60T	
Almanya		Leopard-1	Leopard-2	
Türkiye				Altay

3. Rusya-Ukrayna Savaşı

Dünyada ve Türkiye’de tank kapsamında yukarıdaki gelişmeler yaşanırken, 1991 yılına gelindiğinde Doğu Bloğu’nun parçalanması ile tehdit algılamalarını değiştirmiştir. Yeni hedefler arayan ABD’nin “dünyanın jandarması” rolünü üstlenerek öncelikle konvansiyonel olmayan yöntemleri kullanan unsurlara karşı kendini angaje etmesi ve “düzensiz savaşlar”ın ortaya çıkardığı yeni düzen, 2006 yılında Hizbullah - İsrail Savaşı sonrasında “Hibrit Savaş” kavramı⁹ ile literatürde yerini almıştır. Dünya, anlamına uzak olduğu bu yeni savaş terimini tanımlamaya çalışırken, Rusya bu sürecin doktrin boyutunu “Gerasimov Doktrini” ile ete kemiğe büründürmüş, Ukrayna Krizi’nde de iki ülkenin fiilî olarak çarpışmaya başladığı Şubat 2022’ye kadar etkin bir şekilde kullanmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı’nı kronolojik olarak üç dönem hâlinde incelemek mümkündür. Birinci dönem Soğuk Savaş’ın sona erdiği 1991 yılı ile Kırım’ın ilhak edildiği 2014 yılı arasındaki dönem, ikinci dönem Kırım’ın ilhakı ile iki ülkenin fiilî çarpışmaya başladığı Şubat 2022 arasındaki dönemdir. Şubat 2022 sonrası ise savaşın üçüncü safhası olarak görülebilir.

⁹ Hibrit Savaş: Düzenli bir ana silahlı kuvvet ve harekât doktrinin, düzensiz birlikler ve doktriniyle aynı anda bir düşmana karşı birlikte kullanılması olarak tanımlanabilir. (G.Yıldız, 2018, s.22.); Hibrit Savaş kavramı üzerine hâlihazırda tartışmalar devam etmektedir. Hibrit Savaş kapsamında daha detaylı bilgi için bkz. *Savaşın Değişen Modeli Hibrit Savaş*, 2018.; M.Yıldız, 2022; Halhallı, 2022; Çelik, 2022; Çelikaşlan, 2022; Özer, 2018; Karasoy, 2022; Okur ve Şahin, 2022; Dedemen, 2016; Özdemir ve Eminoglu, 2022.

3.1. 2014 Yılına Kadar Yaşanan Gelişmeler

Gorbaçov'un açıkladığı Perestroyka ve Glasnost prensiplerinin ardından Sovyetler Birliği dağılıp çift kutuplu dünya düzeni, yerini öngörülemeyen gelişmelerin yaşandığı bir dünyaya bırakmıştır. Bu noktadan itibaren Rusya, Batılı müttefiklerle yakınlaşma sürecine girmiştir. Ancak SSCB'nin dağılmasıyla oluşan boşluğu dolduran Batılı müttefiklerin, Soğuk Savaş'ın faturasını Rusya'ya kesmesi, NATO'nun XVIII. yüzyıldan beri Rus nüfuz bölgesi olarak görülen Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi ve ABD'nin Avrupa'daki, bilhassa Rusya'ya mücavir bölgelerdeki, siyasi ve askerî nüfuzunu tahkim etmesi, Moskova'yı NATO başkentlerinden yeniden uzaklaştırmıştır. Bu süreçte, Sovyetler Birliği içinde özel statüsü olan Ukrayna, Rusya ile Avrupa Birliği arasında bir köprü işlevine sahiptir. 2004 yılına kadar Rusya'dan kopma sürecine girmeden denge politikası takip eden Ukrayna, bu dönemde gerçekleşen Turuncu Devrim ile birlikte Batı ekseninde politika takip etmeye başlamıştır. İkinci Devlet Başkanı Kuçma'dan sonra iki Viktor arasındaki çekişmeli seçim süreci (Viktor Yanukoviç ile Viktor Yuşçenko) aynı zamanda Batı ile Rusya ekseninde kazanan tarafı belirleyecek olması açısından da önemlidir. Sürecin galibi olan Yuşçenko, Rusya karşıtı politika takip etmiştir. Söz konusu dönemde Rusya'nın ise daha önce Sovyetler Birliği çatısı altında yer alan ülkeler üzerinde tekrar kontrolü sağlamaya çalıştığı söylenebilir. Rusya'nın 2008 yılındaki Gürcistan müdahalesi bu kapsamda değerlendirilmelidir. Söz konusu müdahaleye ABD başta olmak üzere Batı dünyası yeterli tepkiyi göstermediği söylenebilir. (M.Yıldız, 2022, s.143, 147-148, 157; Halhallı, 2022, s.445; Çelik, 2022, s.526; Çelikaslan, 2022, s.54). Bu noktada Gürcistan örneğini biraz açmak faydalı olacaktır. Zira söz konusu örnek Rusya'nın Batı tepkisini ölçmesi açısından önem arz etmektedir. Gürcistan örneğini değerlendirirken konvansiyonel savaş özelliğini vurgulamak yerinde olur. Zira savaşta kullanılan başta tanklar olmak üzere konvansiyonel silah sistemleri savaşın seyrini yakından etkilemiştir. Beş Gün Savaşı'nda tanklar başta Güney Osetya'nın başkenti Tshinvali olmak üzere, Gürcistan'ın başkenti Tiflis'in 40 km kadar yakınlarına kadar varlık göstermiştir. Sonuçta Rusya Gürcistan Krizi'nde hedeflerine ulaşmış ve krizi kazanımlar ile kapatmıştır. Batının yetersiz tepkisi Rusya'nın cesaretini artırmış müteakip dönemde artan ivme ile Batının Rusya tarafından test edilmeye devam edilmesine sebebiyet vermiştir (Erkan, 2015, s.87; Ünalımış ve Oğuz, 2019, s.35). 2010 yılına gelindiğinde, Yanukoviç seçimleri kazanmış ve denge politikasını esas alan bir dış siyaseti benimseyerek Ukrayna'nın NATO'ya üyelik çalışmalarını durdurmuştur. Yanukoviç, aynı zamanda Rus gazına olan bağımlılıktan da kurtulmanın yollarını aramıştır. AB ile ortaklık ve serbest ticaret antlaşması imzalanamamasının ardından

Rusya ile Sivastopol'deki üssün mukavelesini 2042 yılına kadar uzatmıştır (M.Yıldız, 2022, s.157-158; Halhallı, 2022, s.445; Çelik, 2022, s.526; Çelikaslan, 2022, s.54).

Ukrayna'da bu gelişmeler yaşanırken Rusya'da hibrit savaşın doktriner boyutu yazılmakta ve adeta gelecekte yaşanacak olayların el kitabı hazırlanmaktadır. General Valery Gerasimov'un makalesinde (Gerasimov, 2013) anlattığı ve Rusya'nın resmî doktrini olarak yürürlüğe giren "Gerasimov Doktrini" muharebe sahasına askerî olmayan unsurların da dâhil edilmesi ve asimetrik yöntemleri de ihtiva etmesi açısından önemlidir. Askerî olmayan tedbirlerin de politik amaç kapsamında kullanılmasını hedefleyen söz konusu doktrin, hibrit harekâtı tanımlamak üzere yazılmış gibidir. Hedef ülkedeki Rus unsuru vasıtasıyla müdahalenin hukuki alt yapısını teşkil etmek, politik ve ekonomik baskı kurmak, gizlice askerî unsurlar vasıtasıyla örgütlenmeyi sağlamak, bilgi harbi yapmak ve hedef ülke yönetimini ele geçirmek şeklinde özetleyebileceğimiz doktrinin, Rusya'nın 2022 müdahalesi öncesinde yaşanan süreci tasvir ettiği aşikârdır. Şiddet içermeyen yöntemlerden askerî müdahalelere kadar geniş bir skalayı ihtiva eden söz konusu doktrinin, Rusya'da yerleşmesinde etkili olan diğer bir isim ise Korgeneral Alexander Vladimirov'dur. Gerasimov ve Vladimirov tarafından altyapısı hazırlanan hususlar 26 Aralık 2014'te Rus Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilmiş ve Putin tarafından onaylanarak Rus askerî doktrinine ithal edilmiştir (Özer, 2018, s.49-50).

2014 yılına gelindiğinde Ukrayna'da Yanukoviç karşıtı protestoların artması sonucunda, Yanukoviç ülkeyi terk ederek Rusya'ya kaçmıştır. Yeni kurulan hükümetin Rusya aleyhindeki kararları neticesinde Ukrayna'nın doğusunda hükümet aleyhine protestolar başlamış ve Rusya da durumdan faydalanarak Kırım üzerinde hâkimiyet kurmayı amaçlayan siyaseti uygulamaya koymuştur. Rusya, Şubat 2014 sonrasında iki farklı alanda Ukrayna üzerinde tahakküm kurmaya çalışmıştır. Bunlardan birincisi Kırım'ın ilhakı, diğeri ise Ukrayna'nın doğusuna müdahaledir (Çelik, 2022, s.527, Özer, 2018, s.49).

3.2. 2014-2022 Yılları Arasındaki Gelişmeler

Mart 2014'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve ardından Donbas bölgesinde ayrılıkçı hareketlerin başlaması ile Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başladığı Şubat 2022'ye kadar geçen süreç hibrit savaşın bütün özelliklerini taşımaktadır. 1 Mart 2014'te Rusya Parlamentosu'nun Ukrayna'da askerî güç kullanımına onay vermesi yaklaşan fırtınanın habercisidir adeta. Duma'nın onayının ardından önce Kırım Parlamentosu'na el konulmuştur. 16 Mart 2014'te yapılan referandumda

%97 gibi büyük oran ile Rusya'ya bağlanma kararı çıkmış ve 18 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın Rusya'ya ilhaki süreci tamamlanmıştır. İlhak süreci Kırım'ın askerî işgali ile neticelenmiştir. Kırım'ın ilhakının hemen ardından Mayıs 2014'te Ukrayna'nın doğusunda bulunan Donetsk ve Luhansk bölgeleri özerkliklerini ilan etmiştir. Ukrayna, bu oldubittinin Kırım benzeri bir sonuçla noktalanacağını öngörmüş ve ayrılıkçılara müdahale etmiştir. İki taraf arasında yaşanan çatışmalar sonrasında 5 Eylül 2014 tarihinde Rusya, Ukrayna, ayrılıkçılar ve AGİT temsilcilerinin katılımıyla Minsk'te bir ateşkes imzalanmıştır (Minsk-1). Ancak ateşkesin ömrü kısa sürmüş, 5 gün sonra çatışmalar tekrar başlamıştır. 12 Şubat 2015'te Minsk'te tekrar bir araya gelen taraflar tekrar ateşkes ilan etmiştir (Minsk-2). Minsk-2 sürecinde Minsk-1 katılımcılarına ilave olarak Fransa ve Almanya da yer almıştır. Ancak bu ateşkesin de ömrü uzun olmamış kısa süre sonra tekrar çatışmalar başlamıştır (Halhallı, 2022, s.443-445; Çelik, 2022, s.527; Özdemir ve Eminoğlu, 2022, s.74-76; Özer, 2018, s.48; Dedemen, 2016, s.169).

2017 yılından sonra NATO'ya katılım yönündeki niyet ve çabaların artması, Avrupa Birliği ile ortaklık anlaşması, Rusya ile Dostluk, İş Birliği ve Ortaklık Antlaşması'nın sonlandırılması gibi tasarrufları Ukrayna'nın Moskova'dan uzaklaşarak Avrupa başkentlerine yakınlaştığına işaret eder. Ukrayna halkının 2019 seçimlerinde Volodimir Oleksandroviç Zelenski'yi seçmesi sonrasında, Rusya ile diyalog süreci tekrar başlamıştır. Ancak iki ülke arasında bir ilerleme kaydedilememiştir. 2014-2022 döneminin sonları ise askerî hareketliliklere sahne olmaya başlamıştır. 2021 yılının ilk yarısında başlayan Rus askerî yığınaklanması, gerilimin daha da artmasına neden olmuştur. Ancak bu dönemde Rusya'nın askerî müdahale seçeneğini tercih etmeyeceği görüşü dünyaya hâkimdir. Fakat 21 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Donetsk'i ve Luhansk'ı Halk Cumhuriyetleri adlarıyla tanıması, askerî müdahale ile sonuçlanacak sürecin başlangıcıdır. Zira 2014'ten beri bağımsızlıklarını tanımadığı iki siyasi yapının Rusya'yı davet etmeleri ilhakla sonuçlanacak sürece uluslararası arenada hukuki zemin hazırlamanın bir yoluydu. Putin'in 22 Şubat 2022'de yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında savaş ilanından kaçınarak askerî operasyon başlattığını duyurması ve operasyonun amacının Ukrayna'yı Neo-nazilerden temizlemek ve silahsızlandırmak olduğunu belirtmesi operasyona tarihî bir meşruiyet sağlamaya dönük bir eylemdir. Putin'in konuşması sonrasında 24 Şubat 2022 tarihinde Rus Ordusu Ukrayna'yı işgal etmeye başlamıştır. Bu kararlar Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrasındaki Avrupa kıtasındaki en büyük kara savaşının başladığına şahit olmuştur. 2014-2022 yılları arasındaki dönemde, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı hibrit savaşı çok geniş bir spektrumda uyguladığı gözlemlenmiştir. Siber saldırıdan ekonomik yöntemlere ve hatta

bilgi harbine kadar askerî olmayan birçok yöntem bu dönemde kullanılmıştır. Kırım işgalinde ise Rus Özel Kuvvetleri başrol oyuncularını olarak hibrit savaşın askerî yönünü bizlere göstermiştir. Söz konusu dönemin 2020 yılı verilerine göre 155 milyar dolarlık ekonomisi olan Ukrayna'ya maliyeti 280 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir (M.Yıldız, 2022, s.159; Halhallı, 2022, s.443, 446; Çelik, 2022, s.528; Karasoy, 2022, s.47; Özer, 2018, s.48).

3.3 24 Şubat 2022 Sonrası Süreç

24 Şubat 2022'de Rus kuvvetleri çok geniş bir cephede, kuzeyde Kiev, kuzeydoğuda Harkov, doğuda ayrılıkçı güçlerin bölgesinden batı, güneyde ise Herson istikametinde ilerlemeye başlamış ancak yaşadıkları başarısızlıklar üzerine kuvvetlerini doğu ve güneyde toplamıştır. Bu durumu aşağıda bulunan Savaşın 12'nci ve 300'üncü Gün Durumu'nu gösteren haritalarda da görmek mümkündür. Hâlihazırda Rus ilerleyişinin durduğunu, Herson ve Donetsk bölgesinde Ukrayna'nın inisiyatifi ele geçirmeye çalıştığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle güneyde Herson bölgesinde Dinyeper Nehri doğusuna çekilen Rus birliklerinin doğal engeller vasıtasıyla Ukrayna ilerleyişini durdurma gayretine örnek teşkil etmektedir.

Harita-1: Savaşın 12'nci Gün Durumu (<https://militaryland.net/maps/russian-invasion/ukraine-full-map>, Erişim Tarihi: 07.01.2023)

Harita-2: Savaşın 300'üncü Gün Durumu (<https://militaryland.net/maps/russian-invasion/ukraine-full-map>, Erişim Tarihi: 07.01.2023)

Ukrayna Ordusu kendisinden kuvvetli olan Rus Ordusuna karşı asimetrik mücadeleyi benimsemiştir. Şüphesiz bu durum 2014 yılındaki Kırım sürecinden ders aldıklarının göstergesidir. 2014-2022 arasındaki dönemi ordusunu eğitmek ve donatmakla geçiren Ukrayna, Rus Ordusunun zafiyetlerini iyi tahlil etmiş ve bu zafiyetlerden faydalanmıştır. İlk günlerinde Kiev'e doğru ilerleyen Rus Ordusuna karşı âdemi merkezi taarruzlar¹⁰, ikmal hatlarına saldırı ve halk desteği bu dönemin dikkat çekici bölümleri olarak karşımıza çıkar. Rusya, harekâtın başlamasından 10 gün sonra İran ve Kuzey Kore'yi geçerek en çok yaptırım uygulanan ülke hâline gelmiştir. Rusya ise kendisine karşı uygulanan ambargolara, enerji, tahıl, gübre gibi ihtiyaç duyulan ürünlerin ihracını durdurarak cevap vermiştir. Burada Batı Bloğu'nun Ukrayna'ya sağladığı askerî malzeme ve istihbari desteğin de altı çizilmelidir. Başta hava savunma ve kara sistemleri olmak üzere geniş bir yelpazede yardım ve destek sağlayan Batı, Rusya'nın başarısızlığını sağlayacak bir Ukrayna ile Rusya'ya karşı önemli kazanımlar elde edeceğini düşünmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın sadece Ukrayna'ya değil başta bölge olmak üzere dünya çapında önemli yansımaları olacaktır. Nitekim Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi, Avrupa ve ABD ile birlikte NATO'nun

¹⁰ Âdemi merkezi taarruzlarda, başta tanksavar ve hava savunma silahları olmak üzere çeşitli silahlarla, Rus unsurlarına karşı, halk örgütlenerek merkezi bir komuta olmaksızın saldırması hedeflenmiş ve başarılı olunmuştur.

dış politika ve güvenlik algılamalarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Özellikle Avrupa'da savaşın kendilerinden uzak olacağı düşüncesini yıkmıştır. Bunun bir sonucu olarak Avrupa devletleri uzun süredir ihmal ettikleri ordularının kapasitesini artırma telaşına düşmüşlerdir. NATO'nun kendi nüfuz alanı dâhilinde gördüğü bölgelere doğru genişlemesini durdurmak isteyen Rusya'nın bu çabası ters sonuçlar üretmiştir. Ukrayna saldırısı, Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrasında tarafsızlık politikasını benimseyen İsveç ve Finlandiya'nın NATO üyeliği için başvuru yapmasını tetiklemiştir. Ayrıca Rusya, bu saldırı ile siyasi ve askerî dikkatini Ukrayna'da toplamış ve ABD'nin bu süreçte Asya-Pasifik'te Çin faktörü ile daha yakından ilgilenmesine olanak sağlanmıştır. İki ülkenin arasında yegâne arabuluculuk inisiyatifi üstlenebilen Türkiye'nin, gelecekte de bunu sağlamaya devam edebileceği ve ateşkesi temininde aktif görev alabileceği öngörülmektedir. Antalya diplomasi forumu ile başlayıp devamında tahıl anlaşmaları ile devam eden süreç de bunun göstergesidir. Rusya'nın siyasi hedefleri arasında yer alan Ukrayna'nın NATO üyeliğinin engellenmesi de mevcut konjunktürde Moskova'nın başarı hanesine yazılmıştır (Çelik, 2022, s.522; Çelikaslan, 2022, s.59-61; Karasoy, 2022, s. 41, 46, 50-52; Okur ve Şahin, 2022, s.64-76; Saygun, 2023).

Savaşın askerî değerlendirmesinde Rusya'nın başarı hanesinin zayıf olduğu gözlemlenmektedir. Zira Ruslar savaşın başında mevcut kuvvetlerini dağıtarak kuvvet tasarrufu, sıklet merkezi ve hedef prensiplerini ihlal etmişlerdir. Bu temel hatanın yanı sıra taarruzun temel prensiplerinden olan moral konusunda da Rus Ordusundaki eksiklik göze çarpmaktadır. Örneğin, asimetri yaratması beklenen bir silahtan azami ölçüde faydalanılması silahı kullanan personelin moral durumu ile doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda; Ukrayna, maaşların iyileştirmesi ve sosyal medyanın etkin kullanımı gibi olumlu örnekler gösterirken, Rusya ölen askerlerinin naaşlarını dahi tahliye edememiş ve temel olarak ikmal zafiyeti göstermiştir. Rus Ordusunda sıhhi tahliye başta olmak üzere sağlık sisteminin de istenilen kapasitede işletilemediği de gerek medyaya gerekse sosyal medyaya yansımıştır. Rus Ordusu disiplini ve emir komuta birliğini sağlamada zorluklar yaşamış, bu durum yağma gibi uç örneklerle beraber sosyal medya kullanımı gibi harekât emniyetini tehlikeye atan pek çok örneğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sonuçta Ukrayna istediği propaganda malzemesini kolaylıkla temin edebilmiştir.

Ukrayna'nın İHA/SİHA sistemlerini etkin kullanması hem harekâtı icra eden hem de harekât bölgesi gerisinde ikmal faaliyetinde bulunan unsurları zor durumda bırakmış, Rus unsurlara ağır zayıatlar vermiştir. Rus Karadeniz Donanmasının amiral gemisinin vurulması ise Rusya'nın

uluslararası alanda prestij kaybetmesine yol açmıştır. Savaş kapsamında dikkat çeken bir diğer alan ise füzelerdir. Rusya, füze sistemleri ve sayıları açısından üstün olmasına karşın sahada görüldüğü üzere bunların isabet oranlarının düşük olması teknoloji bağlamında yetersizliğe işaret etmektedir. Harekât hızının yüksekliği Rusya'nın lojistik unsurlarının birinci hat birliklerine ayak uyduramamasına neden olmuştur. Rus Ordusunun harekâtın bu kadar uzun süreceğini tahmin etmemesi nedeniyle mühimmat stoklarının azaldığını hatta İran'dan takviye aldığı söylemek mümkündür.

Kerç Köprüsü'nün vurulması ise ulaştırma isteminin hassasiyetini bir kez daha ortaya koymasının yanı sıra Rusya'nın kritik tesis koruma zafiyetini de göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca vurulan ya da muharebe dışı kalan sistemleri Ukrayna'nın, geneli NATO üyesi ülkelere yerine koyabilirken Rusya bu açıdan zorlanmaktadır. Bu durumun uzun vadede Ukrayna'ya avantaj sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Bu savaş özellikle istihkâm yeteneğinin önemini ön plana taşımış, dostun imkân ve kabiliyetini artırma, düşmana ise engel kurma kapsamında kritik roller üstlenmiştir.

Her iki ordu komuta kontrol ve muhabere sistemleri açısından sınıfta kalmış, harekâtlarını koordine edebilecek altyapı eksikliklerini derinden hissetmişlerdir. Starlink uyduları vasıtasıyla haberleşmenin takviye edilme gayreti dünya tarafından yakından müşahede edilmiştir. Rusya'nın da kritikliğine binaen haberleşme altyapısını hedef aldığı bilinmektedir. Sonuçta, stratejik hataların taktik başarılar ile telafi edilemeyeceği görülmüş, stratejik seviyedeki hedeflerin operatif seviyedeki hedefler ile uyum sağlayamaması harekâtın her aşamasını etkilemiştir.

4. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Tank Sınıfı Açısından Değerlendirilmesi

Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde tankların ön plana çıkarak tartışmanın odağına oturmasında her iki ülkede de tank zayıflığının fazlalığı büyük bir etkiye sahiptir. Bu zayıflığın kaynağında harp prensipleri ve muharebe sahası ana fonksiyon alanları bağlamında sağlıklı planlama yapılamaması ve planlanan hususların uygulanamaması başta gelmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nı harp prensipleri açısından incelenecek olursa; *hedef* prensibi bağlamında, Rusya savaşın başında hedeflerini geniş bir harekât sahasında uygulamaya koymak istemiştir. Mevcut savaş kapasitesinin hedefleri ile ne derecede uyum sağladığı harekâtın başında görülmüştür. Savaş planlarının *sadelik* prensibinden uzak olması ve *taarruz* prensibi bağlamında ast birliklerin hedef ve maksatları tam olarak idrak edememesi hususları lojistik planlama eksikliği ile birleştiğinde, özellikle

savaşın başında sıkça örneğine rastladığımız duran intikal kolları gibi, başarısızlıkların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda *manevra* prensibi bağlamında özellikle icra edilen manevraların, Ukrayna birliklerini istenilen yer ve zamanda savaşmaya zorlayamadığını söylemek de yanlış olmayacaktır. Rusya savaşı başlatırken belirlediği hedeflerden sadece Donbas bölgesinde kısmi bir başarısı söz konusu olmakla beraber Ukrayna'yı savaşı sonlandıracak bir şekilde baskı altına almayı başarabilecek bir kazanım elde edememiştir. Ancak harbin siyasi hedeflerinden birisi olan, Ukrayna'nın NATO üyeliğinin önlenmesi konusunda başarılı olunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Savaşın başında birbiri ile doğrudan ilintili *kuvvet tasarrufu* ve *sıklet merkezi* prensiplerinin ihmali neticesinde birçok istikamette aynı zamanda başlayan Rusya taarruzları nihayetinde durdurulmuş ve aslında *baskın* şeklinde gerçekleştirilebilecek olan taarruzların etkisini azaltmıştır. Belarus'tan Kırım'a kadar uzanan uzun bir cephe hattına yayılan savaşta, sıklet merkezi prensibinin uygulanmaması, Rus kuvvetlerinin alay konusu olmasına neden olacak gelişmelerin yaşanmasında önemli bir paya sahiptir. Stratejik seviyede yapılan hatalar, taktik tedbirlerle düzeltilmez ilkesi burada da kendini göstermiş, birden fazla istikamette gerçekleştirilen Rus taarruzları, harekâtların icrasında *emniyet* prensibinin de ihlaline neden olmuş, zayıfın fazla olması ve taarruzların etkinliğinin azalması sonuçlarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle başta SİHA'lara karşı olmak üzere Ukrayna silahlarına karşı, kritik birlik ve tesislerin etkili bir emniyeti sağlanamamıştır. Rus taarruzlarının icrasında senkronizasyon eksikliği, harekâtın başında dikkat çeken hususların başında gelmektedir. Savaşın uluslararası hukuk bağlamında önemli ihlaller içermesi hukuka uygunluk prensibi ihlalinin göstergesidir. Buna İzyum'da bulunan toplu mezarlar örnek olarak verilebilir. Son olarak *moral* bakımından da Rus askerleri harekâtın başından itibaren önemli ölçüde eksiklik içerisindedir. Rus ordusunda morali artırmaya yönelik maaş, vatandaşlık vb. birçok teşvik mekanizması kullanılsa da Ukrayna ordusunun gerisinde kalmaya devam etmiştir.

Muharebe sahası ana fonksiyon alanları ile tank sınıfının savaştaki durumu incelemeden önce, tank sınıfının imkân kabiliyet ve tahditlerine kısaca değinmek fayda saylayacaktır.

Tanklar, muharebe sahasında hareket kabiliyeti, ateş gücü ve zırh korumasının temel üstünlükleri ile muhabere ve atış kontrol sistemleri ile birleştirerek üstün bir yetenek hâline gelmesini sağlar. Bu imkân ve kabiliyetler muharebe sahasında baskın, kütle halinde kullanım ve ateş gücü üstünlüğünü sağlamada temel rol oynarlar. Tankların bu üstün yanlarının yanı sıra önemli tahditleri de bulunmaktadır. Tanklar, kapsamlı bakım, uzman personel ve yetenekli bakım unsurları gerektirir; ayrıca yakıt, yağ ve

gres gibi önemli miktarda petrol ürünlerinin devamlı ikmaline bağımlıdır. Diğer tanklara, taarruz helikopterlerine, SİHA/TİHA platformlarına, mayınlara, tanksavar sistemlerine ve uçaklara karşı savunma yetenekleri sınırlıdır. Tanklar meskûn mahallerde, sık ağaçlık ve ormanlık bölgelerde görüş kabiliyetleri önemli oranda kısıtlanır, bu durum ise onları piyade saldırılarına karşı savunmasız bırakır. Söz konusu bölgelerde hareket kabiliyetleri önemli oranda azalır ve yollara bağımlı kalırlar; bu da manevra ve gözetleme kabiliyetini ciddi şekilde sınırlar (FM 17-15 Tank Platoon, 1996, s.1-6, 1-7). Buradan da anlaşılacağı üzere tank, muharebe sahasında temel hedeflerden biri olan ateş gücü üstünlüğü sağlamaya yaptığı katkının yanı sıra manevra kabiliyeti ile de ateş gücünün yer değiştirmesi bağlamında önemli bir kuvvet çarpanı olmasını sağlamaktadır. Ancak bunu sağlarken diğer silah platformlarına karşı hassasiyeti bulunduğu gerçeği planlamalarda yer almalıdır.

Muharebe sahası ana fonksiyon alanları kapsamında değerlendirmeye *komuta kontrol ve MEBS* ile başlanırsa; açık bir şekilde emir komuta zafiyetinin bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tankların kullanımını bilmeyen, ihtiyaca cevap verecek bir planlama yapamayan kısacası kendisinden bekleneni veremeyen bir yüksek komuta kademesi, tank sınıfının görevini yapmasını engellemiş, bu durum da tankın varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu durumu fark eden Putin'in, Gerasimov'u harekâtın komutanı olarak atamış olması alınan dersler çerçevesinde değerlendirilebilir. Ayrıca savaşın ilk bölümlerinde yaşanan subay kayıpları da komutayı derinden etkilemiştir. Ayrıca Rusya, kayıplarını azaltabilmek adına elektronik harp imkân ve kabiliyetini geliştirmek zorundadır. (Clark, 2023, s.3, 7.)

Hareket kabiliyeti ve manevra prensipleri açısından değerlendirmeye devam edilecek olursa; özellikle baharla birlikte arazinin çamurlaşması harekât bölgesi etüdünün sağlıklı yapılmadığına ve başta tank olmak üzere zırhlı araçların ilerleme istikametlerinin doğru seçilemediğine işaret eder. Bu noktada aynı coğrafyanın II. Dünya Savaşı'nda yaşattığı benzer sorunlar nedeniyle "General Çamur" (Beevor, 2022, s.291) olarak adlandırılan çamurlaşmanın harekât üzerindeki etkisi açık şekilde görülmüştür. Yollara bağımlı kalan ve ilerlemeleri durdurulan Rus konvoyları bu durumun ciddiyetini gözler önüne sermiştir. Yani "General Çamur" aradan geçen 80 yılda gücünden bir şey kaybetmediğini ispatlamıştır. Ayrıca açık arazide ve meskûn mahallerde vurulan tanklar harekâtın temposunun da düşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla harekât bölgesi etüdü doğru yapılmamış bir harekâta kullanılan tankın sorununu günümüze uyumsuzluğu ile değil, planlama yapan komuta kademesi ile açıklamak daha doğru olacaktır. Ayrıca zırhlı birliklerin hibrit operasyon icra edebilecek şekilde

teşkilatlanmaması, klasik konvansiyonel kullanımda ısrarcı olunması da bu felaketin habercisi olmuştur.

Beka prensibi doktrin ile beraber incelenecek olursa; doktrin kullanımı konusunda yaşanan eksikliklerin, tankın çağımızın hibrit muharebe alanına uygun olmayan yönlerini görmemizi perdelememesi gereklidir. Zira harekât kapsamında yapılacak gözlemlerin günümüz tanksavar teknolojisinin, tankın zırhına karşı üstünlük sağladığı sonucuna varmamıza yeterlidir. Başta javelin gibi tanksavarların âdemi merkezi bir anlayışla bol miktarda dağıtılması sonucunda tehdidin de nereden geleceğinin belirsizleşmesi ve platform halindeki tanksavar ve ateş destek sistemlerinin de aktif bir şekilde kullanılması, tankların aciz bir durumda kalmasına neden olmuştur. Tankın beka bağlamında kendi kendine yeter hâlde bulunması hedeflenmekle beraber, diğer sınıf ve kuvvetlerle birlikte birleşik ve müşterek harekât icra etmesinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha görülmüştür. Zira hiçbir kuvvet, hiçbir sınıf ya da silah tek başına muharebeyi kazandıracak gücü üretemez. Bunun için karma bir kuvvet gerekir. Buna karma etki denir. Sinerji ile her birinin ayrı ayrı güçlerinin toplamından daha fazla güç elde edilebilir. Sınıf, kuvvet ve faaliyetler birbiri ile tamamlayıcı olduklarında etkin bir muharebe gücü yaratabilir. (Börekçi, 2022, s.87.) Zırhlı birliklerin başta piyade olmak üzere, İHA/SİHA, hava savunma, istihkâm ve hava desteği desteklenmemesi, senkronize hareket etmemesi ve etkili bir koordinasyonun sağlanmaması sonucunda tankların vurulması şaşırtıcı olmasa gerek. Ayrıca karma kuvvet halinde kullanılmasının yanı sıra tankın beka kabiliyetini artırmak üzere aktif koruma sistemleri ve tanksavarlara karşı uyarıcı sistemlerin tanklara ithal edilmesi gerekliliktir. Harekât esnasında açık bir şekilde varlığını hissettiren SİHA tehdidine karşı da tankın korunması bağlamında tedbirlerin alınması kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Tankın hibrit savaş ortamında kullanılması, klasik konvansiyonel taktiklerin yanı sıra konvansiyonel olmayan taktikleri de ihtiva edecek bir doktrin gerektirmektedir.

Hava savunma ve ateş destek sistemleri prensipleri açısından bakılacak olursa; Rusya'nın savaşın başından itibaren üstünlük sağladığı hususların başında füzeler gelmiştir. Bu bağlamda füzelerin tanklar başta olmak üzere kara unsurları üzerinde etkili olması hava savunmanın önemini de vurgulaması açısından kıymetlidir. Bu noktadan hareketle Ukrayna'ya yapılan yardımlarda hava savunma sistemlerinin varlığı ve etkinliği büyük önem arz etmektedir. Ademî merkezi bir şekilde yönetilen hava savunma sistemi ve başta omuzdan atılan sistemler olmak üzere birçok hava savunma platformunun varlığı Rus hava araçları için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Bu durum başta tank olmak üzere kara unsurları üzerinde hava savunma şemsiyesi kurması açısından kıymetlidir. Kısacası hava savunma

fonksiyonunun manevrayı kurtaran başat aktörlerden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Etkili topçu (HIMARS - High Mobility Artillery Rocket System gibi) ve tanksavar (javelin gibi) sistemleri ile Rus birliklerinin manevra alanını kısıtlayan Ukrayna birliklerinin muharebe sahası ana fonksiyon alanları dersine çalıştığı sonucuna varmak yanlış olmayacaktır.

İstihbarat prensibi bağlamında tankın özelinde, muharebe sahası genelinde yaşanan benzer bir resim karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu prensip açısından kritik önemi haiz muharebe sahasının istihbarat analizinde kullanılan “Muharebe Sahası İstihbarat Hazırlığı (MSİH)” dört safhadan oluşmaktadır. Bu safhalar; “muharebe sahasının tanımlanması”, “muharebe sahasının etkilerinin belirlenmesi”, “düşman durumunun incelenmesi” ve “düşman, hava ve arazi hakkındaki bilgilerin birleştirilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Göztepe ve Akdağ, 2015, s.63). MSİH safhalarından “düşman, hava ve arazi hakkındaki bilgilerin birleştirilmesi” safhası bağlamında, hava şartlarının dikkate alınması konusunda ciddi şüpheler mevcuttur. Çünkü doğru bir analiz yapılması durumunda, “General Kış”ın etkisini kaybederken yerini “General Çamur” a bırakacağı tahmin edilmesi beklenmiştir (Beevor, 2022, s.291). İstihbarat analizi sürecinde Rusya-Ukrayna Savaşı’nda yaşanan zafiyet söz konusu prensiple olduğu kadar hareket kabiliyeti ve manevrayla da doğrudan bağlantılıdır. Zira “General Çamur” hatayı affetmez ve taraf seçme gibi bir alışkanlığı yoktur. Dikkate almayan tarafa zorluk çıkarmakta üstüne yoktur. Ayrıca personelin cep telefonu kullanım yoğunluğu ile hedef istihbaratı sağlanması ve söz konusu hedeflerin Ukrayna kuvvetlerince HIMARS gibi etkili sistemler kullanılarak ateş altına alınması Rus zayıflığını artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muharebe sahası ana fonksiyon alanları kapsamında değerlendirmeye en önemlilerinden birisi olan *muharebe hizmet desteği* ile son verilecektir. Rusya-Ukrayna Savaşı’nın ilk günlerindeki cephe genişliğinde bir muharebe sahasında muharebe hizmet desteğini yönetmek kolay değildir. Zira malzeme desteğinin yanı sıra dikkati bir planlama ve etkili bir icrayı da beraberinde isteyen bir süreci gerektirmektedir. Bu bağlamda Rusya’nın harekât temposunu koruyacak şekilde muharebe hizmet desteğini sağladığını söyleyemeyiz. Bunun en acı örnekleri olarak, yakıtı biten Rus Ordusu araçlarını çeken traktörleri gösterilebilir. Sarf ettiği ikmal maddelerini yerine koyamayan Rus yüksek komuta kademesi muharebe hizmet destek eksikliğini harekât alanının her bölümünde derinden hissedilmesine neden olmuştur. Aynı durumun Ukrayna Ordusu için de fazlasıyla geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle SSCB döneminden kalan harp silah, araç ve gereçlerinin yanı sıra başta NATO

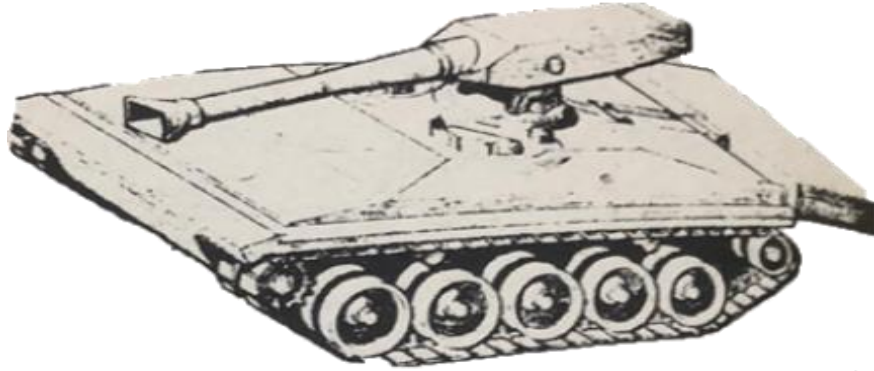
ülkeleri olmak üzere Batı'dan temin edilen askerî malzemeler hâlihazırda karmaşık olan ikmal sistemini daha da içinden çıkılmaz bir hâle sürüklemiştir. Temin sürecini takip eden söz konusu malzemelerin idamesi ise ayrı bir zor süreci işaret etmektedir. Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin Ukrayna'ya modern tank temin etmesinin muharebe sahasına etkisini, savaşın müteakip sürecini görmeden söylemek mümkün olmayacaktır. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki doğru kullanılan tank birlikleri, kullanan tarafa kuvvet çarpanı olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda sadece tankın temininin değil, doğru kullanımının da savaşın müteakip sürecine etki edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Batı, Ukrayna'ya tank temini sürecinde, öncelikle kendi ihtiyaçlarını dikkate almakta ve müteakibinde tasarruf edebileceği bölümü Ukrayna'ya temin etmektedir. Tankın kullanım sürecini, başta eğitim olmak üzere birçok zorluk etkilemekte, bu durum ise hâlihazırda kullanım süreci oldukça kısıtlı olan tankın etkinliğini azaltmaktadır. Bu bağlamda Batılı ülkelerin Ukrayna'ya tank temininin, kısa vadede cephede manevra gücünün artmasına katkı sağlasa bile, temin edilen tank miktarının ciddi rakamlara ulaşmaması halinde, savaşın gidişatı üzerinde kritik bir rol oynamayacağı yorumuna varılmasına neden olmaktadır. Modern Batı tanklarının Ukrayna'ya yardım sözü ile birlikte her iki tarafın tankları karşılaştırılmaya başlanmıştır. Ancak iki tarafın modern tanklarının tanka karşı alınan tedbirlerin çokluğu, silahların etkinliği ve cephenin genişliği gibi etmenler nedeniyle Kurskvari bir tank savaşı görülmesi çok olası değildir. Ayrıca Ukrayna ulaşan Leopard-2'ler ile yapılan karşı taarruzlarda ciddi zayıat vermiştir. Bu zayıatın oluşmasında Rusların etkili anti-tank silahları (kornet, ataka ve vikar), lancet dolanan mühimmatları, anti-tank mayın tarlaları etkili olmuştur. Leopard-2 tanklarının 60 ton civarındaki ağırlığı ile her köprüden geçememesi karşı taarruz istikametlerinin tahminini kolaylaştırmakta, bu durum ise şüphesiz zayıatı artıran etken olarak karşımıza çıkmaktadır (MilitaryTv, 2023). Rusya'nın kısa vadede tank başta olmak üzere kapasitesinin ciddi yara alması ve Ukrayna'nın dış yardımlar ile kapasitesinin artması savaşın dengelenmesine katkı sağlamıştır (Amble ve Spencer, 2023). Ancak Rusya'nın II. Dünya Savaşı'ndaki gibi üretimi artırma ve savaş endüstrisini kuvvetlendirme girişimleri de göz ardı edilmemelidir. Zira Rusya'nın yaptırım kaynaklı üretim zorluklarını aşması, savaşın dengelenmesi üzerindeki baskıyı kuvvetlendirecektir. Bu bağlamda Duma'nın gelecek yılın askerî bütçesini %68 artırması, savaşa yönelik baskıyı kuvvetlendirmek istediğine işaret etmektedir (Anadolu Ajansı, 2023). Diğer bir açıdan bakılırsa, Rusya-Ukrayna Savaşı NATO Bloğunun da üretim stratejilerini gözden geçirmesine sebep olmuştur. Bu durumun Ukrayna'ya yapılan yardımın da artabilme ihtimali göz ardı edilmemelidir.

5. Tank Sınıfının Geleceği Üzerine Bazı Öngörüler

Geçtiğimiz yüzyıl, binlerce yıldır muharebe sahasında varlık gösteren bir sınıf olan süvarinin ilgasına şahit olmuştur. XX. yüzyıl süresince ateş gücünün artması, siper savaşları ve II. Dünya Savaşı'nda kullanılan tankların düşünsel boyutu, süvarinin varlığının sorgulanmasına neden olmuş, sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler ise nihayetinde bu sınıfın ilgasını ve tank sınıfına evrilmesini sağlamıştır. Ukrayna harekâtının başladığı günden bugüne gelindiğinde savaşın kendisi kadar konuşulan konuların başında tankın etkinliği ve gerekliliği gelmektedir. Zaman değişmiş olsa da bu iki sınıf hakkındaki tartışmaların benzerliği dikkat çekicidir. Ancak bu hususta gözden kaçırılmaması gereken temel nokta sınıfların temelleri üzerinedir.

Süvari sınıfında kullanılan at canlı bir varlıktır ve yapısal bir değişiklik yapılamayan, sadece teçhizatında düzenleme yapılabilen bir unsurdur. Tankta ise durum farklıdır. Nihayetinde bir makinadır ve boyutunda, sistemlerinde, topunda, ağırlığında kısacası bütün yapısında değişiklik yapılabilir. Bu açıdan bakıldığında tankları, farklı yapıda olsa da gelecekte görmeye devam edeceğimizi düşünmek yanlış olmaz.

1980'li yılların ortasına gelindiğinde Soğuk Savaş'ın sonlanacağını öngörülmediği ve Avrupa'nın kendini Doğu Bloğu ile harbe hazırlamaya devam ettiği dönemde üretilen Leopard-2 tankı, çağının en iyi tankları arasında gösterilmektedir. Yine bu zamanın askerî uzmanları da günümüzde olduğu gibi tank konsepti üzerine değerlendirmeler yapmakta ve geleceğin tankını hayal etmekteydiler. Bu değerlendirmelerden birisinin görseli aşağıda sunulmuştur.

Resim-1: 1980'li yılların ortasında hayal edilen bir geleceğin tankı (*Muharebe Tanklarının Otuz Yıllık Değişimi (1950-1980)*, Çev. Necdet Bender, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 1984, 114.)

Her ne kadar tankın gelişimi öngörüldüğü gibi gerçekleşmemiş ve günümüzde hayal edilen tankın bir benzerini görememiş olsak bile, bu tankın bize anlatmak istediğini, otoriteler bazı değişiklikler ile kabul etmeye başlamıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nı referans alarak geleceğin muharebe ortamına dair bir ufuk çizmeye çalışılırsa; geleceğin muharebe ortamında tankların kendilerine tevdi edilen vazifeleri ifa edebilmesi için öncelikle tankın gelecekteki tehditlere karşı belirgin bir üstünlük sağlamasının gerekli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tehdidin ortaya konması için şüphesiz geleceğin muharebe sahası doğru tahayyül edilmelidir. Ardından tahayyül edilen muharebe sahasında karşılaşılabilecek tehditlerin belirlenmesi önem kazanmaktadır. Tehditlerin de belirlenmesi sonrasında, bu tehditlere karşı tankların doğru sistemler ile donatılması uygun olacaktır. Bu süreç dünyanın birçok ordusunda aynı şekilde gelişmektedir. Bu kapsamda muharebe sahasında tehditler ve seviyeleri ne olursa olsun öncelikli ihtiyaç bekadır. Hâlihazırda SİHA ve tanksavar tehdidinin üst seviyeye ulaştığı göz önünde bulundurulursa, gelecekte bu tehdidin daha da artması şaşırtıcı olmayacaktır. Bu durumun yarattığı muharebe ortamında söz konusu silahların etkilerinden korunmak üzere harekâtların geniş bir coğrafyaya dağılması, orduların hareket kabiliyeti, hız ve kapsamlı bir lojistik sisteme ihtiyacını artacaktır. Harekâtların geniş bir coğrafyaya dağılması aynı zamanda etkili bir komuta kontrol ve muhabere sistemini gerekli kılacaktır. KBRN tehdidinin her zaman var olacağından ve hibrit tehdidin de artarak devam edeceğinden mütevellit, KBRN, mayın ve el yapımı patlayıcı, keskin nişancı ve konvansiyonel olmayan tehditlere karşı da hazırlık bir zorunluluktur.

Bu doğrultuda mevcut şartlarda, Türkiye'nin tank ihtiyacı tartışmasız bir şekilde devam etmektedir. Gelecek dönemde de tankların üretilmeye devam edilmesinin yanı sıra insansız kara araçlarının (İKA) da gelişim sağlayacağı ve muharebe sahasında görüleceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle insansız tankın sağlayacağı avantajlar göz ardı edilemeyecek seviyededir. Tankın insansızlaşmasının, zırh korumasına olan ihtiyacı azaltacağı, daha hafif ve daha düşük silüetli tankların ortaya çıkmasını sağlayacağı ve nihayet bunların, geniş bir coğrafyaya dağılmış olan birliklerin ihtiyacı olan hız ve manevra kabiliyetini artıracığı değerlendirilmektedir. Tanksavar ve SİHA teknolojinde yaşanan gelişmelerin yanı sıra yönlendirilmiş enerji silahlarının (lazer, mikrodalga, elektromanyetik vb.) da gün geçtikçe bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkacağı göz önünde bulundurulursa, başta tanklardaki aktif koruma sistemleri olmak üzere yenilikçi ve gelişmiş teknolojik gereçlere olan ihtiyacın gelecekte de var olmaya devam edeceğini söyleyebiliriz. Gelişmiş

sensörler ile muharebe sahasında birliklerin, gizlenemez hale gelmesi bir başka öngörüdür. Bu kapsamda tanklar başta olmak üzere kara birliklerinin gizleme sistemlerine her zaman olduğundan daha fazla ihtiyaç duyacağı düşünülmektedir. Ayrıca ihtiyaçlara millî çözümlerin üretilmesi ile platform çeşitliliğinin teke düşmesi, başta bakım olmak üzere maddi avantajlar yaratacak ve çözümlerin tek platform etrafında toplanması, söz konusu platformun etkinliğinin de artmasına katkı sağlayacaktır.

Burada tank ve gelişmekte olan İKA sistemlerine özel yer ayırmakta fayda görülmektedir. Dünyada ve Türkiye’de bu iki sistemin ayrı ya da hibrit kullanımı üzerine değişik düşünceler bulunmasına rağmen bu iki sistemin de yakın gelecekte varlığını koruyacağı üzerinde bütün dünya hemfikirdir. Burada kritik olan husus şudur ki, ister İKA isterse insansız tank platformu olsun, insan karar verici olarak var olmaya devam edecektir. Buna mukabil yapay zekânın da kullanılmaya başlayacağı bir diğer öngörüdür. Ancak yapay zekâ hiçbir zaman insanın yerini alamayacak, insanın düşünme ve karar verme sürecini takviye edecektir. Bu bağlamda ağ merkezli bir yapıya olan ihtiyacın, veri aktarım ve paylaşım sürecinin gelişiminin, en çok da bu sürecin düşman elektronik ve siber saldırılarına karşı korunmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bunun sağlanması, karma birlik harekâtı ile özellikle başta tehlikeli ve riskli görevler olmak üzere robotik ve otonom sistemlerin kullanılmasının önünü açacaktır. Ayrıca sürü İKA gibi kavramları da yakın gelecekte muharebe sahalarında görüleceğini öngörmek yanlış olmayacaktır.

5. Sonuç

Tanklar, tarih boyunca muharebelerde hasım kuvvete karşı asimetri yaratmada önemli rol oynamıştır. Tankı meydana getiren süreç incelenirken, zırhın evrimi ayrı, hareket kabiliyeti ile birleşen ateş gücünün evrimi ayrı olarak gelişim sağladığı görülmektedir. Bu iki farklı boyut, 1916’da tankta birleşerek muharebe sahasında fark yaratacak bir platformun ortaya çıkmasını sağlamıştır. I. Dünya Savaşı’nda siperlere mahkûm olan muharebelerde, manevra üstünlüğü kazanmak için geliştirilen tanklar ilk üretildiği zaman diliminde modern bağlamda bir doktrine sahip değildir. Başlangıçta piyadenin yardımcısı ve makineli tüfek ateşinden korunacak kadar zırhlı olan bir platform olarak tasarlanan tanklar, zamanla kendilerine tevdi edilen vazifeleri ifa edebilmek maksadıyla gelişmeye devam etmiş, baskın, manevra, kütle hâlinde kullanım, zırh ve ateş gücü üstünlüğü gibi temel özellikleri ile muharebe sahasının ana muharebe unsuru hâline gelmiştir. İki savaş arasındaki dönemde, Yıldırım harbi doktrini ile tankın varlık sebebi adeta ete kemiğe bürünmüş ve bu bağlamda tank ana

muharebe silahı olarak diğer unsurlarla beraber, karma kuvvet kullanımının da katkısı ile etkili bir taarruz vasıtası hâline gelmiştir. Tanklar geliştikçe zırh ve ateş gücü artmış, sistemleri daha karmaşık hâle gelmiş, öldürücülükleri gelişmiş, ancak bunlarla beraber üretim sürecinde karşılaşılan zorluklar da artmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde üretilen tanklar genel olarak 4 nesil hâlinde gruplandırılmaktadır. Birinci nesil tanklar; II. Dünya Savaşı akabinde üretilen ve 1945-1960 dönemini kapsayan tankları ifade etmekte kullanılmaktadır. Birinci nesil tankları 1961-1975 yılları arasında üretilen ikinci nesil tanklar takip etmiştir. Birinci nesil tanklara göre daha gelişmiş sistemlere sahip olan ikinci nesil tankların, temel üstünlüklerinin gelişmiş gece harekât icra edebilme ve KBRN koruma sistemi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Başta ABD ile Rusya olmak üzere Birleşik Krallık, Almanya, Fransa ve İsrail'in öncülüğünde tank teknolojileri gelişmeye devam etmiştir. Söz konusu ülkelerin başını çektiği tank endüstrisi, 1976-2010 döneminde üçüncü nesil tankları üretmeye başlamıştır. Önceki nesillere göre daha güçlü bir zırhı ve stabilizasyon sistemi ile desteklenen atış kontrol sistemlerine sahip olan bu neslin tankları, 2.000 m mesafeden hedeflerini imha etme kabiliyetine de sahiptir. Savaşların konvansiyonel hüviyetten düzensiz savaflara doğru gelişmeye başlaması neticesinde, tankın bekası ve karma birlik harekâtı icra etmesi önem kazanmıştır. Savaşların konvansiyonel hüviyetini giderek kaybettiği bu dönemde, Kore ve Körfez Savaşları haricinde Vietnam, Afganistan vd. olduğu üzere düzensiz savaşların görünürlüğü artmıştır. Bu durum tankın, kendi sınıf birliklerinin dışında karma harekâtlara imkân veren birlik yapısının içinde yer almasına zemin hazırlamıştır. Tankın başta bekasını artıracak olan yeni teknolojik sistemler ile takviyesi, muharebe sahasında yerini ve önemini korumasını sağlamıştır. Söz konusu teknolojik gelişimler 3+ nesil tankların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Üçüncü nesil tankların modernizasyonu şeklinde gelişen söz konusu nesli, yeni konsept ve doktrine tankın uyumunu sağlamaya çabası olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır. 2015'ten günümüze ise dördüncü nesil tankların geliştirilmesi çabalarına şahitlik edilmektedir.

Tankın Türkiye'de gelişimine bakılacak olursa, Türklerle ilk buluşması zannedildiği gibi ilk tankın satın alınması sonrasında değildir. I. Dünya Savaşı'nda Sina-Filistin Cephesi'nde İkinci Gazze Muharebesi'nde, İngilizler tarafından tanklar, Osmanlı askerine karşı kullanılmıştır. 1927 yılında bir adet Fransız yapımı Renault FT-17 tankı satın alınarak başlayan Türkiye'nin tank temin süreci ise 1932 yılında Sovyetler Birliği'nden alınan 4 adet T-26A, 6 adet T-27 tanketi ve 1 adet T-35 yüzücü tank ile devam etmiştir. Türk Zırhlı Birliklerinin esasını teşkil eden ilk Tank Taburu, 1934

yılında, SSCB'den alınan 64 adet T-26 Muharebe Tankları ile Lüleburgaz'da kurulmuştur. Bu dönemde taktik bilgi ihtiyacı; Fransız talimnamelerinden yapılan tercüme ve bunların TSK'ya uyarlanmasıyla karşılanmaya çalışılmış, ayrıca tankçıların eğitimi konusunda da adımlar atılmıştır. 15 Aralık 1942 tarihinde, Kara Harp Okulu Komutanlığında bir "Tank Talimgâhı" kurulmuş, söz konusu talimgâh 23 Eylül 1943 tarihinde "Tank Okulu" adını almıştır. II. Dünya Savaşı döneminde bir taraftan dış ülkelerden tank temin edilmeye çalışılmış, diğer yandan millî imkânlarla tank üretimiyle ilgili çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak 1943 yılında, şasesi Kırıkkale'deki fabrikalarda imal edilen ve Ford motoruyla donatılan ilk Türk tankının denemeleri yapılmasına karşın, arzu edilen sonuçlar alınamamıştır. II. Dünya Savaşı bütün şiddetiyle devam ederken, tank sınıfındaki yenilikleri, gelişmeleri ve taktik doktrinleri yakından takip etmek ve tankların muharebelerini görmek amacıyla, 1943 yılında bir grup subay, gizlice Kuzey Afrika'ya Libya-Mısır hududundaki İngiliz birliklerine gönderilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında NATO ülkelerinden teminler ile gelişmeye devam eden tank sınıfının 1965 yılında "Zırhlı Birlikler Okulu ve Eğitim Tümeni" kurulmasıyla eğitimde birliğini sağlamıştır. Günümüzde Türk K.K.K.lığı envanterinde M48A5 T1/T2, M60 A1/A3/T ile Leopard 1A3T1/ 1T/2A4 serisi tanklar mevcuttur. Yerli ALTAY tankının üretim ve geliştirme çalışmaları ise halen devam etmektedir. Altay tankı, üstün ateş gücü, isabet oranı, yüksek hareket kabiliyeti ve beka özellikleri ile öne çıkmaktadır.

Tankların gelişimine eşzamanlı olarak tanksavar sistemleri gelişmeye başlamış ve tankların daimî olarak varlığını tehdit eden temel silah haline gelmiştir. Tankların zırh teknolojisi ve tanksavarların zırh delme kabiliyeti sürekli olarak birbirleriyle yarış hâlinde olmuştur. Ancak bu yarışta, hibrit savaş ortamının etkisi ibreyi tankların aleyhine doğru çekmeye başlamış ve bu durum ise tankların varlıklarının sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı, tankların geleceği üzerine mevcut tartışmaların daha üst perdeden dile getirilmesinde etkili bir rol oynamıştır.

Tankların varlığının üst perdeden sorgulanmasına neden olan Rusya-Ukrayna Savaşı'nı, kronolojik olarak üç dönem hâlinde incelemek mümkündür. Birinci dönem Soğuk Savaş'ın sona erdiği 1991 yılı ile Kırım'ın ilhak edildiği 2014 yılı arasındaki dönem, ikinci dönem Kırım'ın ilhakı ile iki ülkenin fiilî çarpışmaya başladığı Şubat 2022 arasındaki dönemdir. Şubat 2022 sonrası ise savaşın üçüncü safhası olarak görülebilir.

Birinci dönemde 2008 yılındaki Gürcistan krizinde Rusya, hedeflerine ulaşmış ve krizi kazanımlar ile kapatmıştır. Batının yetersiz tepkisi Rusya'nın cesaretini artırmış, müteakip dönemde artan ivme ile Batının

Rusya tarafından test edilmeye devam edilmesine sebebiyet vermiştir. 2014 yılı öncesinin bir diğer kritik hususu ise Rusya’da hibrit savaşın doktriner boyutu yazılması ve adeta gelecekte yaşanacak olayların el kitabı hazırlanması sürecidir. General Valery Gerasimov’un makalesinde anlattığı ve Rusya’nın resmî doktrini olarak yürürlüğe giren “Gerasimov Doktrini” muharebe sahasına askerî olmayan unsurların da dâhil edilmesi ve asimetrik yöntemleri de ihtiva etmesi açısından önemlidir. Askerî olmayan tedbirlerin de politik amaç kapsamında kullanılmasını hedefleyen söz konusu doktrin hibrit harekâtı tanımlamak üzere yazılmış gibidir. Doktrin, Rusya’nın 2022 müdahalesi öncesinde yaşanan süreci tasvir ettiği aşikârdır. İkinci dönem olan Şubat 2014 sonrasında ise Rusya, iki farklı alanda Ukrayna üzerinde tahakküm kurmaya çalışmıştır. Bunlardan birincisi Kırım’ın ilhakı, diğeri ise Ukrayna’nın doğusuna müdahaledir. 21 Şubat 2022 tarihinde Rusya’nın Donetsk’i ve Luhansk’ı Halk Cumhuriyetleri adlarıyla tanıması, askerî müdahale ile sonuçlanacak son sürecin başlangıcıdır. Putin’in 22 Şubat 2022’de yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında savaş ilanından kaçınarak askerî operasyon başlattığını duyurması sonrasında 24 Şubat 2022 tarihinde Rus Ordusu Ukrayna’yı işgal etmeye başlamıştır. Bu kararla Avrupa, II. Dünya Savaşı sonrasındaki Avrupa kıtasındaki en büyük kara savaşının başladığına şahit olmuştur. 24 Şubat 2022’de Rus kuvvetleri çok geniş bir cephede, kuzeyde Kiev, kuzeydoğuda Harkov, doğuda ayrılıkçı güçlerin bölgesinden batı, güneyde ise Herson istikametinde ilerlemeye başlamış ancak yaşadıkları başarısızlıklar üzerine kuvvetlerini doğu ve güneyde toplamıştır.

Savaşın askerî değerlendirmesinde, Rusya’nın başarı hanesinin zayıf olduğu gözlemlenmektedir. Zira Ruslar savaşın başında mevcut kuvvetlerini dağıtarak kuvvet tasarrufu, sıklet merkezi ve hedef prensiplerini ihlal etmişlerdir. Bu temel hatanın yanı sıra taarruzun temel prensiplerinden olan moral konusunda da Rus Ordusundaki eksiklik göze çarpmaktadır. Ukrayna’nın İHA/SİHA sistemlerini etkin kullanması hem harekâtı icra eden hem de harekât bölgesi gerisinde ikmal faaliyetinde bulunan unsurları zor durumda bırakmış, Rus unsurlara ağır zayıatlar verdirmiştir. Rus Karadeniz Donanmasının amiral gemisinin vurulması ise Rusya’nın uluslararası alanda prestij kaybetmesine yol açmıştır. Savaş kapsamında dikkat çeken bir diğer alan ise füzelerdir. Rusya, füze sistemleri ve sayıları açısından üstün olmasına karşın sahada görüldüğü üzere bunların isabet oranlarının düşük olması teknoloji bağlamında yetersizliğe işaret etmektedir. Harekât hızının yüksekliği Rusya’nın lojistik unsurlarının birinci hat birliklerine ayak uyduramamasına neden olmuştur. Her iki ordu komuta kontrol ve muhabere sistemleri açısından sınıfta kalmış,

harekâtlarını koordine edebilecek altyapı eksikliklerini derinden hissetmişlerdir.

Tankların kullanımını bilmeyen, ihtiyaca cevap verecek bir planlama yapamayan kısacası kendisinden bekleneni veremeyen bir yüksek komuta kademesi, tank sınıfının görevini yapmasını engellemiş, bu durum da tankın varlığının sorgulanmasına neden olmuştur. Özellikle baharla birlikte arazinin çamurlaşması harekât bölgesi etüdünün sağlıklı yapılmadığına ve başta tank olmak üzere zırhlı araçların ilerleme istikametlerinin doğru seçilemediğine işaret eder. Tankların başta hibrit savaş ortamı olmak üzere muharebe sahasında etkin bir şekilde kullanılabilmesi, muharebe sahasının gerçeklerine uyan doktrinlerin ve planlamanın varlığı ile mümkün olabilecektir. Bu bağlamda sınıfların ve kuvvetlerin senkronize harekâtlar icra edebilmesi için etkili bir koordinenin sağlanması ve yetenekli bir yüksek komuta heyetinin bulunması kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. Tankın özelinde ise beka kabiliyetini artırmak amacıyla aktif koruma sistemleri ve diğer teknolojik yeniliklerin kullanılması önemlidir. Başta javelin gibi tanksavarların âdemi merkezi bir anlayışla bol miktarda dağıtılması sonucunda tehdidin de nereden geleceğinin belirsizleşmesi ve platform halindeki tanksavar ve topçu sistemlerinin de aktif bir şekilde kullanılması, tankların aciz bir durumda kalmasına neden olmuştur. Tankın beka bağlamında kendi kendine yeter hâlde bulunması hedeflenmekle beraber, diğer sınıf ve kuvvetlerle birlikte birleşik ve müşterek harekât icra etmesinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha görülmüştür. Zira hiçbir kuvvet, hiçbir sınıf ya da silah tek başına muharebeyi kazandıracak gücü üretmez. Bunun için karma bir kuvvet gerekir. Buna karma etki denir. Sinerji ile her birinin ayrı ayrı güçlerinin toplamından daha fazla güç elde edilebilir. Sınıf, kuvvet ve faaliyetler birbiri ile tamamlayıcı olduklarında etkin bir muharebe gücü yaratabilir. Ayrıca karma kuvvet hâlinde kullanılmasının yanı sıra tankın beka kabiliyetini artırmak üzere aktif koruma sistemleri ve tanksavarlara karşı uyarıcı sistemlerin tanklara ithal edilmesi gerekliliktir. Tank olmak üzere kara unsurları üzerinde hava savunma şemsiyesi kurmak önemlidir. Özellikle eski SSCB'den kalan harp silah, araç ve gereçlerinin yanı sıra başta NATO ülkeleri olmak üzere Batı'dan temin edilen askerî malzemeler hâlihazırda karmaşık olan ikmal sistemini daha da içinden çıkılmaz bir hâle sürüklemiştir. Temin sürecini takip eden söz konusu malzemelerin idamesi ise ayrı bir zor süreci işaret etmektedir. Batılı ülkelerin Ukrayna'ya tank temininin, kısa vadede cephede manevra gücünün artmasına katkı sağlasa bile, temin edilen tank miktarının ciddi rakamlara ulaşmaması halinde, savaşın gidişatı üzerinde kritik bir rol oynaması mümkün gözükmemektedir. İki tarafın modern tanklarının tanka karşı alınan tedbirlerin çokluğu,

silahların etkinliği ve cephenin genişliği gibi etmenler nedeniyle Kurskvari bir tank savaşı görülmesi çok olası değildir.

Rusya-Ukrayna Savaşı değerlendirmesinden yola çıkarak tank sınıfının geleceğine yönelik değerlendirme yapılacak olursa; gelecekte tankların üretilmeye devam edeceği ve insansız kara araçlarının (İKA) gelişiminin devam edeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. İnsansız tanklar, zırh korumasına olan ihtiyacı azaltacağı ve bununla ilişkili olarak daha hafif ve düşük siluetli tankların ortaya çıkmasını sağlayabileceği, asıl önemlisi birliklerin ihtiyaç duyduğu hız ve manevra kabiliyetini artırabileceği değerlendirilmektedir. Tanksavar ve SİHA teknolojilerindeki gelişmelerin yanı sıra yönlendirilmiş enerji silahlarının da (lazer, mikrodalga, elektromanyetik vb.) ayrı tehdit unsurları olarak ortaya çıkması beklenmektedir. Bu bağlamda, tanklar başta olmak üzere kara birliklerinin yenilikçi ve gelişmiş teknolojik donanımlara, özellikle aktif koruma sistemlerine ihtiyaç duyacağı öngörülmektedir. Sensör teknolojilerinin gelişimiyle ilintili olarak birliklerin gizlenmesinde yaşanacak zorluklar da önemli bir sorun alanı olarak karşımıza çıkacaktır. Tankların ve İKA sistemlerinin ayrı ya da hibrit kullanımı konusunda farklı düşünceler olsa da her iki sistemin de yakın gelecekte var olacağı düşünülmektedir. İnsan karar verici olarak kritik yerini muhafaza etmeye devam ederken ve yapay zekânın da katkısı ile muharebe sahasını daha doğru analiz edeceği, bu bağlamda daha doğru kararlar alacağı öngörülmektedir. Yapay zekânın insanın düşünme ve karar verme sürecini takviye ederken, ağ merkezli bir yapıya olan ihtiyaç, veri aktarımı ve paylaşımının gelişimi, düşman elektronik ve siber saldırılara karşı korunmanın önemi ön plana çıkmaktadır. Bu durum, robotik ve otonom sistemlerin kullanımının önünü açabileceği gibi sürü İKA gibi kavramların da gelecekte muharebe sahalarında görülmesinin önünü açacaktır. Sonuç olarak, tankların ve insansız kara araçlarının gelecekte dünya ordularının ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmaya devam edileceği, teknolojik gelişmelerin ve yapay zekânın kullanımının bu süreci şekillenmesinde aktif rol oynayacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi

Kutu No:248, Gömlek No:677, Sıra No:11, Tarih: 25.05.1932.

Kutu No:30, Gömlek No:53, Sıra No:6, Tarih: 13.07.1932.

Kutu No:133, Gömlek No:957, Sıra No:2, Tarih: 09.11.1942.

Kutu No: 101, Gömlek No: 22, Sıra No:5, Tarih: 31.03.1943.

Kutu No:178, Gömlek No:27, Sıra No:5, Tarih: 26.09.1945.

Kaynak Eserler

Fransız Tank Talimnamesi. (1339). Dersaadet: Matbaa-i Askeriye.

FM 17-15 Tank Platoon. (1996). Headquarters Department of Army.

Ludendorff, E.V. (2020). Topyekûn Harp. (Çev. A.O. Çifci ve E. Çifci), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kitaplar

Beevor, A. (2022). Stalingrad. (Çev. N.Elhüseyni), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Black, J. (2003). Dretnot, Tank ve Uçak. (Çev. Y.Alogan), İstanbul: Kitap Yayınevi.

_____ (2019). Savaş ve Teknoloji (Çev. C.YÜCEL), İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Büyükışık, E. (2021). Düzensiz Savaşlar. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınları.

Citino, R.M. (2008). The Path to Blitzkrieg. Mechanicsburg: Stackpole Books.

Farrell, T. ve Terriff, T. (2002). The Sources of Military Change: Culture, Politics, Technology. London: Lynnonne Rienner Publishers.

Guderian, H. (2019). Achtung-Panzer! Dikkat Tank!. (Çev. E.Uğur), İstanbul: Kastaş Yayınları.

Johnson, D.E. (1998). Fast Tanks and Heavy Bombers. New York: Cornell University Press.

Muharebe Tanklarının Otuz Yıllık Değişimi (1950-1980). (1984). (Çev. N.Bender), İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi.

Parker, G. (2020). Cambridge Savaş Tarihi. (Çev. F.Tayanç ve T.Tayanç), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Rosen, S. P. (1991). Winning the Next War: Innovation and the Modern Military. New York: Cornell University Press.

Savaşın Değişen Modeli Hibrit Savaş. (2018). İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Basımevi.

Turhal, A. (2020). T-26 B Seyyar Çelik Kale. Ankara: FNSS Yayınları.

Uyar, M. ve Erickson, E.J. (2020). Osmanlı Askerî Tarihi. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Makaleler

Çelik, S. (2022). 2022 Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu için Yeni Dönem. Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2), 521-533.

Çelikaslan, M.N. (2022). Ukrayna-Rusya Savaşı: Avrupalı Bir Millet'in Yıkımı. Türk Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 3 (1), 53-65.

Dedemen, F. (2016). Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 5 (1), 141-176.

Erkan, S. (2015). Güney Osetya Sorunu ve 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı. Journal of Turkish Studies, 10 (13), 71-92.

Ersavaş, S. (1939). Muharebede Asrî Süvari ve Zırhlı Muharebe Vasıtaları. Süvari Mecmuası, 108-109, 1-12.

Gerasimov, V. (2013). The Value of Science in Prediction. Voyenno-promyshlenny kuryer / Military-Industrial Kurier.

Göztepe K. ve Akdağ A. (2015). Coğrafi Analiz Sistemi (CAS) ile Askeri Karar Verme Süreci Etkinliğinin Artırılması. Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi, 2015 (2), 56-68.

Halhallı, O.E. (2022). Rusya Federasyonu ve Ukrayna Çatışmasının Uluslararası Hukuk Açısından Kısa Bir Analizi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 5 (2), 442-464.

Karasoy, H.A. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 7 (2), 44-56.

Kunter, E. ve Bakar, N. (2008). Türk Tankçılık Tarihi. Kara Kuvvetleri Dergisi, 7 (25), 35-40.

Mürsel, S.M.G. (1934). Süvarinin Büsbütün Motörlenmesi Hakkında Yeni Fikirler ve Tecrübeler. Süvari Mecmuası, 91, 1-8.

Okur, M.A. ve Şahin, M. (2022). Jeopolitik/Jeoekonomik Depremler Çağı'nda Güney Kafkasya: II. Karabağ ve Ukrayna Savaşları'nın Bölgesel Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. Avrasya Dosyası Dergisi, 13 (1), 70-82.

Özdemir, Ş. ve Eminoğlu, A. (2022). Yeni Nesil Savaş: Rusya'nın Donbas'ta Uyguladığı Hibrit Savaş Yöntemi. Hitit Sosyal Bilimler Dergisi, 15 (1), 67-84.

Özer, Y. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 7 (1), 29-56.

Pullu, S. (2007). Antikçağ'da Zırhlı Savaş Makineleri: Assur Ordusunda Tank. Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (2), 163-176.

Saygun, E. Rusya-Ukrayna Savaşından Alınan Dersler. <https://www.veryansintv.com/rusya-ukrayna-savasindan-alinan-dersler/>, Erişim Tarihi:07.01.2023.

Smith, M. (2006). The New Calvary: The Story of British Armour in the Great War. The Mirror-Undergraduate History Journal, 26 (1), 176-195.

Ünalmiş, A.N. ve Oğuz Ş. (2019). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Vekalet Savaşı Teorisi Açısından İncelenmesi. Karadeniz Araştırmaları, 16 (61), 31-41.

Yıldız, M. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşında Rusya'yı Anlamak: Tek Sorumlu Putin Mi?. Akademik Hassasiyetler, 9 (19), 143-168.

Yayımlanmamış Çalışmalar (Yüksek Lisans Tezi)

Acar, G.O. (2017). II. Dünya Savaşı'ndaki Alman Tankları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Börekçi, H. (2022) Büyük Taarruz'da Süvariler: 5'inci Süvari Kolordusunun 26 - 30 Ağustos 1922 Tarihleri Arasındaki Harekâtı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Millî Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Millî Güvenlik Enstitüsü, Ankara.

Engin, T. (2007). Türk Ordusunda Zırhlı Birlikler. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Özbek, M. (2022). I. Dünya Savaşı'nda Tank Teknolojileri (İngiltere Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kongre Bildirileri

Yıldız, G. (2018). Hibrit Savaş Ne Kadar Post-moderndir? Avrasya Askerî Tarihine Yeniden Bir Bakış. Savaşın Değişen Modeli Hibrit Savaş, İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Basımevi, 21-27.

İnternet Kaynakları

AmazingViz (2019, 10 Mayıs). Main Battle Tanks By Generation Size Comparison 3D. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=C8hmPtH8iUU> Erişim Tarihi: 28.10.2023.

Amble J. ve Spencer J. (2023, 27 Ocak). Leopards into the Fray: How Will German Tanks Affect the Battlefield Balance in Ukraine?. <https://mwi.westpoint.edu/leopards-into-the-fray-how-will-german-tanks-affect-the-battlefield-balance-in-ukraine/> Erişim Tarihi: 29.10.2023.

Abay, E.G. Anadolu Ajansı. (10 Ekim 2023) Rusya Maliye Bakanı Siluanov: Askeri Harcamalardan Tasarruf Yapmak İmkansız. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/rusya-maliye-bakani-siluanov-askeri-harcamalardan-tasarruf-yapmak-imkansiz/3013766> Erişim Tarihi: 05.11.2023.

Clark, M. (Eylül 2023) Russia's Ground Forces. Understanding Russia's Military Vulnerabilities. <https://oe.tradoc.army.mil/2023/10/17/russia-strategic-initiative-understanding-russias-military-vulnerabilities/> Erişim Tarihi: 05.11.2023.

K.K.K. (2023). Tank. <https://www.kkk.tsk.tr/tank.aspx#:~:text=Tank%20s%C4%B1n%C4%B1f%C4%B1n%C4%B1n%20ana%20malzeme%20ve,geli%C5%9Firme%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalar%C4%B1%20halen%20devam%20etmektedir.> Erişim Tarihi: 4.11.2023.

Military Tv (2023, 21 Temmuz). How Leopard 2 Tank Was Defeated In The Russia-Ukraine War. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=JyX4uRjCkfM> Erişim Tarihi: 31.10.2023.

_____ (2023, 21 Ekim). Russia's 'Deadly Trio' Of MBTs: The Strongest Enemy for M1 Abrams? Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=v81Ml3KBijQ> Erişim Tarihi: 01.11.2023.

Ogorkiewicz, R. Marian (2022, 15 Eylül). Tank. *Ansiklopedi Britannica*. <https://www.britannica.com/teknoloji/tank-military-vehicle> Erişim Tarihi: 07.11.2023.

Shpakovsky, V. (2018, 11 Ağustos) Azteklere Karşı Fatihler. Cortes Tankları. TopWar. <https://tr.topwar.ru/145398-konkistadory-protiv-actekov-tanki-kortesa-chast-4.html> Erişim Tarihi: 07.11.2023.

EXTENDED SUMMARY

Evaluation of Armor Service in the Worldwide and Türkiye: An Assessment in the Context of the Russia-Ukraine War

Throughout history, people have needed armor or fortifications to protect themselves from hostile attacks. The logic of using armor for self-defense evolved until it reached the extent of steel armor, that have used in the first tanks in 1916, combining mobility with firepower. This concept of combining mobility and firepower in warfare can be traced back to elephants and war chariots used in battles, followed by “wagenburg” and field artillery. In the World War I, maneuver warfare, which was confined to narrow European geography and trenches, became the most challenging issue for high commands.

The mutual trench warfare along a 705 km stretches from the Swiss border to the shores of the English Channel in World War I resulted in heavy, bloody, and inconclusive battles. The existing artillery and infantry forces seemed insufficient to end the War. This led to the need for an armored vehicle that would not be affected by enemy weapons and obstacles. Guderian, in his account of the development process of tanks in the United Kingdom, wrote that the experimental vehicle “*Little Willie*” failed in September 1915, but a year later, the vehicle called “*Mother*” was seen on the battlefield as the “*Mark I*”.

The fact that tanks were not used en masse against primary targets indicated that they were seen as a shield for protecting infantry or as a means of fire support. During this period, tanks were only used at small unit levels and were not directed collectively towards a single objective. However, on September 15, 1917, tanks once again took the stage and created a complete breakthrough effect in German trenches. With the increase in the number of tanks in the following period, changes were made in organization and personnel. Primarily, platoons and battalions were established.

The period from 1917 to 1937 witnessed rapid development in tank technology and the establishment of doctrine. In World War II, in addition to technological advancements, the emergence of new tactical components based on these technologies is also important from our perspective. The concept of Blitzkrieg doctrine stands out as one of these components. The principle of surprise in warfare has always been important. However, it has never been as closely associated with technology as in blitzkrieg. While armored units fought each other from the European coasts to the Russian steppes and the deserts of Africa, tanks that fulfilled the function of the

“moving fortress” in World War I became the main maneuver element of warfare. Tanks, which revived the principle of maneuver sacrificed to trench warfare during total war, became the masters of the battlefield during the interwar period with the blitzkrieg doctrine, and also allowed the formation of doctrines and technologies against them. The superiority of the German Blitzkrieg doctrine over the French doctrine, which considered tanks as infantry support weapons, was clearly seen in World War II, and it was deeply felt with the Allies’ 1.200.000 casualties against Germany’s 65.000 casualties. The Western front, which had been trapped in four years of trench warfare in World War I, collapsed within ten days.

After World War II, the world evolved into a bipolar structure. The Western bloc formed NATO, and the Eastern bloc formed the Warsaw Pact, leading to many major and minor conflicts. However, the balance of power between alliances was generally maintained, and no one dared to start another world war. During this period of the continuation of the balance of terror, both blocs perceived each other as the main threat and prepared for a conventional struggle against this threat. In this process, tanks were seen as the main instrument of offensive doctrine, which led to the development of many thoughts to counter them. The existential problem of tanks that emerged as a result of this situation also led to questioning their existence and effectiveness. As experiences gained from wars evolved into concepts, armies began to deploy tanks weighing 50 and more tons. Tank technologies have continued to develop, primarily led by countries such as the United States, Russia, the United Kingdom, Germany, France, and Israel.

The perception of threats changed with the end of the Cold War in 1991 and the shift to a unipolar world, where NATO became the sole conventional warfare force. Seeking new objectives, the United States took on the role of “world police” and engaged primarily in non-conventional methods against unconventional forces. The emergence of a new order resulting from “asymmetric warfare” gained attention in the literature following the Hezbollah-Israel War in 2006, giving rise to the concept of “Hybrid Warfare.” While the world tried to define this new term, Russia embodied the doctrinal dimension of this process through the “Gerasimov Doctrine” and effectively employed it until the two countries physically clashed in the Ukrainian crisis starting in February 2022.

The Russia-Ukrainian War can be examined in three chronological periods. The first period spans from 1991, when the Cold War ended, to 2014 when Crimea was annexed. The second period is from the annexation of Crimea to the onset of actual hostilities between the two countries in

February 2022. The period after February 2022 can be seen as the third phase of the war.

The past century witnessed the abolition of a service that had existed for thousands of years: Cavalry... During the XX. Century, the increasing firepower, trench warfare, and conceptual dimension of tanks used in World War II raised questions about the existence of cavalry, eventually leading to its elimination and the evolution into the tank service. When examining the ongoing discussions about the effectiveness and necessity of tanks from the beginning of the Ukrainian operation to the present, it is noteworthy that the similarities to the debates about these two services are striking. However, the fundamental point that should not be overlooked is the foundation of these services. A horse used in the cavalry is a living being that cannot undergo structural changes; it is merely a component that can be modified in terms of equipment. In contrast, tanks are machines. Their size, systems, guns, weight -essentially their entire structure- can be altered. From this perspective, it would not be wrong to assume that we will continue to see tanks in the future, albeit in different forms.

The prominence of tanks in the discussions surrounding the Russia-Ukrainian War can be attributed to Russia's significant tank losses. The source of these losses lies in the command-and-control deficiencies. The high command, lacking knowledge of tank utilization and unable to plan effectively, ultimately hindered the tank service from fulfilling its role. This situation led to questioning the existence of tanks. Especially with the arrival of spring and the muddy terrain, it indicates inadequate battlefield analysis and incorrect selection of the advance direction, particularly for tanks and armored vehicles. Therefore, it is more accurate to explain the problem with tanks used in a poorly planned operation not by their mismatch with the present day but rather by the high command responsible for the planning. Furthermore, the failure to organize armored units to conduct hybrid operations and insistence on conventional usage also foreshadowed this disaster. The lack of support for armored units, particularly infantry, UAVs/UCAVs, air defense, engineering, and air support, in other words, the inability to implement combined arms operations, should not be surprising considering the tank's vulnerability. Putin's appointment of Gerasimov as the commander of the operation, recognizing this deficiency, can be evaluated within the framework of the lessons learned. Assessing the impact of European countries and the US supplying modern tanks to Ukraine on the battlefield and subsequent course of the war is not possible without observing the aftermath. However, it should be noted that properly utilized tank units continue to provide a force

multiplier to the user. Therefore, it would not be wrong to argue that the use of tanks will continue in future conflicts.

Due to the deficiencies in the use of doctrine, we should not overlook the aspects of tanks that are not suitable for today's hybrid battlefield by attributing all the flaws to these deficiencies. The observations to be made within the scope of operations are sufficient to conclude that modern anti-tank technology has the upper hand against tank armor. The uncertainty about where the threat will come from due to the extensive distribution of anti-tank systems such as Javelin and the active use of anti-tank and artillery systems in a platform-based manner has rendered tanks ineffective. In this context, it is necessary to import active protection systems and warning systems against anti-tank weapons for tanks. The use of tanks in the hybrid warfare environment requires a doctrine that includes not only conventional tactics but also unconventional tactics.

It would not be wrong to say that unmanned ground vehicles (UGV) will continue to develop and be seen on the battlefield alongside the continued production of tanks in the future. Especially the advantages provided by unmanned tanks cannot be overlooked. It is evaluated that the unmannedization of tanks will reduce the need for armor protection, lead to the emergence of lighter and lower-profile tanks, and ultimately increase the speed and maneuverability required by units scattered over a wide geography. Considering the developments in anti-tank and UAV technology, as well as the emergence of directed energy weapons (laser, microwave, electromagnetic, etc.) as a growing threat, it can be said that the need for innovative and advanced technological equipment, especially active protection systems in tanks, will continue to exist in the future. Another prediction is that the advanced sensors will make it impossible for units to remain hidden on the battlefield. In this context, it is believed that land forces, especially tanks, will need camouflage systems more than ever before. Furthermore, the production of national solutions to meet the needs and the reduction of platform diversity will create financial advantages, especially in terms of maintenance, and gathering solutions around a single platform will contribute to the effectiveness of that platform.

It is beneficial to give special attention to tanks and developing UGV systems. Although there are different opinions about the separate or hybrid use of these two systems in the world and in Türkiye, the whole world agrees that both of these systems will continue to exist in the near future. The critical point here is that whether it is a UGV or unmanned tank platform, humans will continue to exist as decision-makers.

KBRN KİTİ DAĞITIM AĞI TASARIMI OPTİMİZASYONU İÇİN EŞ ZAMANLI TOPLA DAĞIT ARAÇ ROTALAMA PROBLEMİ YAKLAŞIMI

Aygün ALTUNDAŞ*, Kemal Gürol KURTAY**,
Hakan Ayhan DAĞISTANLI***

Öz

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi ve küreselleşmenin etkisiyle devletler karmaşık güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) olaylarının terörizmle birleşmesi, uluslararası güvenlik açısından büyük bir endişe kaynağı haline gelmektedir. Terör örgütleri, geleneksel taktikler yerine KBRN unsurlarını kullanma potansiyeline sahip olduğundan uluslararası topluluklar yeni zorluklarla karşılaşmaktadır. Terör örgütlerinin bu materyalleri kullanma niyeti ve tehdidi gün geçtikçe artmaktadır. Acil durum planları, güvenlik güçlerinin yeteneklerinin geliştirilmesi ve bilgi paylaşımı KBRN olayları ile mücadelede kritik öneme sahiptir. Aynı zamanda bu tür maddelere maruz kalma riski taşıyan kişilerin erken teşhisi için sağlık kontrol sistemlerinin etkin bir şekilde çalıştırılması ve tedavi süreçlerinin hızlandırılması da hayati önem taşımaktadır. Bu çalışmada, erken teşhiste en önemli faktör olan test kitlelerinin eş zamanlı toplanması ve dağıtılması incelenmiştir. Testlerin bulunduğu ana merkezden Ankara ilinde bulunan hastanelere test kiti dağıtımının ve aynı zamanda burada sonuçlandırılmak için bekleyen test kitlelerinin toplanmasının gerçekleştirilmesi için matematiksel bir model önerisi yapılmıştır. İncelenen problemin çözümü için literatürde eş zamanlı topla dağıt araç rotalama problemi olarak adlandırılan model kullanılarak uygulamadaki problem için model önerisinde bulunulmuştur. Önerilen modelin etkinlik ve sınırlılığını analiz etmek amacıyla farklı sayıda düğümden oluşan örneklerle duyarlılık analizi yapılmıştır. Daha sonrasında olası bir KBRN saldırısına karşı savunma için Ankara ilinin her ilçesinde test kiti toplama ve dağıtım rotası oluşturmaya yönelik oluşturulan senaryo ile uygulama yapılmış ardından model çözülmüştür. Modelin sınırlılığı incelendiğinde farklı düğüm sayılarında matematiksel model ile 35 düğüme kadar optimal çözüme ulaşılmış, daha büyük boyuttaki problemler için matematiksel modelin uygun çözüm zamanlarında sonuç vermediği belirlenmiştir. Örnek uygulamada ise Ankara ilinin tüm ilçeleri için hastaneleri ziyaret edecek araçların minimum maliyetli rotaları oluşturulmuş ve elde edilen çözümler sunulmuştur.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: KBRN, Eş Zamanlı Topla-Dağıt, Araç Rotalama Problemi

*Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü, aaltundas@kho.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0461-6780

**Dr. Öğr. Üyesi, Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü, kkurtay@kho.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4268-2401

***Öğr. Gör., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu Dekanlığı, Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü, rdagistanli@kho.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2205-183X

Geliş Tarihi/Arrived:03.10.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 06.12.2023

JEL Kodları: C61, H56

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzaları ile beyan edilmiştir.

The Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery Approach for Cbrn Kit Distribution Network Design Optimization

Abstract

Today, states are faced with complex security threats due to the rapid advancement of technological developments and the impact of globalization. In particular, the combination of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) incidents with terrorism is becoming a major concern for international security. International communities face new challenges as terrorist organizations have the potential to use CBRN elements instead of traditional tactics. The intention and threat of terrorist organizations to use these materials are increasing day by day. Emergency plans, improving the capabilities of security forces, and sharing information are critical to combating CBRN incidents. At the same time, it is vital to operate health control systems effectively and accelerate treatment processes for the early diagnosis of people at risk of exposure to such substances. In this study, the simultaneous collection and distribution of test kits, which is the most important factor in early diagnosis, was examined. A mathematical model has been proposed to distribute test kits from the main center where the tests are located to hospitals in Ankara and also collect the test kits waiting to be finalized there. In order to solve the problem examined, a model was proposed for the problem in practice by using the model called the simultaneous collect-delivery vehicle routing problem in the literature. In order to analyze the effectiveness and limitations of the proposed model, sensitivity analysis was performed with examples consisting of different numbers of nodes. Afterwards, for defense against a possible CBRN attack, an application was made with the scenario created to create a test kit pick up and delivery route in every district of Ankara, and then the model was solved. When the limitations of the model were examined, the optimal solution was achieved up to 35 nodes with the mathematical model at different node numbers, and it was determined that the mathematical model did not yield results in appropriate solution times for larger size problems. In the sample application, minimum cost routes for vehicles to visit hospitals in all districts of Ankara were created, and the solutions obtained were presented.

Article Type: Research Article

Keywords: CBRN, Simultaneous Pick Up - Delivery, Vehicle Routing Problem

JEL Codes: C61, H56

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. We, as the authors of the article, signed our declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Günümüz dünyası, hızla gelişen teknolojiler ve küreselleşme ile birlikte yeni ve karmaşık güvenlik tehditleriyle yüzleşmektedir. Bu tehditler arasında özellikle Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN)

olaylarının terörizmle birleştiği nokta, uluslararası güvenlik açısından ciddi bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. Terör örgütlerinin, geleneksel yöntemlerin ötesine geçerek KBRN unsurlarını kullanma potansiyeli, uluslararası topluluğu daha önce görülmemiş zorluklarla karşı karşıya bırakmaktadır. KBRN olayları kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer maddelerin kasıtlı olarak salınması veya kullanılması sonucu ortaya çıkar. Bu tür olaylar, büyük ölçekte ölümlere, yaralanmalara ve çevresel tahribata neden olabilir. Terör örgütlerinin bu tür materyalleri kullanma niyeti, tehdidin boyutunu artırarak uluslararası topluluğu endişelendirmektedir (Ekşi, 2016).

Özellikle son yıllarda, terör örgütlerinin KBRN materyallerine erişme ve bunları kullanma ihtimalleri, uluslararası güvenlik kuruluşlarını ve hükümetleri alarma geçirmiştir. Bu tür materyallerin elde edilmesi, gizlice taşınması ve kullanılması, geleneksel silahlarla karşılaştırıldığında çok daha tehlikeli bir potansiyele sahiptir (Ackerman, 2019). Bir terör saldırısının KBRN unsurlarını içermesi, milyonlarca insanın ve güvenlik güçlerinin sağlığını ve emniyetini riske atabilir. Bu nedenle, bu tür maddelerle enfekte edilme ihtimali olan alanlarda çalışan personelin erken teşhis edilmesi hayati önem taşımaktadır.

Modern dünyanın karşı karşıya olduğu görünmez savaşta KBRN olayları ve terörizm, uluslararası güvenliği tehdit eden önemli faktörlerdendir. Bu tehditlerin ele alınması, uluslararası topluluğun koordineli çabalarını gerektirir. Acil durum tepki planlarının geliştirilmesi, güvenlik kuruluşlarının yetkinliklerinin artırılması ve bilgi paylaşımının hızlandırılması, bu tehditlere etkili bir şekilde yanıt vermek için atılması gereken idari boyuttaki hayati adımlardır (Koblentz, 2020). Bu idari boyutların yanında bu tür maddelerden etkilenme olasılığı olan kişilerin erken teşhisi ile can kayıplarının önüne geçmek amacıyla etkin bir sağlık kontrol sistemi kurulmalıdır. Enfekte olmuş kişiyi teşhis etmek için kullanılan KBRN test kitlerinin doğru yerde, doğru zamanda talep edildiği miktarda bulundurulması ve bunun yanında yapılan testlerin hızlı bir şekilde sonuçlarının elde edilmesi ve bu maddelerle enfekte olmuş kişilerin gecikmeden tedavi sürecinin başlatılması can kaybını önlemek açısından önemli faktörlerdir. Sağlık teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte KBRN test kitlerinin ulaşılabilirliği kolaylaşmıştır. Fakat bu seferde devletler testlerin yapılacağı hastanelerin seçimi, bu hastanelere gönderilecek test miktarlarının belirlenmesi, test dağıtım ve toplama yollarının oluşturulması ile bunları sağlarken toplam maliyetlerin azaltılması gibi karmaşık ve çözümü zor olan problemlerle karşılaşmışlardır. Bu problemlerden bir tanesi de testlerin ana merkezden hastanelere dağıtımının yapılacağı ve

hastanelerden ana merkeze toplamasının gerçekleştirileceği minimum maliyetli rotaların belirlenmesidir.

Araç rotalama problemi (ARP), herbiri kendi arz noktasından harekete başlayıp yine bir arz noktasına dönüp hareketini sonlandıran araçlarla gerçekleştirilen, talep noktalarının bütün taleplerini istenen kısıtlarla birlikte karşılayan ve taşıma maliyetleri ve/veya toplam sürenin/mesafenin minimize edildiği rotaların bulunması problemi (Desticioğlu ve Özyörük, 2019). ARP, ilk kez 1959 yılında Dantzig ve Ramser'in yaptığı "The Truck Dispatching Problem" adlı araştırma ile literatürde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, istasyonlara petrol dağıtımının yapılabilmesi için ilk araç rotalama doğrusal programlama modeli geliştirilmiştir (Dantzig, 1959; Toth and Vigo, 2002). ARP, farklı varsayımlarla birlikte yeni problem sahalarına uyarlanabilen önemli ve sıklıkla çalışılan bir problem alanıdır.

ARP'nin bir türü olan Eş Zamanlı Topla Dağıt Araç Rotalama Problemi (EZTDARP) ise bir merkez noktadan talep noktalarına yapılacak dağıtım ile talep noktalarından merkez noktasına taşınacak toplamanın aynı araçlarla sağlandığı problem tipidir. Dağıtım merkezi veya depodan harekete başlayan araç rotası üzerindeki her talep noktasına ihtiyacı kadar miktarda ürünü dağıtıp eş zamanlı şekilde talep noktasından arz miktarı kadarını geri toplayarak harekete başladığı depoya döner. Talep noktasına ilk olarak dağıtılacak ürün teslim edilir ardından ise toplanacak ürün teslim alınır. Talep noktaları bir ayırım gözetmeksizin her nokta yalnızca bir kere ziyaret edilmektedir. Dağıtım ve toplamanın ayrı olarak planlandığı ARP'ye göre aynı araç ile eş zamanlı yapılan toplama ve dağıtım işlemleriyle kaynakların daha etkin ve verimli kullanılması bununla beraber de maliyetlerin azaltılmasına imkân sağlamaktadır (Zachariadis vd., 2009).

Bu çalışmada, olası KBRN saldırısı durumunda test kitlerinin bulunduğu ana merkezden Ankara ilinde bulunan hastanelere dağıtımın ve aynı zamanda burada sonuçlandırılmak için bekleyen kitlerin toplanmasının gerçekleştirilmesi için matematiksel model önerilmiştir. Önerilen matematiksel model ile Ankara ilinde yer alan bir sağlık teşkilatı ana merkez olarak belirlenmiş ve buradan şehrin her ilçesinde bulunan hastanelere minimum maliyetli dağıtım ve toplama rotaları oluşturulmuştur. Önerilen matematiksel modelde araçların kullanımından doğan sabit maliyet ve rota uzunluğundan kaynaklanan değişken maliyeti en aza indirecek şekilde amaç fonksiyonu oluşturulmuştur. Önerilen modelin sınırlılıkları farklı düğüm sayıları ile test edilmiş ve Ankara ili üzerindeki örnek bir uygulama yapılarak elde edilen sonuçlar sunularak yorumlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde problemin tanımlaması yapılmış ve makalenin giriş bölümü oluşturulmuştur. İkinci bölümde yapılan literatür taraması tablo halinde sunulmuş, üçüncü bölümde ise eş zamanlı topla dağıt problemine ait matematiksel modele yer verilmiştir. Dördüncü bölümde yapılan uygulama ve sonuçlar sunularak son bölümde elde edilen bu sonuçlar yorumlanmış ve ilerleyen zamanlarda yapılabilecek çalışmalara yönelik tekliflerde bulunulmuştur.

Literatür Taraması

EZDARP ilk kez 1989 senesinde Min tarafından çalışılmıştır (Min, 1989). Bu çalışmada, matematiksel model geliştirilmiş ve geliştirilen modelin çözümü için sezgisel bir algoritma önerilmiştir. Önerilen yöntemde ilk olarak talep noktaları aracın kapasitesini aşmayacak biçimde iki ayrı kümede sınıflandırılmış sonrasında her sınıf için Gezgin Satıcı Problemi çözülmüştür. Takip eden yıllarda da birçok çalışma yapılan bu problem türünde araştırmacılar birçok probleme özgü sezgisel ve kesin algoritmalar geliştirmişlerdir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise problemin çözümü için birden fazla sezgisel algoritmanın bir arada kullanıldığı hibrit çözüm yöntemleri ve metasezgisellerin çoğunlukla yer aldığı görülmektedir.

Birçok farklı alanda uygulama şansı bulunan EZTDARP'ne ilişkin oluşturulan bilimsel yazın taraması Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Bilimsel Yazın Taraması

Yazar ve Yayın Yılı	Problem	Çözüm Yöntemi
Min (1989)	Kütüphanecilik	Matematiksel Model Önce Kümele Sonra Rotala Sezgiseli
Halse (1992)	Test Problemleri	Önce Grupla Sonra Rotala Sezgiseli
Salhy ve Nagy (1999)	Test Problemleri	Ekleme Sezgisel
Dethloff (2001)	Test Problemleri	Düğüm Tabanlı Matematiksel Model Ekleme Sezgiseli
Tang ve Galveo (2002)	Test Problemleri	Tur Parçalama ve Süpürme Algoritması
Nagy ve Salhy (2005)	Test Problemleri	Matematiksel Model Ekleme Sezgiseli
Crispim ve Brendao (2005)	Test Problemleri	Tabu Arama ve Değişken Komşu İnış Karma Algoritması
Ropke ve Psinger (2006)	Test Problemleri	Büyük Komşuluk Arama Sezgiseli
Del Amico ve diğ. (2006)	Test Problemleri	Matematiksel Model Dal-Fiyat Algoritması

Chen (2006)	Test Problemleri	Tabu Arama ve Değişken Komşu İniş Karma Algoritması
Chen ve Wu (2006)	Test Problemleri	Kayıttan Kayda Seyahat Sezgiseli
Montana ve Galveo (2006)	Test Problemleri	Karma Tam Sayılı Matematiksel Model Tabu Arama Algoritması
Bianchessi ve Righini (2007)	Test Problemleri	Tabu Arama Algoritması
Wassen ve diğ. (2007)	Test Problemleri	Reaktif Tabu Arama Algoritması
Zachariadis ve diğ. (2009a)	Test Problemleri	Tabu Arama ve Yerel Arama Karma Algoritması
Zachariadis ve diğ. (2009b)	Test Problemleri	Uygulamalı Hafıza Metodolojisi ve Tabu Arama Karma Algoritması
Ai ve Kachitvichyanukul (2009)	Test Problemleri	Kuş Sürüsü En İyileme Algoritması
Gajpal ve Abad (2009)	Test Problemleri	Karınca Kolonisi En İyileme Algoritması
Subramanian ve diğ. (2010)	Test Problemleri	İteratif Yerel Arama Algoritması
Mingyong ve Arbeo (2010)	Test Problemleri	Karma Tamsayılı Matematiksel Model Diferansiyel Evrim Algoritması
Subramanian ve diğ. (2011)	Test Problemleri	Dal-Kesme Algoritması
Zachariadis ve Kiranoudis (2011)	Test Problemleri	Yerel Arama Algoritması
Fan (2011)	Test Problemleri	Matematiksel Model En Ucuz Ekleme Algoritması
Karaoğlan ve diğ. (2011)	Test Problemleri	Tavlama Benzetimi ve Matematiksel Model
Karaoğlan ve diğ. (2012)	Test Problemleri	Tavlama Benzetimi ve Matematiksel Model
Tasan ve Gen (2012)	Test Problemleri	Genetik Algoritma
Wang ve Chen (2012)	Test Problemleri	Genetik Algoritma
Cruz ve diğ. (2012)	Test Problemleri	Tabu Arama ve Değişken Komşu İniş
Göksal ve diğ. (2013)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Parçacık Sürü Optimizasyonu
Song ve diğ. (2014)	Test Problemleri	Melez Diferansiyel Evrim Algoritması
Zheng ve Cheovolitwongse (2014)	Test Problemleri	Entegre Karınca Kolonisi ve Tabu Arama Algoritması
Li ve diğ. (2015)	Test Problemleri	İteratif Yerel Arama

Palet ve diğ. (2015)	Test Problemleri	Yörünge Temelli Değişken Komşuluk Arama Algoritması
Wang ve diğ. (2015)	Test Problemleri	Paralel Tavlama Benzetimi
Gunter ve diğ. (2015)	Test Problemleri	Pertürbasyon Temelli Değişken Komşu Arama
Gschwind (2015)	Test Problemleri	Dal-Kesme Algoritması
Zheng ve Yı (2016)	Test Problemleri	Melez Genetik Maymun Algoritması
Shimuzu ve diğ. (2016)	Test Problemleri	Weber Tabanlı Savings Algoritması
Kuman ve diğ. (2016)	Test Problemleri	Doğrusal Süpürme Algoritması
Iossinovskaia ve diğ. (2017)	Test Problemleri	Önce Kümele Sonra Rotala Sezgiseli
Zhu ve Sheu (2018)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Adaptif Geniş Komşuluk Arama Algoritması
Belgin ve diğ. (2018)	Süpermarket Zinciri Örneği	Matematiksel Model ve Değişken Komşuluk-Yerel Arama Hibriti
Lagos ve diğ. (2018)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Parçacık Sürü Optimizasyonu
Zhang ve diğ.(2019)	Moda Ürünü Perakendesi	Matematiksel Model ve Adaptif Hafıza Programlama
Zhao ve diğ. (2019)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Yinelemeli Yerel Arama
Ma ve diğ.(2019)	Geri Dönüşüm Lojistiği	Matematiksel Model ve Genetik Algoritma
Koç ve diğ. (2020)	Nakliye Problemi	Matematiksel Model ve Sezgisel Algoritmalar (Literatür Taraması)
Golsefidi ve Jokar (2020)	Üretim-Envanter-Yönlendirme	Matematiksel Model ve Tavlama Benzetimi- Genetik Algoritma Hibriti
Hornstra ve diğ.(2020)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Adaptif Geniş Komşuluk Arama Algoritması
Park ve diğ.(2021)	Mağazacılık	Matematiksel Model ve Genetik Algoritma
Olgun ve diğ (2021)	Yeşil Lojistik	Matematiksel Model ve Yinelemeli Yerel Arama-Değişken Komşuluk Hibriti
Sherif ve diğ.(2021)	Yeşil Tedarik Zinciri Dağıtım Ağı	Matematiksel Model ve Tavlama Benzetimi-Değişken Komşuluk Hibriti

Öztaş ve Tuş (2022)	Geri Dönüşüm Lojistiği	Matematiksel Model ve Yinelemeli Yerel Arama- Değişken Komşuluk- Eşik Kabul
Zhou ve Diğ. (2022)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Tabu Arama Algoritması
Yu ve diğ.(2022)	Kargo Dolapları Problemi	Matematiksel Model ve Tavlama Benzetimi Algoritması
Fakhrzad ve diğ. (2022)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Adaptif Geniş Komşuluk Arama Algoritması
Wang (2022)	Test Problemleri	Matematiksel Model ve Hibrit Bağışıklık Algoritması-Tavlama Benzetimi-Karınca Kolonisi Hibriti

Yapılan geniş kapsamlı literatür taraması sonrasında Eş Zamanlı Topla Dağıt Problemlerinin genellikle test problemleri üzerinde çalışıldığı ve yeni sezgisel, metasezgisel ve matematiksel modeller geliştirmeye yönelik olduğu sonucuna varılmıştır. İncelemeler sonucunda gerçek hayat uygulamalarının az sayıda olduğu bunun yanı sıra sağlık sistemlerinde askerî alanda ARP'ye karşı artan ilgiye karşılık (Dağıstanlı, 2023) KBRN unsurlarıyla mücadele ile ilgili herhangi bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle literatürdeki gerçek hayat uygulamalarındaki boşluğu doldurmak çalışmanın ana motivasyonunu oluşturmuştur.

Yöntem

EZTDARP, merkez bir noktadan rotasına başlayan aracın talep noktalarındaki talep miktarlarını ve arz miktarlarını eş zamanlı olarak karşıladığı ve rotanın sonunda başladığı noktaya geri döndüğü bir problem türüdür. Dağıtım ve toplamanın ayrı ayrı planlandığı klasik ARP'ye göre araçların daha verimli kullanılmasıyla maliyetlerin düşürülmesine olanak sağlamaktadır (Keçeci, 2014).

Bu çalışmada KBRN materyallerinden etkilenmiş kişilerin erken teşhisinde en önemli rolü oynayan test kitlerinin Ankara ilindeki hastanelere dağıtım ve toplanması için bir matematiksel model kullanılmıştır. Problemden bir merkez teşkilattan farklı sayıdaki hastanelere dağıtım ve toplama yapılabilmesi için minimum maliyetli rotaların oluşturulması problemi incelenmiş ve Ankara ilinin ilçeleri için bir örnek uygulama yapılmıştır. İncelenen problemde aşağıda maddeler halinde verilen varsayımlar kullanılmıştır.

- Araç rotaya depoda başlar, rotası bittiğinde de aynı depoya döner.

- Talep noktalarına yalnızca depodan hizmet verilir ve bu deponun test kapasitesinin talep noktalarının tümünün talebini karşılayacak düzeyde olduğu varsayılmıştır. Depodan dağıtılan ve depoda toplanan test miktarıyla ilgili kapasite sınırlandırması bulunmamaktadır.
- Her talep noktası bir araçla yalnızca bir kez ziyaret edilmektedir.
- Depodan harekete başlayan araçlar aynı özellik ve kapasitelerdeki homojen araçlardır.
- Araçların kapasiteleri bilinmektedir ve bu aracın topladığı ve dağıttığı ürün miktarı rotanın herhangi bir yerinde aracın kapasitesini aşmamalıdır.
- Araçlar için rota boyunca kat edebilecekleri mesafe ile ilgili bir kısıtlama bulunmamaktadır.
- Amaç, araçların kullanımından doğan sabit maliyet ve rota uzunluğundan kaynaklanan değişken maliyeti en aza indirmektir.
- Talep noktalarının arasındaki uzaklıklar hesaplanmıştır. Bu hesaplamada alternatif yollar arasından en kısa mesafeli olan yol dikkate alınmıştır.

Bilimsel yazındaki modeller incelenmiş ve test dağıtım ve toplama rotalarının oluşturulabilmesi için problem EZTDARP olarak ele alınmıştır. Problemin çözümü için literatürde Montane ve Galvao (2006) ile Ai ve Kachitvichyanukul (2009) tarafından önerilen toplam mesafe/maliyetin en aza indiriminin amaçlandığı matematiksel model esas alınmıştır.

Problemin matematiksel modeline ilişkin kümeler, parametreler ve karar değişkenleri Tablo 2’de sunulmuştur ve model aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Matematiksel Modelde Kullanılan Kümeler, Parametreler ve Karar Değişkenleri

Kümeler	Açıklama
N	Müşteriler kümesi $\{1,2,3, \dots, n\}$
N_0	Depo ve müşterilerden oluşan düğümler kümesi, $N_0 = N \cup \{0\}$
V	Araçlar kümesi $\{1,2,3, \dots, m\}$
Parametreler	Açıklama
Q_k	Araç kapasitesi, $k \in V$
F_k	Her aracın sabit maliyeti, $k \in V$
v_k	Her aracın değişken maliyeti, $k \in V$
c_{ij}	i ve j düğümleri arasındaki uzaklık, $i \in N_0, j \in N_0$
d_j	j müşterisinin dağıtım talebi, $j \in N$
p_j	j müşterisinin toplama talebi, $j \in N$
Karar Değişkenleri	Açıklama

X_{ijk}	1, k aracı i noktasından j noktasına hareket ediyorsa; 0, dd
Y_{ijk}	k nolu araç i düğümünden j düğümüne gittiğinde, j. düğüme gelene kadar toplanan kümülatif yük miktarı
Z_{ijk}	k nolu araç i düğümünden j düğümüne gittiğinde, j. düğüme gelene kadar araçtaki dağıtılacak yük miktarı

$$\min z = \sum_{k \in V} \sum_{j \in N} F_k X_{0jk} + \sum_{k \in V} \sum_{i \in N_0} \sum_{j \in N_0} v_k c_{ij} x_{ijk} \quad (1)$$

$$\sum_{k \in V} \sum_{i \in N_0} X_{ijk} = 1, \forall j \in N \quad (2)$$

$$\sum_{i \in N_0} X_{ipk} - \sum_{j \in N_0} X_{pjk} = 0, \forall p \in N_0, \forall k \in V \quad (3)$$

$$\sum_{j \in N} X_{0jk} \leq 1, \forall k \in V \quad (4)$$

$$y_{0ik} = 0, \forall i \in N, \forall k \in V \quad (5)$$

$$z_{0ik} = 0, \forall i \in N, \forall k \in V \quad (6)$$

$$\sum_{i \in N_0} \sum_{k \in V} y_{jik} - \sum_{i \in N_0} \sum_{k \in V} y_{ijk} = p_j, \forall j \in N \quad (7)$$

$$\sum_{i \in N_0} \sum_{k \in V} z_{jik} - \sum_{i \in N_0} \sum_{k \in V} z_{ijk} = p_j, \forall j \in N \quad (8)$$

$$\sum_{i \in N} \sum_{k \in V} y_{i0k} = \sum_{i \in N} p_i \quad (9)$$

$$\sum_{i \in N} \sum_{k \in V} z_{i0k} = \sum_{i \in N} d_i \quad (10)$$

$$y_{ijk} + z_{ijk} = Q_k X_{ijk}, \forall i \in N_0, \forall j \in N_0, \forall k \in V \quad (11)$$

$$X_{ijk} \in \{0,1\}, \forall i \in N_0, \forall j \in N_0, \forall k \in V \quad (12)$$

$$y_{ijk} \geq 0, \forall i \in N_0, \forall j \in N_0, \forall k \in V \quad (13)$$

$$z_{ijk} \geq 0, \forall i \in N_0, \forall j \in N_0, \forall k \in V \quad (14)$$

Modelde (1) numaralı denklem araçların kullanımından doğan sabit maliyeti ve mesafeden kaynaklanan değişken taşıma maliyetinden oluşan toplam maliyeti minimize eden amaç fonksiyonudur. (2) numaralı denklem tüm düğümlerin yalnızca bir kez hizmet görmesini, (3) numaralı denklem ise ziyaret edilen düğümün aynı araçla terk edilmesini sağlamaktadır. (4) numaralı denklem araçların yalnız bir rotada görevlendirilmesini garanti etmektedir. (5) numaralı denklem araçta toplanan yükü turun başlangıcında sıfıra eşitlemektedir. (6) numaralı denklem araçta dağıtılan yükü turun sonunda sıfıra eşitlemektedir. (7) numaralı denklem aracın topladığı yük miktarının aracın rotası boyunca artmasını (8) numaralı denklem ise aracın dağıtım yükü miktarının araç rotası boyunca azalmasını sağlamaktadır. (9) numaralı denklem aracın başlangıç düğümüne dönüşte turu boyunca topladığı yük miktarını; tur içindeki düğümlerin toplam toplama taleplerine; (10) numaralı denklem ise aracın başlangıç noktasından itibaren tur içinde dağıtılacak yük miktarını; tur içindeki düğümlerin toplam dağıtım taleplerine eşit olmasını sağlamaktadır. (11) numaralı denklem rotadaki bir talep noktasında araç kapasitesinin aşılmamasını sağlamaktadır. (12) numaralı denklem değişkenlerin türünü ifade eder. (13) ve (14) numaralı denklemler ise işaret kısıtlarıdır.

Uygulama

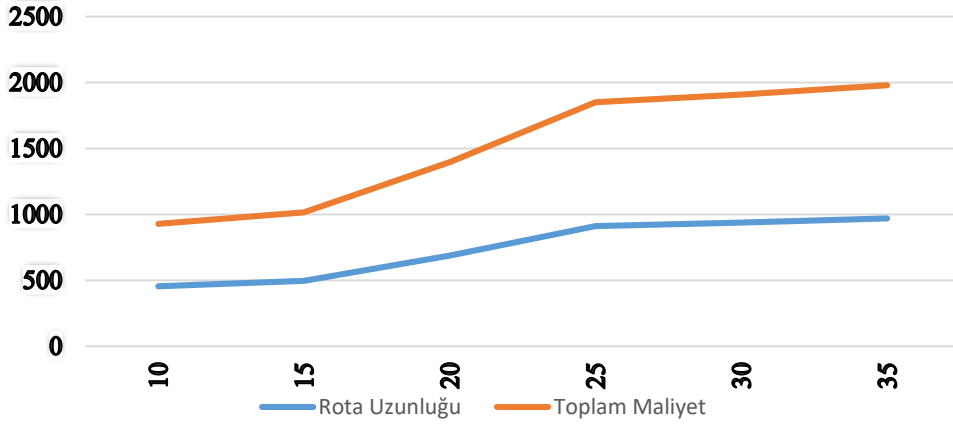
Önerilen matematiksel modelin sınırlılıklarının analiz edilmesi amacıyla düğüm sayıları değiştirilerek çözümler elde edilmiş ve uygun çözüm zamanında elde edilen sonuçlar raporlanmıştır. Bulunan çözümler incelendiğinde 40 düğüme kadar önerilen matematiksel model ile optimal toplama-dağıtım rotaları oluşturulmuş ve minimum maliyetli çözümler elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3: Model Test Sonuçları

Düğüm Sayısı	Araç Sayısı	Rota Uzunluğu	Toplam Maliyet	Rota
10	2	454,85	929,7	1.araç: 0-1-4-3-2-6-5-7-10-8-0 2.araç: 0-9-0
15	2	498,3	1016,6	1.araç: 0-12-9-0 2.araç: 0-1-4-3-2-14-15-6-5-7-11-10-8-13-0
20	2	689,5	1399	1.araç: 0-13-11-10-8-12-9-0 2.araç: 0-1-4-3-20-19-2-14-15-6-5-7-16-17-18-0

25	3	911,2	1852,4	1.araç: 0-1-0 2.araç: 0-17-16-18-11-10-8-12-9-25-0 3.araç: 0-13-21-22-7-24-4-3-20-19-2-14-15-6-5-23-0
30	3	939,5	1909,5	1.araç: 0-28-18-17-16-30-7-29-22-21-11-10-8-13-12-26-0 2.araç: 0-25-9-27-0 3.araç: 0-23-5-6-15-14-2-19-20-3-4-24-1-0
35	4	969,9	1979,8	1.araç: 0-28-33-13-8-10-11-21-22-29-7-30-16-17-18-35-31-0 2.araç: 0-34-0 3.araç: 0-23-5-6-15-14-2-19-20-3-4-24-1-0 4.araç: 0-27-26-9-12-32-25-0
40	-	-	-	Uygun çözüm zamanında sonuca ulaşamamıştır.

Düğüm sayısının 40 ve daha fazla olduğu test problemlerinde matematiksel modelin uygun çözüm zamanında sonuç vermediği görülmüştür. Literatürde Del Amico ve diğ. (2002) ve Montana ve Galveo (2006) tarafından kurulan diğer matematiksel modellerin de 40 düğüm sayısına kadar optimal çözümler verdiği noktasından hareketle önerilen matematiksel modelin diğer modeller kadar etkin olduğu değerlendirilmiştir. Modelin farklı düğüm sayılarında test edilmesi ile bulunan sonuçlar incelenmiş ve belirlenen rotalar ile çözümlerin tutarlı olduğu sonucuna varılmıştır. Düğüm sonuçlarının değişimi ile sonuçlardaki değişimleri gösteren analiz Şekil 1’de sunulmuştur. Grafik incelendiğinde çok küçük ve çok büyük sayıdaki düğüm sayılarında çarpıcı bir artış olmazken orta büyüklükteki düğüm sayılarında toplam maliyetin büyük miktarda arttığı gözlemlenmektedir. Sonuçta beklenildiği gibi düğüm sayısı arttıkça maliyetlerde artmaktadır.

Şekil 1: Düğüm Sayısındaki Değişimin Çözüme Olan Etkisi

Modelin sınırlılıklarının belirlenmesi için test problemlerinin kullanılmasının ardından modelin uygulaması olarak belirlenen Ankara ilinin ilçelerine test kiti dağıtımı ve toplaması probleminin özellikleri belirlenmiştir. Bu özellikler aşağıda sıralanmıştır.

- Kurulan senaryoda başkent Ankara'ya olası bir KBRN saldırısı olması durumunda etkilenen nüfusu belirleyip hemen tedavi edebilmek adına test kiti dağıtılması ve toplanması durumu incelenmiştir.
- Problemden merkez bir sağlık teşkilatından Ankara ilindeki 25 ilçenin en yüksek kapasiteye sahip hastanelerine test kiti dağıtım ve toplama rotaları oluşturulmuştur. Dağıtımın ve toplamanın gerçekleştirildiği hastanelere ait liste Ek 1'de sunulmuştur.
- Ankara ilinin her bir ilçesi için oluşturulan örnek uygulamada en geniş olanaklara sahip olan Ankara Şehir Hastanesi dağıtımın yapılacağı merkez teşkilat kabul edilmekte ve buradan Ankara'nın 25 ilçesindeki en yoğun ziyaret edilen 25 hastaneye test kiti dağıtımı ve toplanması gerçekleştirilmektedir.
- Talep ve arz miktarları belirlenirken yakın dönemli en gerçek veri seti olacağı değerlendirilerek hastanelerde Covid 19 dönemine ait kayıtlar incelenmiştir. Bu kapsamda 2021 yılının Nisan ve Mayıs aylarının en yoğun dönemler olduğu gözlemlenmiş bu aylara ait veriler sırayla arz ve talep miktarı olarak kabul edilmiştir. Elde edilen bu veriler hastanelerin toplam hasta kapasitesine oranlanarak her hastane için talep ve arz miktarları belirlenmiştir. Bu miktarlar Ek 1'de verilmiştir.
- Testlerin yüklendiği araçların kapasitesi 1 m^3 , 8 m^3 , 13 m^3 ve 30 m^3 olmak üzere 4 tiptedir. Çalışmada 13 m^3 kapasiteli en yoğun

KBRN saldırısı senaryosunda Ankara ilinin tüm ilçelerine test kitinin toplanması ve dağıtılması için oluşturulan örnek problemin elde edilen çözümü incelendiğinde 3 adet araç ile minimum maliyetli rota elde edilmiştir. Araçların Şekil 2’de sunulan rotaları analiz edildiğinde şehri temelde 2 parçaya ayırdığı ve araçlardan birini merkeze uzak olan ve talep ile arz miktarlarının diğerlerine göre daha az olduğu ilçelere rotalandığı görülürken diğer ikisini merkeze yakın olan ve talep ve arz miktarlarının yüksek olduğu ilçelerdeki hastanelere gönderdiği tespit edilmiştir. Tüm bu sonuçlardan hareketle yapılan uygulamanın amacına ulaştığı değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Devletler çeşitli savunma sanayii ürünlerini üreterek veya tedarik ederek rakip devletler üzerinde caydırıcı bir tutum sahibi olmak istemektedir. Bu kapsamda KBRN materyalleri önemli bir güç unsuru haline gelmiştir. Çeşitli zamanlarda gerek devletler siyasi kriz anlarında rakip devletlere karşı, gerekse terörist unsurlar doğrudan devletlere karşı benzer güç unsurlarını tehdit olarak gündeme getirmektedir. Tehditlerin fiiliyata geçtiği saldırılarda hem asker hem de sivil vatandaşlar üzerinde yaratacağı büyük tahribatlar nedeniyle olası tehditlerin gerçekleşecekmiş gibi değerlendirilip farklı senaryolar altında önlemlerin hazır bulundurulması gerekmektedir. Bu kapsamda KBRN gibi olası saldırı halinde çok büyük yayılım hızına sahip vakaların önüne geçmek için erken teşhis oldukça önemlidir. Bunun sağlanmasında en etkili yöntemlerden biri olduğu düşünülen test uygulamasının yaygınlaştırılması ve hastanelere bu test kitlerinin dağıtımının ve toplanmasının gerçekleştirilmesi problem sahaslarından biridir. Bu problem sahasının doğru ve güvenilir sonuçlar ile hızlı bir şekilde çözüme ulaştırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada başkente yönelik terör saldırısında 25 ilçe için KBRN test kitlerinin dağıtım ve toplanmasını gerçekleştirecek en düşük maliyetli rotalar belirlenmiştir. İlk olarak modelin sınırlılıklarının tespiti için bir merkez düğümden sırasıyla 10, 15, 20, 25, 30 ve 35 adet arz ve talep noktasına ait rotalar ve maliyetleri bulunmuştur. 40 ve daha fazla düğüm sayısında uygun çözüm zamanlarında sonuç elde edilememiştir. Literatürde ARP’ye ait farklı uygulamalarda düğüm sayısının arttığı durumda benzer analizler yapılmıştır. Askerî ilaç fabrikasından hudut birliklerine ecza ürünü gönderimi için yapılan çalışmada problem boyutu büyüdüğünde uygun çözümler elde edilememiş ve sezgisel algoritmalar ile bu sorunun aşılacağı belirtilmiştir (Dağıstanlı, 2023). Benzer şekilde Covid-19 döneminde hastanelere aşı dağıtımı için gerçekleştirilen çalışmada büyük boyutlu problemler için uygun çözümlere kabul edilebilir zamanlarda

ulaşılmadığı ve meta-sezgisel algoritmalara başvurmanın gerekeceğini ifade edilmiştir (Desticioğlu vd., 2023). Diğer araştırmacıların çalışmalarıyla örtüştüğü için önerilen modelin gerçek hayat problemine uygun olduğu değerlendirilmiştir. Model sınırlarının tespitinden hareketle Ankara ilinin 25 ilçesinin her birinde 1 hastane belirlenmiş ve buralara minimum maliyetli dağıtım-toplama rotası oluşturulmuştur. Elde edilen çözümler incelendiğinde hali hazırda 8 araç ile yapılan bu dağıtımın 3 araç ile yapılabileceği bulunmuştur.

Problemin matematiksel modelinde kullanılan parametreler KBRN unsurlarının olası kullanımında yayılım hızı COVID-19 dönemine benzetilerek pandeminin en yoğun olduğu tarihlerdeki veriler kullanılarak belirlenmiştir. Araçların sabit ve uzaklığa bağlı değişken maliyetleri için jenerik veriler kullanılmış ve hastaneler arası uzaklıklar simetrik kabul edilerek en yakın mesafeler alınmıştır. Böylece en kötü durum senaryosu üzerine bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Kurulan model yeni senaryolarda da kullanılacak esnekliktedir. Elde edilen çözüm yalnızca bu senaryoya ait parametre değerleriyle sınırlıdır. Farklı senaryolarda mesafe, düğüm sayısı, talep ve arz miktarları gibi parametre değerleri değiştiğinde elde edilen çözüm de farklılaşacak ancak model bu değişimlere rahatlıkla cevap verebilecektir.

Gelecekte yapılacak çalışmalarda zaman penceresinin eklenmesi, düğüm sayısının artmasıyla uygun çözüm zamanında sonuç bulunamayan problemler için sezgisel algoritmalar geliştirilebilir ve geliştirilen algoritmanın etkinliği optimal sonucu bilinen problemler ile test edilerek kanıtlanabilir. Bunların yanında yeni kısıtlar ve yeni yaklaşımlar ile farklı matematiksel modeller geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Ai, J., Kachitvichyanukul, V., 2009. A particle swarm optimization for the vehicle routing problem with simultaneous pick up and delivery. *Computers and Operations Research*, 36(5): 1693-1702.
- Ackerman, G. A. (2019). Chemical, biological, radiological and nuclear (CBRN) terrorism. *Routledge handbook of terrorism and counterterrorism*, 240-252.
- Belgin, O., Karaoglan, I., & Altıparmak, F. (2018). Two-echelon vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery: Mathematical model and heuristic approach. *Computers & Industrial Engineering*, 115, 1-16.
- Bianchessi, N., Righini, G., “Heuristic algorithms for the vehicle routing problem with simultaneous pick-up and delivery”, *Computers and Operations Research*, 34: 578-594 (2007).
- Chen, J.F., Approaches for the vehicle routing problem with simultaneous deliveries and pickups (2006) *Journal of the Chinese Institute of Industrial Engineers*, 23 (2), pp. 141-150
- Chen, J. F., Wu, T. H., “Vehicle routing problem with simultaneous deliveries and pickups”, *Journal of the Operational Research Society*, 57: 579-587 (2006).
- Crispim, J., Brandão, J., “Metaheuristics applied to mixed and simultaneous extensions of vehicle routing problems with backhauls”, *Journal of the Operational Research Society*, 56: 1296-1302 (2005).
- Cruz, R. C. et al., 2012. Genvns-ts-cl-pr: A heuristic approach for solving the vehicle routing problem with simultaneous pick up and delivery. *Electronic Notes in Discrete Mathematics*, 39, 217-224.
- Dağıstanlı, H. A. (2023). Çok ürünlü çok depolu araç rotalama problemi: askerî ilaç fabrikası örneği. *Politeknik Dergisi*, 1-1.
- Dantzig, G.B. and Ramser, J.H. “The Truck Dispatching Problem”, *Management Science*, 6(1), 80-91, (1959).
- Dell’Amico, M., Righini, G., Salani, M. (2006). A Branch-and-Price Approach to the Vehicle Routing Problem with Simultaneous Distribution and Collection. *Transportation Science*, 40 (2), 235–247.
- Desticioğlu, B., Kurtay, K. G., Altundaş, A., & Dağıstanlı, H. A. (2023). Hastanelere aşı dağıtımı için uygun rotaların belirlenmesi: Ankara ili örneği. *Politeknik Dergisi*, 26(1), 231-241.
- Desticioğlu, B. ve Özyörük, B. “Stokastik Talepli Araç Rotalama Problemi İçin Literatür Taraması.” *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18(36), 181-222. (2019).
- Dethloff, J., “Vehicle routing and reverse logistics: the vehicle routing problem with simultaneous delivery and pick-up”, *OR Spektrum*, 23: 79-96 (2001).

- Ekşi, A. (2016). "KBRN terörizminde risk değerlendirmesi ve yönetimi", *Journal of International Social Research*, 9(42).
- Fan, J., 2011. "The vehicle routing problem with simultaneous pick up and delivery based on customer satisfaction. *Advanced in Control Engineering and Information Science*, 15, 5284-5289.
- Fakhrzad, M. B., Hoseini Shorshani, S. M., Hosseininasab, H., & Mostafaeipour, A. (2022). Developing a green vehicle routing problem model with time windows and simultaneous pickup and delivery under demand uncertainty: Minimizing fuel consumption. *International journal of nonlinear analysis and applications*.
- Gajpal, Y., Abad, P., "An ant colony system (ACS) for vehicle routing problem with simultaneous delivery and pickup", *Computers and Operations Research*, 36(12): 3215-3223 (2009).
- Goksal, F. P., Karaoglan, I., & Altıparmak, F. (2013). A hybrid discrete particle swarm optimization for vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Computers & industrial engineering*, 65(1), 39-53.
- Golsefidi, A. H., & Jokar, M. R. A. (2020). A robust optimization approach for the production-inventory-routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Computers & Industrial Engineering*, 143, 106388.
- Gschwind, T. (2015). A comparison of column generation approaches to the Synchronized Pickup and Delivery Problem. *European Journal of Operational Research*, 247, 60– 71.
- Halse, K. (1992). Modeling and solving complex vehicle routing problems. Ph.D thesis, Institute of Mathematical Statistics and Operations Research, Technical University of Denmark, Denmark.
- Hornstra, R. P., Silva, A., Roodbergen, K. J., & Coelho, L. C. (2020). The vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery and handling costs. *Computers & Operations Research*, 115, 104858.
- Iassinovskaia, G., Limbourg, S. and Riane, F. (2017). The inventory-routing problem of returnable transport items with time windows and simultaneous pickup and delivery in closed-loop supply chains. *International Journal Production Economics*, 183, 570–582.
- Karaoglan, I., Altıparmak, F., Kara, I., & Dengiz, B. (2011). A branch and cut algorithm for the location-routing problem with simultaneous pickup and delivery. *European Journal of Operational Research*, 211(2), 318-332.
- Karaoglan, I., Altıparmak, F., Kara, I., & Dengiz, B. (2012). The location-routing problem with simultaneous pickup and delivery: Formulations and a heuristic approach. *Omega*, 40(4), 465-477.

- Koblentz, G. D. (2020). Emerging technologies and the future of CBRN terrorism. *The Washington Quarterly*, 43(2), 177-196.
- Koç, Ç., Laporte, G., & Tükenmez, İ. (2020). A review of vehicle routing with simultaneous pickup and delivery. *Computers & Operations Research*, 122, 104987.
- Kumar, V. S., & Jayachitra, R. (2016). Linear Sweep Algorithm for Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery between Two Depots with Several Nodes. *Global Journal of Pure and Applied Mathematics*, 12(1), 897-908.
- Lagos, C., Guerrero, G., Cabrera, E., Moltedo, A., Johnson, F., & Paredes, F. (2018). An improved particle swarm optimization algorithm for the VRP with simultaneous pickup and delivery and time windows. *IEEE Latin America Transactions*, 16(6), 1732-1740.
- Li, J., Pardalos, P. M., Sun, H., Pei, J., & Zhang, Y. (2015). Iterated local search embedded adaptive neighborhood selection approach for the multi-depot vehicle routing problem with simultaneous deliveries and pickups. *Expert Systems with Applications*, 42(7), 3551-3561.
- Ma, Y., Li, Z., Yan, F., & Feng, C. (2019). A hybrid priority-based genetic algorithm for simultaneous pickup and delivery problems in reverse logistics with time windows and multiple decision-makers. *Soft Computing*, 23(15), 6697-6714.
- Min, H., 1989. The Multiple vehicle routing problem with simultaneous delivery and pick up points. *Transportation Research*, 377-386.
- Minyong, L., Erbao, C. (2010). An improved differential evolution algorithm for vehicle routing problem with simultaneous pickups and deliveries and time windows. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 23, 188-195.
- Montane, F. A. T., Galvao, R. D., "A tabu search algorithm for the vehicle routing problem with simultaneous pick-up and delivery service", *Computers and Operations Research*, 33: 595-619 (2006).
- Nagy, G., Salhi, S., "The many-to-many location-routing problem", *TOP*, 6: 261-275 (1998).
- Nagy, G., Salhi, S., "Heuristic algorithms for single and multiple depot vehicle routing problems with pickups and deliveries", *European Journal of Operational Research*, 162: 126-141 (2005).
- Olgun, B., Koç, Ç., & Altıparmak, F. (2021). A hyper heuristic for the green vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Computers & Industrial Engineering*, 153, 107010.

- Öztaş, T., & Tuş, A. (2022). A hybrid metaheuristic algorithm based on iterated local search for vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Expert Systems with Applications*, 202, 117401.
- Park, H., Son, D., Koo, B., & Jeong, B. (2021). Waiting strategy for the vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery using genetic algorithm. *Expert Systems with Applications*, 165, 113959.
- Polat, O., Kalayci, C. B., Kulak, O., & Günther, H. O. (2015). A perturbation based variable neighborhood search heuristic for solving the Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery with Time Limit. *European Journal of Operational Research*, 242(2), 369-382.
- Ropke, S., Pisinger, D., “A unified heuristic for a large class of vehicle routing problems with backhauls”, *European Journal of Operational Research*, 171: 750- 775 (2006).
- Sağlık Bakanlığı (2021), 19 Ağustos 2021 tarihinde <https://covid19asi.saglik.gov.tr/TR-77809/turkiyenin-asi-soguk-zincir-ve-lojistik-kapasitesi.html> adresinden alınmıştır.
- Song, X. Y., Zhu, J. Y., & Sun, H. L. (2014). Hybrid Differential Evolution Algorithm for Vehicle Routing Problem with Time Windows. *Computer Science*, 12, 049.
- Subramanian, A., Drummond, L. M. A., Bentes, C., Ochi, L. S., Farias, R. (2010). A parallel heuristic for the Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery. *Computers and Operations Research*, 37 (11), 1899-1911.
- Subramanian, A., Uchoa, E., Pessoa, A. A., Ochi, L. S. (2011). Branch-and-cut with lazy separation for the vehicle routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Operations Research Letters*, 39, 338-341.
- Sherif, S. U., Asokan, P., Sasikumar, P., Mathiyazhagan, K., & Jerald, J. (2021). Integrated optimization of transportation, inventory and vehicle routing with simultaneous pickup and delivery in two-echelon green supply chain network. *Journal of Cleaner Production*, 287, 125434.
- Tang, F. A., Galvao, R. D., “Vehicle routing problems with simultaneous pick-up and delivery service”, *Journal of the Operational Research Society of India*, 39: 19-33 (2002).
- Tasan, S., Gen, M., 2012. A genetic algorithm based approach to vehicle routing problem with simultaneous pick-up and deliveries. *Computer Industrial Engineering*, 62, 755-761.
- Toth, P. and Vigo, D. “Branch and Bound Algorithms for the Capacitated VRP”, In P., *The Vehicle Routing Problem*, SIAM, Philadelphia, USA, (2002).

- Wassan, N. A, Wassan, A. H., Nagy, G., “A reactive tabu search algorithm for the vehicle routing problem with simultaneous pickups and deliveries”, *Journal of Combinatorial Optimization*, 15: 368-386 (2007).
- Wang, H. F., Chen, Y. Y., 2012. A genetic algorithm for the simultaneous delivery and pick up problems with time windows. *Computer Industrial Engineering*, 62, 84-95.
- Wang, C., Mu, D., Zhao, F., & Sutherland, J. W. (2015). A parallel simulated annealing method for the vehicle routing problem with simultaneous pickup–delivery and time windows. *Computers & Industrial Engineering*, 83, 111-122.
- Wang, X. (2022). Research on Hybrid Immune Algorithm for Solving the Location-Routing Problem With Simultaneous Pickup and Delivery. *Journal of Cases on Information Technology (JCIT)*, 24(5), 1-17.
- Yu, V. F., Susanto, H., Yeh, Y. H., Lin, S. W., & Huang, Y. T. (2022). The Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery and Parcel Lockers. *Mathematics*, 10(6), 920.
- Zachariadis, E. E., Tarantilis, C. D. Kiranoudis, C. T., “A hybrid metaheuristic algorithm for the vehicle routing problem with simultaneous delivery and pick-up service”, *Expert Systems with Applications*, 36(2): 1070-1081 (2009a).
- Zachariadis, E. E., Tarantilis, C. D., Kiranoudis, C. T., “An adaptive memory methodology for the vehicle routing problem with simultaneous pick-ups and deliveries”, *European Journal of Operational Research*, doi: 10.1016/j.ejor.2009.05.015 (2009b).
- Zachariadis, E. E., Kiranoudis, C. T. (2011). A local search metaheuristic algorithm for the vehicle routing problem with simultaneous pick-ups and deliveries. *Expert Systems with Applications*, 38, 2717-2726.
- Zhang, Z., Cheang, B., Li, C., & Lim, A. (2019). Multi-commodity demand fulfillment via simultaneous pickup and delivery for a fast fashion retailer. *Computers & Operations Research*, 103, 81-96.
- Zhang, T., Chaovalitwongse, W. A., & Zhang, Y. (2014). Integrated Ant Colony and Tabu Search approach for time dependent vehicle routing problems with simultaneous pickup and delivery. *Journal of Combinatorial Optimization*, 28(1), 288-309.
- Zhang, J., & Yi, J. (2016). A hybrid Genetic-Monkey Algorithm for the Vehicle Routing Problem. *International Journal of Hybrid Information Technology*, 9(1), 397-404.

- Zhao, Y., Leng, L., & Zhang, C. (2021). A novel framework of hyper-heuristic approach and its application in location-routing problem with simultaneous pickup and delivery. *Operational Research*, 21(2), 1299-1332.
- Zhou, H., Qin, H., Zhang, Z., & Li, J. (2022). Two-echelon vehicle routing problem with time windows and simultaneous pickup and delivery. *Soft Computing*, 26(7), 3345-3360.
- Zhu, L., & Sheu, J. B. (2018). Failure-specific cooperative recourse strategy for simultaneous pickup and delivery problem with stochastic demands. *European Journal of Operational Research*, 271(3), 896-912.

EXTENDED SUMMARY

The Vehicle Routing Problem with Simultaneous Pickup and Delivery Approach for Cbrn Kit Distribution Network Design Optimization

Introduction

Today's world faces new and complex security threats from rapidly developing technologies and globalization. Among these threats, especially the combination of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) incidents with terrorism, there is a serious source of concern for international security. The potential for terrorist organizations to go beyond traditional methods and use CBRN elements confronts the international community with unprecedented challenges. Especially in recent years, the possibility of terrorist organizations accessing and using CBRN materials has alarmed international security organizations and governments. Obtaining, secretly carrying, and using such materials has a much more dangerous potential compared to conventional weapons. Addressing these dangers requires coordinated efforts from the international community. Developing emergency response plans, increasing the competencies of security organizations and accelerating information sharing are vital administrative steps that must be taken to effectively respond to these threats. In addition to these administrative aspects, an effective health control system should be established in order to prevent the loss of life by the early diagnosis of people who may be affected by such substances. Having the CBRN test kits used to diagnose the infected person in the right place, at the right time, in the required quantity, as well as obtaining the results of the tests quickly and initiating the treatment process of people infected with these substances without delay are important factors in preventing loss of life. In this study, a mathematical model is proposed to distribute the test kits from the main center to the hospitals in Ankara in case of a possible CBRN attack, as well as to collect the kits waiting to be finalized there. With the proposed mathematical model, a health organization in Ankara was determined as the main center, and minimum-cost pick-up and delivery routes were created from there to hospitals in every district of the city. In the proposed mathematical model, the objective function was created to minimize the fixed cost arising from the use of vehicles and the variable cost arising from the route length. The limitations of the proposed model were tested with different node numbers, and the results obtained by making a sample application in Ankara province were presented and interpreted.

Method and Application

In this study, a mathematical model was used to pick-up and delivery test kits, which play the most important role in the early diagnosis of people affected by CBRN materials, to hospitals in Ankara. In the problem, the problem of creating minimum cost routes for pick-up and delivery from a central organization to different numbers of hospitals was examined, and an example application was made for the districts of Ankara.

In order to analyze the limitations of the proposed mathematical model, solutions were obtained by changing the number of nodes, and the results obtained at the appropriate solution time were reported. When the solutions found were examined, optimal pick-up and delivery routes were created with the proposed mathematical model for up to 40 nodes, and minimum cost solutions were obtained. It has been observed that the mathematical model does not give results in the appropriate solution time for test problems where the number of nodes is 40 or more. After using test problems to determine the limitations of the model, the characteristics of the test kit pick-up and delivery problem to the districts of Ankara province, which was determined as the application of the model, were determined. In the established scenario, the pick-up and delivery of test kits were examined in order to identify and immediately treat the affected population in case of a possible CBRN attack on the capital, Ankara. In the problem, test kit pick-up and delivery routes have been created from a central health organization to the highest-capacity hospitals in 25 districts in Ankara.

Conclusion

At various times, states pose similar power elements as a threat, both against rival states in times of political crisis, and terrorist elements directly against states. Due to the great damage that will be caused to both soldiers and civilians in attacks where threats come true, it is necessary to evaluate possible threats as if they will come true and take precautions under different scenarios. In this context, early diagnosis is very important to prevent cases such as CBRN, which have a very high spread rate in the event of a possible attack. One of the problem areas is the dissemination of testing, which is thought to be one of the most effective methods to achieve this, and the distribution and collection of these test kits in hospitals.

In this study, the lowest-cost routes for the pick-up and delivery of CBRN test kits for 25 districts in the event of a terrorist attack on the capital were determined. Firstly, in order to determine the limitations of the model, routes and costs of 10, 15, 20, 25, 30, and 35 supply and demand points from a central node were found, respectively. For numbers of 40 or more nodes, results could not be obtained at appropriate solution times. Since it overlaps with the studies of other researchers, the proposed model was evaluated to be suitable for real-life problems.

Based on the determination of the model boundaries, one hospital was determined in each of the 25 districts of Ankara, and a minimum-cost pick-up and delivery route was created to these places. When the solutions obtained were examined, it was found that this distribution, which is currently done with 8 vehicles, can be done with 3 vehicles.

EK

Düğüm	Hastane	Talep	Arz
1	Ankara Nallıhan Devlet Hastanesi	561	616
2	Ankara Beypazarı Devlet Hastanesi	802	880
3	Ankara Kızılcahamam Devlet Hastanesi	361	396
4	Ankara Kızılcahamam Toplum Sağlığı Merkezi (Çamlıdere)	40	44
5	Ankara Halil Şıvgın Çubuk Devlet Hastanesi	1243	1364
6	Ankara Akyurt Devlet Hastanesi	200	220
7	Ankara Kalecik Devlet Hastanesi	120	132
8	Ankara Dr. Hulusi Alataş Elmadağ Devlet Hastanesi	481	528
9	Ankara Bala İlçe Hastanesi	40	44
10	Ankara Evren Toplum Sağlığı Merkezi	40	44
11	Ankara Şereflikoçhisar Devlet Hastanesi	441	484
12	Ankara Haymana Devlet Hastanesi	160	176
13	Ankara Polatlı Duatepe Devlet Hastanesi	481	528
14	Ankara Ayaş Şehit Mehmet Çiftçi Devlet Hastanesi	120	132
15	Ankara Gündül Devlet Hastanesi	80	88
16	Ankara Kahramankazan Hamdi Eriş Devlet Hastanesi	641	704
17	Ankara Pursaklar Devlet Hastanesi	1082	1188
18	Ankara Mamak Devlet Hastanesi	281	308
19	Ankara Gölbaşı Şehit Ahmet Özsoy Devlet Hastanesi	1202	1320
20	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Yenimahalle Eğitim ve Araştırma Hastanesi	561	616
21	Ankara Etimesgut Şehit Sait Ertürk Devlet Hastanesi	601	660
22	Ankara Sincan Dr. Nafiz Körez Devlet Hastanesi	1082	1188
23	Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi	1243	1364
24	Ankara Dışkapı Yıldırım Beyazıt Eğitim ve Araştırma Hastanesi	2525	2772
25	Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi (Yüksek İhtisas ve Numune)	1964	2156

YAYIN POLİTİKASI

1. Dergi Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Dekanlığına aittir. 2006 yılından beri yılda iki kez (Haziran-Aralık) yayımlanan Sosyal Bilimlerle ilişkili bilimsel makalelere yer veren çift-kör hakemli bir dergidir.
2. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi parayla alınıp satılamaz, yazarlardan makale işlem veya gönderim ücreti talep edilmez.
3. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde görünen isimler ve elektronik posta adresleri sadece bu derginin belirtilen amaçları doğrultusunda kullanılacaktır.
4. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde yayımlanan tüm çalışmaların, dil, bilim ve hukuki açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine aittir. Yayımlanması için SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine gönderilen çalışmaların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Dergide yayımlanan çalışma, yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz, bir başka yayın organında yayımlanamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.
5. Yayımlanan çalışmalardaki görüşler yazara aittir ve kesinlikle Millî Savunma Üniversitesi, Millî Savunma Bakanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî görüşünü yansıtmaz. Çalışmanın içinde olabilecek hatalı, eksik atıflardan veya çarpıtmalardan yazar sorumludur. Yayımlanan her araştırmaya ait verilerin 5 yıl süre ile yazar tarafından saklanması zorunludur. Dergiye gönderilen yazılara telif hakkı ödenmez.
6. Gönderilen çalışmalar, Yayın Kurulu tarafından öncelik sırasına konur ve yazılar derginin yayın ilkeleri ve yazım kurallarına uygunluğu bakımından değerlendirilmeye tabi tutulur. Bilimsellik ölçütlerine ve yayın ilkelerine uyulmadığı, olağanın üzerinde yazım yanlışlarının bulunduğu tespit edilen yazılar, hakeme gönderilmeden önce, yayın ilkeleri doğrultusunda düzeltilmesi için yazarına iade edilir. Yayın kurulu, gönderilen yazıları doğrudan reddetme hakkına sahiptir.
7. Yayın Kurulu'nun özel kararı dışında, 5000 kelimedenden az, 15000 kelimedenden fazla olan çalışmalar değerlendirmeye alınmaz.
8. Dergiye gönderilen makaleler, yazım kurallarında belirtilen şekil şartlarını taşıması ve konu/alan açısından Dergi Yayın Kurulunun incelemesinden sonra uygun bulması hâlinde konunun uzmanı hakemlere (iki hakeme), çift-kör hakemlik gereği yazara ait bilgiler gizlenerek gönderilir. Hakem değerlendirmelerinin ikisi de olumlu sonuçlanırsa yayına kabul edilir. Birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde ise, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Dergi editörlerinin veya hakemlerinin aday makale metninde biçim, yöntem ya da içerik açısından değişiklik/düzeltilme yapılması talebi hâlinde, bu durum yazara bildirilir ve en geç 10 gün içerisinde yeniden düzelterek teslim etmesi istenir. Yazar sadece hakemin değerlendirmeleri ve tespitleri doğrultusunda değişiklik yapabilir. Düzeltilmiş metin, hakemin gerekli gördüğü durumlarda tekrar incelenebilir.

SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine gönderilen makaleler, iki alan uzmanının “yayımlanabilir” onayından sonra Yayın Kurulunun son kararı ile yayımlanır. Yayımlanması uygun bulunmayan yazılar hakkında gerekçe, yayın kurulu adına editör tarafından yazara bildirilir. Ancak, Dergi, yayımlanmayan çalışmaların yazarlarına gerekçe sunmak zorunda değildir. Dergiye gönderilen makaleler, yayımlansın veya yayımlanmasın iade edilmez ve reddedilen yazılar ileriki tarihlerde yeniden değerlendirmeye alınmaz.

PUBLICATION PRINCIPLES

1. The Journal belongs to Turkish Military Academy Deanery. The Journal of Defence and War Studies is a double-blind refereed, social sciences journal, published semiannually (June-December) by the Dean's Office of Turkish Military Academy since 2006.
2. The Journal of Defence and War Studies cannot be sold or bought. The journal doesn't charge the authors for any process of the publication.
3. The names and e-mails appearing in the Journal will only be used in compliance with the Journal's purpose.
4. The linguistic, scientific and legal responsibility of the articles published in The Journal of Defence and War Studies belongs to the author. Publication rights belong to The Journal of Defence and War Studies. The printing and publishing rights are transferred to the Journal once the article is submitted. The published article cannot be reprinted, reproduced, or reused in another publishing without the editor's permission and it can only be used by giving reference. Editorial Board is free to publish the submitted articles.
5. Ideas and opinions in these studies completely belong to the author and do not represent the official declarations or statements of National Defence University, National Defence Ministry or the Turkish Armed Forces. The author is completely responsible for erroneous information, deficient data or any other distortions. The data used on each study must be preserved by the author for following five years. There is no copyright payment for the article sent to the journal.
6. Submitted articles are put in the order of priority by the Editorial Board and evaluated in terms of their suitability to the Journal's principles and guidelines. If the submitted article doesn't comply with the scientific measures and ethical/publication principles of the Journal and has more spelling mistakes than acceptable, it is sent to the author before being sent to the referee. The Editorial Board has the right to reject the submitted article directly.
7. The articles less than 5000 words or more than 15000 words aren't accepted except for the Editorial Board's special consent.
8. The Articles submitted to the Journal are forwarded to the referees (two referees) of the particular scientific by hiding the identity of the author if the articles meet the formatting requirement mentioned in the text formatting section and the publication board finds it appropriate for the subject. As the necessity of double-blind referee system, the article is sent to the referees with no name and information of the author on it. Similarly, any information of the referee isn't given to the author of the article in this respect. If the evaluations of both referees turn out to be positive, the article is accepted for publication. In case one of the evaluations is positive and the other one is negative, the article is forwarded to a third referee. In the event that the editors or referees of the Journal request a change/correction in the text of candidate's article in terms of format, method or content, this situation is reported to the author and he/she is asked to amend the text again and deliver it in **10** days at the latest. The author can only make corrections in accordance with the referee's evaluations and findings. The amended text can be reviewed again in case the referee deems it necessary.

The articles submitted to the Journal are published with a final decision of the Editorial Board after two referees give approval as "publishable". The reasons why the articles are rejected are explained to the authors by the editors but the Journal doesn't have to give any reason why the article is rejected. The articles submitted to the Journal are not given back even they are published or not and the rejected articles aren't evaluated again.

ETİK KURALLAR

Yazarlar İçin

1. Dergiye gönderilen çalışmaların, özgün, bilimsel kuram ve metodolojiye uygun olması; mevcut uygulama ve kuramlara katkıda bulunması esastır. Çalışmalar Türkçe veya İngilizce hazırlanabilir. Dergiye gönderilen çalışmalar daha önce yurt içi ve yurt dışında herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayın için gönderilmemiş olmalıdır. Gönderilen çalışmaların daha önce başka bir yerde yayımlanıp yayımlanmadığını Dergi Yönetimi araştırmak mecburiyetinde değildir. Durumun etik sorumluluğu makale sahibine aittir. Çalışmanın dergimize yayımlanmak üzere gönderilmesi, yazarın bu konuda taahhüdü olarak değerlendirilir.
2. Bilimsel toplantılarda (kongre, sempozyum, seminer vb.) sunulmuş bir bildiriye dayanan aday makale, ilgili bildiri kitapçığında yayımlanmamış olması ve bu durumun belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.
3. Dergiye gönderilen çalışma kapsamında gerçekleştirilmiş araştırma, veri toplama, analiz, araştırma sonuçları vb. bilgiler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmış bir çalışmada kullanılmış ise makale içinde ve kaynakçada mutlaka belirtilmelidir.
4. Dergiye gönderilen çalışmaların birden fazla yazarı olması durumunda, makalenin yazarları, çalışmanın planlama, araştırma, hazırlama, yazıya dökme, düzenleme ve yayınlanacak son biçime getirme aşamalarında her birinin bizzat katkı sağladığını ve eşit sorumluluğa sahip olduklarını taahhüt ederler. Yazarların katkı oranları ve alanları farklı ise katkı oranı beyanı verilmelidir.
5. Dergiye gönderilen çalışmalar araştırma, veri toplama, analiz, araştırma sonuçları vb. konularda hiçbir şekilde uydurma (gerçekte olmayan) bilgi içeremez.
6. Yazarlar, sadece çalışmalarının ileri sürdüğü sonuçları ve çıkarımları destekleyen kaynaklardan değil, diğer bakış açılarını da destekleyen kaynaklardan da yararlandıklarını makalede ve kaynakçada göstermelidirler.
7. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (TÜBİTAK, TÜİK, Türk Tarih Kurumu vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.
8. Kongre ve sempozyum bildirilerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.
9. Dergimize gönderilen çalışmalar düzenli bir şekilde intihal (plagiarism) taramasına tabi tutulmaktadır. Bu amaçla akademik çalışmalardaki intihalleri tespit etmek amacıyla *iThenticate* adlı intihal engelleme programından istifade edilmektedir.
10. Dergiye gönderilen çalışmalar Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Genel Kurulunun 10 Kasım 2016 tarihli ve 2016.23.497 sayılı *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Yayın Etiği Yönergesi*, 03 Kasım 2020 tarihli *Millî Savunma Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Esasları* çerçevesinde ve *COPE (Committee on Publication*

Ethics) (<http://publicationethics.org/international-standart-editors-and-authors>) standartlarında hazırlanmalıdır.

11. Dergiye gönderilen çalışmada insan ve/veya hayvanlar üzerinde yapılmış olan bir araştırma ya da araştırma sonunda paylaşılacak kişisel bilgiler var ise mutlaka yetkili etik kurulundan alınmış izin belgesi gönderilmelidir. İzin belgesi olmayan bu durumdaki çalışmalar kabul edilmez. Dergiye gönderilen çalışmalarda yetkili etik kurulundan izin alınmasını gerektiren durumlar şunlardır: Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar, insan ve hayvanların (materyal/veriler dâhil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması, insanlar ve hayvanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar. Ayrıca olgu sunumlarında “Aydınlatılmış Onam Formunun” tesis edilip gönderilmesi, başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alındığının belgelenmesi gerekmektedir. Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulması zorunludur.

12. Herhangi bir değerlendirme aşamasında akademik ve etik ilkelere uygunsuzluk tespit edilirse çalışmaların, hangi aşamada olursa olsun, değerlendirme süreci derhal durdurulur ve çalışma reddedilir

13. Genişletilmiş özet, Öz’de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Makalenizin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özetle metin içindeki bilgilere göndermede (Ör. Sayfa 2’de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır.

14. Yazarlar makalelerinin öz bölümünde son paragrafta “Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzaları ile beyan edilmiştir.” ifadesini yazmak zorundadırlar. (Çalışmada izin alınması gereken bir içerik varsa, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) ilk sayfada verilecek ve izin belgeleri çalışmanın sonuna eklenecektir.)”

Hakemler İçin

1. Hakemler, dergimiz için aday çalışmanın, bilimsellik, derginin yazım kuralları, yayın ilkeleri ve etik kurallara uygunluğunu ve akademik kalitesini tespit edecek en temel unsurlardır. Hakemler, bu anlayışla hareket etmeli ve akademik kaliteyi artırma sorumluluğuyla değerlendirme yapmalıdır.

2. Hakemler, yalnızca uygun bir değerlendirmeyi yapmak için gereken uzmanlığa sahip oldukları çalışmanın hakemliğini kabul etmelidirler.

3. Hakemler, çift-kör hakemlik kurallarına uymalı ve çalışmaya dair detayları her şekilde gizli tutmalıdırlar.

4. Hakemler, inceledikleri çalışmaya dair herhangi bir bilgiyi hiçbir şekilde başkalarıyla paylaşmamalıdır.

5. Hakemler, değerlendirmelerini tarafsızlık ilkesine uygun olarak yapmalıdır. Yalnızca çalışmaların bilimselliğini, alana katkısını, içeriğinin doğruluğunu, yazım Şekil esaslarına ve akademik ölçütlerle uygunluğunu değerlendirmelidir. Çalışmada ortaya konan fikirlerin hakemin fikirlerinden farklı olması değerlendirmeyi etkilememelidir.
6. Hakemler raporlarında hakaret içeren, küçümseyici ve itham edici ifadelerden kesinlikle kaçınmalıdır.
7. Hakemler, raporlarında net ve çalışmayla ilgili detaylı ifadeler kullanmalıdırlar. Yayınlanmasını uygun görmedikleri çalışmalarla ilgili değerlendirmelerinde, kararlarının dayandığı eksik ve kusurlu hususları somut bir Şekilde göstermelidirler.
8. Hakemler, yazarların çalışmalarında tarafsızlık ilkesine bağlı kalıp kalmadıklarını değerlendirmeli; sadece çalışmanın ileri sürdüğü sonuçları ve çıkarımları destekleyen kaynaklardan değil, diğer bakış aıllarını da destekleyen kaynaklardan da yararlandıklarını takip etmelidir.
9. Hakemler en geç **30 gün** içinde çalışmaları değerlendirmelidir. Şayet değerlendirme yapmayacaklarsa, hakemlik talebini almayı müteakip 1 hafta içerisinde hakemlik ret kararlarını dergiye bildirmelidirler.
10. Hakemler, değerlendirdikleri makalede herhangi bir çıkar atışması olduğundan Őüphelendiklerinde değerlendirme süreci ile ilgili olarak dergi editörlüğüne bilgi vermeli ve gerekirse makale değerlendirmesini reddetmelidirler.

Editörler için

1. Editörler, dergi etik kuralları ve yazım Şekil esasları çerçevesinde gönderilen ve alana katkısı olacak çalışmaları değerlendirme sürecine kabul etmelidir.
2. Editörler, kabul veya reddedilen çalışmalar ile herhangi bir çıkar atışması/ilışkisi içinde olmamalıdır.
3. Editörler bir çalışmayı kabul etmek ya da reddetmek için tüm sorumluluğa ve yetkiye sahiptir.
4. Dergi Yayın Kurulu, Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Dergi Yayın Sekreteryası dergiye sunulan tüm çalışmaların mahremiyetini yayınlanana kadar temin etmekle yükümlüdür. alışmalarla ilgili yazar(lar)ı dışında hiç kimseye bilgi verilemez.
5. Çift kör hakemlik prensibi gereği, hakemlerin ve yazarların isimlerinin karşılıklı olarak gizli tutulması editörlerin sorumluluğudur.
6. Editörler, dergiye gönderilen çalışmaların intihal taramasını değerlendirme süreci başlamadan yapmalı ve intihal oluşumunun önüne geçmek için gerekli çabayı göstermelidir.

7. Dergiye gönderilen çalışmaların intihal taraması, ön inceleme, hakemlik, düzenleme ve yayımlama süreçlerinin vaktinde ve eksiksiz bir şekilde tamamlanması editörlerin görevidir.
8. Editörler dergiye gönderilen çalışmaları kabul/ret ederken araştırma etik kurallara uygunluk ve akademik ölçütlere göre hareket etmelidir.

Okurlar İçin

Okurların SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde yayımlanan bir çalışmada önemli bir hata ya da yanlışlık fark ettiğinde ya da editöryal içerik ile ilgili herhangi bir tespiti (intihal, yinelenen makaleler vb.) hâlinde, durumu savsad@kho.msu.edu.tr adresine bildirmeleri memnuniyetle karşılanacak ve ivedi değerlendirmeye alınacaktır.

ETHICAL RULES

For Authors

1. To be accepted to the Journal, articles should be unique, convenient to scientific studies and methodologies, and should contribute to current applications and theories. Articles can be written either in English or in Turkish. The articles should not be published or sent to be published to any domestic or foreign party before. It is not under the Journal's responsibility to search this issue. Its ethical responsibility is the author's. The submission of the article is considered to be the commitment of the author in this respect.
2. The submitted articles that were presented in scientific meetings such as congress, symposium, seminar etc. can be accepted if they have not been published in the related proceedings document and this must be explicitly stated by the article author(s).
3. If any search, data collection, analysis, research result etc. within the context of the submitted article were used in any published study, it must be stated in both the article and its reference part.
4. In the event of having more than one author in the article, all authors undertake having equal responsibility and contributing equally to whole process of the article including planning, research, preparing, organizing, drafting, writing and submitting the last version of the article. If the participation rate differs, the authors must submit participation rate declaration.
5. The submitted articles cannot include fabricated (untrue) information in research, data collection, analysis, research results etc. issues.
6. The authors must show in their articles that they have not only referred to the sources supporting the idea/result of the article but also the ones supporting the opposing opinions in both the article and reference.
7. The articles that are supported by a research institute (TÜBİTAK, TÜİK, Türk Tarih Kurumu etc.) must state the name, date and number of the project in the footnote.
8. The name, place and date of the meeting must be stated in congress or symposium papers.
9. The articles sent to the journal are regularly examined against plagiarism. The application named *iThenticate* is used to prevent plagiarism.

10. The Articles submitted to the Journal have to be prepared in accordance with *The Directives of Scientific Search and Publication Ethics of the Board of Higher Education* (Date: 10 November 2016, Number: 2016.23.497) and *The Directives of Scientific Search and Publication Ethics of National Defense University* (Date: 03 November 2020) and with the standards of COPE (Committee on Publication Ethics) (<http://publicationethics.org/international-standart-editors-and-authors>).

11. If the submitted article includes any research applied on humans/animals or any personal information to be shared, the author of the article must submit the proper permission documents taken from an authorized Research Ethics Committee. Such articles will not be accepted without a proper permission document. The situations that necessitate Research Ethics Committee approval are as follows: The researches that are carried out with qualitative and quantitative approaches necessitating data gathering by using questionnaire, focus group work, observation, experiment, interview technics; using of humans or animals for experimental or another scientific purposes; clinical researches on humans or animals. Consent form must be submitted in case reports. A permission document signed by the participants whose scale, questionnaire, photos are put in the study must be submitted to the Journal. It is obligatory to abide by the copyright issues.

12. In the event of finding that a study doesn't comply with academic and ethical principles, the process is stopped and the study is rejected.

13. The extended summary must include the aim, problem, method, findings, and the result information of the research. It is important for your article to be referred from abroad. The extended summary mustn't include any findings or results that aren't given in the article. The author mustn't refer to the article in the extended summary (E.g.: As mentioned in page 2 of the article, as mentioned in the introduction part etc.)

14. The authors must certainly state "This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. We/I, as the author(s) of the article, signed our/my declaration certifying that there was no conflict of interest in our/my article." in the abstract.

For Referees

1. The referees are the fundamental elements to determine whether the submitted article is scientifically, grammatically, ethically and academically suitable to be published in the Journal of Defence and War Studies.

2. The referees must accept only the articles that they are qualified of evaluating according to their academic expertise.

3. The referees must abide by the rules of double-blind referee system and respect the confidentiality of the process and act accordingly.

4. The referees can't share any information in the article with the other parties.
5. The referees must abide by the principles of impartiality. They must evaluate the article in terms of scientific measures, its contribution to the field, the correctness of its content, its academic and grammatical suitability.
6. The referees must strongly abstain from using any kind of offensive, humiliating or accusatory statements in their reports.
7. The referees must use clear and detailed statements about the article. For the article they don't approve to be published, they must give concrete reasons explaining the missing or faulty points.
8. The referees must evaluate the authors' loyalty to the objectivity principles. The referees must feel content that the author does not only refer to the sources that support the argument in the article but also refer to the ones that support the other opinions as well.
9. The referees must evaluate the article within **30 days**. They must inform the Editorial Board as soon as possible if they can't evaluate.
10. When the referees realize/suspect that there is a conflict of interest in the study, they must inform the editorial board and if necessary reject the article.

For Editors

1. The editors must accept the articles that will contribute to the field in compliance with the search and ethical rules and text formatting of the Journal.
2. The editors mustn't be in any conflict of interest with the accepted/rejected articles.
3. The editors have the whole responsibility and authority to accept/reject the article.
4. The Publication Committee, Responsible Editor and Editorial Secretariat are obliged to keep all studies confidential until they are published. They can't give any details to anyone except the authors.
5. It is the editor's responsibility to keep any information of the referees and the authors mutually confidential in compliance with double-blind referee system.
6. The editors must check the article in terms of plagiarism before the evaluation process and take necessary measures to prevent plagiarism.

7. It is the editors responsibility to fulfill plagiarism scanning, pre-evaluation, referee process, editing and publishing process in time and flawlessly.

8. The editors must comply with the research and ethical rules and academic standards when accepting or rejecting the articles.

For Readers

If the readers find an important error or mistake in the article or find an editorial content problem (plagiarism, repeated article etc.), they will be highly welcomed when they inform the Editorial Board via savsad@kho.msu.edu.tr and it will be reacted immediately.

YAZARLAR İÇİN REHBER

1. Dergimize gönderilen çalışmalar müteakip maddelerde açıklanan yazım kurallarına ve biçimsel özelliklere göre hazırlanıp gönderilmelidir. Yayınlanmak üzere dergimize ulaşan bilimsel çalışmalar, ilk önce editörler tarafından yazım kuralları ve yayın ilkelerine uygunluk kriterleri esas alınarak incelenir. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisi yazım kurallarına uygun olmayan çalışmalar hakem değerlendirmesine gönderilmeden önce yazım kurallarına göre tekrar gözden geçirilip düzenlenmesi için yazarlara geri gönderilir. Düzeltme sonrası dergimize tekrar gönderilen çalışmanın, dergimizin yazım ve biçim kurallarına uygunsuzluğunun tespiti halinde çalışma editör kurulunca doğrudan reddedilir.

2. Dergimize gönderilen çalışmalar yalın bir dil ve anlatımla yazılmalı, Türk Dil Kurumu Yayınları (2018) “Türkçe Yazım Kılavuzu” dikkate alınmalı ve dil bilgisi kurallarına uygun olarak hazırlanmalıdır.

3. Çalışmaların uzunluğu 5000-15000 kelime alt-üst sınırları arasında olacak şekilde hazırlanmalı, Times New Roman, 12 punto, iki yana yaslı, tek satır aralığında, A4 sayfa yapısına uygun yazılmalıdır. Kenar boşlukları sağ:4 cm, sol:4 cm, alt:4,6 cm, üst:4,6 cm ve cilt payı:0 olacak şekilde hazırlanmalıdır. Paragraflar bir sekme içeriden başlamalı ve paragraf aralığı 6 nk, ikinci seviye başlıklarda ise 12 nk boşluk, önce ve sonrasında olacak şekilde metin yapılandırılır. Çalışmanın başlığı Times New Roman, 14 punto, kalın ve ortalı olarak yazılmalıdır. Altına yan yana yazarların isimleri yazılmalı ve bir dipnot açılarak ⁽¹⁾ ilk sayfanın altında Times New Roman 9 punto olarak önce yazışma yapılacak irtibat yazarının unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresi (okul, üniversite, fakülte ve bölümler açık olarak belirtilmelidir.) ile e-posta adresi ve ORCID, sonra diğer yazarların unvanı, bağlı olduğu kurum/kuruluş adresleri, e-posta adresleri ve ORCID yer almalıdır.

4. Türkçe çalışmalarda yazar isimlerinin altında 250 kelimeyi aşmayacak şekilde bir TÜRKÇE ÖZ yazılmalıdır (İngilizce Öz 300 kelimeyi aşmamalıdır). Türkçe özün altında MAKALENİN TÜRÜ belirtilmelidir. Alt satırda çalışmanın içeriğini yansıtabilecek şekilde ANAHTAR KELİMELER (3 ile 10 arasında) yer almalı, alt satırda JEL kodlama sistemine göre ilgili olduğu bilimsel alan kodu büyük harfle yazılmalı ve en alt satırda da YAZARIN NOTU başlığında “Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır.” ifadesi yazılmalıdır. (Çalışmada izin alınması gereken bir içerik varsa, izinle ilgili bilgiler (kurul adı, tarih ve sayı no) bu bölümde verilecek ve izin belgeleri çalışmanın sonuna eklenecektir.) Ardından İngilizce olarak başlık (12 punto, kalın, küçük harfle, ilk harfleri büyük), öz, makalenin türü, anahtar kelimeler ve jel kodu yazılmalıdır. İngilizce çalışmalarda da aynı kurallar geçerli olmak üzere önce İngilizce öz sonra Türkçe öz yer almalıdır. Çalışmadaki her iki öz de Times New Roman, 9 punto, italik ve tek satır aralığı olarak yazılmalıdır.

5. Kaynakça kısmından sonra bilimsel yazım kurallarına uygun 500-1500 kelime aralığında “Genişletilmiş Özet”e (Extended Summary) yer verilecektir. Giriş, ana konu başlıkları ve sonuç olarak yapılandırılacak Genişletilmiş Özet (Times New Roman, 12 punto, tek satır aralığı) Türkçe makaleler için İngilizce, İngilizce makaleler için Türkçe olarak hazırlanacaktır.

6. Teknik terimler tırnak içinde yazılmalı veya açıklanmalıdır. Kavramlar için kısaltma kullanımından kaçınılmalıdır. Değişken isimleri metin içerisinde mümkün olduğunca

kısaltmalarla değil, normal kelimelerle ifade edilmelidir. Kötüleyen, yanlış anlamalara sebep verecek ifade ve dil kullanımından kesinlikle kaçınılmalıdır.

7. Her tablo, şekil ve grafik için sıra numarası verilmeli (Tablo 1, Şekil 2, Grafik 1 gibi); tabloların başlığı üstte, şekiller ve grafiklerin başlığı ise altta yer almalı, başlıklar tablo veya şekle ortalanmış olarak ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Tablo, şekil ve grafikler ile ilgili verilecek kaynak ve diğer bilgiler tablo, şekil ve grafiklerin altına sola yaslı, italik ve başlıksız olarak verilecektir. Tablo başlık, bilgi ve şekil içeriği Times New Roman 10 punto olarak yapılandırılacaktır. İstatistikler için virgülden sonra üç haneden fazlası yazılmamalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası ayrıç içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır.

8. SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisinde GİRİŞ, SONUÇ, KAYNAKÇA, EXTENDED SUMMARY bölümlerinin dışında makalelere ait en fazla beş seviye başlık kullanılmaktadır. Zorunlu olmadıkça beş seviyenin dışına çıkılmamalıdır. Başlıklara numara verilmemelidir.

GİRİŞ

Birinci Seviye	[1. seviye]
İkinci Seviye	[2. seviye]
(1,25 cm)Üçüncü seviye	[3. seviye]
(1,25 cm)Dördüncü seviye	[4. seviye]
(1,25 cm)Beşinci seviye	[5. seviye]

SONUÇ

KAYNAKÇA

EXTENDED SUMMARY

9. Dipnot vermektten olabildiğince kaçınılmalıdır. Dipnot verilmesi gerekiyorsa dipnotlar numaralandırılarak verilmeli, ayrıca dipnotlara ilişkin kaynakça makale sonunda, makale kaynakçasından önce verilmelidir. Sıralamalarda her madde bir sekme içeriden başlanarak numaralandırılmalıdır. Herhangi bir öncelik sırası gerek görülüyorsa örnekte gösterilen madde işareti de kullanılabilir.

1. Çalışanların bağlılığı,
 2. Çalışanların motivasyonu...
- Madde işareti kullanılabilir.

10. Test edilen her hipotez ayrı ayrı ifade edilmelidir. Her hipoteze ayrı numara verilmelidir (Hipotez 1 veya Hipotez 1a, 1b gibi). Hipotezler bir boşluk içeriden ve italik olarak yazılmalıdır. Örneğin:

Hipotez 1: Kamu örgütlerinde çalışan yöneticilerin özel kuruluşlarda çalışanlara göre güç mesafesi daha yüksektir.

11. Ekler başlıklandırılırken; “Ek A”, “Ek B” şeklinde sıralanmalı ve ek içinde derginin bahsedilen başlıklandırma kurallarına uyulmalıdır. Ek içindeki tablolar “Tablo A1, B1” şeklinde sıralanarak isimlendirilmelidir.

12. Atıflar yazar soyadları esas alınarak alfabetik sıraya göre düzenlenmelidir. Aynı yazar veya yazarların farklı çalışmalarında, çalışma tarihi daha eski olan önce yazılmalıdır. Aynı yazarın veya yazarların aynı tarihlerdeki çalışmalarında “a”, “b”, “c” şeklinde harfler çalışmanın yapıldığı yılın yanına yazılmalıdır. Temel olarak atıf yapılan her çalışmanın referansı aşağıdaki örneğe uygun olarak verilir.

İsim ve yıl: Örgütsel Nitelikteki Öncüller, Örgütsel Adalet Algısı (Brewer ve Kramer, 1986; Cremer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006) gibi faktörlerden...

Sadece yıl: Mael ve Ashforth (1992) tarafından geliştirilen...

13. Metin içinde kullanılacak atıf biçimleri aşağıda belirtilmiştir:

Tek yazarlı çalışmalar:

(Yeşilyurt, 2015, s. 58)

İki yazarlı çalışmalar:

(Yıldız ve Şahin, 2014)

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalar:

Üç, dört ve beş yazarlı çalışmalara atıf yapılırken sadece metin içindeki ilk göndermede tüm yazarların soyadları verilir. Diğer göndermeler için ilk yazarın soyadının yanına “ve diğerleri” ifadesi eklenmelidir. İngilizce yazılan makalelerde üç, dört ya da beş yazarlı yayınlara gönderme yapılırken ve diğerleri yerine “et al.” ifadesi kullanılmalıdır.

İlk atıf : (Kara, Şenoğlu, Yalçın ve Doğan, 2012)

Sonraki atıflar: (Kara ve diğerleri, 2012)

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalar:

Altı ve daha fazla yazarı olan çalışmalara gönderme yapılırken sadece ilk yazarın soyadı belirtilir.

(Yılmaz ve diğerleri, 2006)

14. Bir yazarın düşüncelerinin yeniden ifade edilmesi zorsa veya anlamını yitirecekse 40 kelimedenden daha fazla olmayan atıflarda kaynaktan alınan ifade tırnak işareti içinde belirtilerek yazılmalı ve o ifadenin bulunduğu sayfanın numarası belirtilmelidir. Örneğin: (Öztürk, 2003, s. 147). Eğer 40 kelimedenden daha fazla atıf yapılması gerekiyorsa alıntı yapılan kısım, iki sekme içeriden, tırnak içinde yazılmalı, en sonuna alıntı yapıldığı yerdeki paragraf (para. 15) veya sayfa numarası (s. 25) belirtilmelidir.

15. Yazar ismi belirtilmemiş bir çalışmaya atıf yapılması gerekiyorsa ve bu çalışma süreli bir yayındaysa yayının ismi yazar olarak belirtilebilir. Örneğin; (Wall Street Journal, 2009), (Ticaret Bakanlığı, 1999). Aynı parantez içinde birden fazla çalışmaya atıf yapılacaksa çalışmalar alfabetik sıraya göre ve aralarına noktalı virgül konularak yazılmalıdır. Örneğin: (Abrams, 2000; Sullivan ve Hellman, 1999). İkincil kaynaklar, (Blau, 1964’ten akt. Tamer, 2003). Tamer’in (2003), Blau’dan (1964) aktardığına göre... şeklinde ifade edilerek ikincil kaynaklardan atıf yapıldığı belirtilmelidir.

16. Teşekkür notu: Eğer mali destek veya diğer yardımları için teşekkür etmek istediğiniz kişi veya kurumlar varsa, çalışmanın sonuna bir not ekleyerek teşekkürlerinizi iletebilirsiniz.

17. Elektronik kaynaklara atıf yaparken genel atıf kuralları geçerlidir (Yazar soyadı, yıl). Eğer bu bilgi mevcut değilse, kaynağa ulaşılan web adresi parantez içinde verilmelidir. Yani yazarı belli olmayan bir elektronik kaynağa atıf yapmak gerektiğinde web sitesi parantez içinde verilmelidir. Şayet profesyonel bir web sitesine, veri tabanına veya bir projenin web sitesine atıf yapmak gerekiyorsa, elektronik adres parantez içinde verilmeli, kaynakçada da aşağıda ilgili bölümde verilen örnekte görüldüğü gibi belirtilmelidir. Örneğin: UNICEF web sitesi dünya çapında çocukların iyiliği için çalışan çeşitli yararlı kaynaklara bağlantılar sunmaktadır (<http://www.unicef.org>).

18. Kaynakça 11 punto olarak düzenlenecektir. Kaynakça ile ilgili ayrıntılı hususlar için **APA 6 (Publication manual of American Psychological Association,)** bilimsel yazı kriterlerine bakınız. Yazım kurallarıyla ilgili örnekler aşağıdadır. Aşağıdaki kategori başlıkları örnekleri belirtmek için kullanılmıştır. Makale kaynakçaları kategorilere ayırmadan düzenlenecektir:

Kitaplar

- Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.
- Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (s. 147-175). New York: Oxford University Press.

Makaleler

- Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Yayımlanmamış Çalışmalar (Yüksek Lisans ve Doktora Tezi)

- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Welch, K.E. (Basım aşamasında). *Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms*. *Technical Communication Quarterly*,14(3).

E-kitaplar

- Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index> adresinden alınmıştır.

Kongre Bildirileri

- Fayganoğlu P. ve Sözen C. (2019). *Sosyal Ağ Bağlantılarının Bireyin İşyeri Performansı Üzerindeki Etkisi*. 27.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 18-20 Nisan, Antalya, 809-823

AUTHORS' GUIDELINES

1. Studies/articles should be prepared and sent to the journal according to the writing rules being explained in the following steps below. Studies/articles that are not due to the Journal of Defence and War Studies Guidelines will be sent back to the author before the referees' evaluation. If the article is not due again, it will be rejected.
2. The articles/studies should be prepared in plain language and in accordance with Turkish Spelling Dictionary(2018) of Turkish Language Society
3. Articles/studies should be in 5000-15000 word limits, Times New Roman 12 font, justified, single-spaced and convenient to A4 sheet. Spaces should be right:4 cm, left:4 cm, bottom:4,6 cm, top:4,6 cm, and gutter:0. The paragraphs should start at an indent; spacing should be 6 nk for the first level and 12 nk for the second level titles and applied both before and after. The title of the study should be Times New Roman 14 font size, bold and centered. The names of the authors should be stated below the title with a footnote. In the footnote, the liaison author's title, address of author's organization (school, university, faculty, and departments should be stated clearly), e-mail, and ORCID number. Other authors' titles and the addresses of their organizations, e-mails, and ORCID numbers should be stated followingly. Related JEL code of the studies/ articles should be put at the end of the title with capital letters in parenthesis
4. The studies/articles prepared in Turkish should include ABSTRACT (not more than 250-word, for English 300 words), ARTICLE TYPE, KEY WORDS (3 to 10 words), and JEL CODE in Turkish, followed by title (in small letters with first letters capital), abstract, article type, jel code and key words in English. The rules for the studies/articles in English should follow the same rules but vice versa for the language. Both of these abstracts should be in Times New Roman 12 font, single-spaced, and in italics.
5. A 500-1500-word Extended Summary that is convenient to scientific writing rules should be located after References. The Extended Summary (composed of Introduction, Main Titles, and a Conclusion) will be written in English for articles/studies in Turkish, and in Turkish for articles/studies in English (Times New Roman 12 font, single-spaced).
6. Technical words should be in quotation marks or be explained. Abbreviations should not be used for concepts. Variations should be explained with general statements, rather than using abbreviations. Any language that may cause misunderstandings should be avoided.
7. The tables, figures and graphs should be numbered (Figure 1, Table, and Graph 1). The titles of tables should be at the top, while the titles of figures and graphs should be at the bottom of the figure. These titles should be centered and the first letter should be uppercased. Reference or other information to be given for the tables, figures and graphs should be at the bottom, italic and with no title. The content, title, reference and information about the tables, figures graphs should be in Times New Roman 10 font size. For the statistics, no more than three numbers should be used after the comma. Equations should have a number that should be in brackets and located at the right side of the sheet.
8. Five title levels are used in the Journal of Defence and War Studies in addition to INTRODUCTION, CONCLUSION, REFERENCE, GENİŞLETİLMİŞ ÖZET parts and these five levels should not be exceeded, if it is not compulsory. Titles should not have numbers.

INTRODUCTION

	[1. level]
First Level	
Second Level	[2. level]
(1,25 cm)Third Level	[3. level]
(1,25 cm)Fourth Level	[4. level]
(1,25 cm)Fifth Level	[5. level]

CONCLUSION

REFERENCE

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

9. Endnotes should be avoided at the most possible level. If it is necessary to use endnotes, those endnotes must be given with numbers and references to the end notes must be given at the end of the article before References. Each article in listings should be in one indent and numbered. If there is no priority between the articles, the symbol shown below is also applicable:

1. The devotion of workers,
 2. The motivation of workers...
- This symbol is also applicable.

10. Each tested hypothesis should be indicated separately and numbered individually (Hypothesis 1, Hypothesis 1a, 1b). Hypotheses should be in one indent and in italics. For example;

Hypothesis 1: The managers working on public organizations have higher power space than the managers working on private institutions.

11. Appendixes should be titled as “Appendix A”, “Appendix B” and should be convenient to titling rules. The tables in appendixes should be titled as (Table A1,B1).

12. Citations should be arranged alphabetically according to the last names of authors. In different studies of the same author/authors, the study with previous date should be stated before. The same studies of the same author/authors should include “a,”b”, “c” next to the year in which the study was completed. Fundamentally, any reference can be cited as in the example shown below:

Name and Year: Organizational Premises, Organizational Justice Perception (Brewer and Cramer, 1986; Cramer, 2005a, 2005b; Lipponen, 2001, 2006)

Only Year: Mael and Ashforth (1992)

In studies with multiple authors, the first citation should include the names of all authors. Following citations should be abbreviated by using “et. all” If there are six or more authors, it can be stated as “et. all” after the last name of the author.

13. Citation giving rules and examples in the article are below:

One-author article:

(Yeşilyurt, 2015, s. 58)

Two-author article:

(Yıldız ve Şahin, 2014)

Three-four or Five author article:

While giving citation to three-four or five author articles, the surnames of the authors must be given only for the first citation. For the following citations the first author's surname and "et al." must be used.

First citation : (Kara, Şenoğlu, Yalçiner ve Doğan, 2012)

Following citations: (Kara and et al., 2011)

Six or more author article:

While giving citation to six or more author articles the first author's surname and "et al." must be used.

(Yılmaz and et al., 2006)

14. If paraphrasing is difficult or causing vagueness, the quoted text with less than 40 words should be in quotation marks and the page number of the original document should be written. For example: (Öztürk, 2003, s. 147). Quoted texts with 40 or more words should be in quotation marks, two times indented, and paragraph (para.15) or page (p.25) should be stated at the end.

15. In studies with no names, the name of the periodical can be used as the name of the author. For example: (Wall Street Journal, 2009), (The Ministry of Trade, 1999). To state multiple sources in the same parentheses, they should be in alphabetical order, and a semicolon should separate each. For example: (Abrahams, 2000; Sullivan and Hellman, 1999). Secondary sources should be stated as (Blau, from Tamer in 1963, 2003), according to Tamer (2003) referencing Blau (1964).

16. When citing electronic sources, general rules are valid (last name, year). If the information is not reachable, the link of the source should be stated in parentheses. When citing a very professional web site, database or the website of a project, the link should be stated in parentheses and the source should be stated in the References as shown in the example. For example: The web site of the UNICEF facilitates to reach various sources which operates for the welfare of the children worldwide (<http://www.unicef.org>).

17. Acknowledgements: If there is any party that you would like to mention for their fiscal or other contributions, you are allowed to add a note at the end of the study and express your gratitude.

18. The References should be in 12 font size. For detailed information, see **APA 6 (Publication Manual of American Psychological Association)** scientific writing rules. Some examples of writing rules are given below. The category titles below are to give example for each category. The references of the articles should not include titles:

Books

- Brannick, M.T., Levine, E.L. ve Morgeson, F.P. (2007). *Job and work analysis*. London: Sage.
- Bloch S. ve Whiteley P. (2010). *Düz bir dünyada yöneticilik*. (Çev. Ü. Şensoy), İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- O'Reilly, C., Snyder R. ve Boothe J. (1993). Effects of executive team demography on organizational change. İçinde G. Humber ve W. Glick (Ed.), *Organizational Change and Redesign: Ideas and Insights for Improving Performance* (ss. 147-175). New York: Oxford University Press.

Articles

- Levine, E.L., Ash, R.A. ve Bennett, N. (1980). Exploratory comparative study of four job analysis methods. *Journal of Applied Psychology*, 3(1), 524-535.

Unpublished Studies (Postgraduate and Doctoral Dissertations)

- Dağ, İ. (1990). *Kontrol odağı, stresle başa çıkma stratejileri ve psikolojik belirti gösterme ilişkileri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Welch, K.E. (Basım aşamasında). *Technical communication and physical location: Topoi and architecture in computer classrooms*. *Technical Communication Quarterly*,14(3).

Congress Announcements

- Fayganoğlu P. ve Sözen C. (2019). *Sosyal Ağ Bağlantılarının Bireyin İşyeri Performansı Üzerindeki Etkisi*. 27.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 18-20 Nisan, Antalya, 809-823

E-Books

- Shotton, M.A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency*. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index>.